

SZÍN

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

A NAGYSZÜLEIM, MINT REJTETT ÉRTÉKEK

A Bácskai Népfőiskola 2012/2013-ban Baján és hat környező településen Helyi Értéktárat készített.

Meghirdették a „Rejtett értékek – ahogy én látom” című digitális fotópályázatot, melynek egyik célja az volt, hogy a 13-18 éves fiatalok figyeljenek fel a tágabb és szűkebb környezetükben, családjaikban, közösségeikben meglévő értékekre, valamint az anyaggyűjtés, a beszélgetések során alakuljon ki kapcsolat köztük és a közösség számára fontos tudással rendelkező személyek, családtagok között. A másik cél az volt, hogy a beérkezett fotók és a hozzájuk tartozó leírások tovább gazdagítsák a már meglévő Helyi Értéktárat.

A nagyszüleim, Farkas János és Farkas Jánosné született Danca Lília, Érsekcsanádön élnek. Értéknek tartom azt a sok tekintetben hagyományörző életmódot, amit ők folytatnak.

ANAGYMAMÁM gondosan őrizgeti azokat a sárközi ruhákat, szőtteket, abroszokat, amelyeket édesanyjától, mamájától örökölt. A zöld csíkos fekete kendőt annak idején akkor használták, amikor valaki meghalt a családban. Régen a halottat otthon ravatalozták föl, a koporsót csak közvetlenül a temetés előtt zárták le. Az elhunytat, a tükröt, a szobában lévő asztalt fekete kendővel, abrosszal takarták le. A kendő anyaga, rojtozata utalt a család vagyoni helyzetére.

A második képen a népdalból is közismert aranyalmás fekete selyem látható. Az „aranyalmás” jellegzetes sárközi viselet.

*Aranyalmás az én selyöm keszkenőm,
Van is neköm Csanádon szép szeretőm,
Még a föld is rög amerre én járok,
Legény lögyön kivel beszédbe állok.*

Aranyalmás mintázatú ruhája csak a leggazdagabbaknak volt, nagy ünnepeken viselték a templomban.

ANAGYPAPÁM végzettségét tekintve gyógynövényszakértő. Tavasztól őszig kijár az erdőbe, mezőre, és gyűjti a gyógynövényeket. Otthon megszáritja, majd vászon zacskóban tárolja. A sokféle gyógynövényből teakeveréket készít különböző betegségekre: magas vérnyomás, köhögés, megfázás stb. Ezekkel a teákkal jelentősen csökkenteni tudja a szintetikus gyógyszerek használatát.

AMAMÁMÉK többféle állatot is tartanak otthon, hogy a családnak ne kelljen a boltban megvenni olyan állat húsát, amelyet táppal, vegyszerezett, műtrágyázott földben termesztett, esetleg génmódosított gabonával etettek. Ezen állatok közé tartoznak a libák is.

A kutya szinte minden falusi házhoz hozzátartozik. Nálunk a két magyar fajta puli a család kedvence.

Az nagyszüleim élete példa arra, hogy hogyan lehet egészségesen táplálkozni, élni, és hogy az ősök kultúráját, hagyományait meg kell őrizni. Ezért tartom őket értékeknek.

MUNCZIG MARICA

III. Béla Gimnázium

Segített a pályázat elkészítésében: Farkas Jánosné
Születési évem: 1996

36

39

46

52

52

A magunk csendességében... 3
„igenis, van a mozgókép kultúra iránt érdeklődés a kistelepüléseken” 4

OKTATÁS

Javaslatok a felsőoktatási szakemberképzés megújítására 10

KUTATÁS

Az intézményrendszer és a civilek 13

REFLEXIÓK

Fel kell-e találni bármit is? 19

Hogy látva lássatok 20

FILMES KEREKASZTAL

Röpirat a filmért 21

A törökszentmiklósi mozi 100 éve. 22

HÁLÓZAT

„a falu, az egy olyan hely...” – Túristvániról 25

„Egy gyökérrel, egy szemlélettel” 30

MÓDSZERTAN

Kapunyitogatók Jász-Nagykun-Szolnok megyében 36

Kapunyitogató Somogyban 39

„Veszedelmes” összművészeti bemutató Pápán 44

HELYI ÉRTÉK

Helyi közösségek – civil összefogás Baján 46

A Felpécért Alapítványról 50

ÖNKÉNTESSÉG

A Murál Morál Mező munkacsoport Pécsbányán 52

SZÍN SZÓKINGSTÁR

Ismert, elismert, közismert, népszerű, celeb 57

RÍMELŐ

Lénard Sándor: Egy nap a láthatatlan házban 59

MŰVELŐDÉSPOLITIKA

A művelődéspolitika lehetőségei 2013-ban 60

KITEKINTŐ

Időtlen kortársaink. Németh László (1901-1975) 65

INTERJÚ

A tanulásból sosem elég 66

„Múlt nélkül nincs jövő” 69

„Szerencsés csillagzat alatt születtem” 73

ARCKÉPEK

Mátyás Irén (1953-2013) 76

SZÓKIMONDÓ

Beke Kata: Istennél a kegyelem 77

ALAPÍTVÁNY – DÍJ

A Bethlen Gábor Alapítványról 79

MIKROSKÓP

Roma napló VIII. 82

METSZETEK

Elmélet és gyakorlat találkozása a „Metszetek” Konferencián 88

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Főigazgatói előadás a Kárpát-medencei Szabadegyetemen

A Lakiteleki Népfőiskola és a Nemzeti Fórum szervezésében 2013. június 24 – június 30. között rendezték meg a Kárpát-medencei Szabadegyetemet Lakiteleken. A június 28-i plenáris előadáson Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója is előadást tartott.

A fotón Lezsák Sándor az országgyűlés alelnöke, Závogyán Magdolna a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója és dr. Ványai László Levente, az Emberi Erőforrások Minisztériuma osztályvezetője.

Megjelent Maróti Andor legújabb könyve: A nélkülözhetetlen kultúra

A közvélemény a kultúrát a társadalmi lét zárt és szűk területeinek tekinti, ezért nem ismerheti fel nélkülözhetetlenséget az emberi életben. A tudomány azonban bizonyítani tudja, nélküle nincs emberi élet, hiszen a kultúra átfogja az egészet, befolyásolja minden vonatkozását. Az ehhez kapcsolódó érveket mutatja be sokoldalúan Maróti Andor könyve, amely a kultúra lényegét nem a tárgyiasult szellemi javakban, hanem azoknak az emberekre tett hatásában ismeri fel.

Közel 100 éve a közösségeért, a kultúráért

Két neves közművelődési intézmény ünnepelte születésnapját tavasszal. Kispesten a KMO Művelődési Ház 90., Pesterzsébeten pedig a Csili Művelődési Központ 95. éves. A két intézmény közel 100 éve őrzője és ápolója a magyar kultúrának, közművelődésnek. A jeles esemény alkalmából április 12-én délelőtt közművelődési konferenciát rendeztek, délután nagyszabású programsorozat várta a látogatókat. Szakmánkat a „séta a közművelődéséért” és az emlékfá állítás is népszerűsítette.

„Hungarikumok és Nemzeti Értékek” konferenciasorozat

A Hungarikum Bizottság 2013. május 16-a és június 27-e között rendezte meg a „Hungarikumok és Nemzeti Értékek” konferenciasorozatot. A hét alkalomból álló tanácskozás célja az volt, hogy a megyei önkormányzatok és a települések vezetőivel, a művelődési intézmények vezetőivel, szakembereivel megismertesse a nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt és az április 16-án megjelent Kormányrendeletből következő feladatokat és lehetőségeket. A Nemzeti Művelődési Intézet értékgyűjtő feladatairól mind a hét eseményen előadást hallhattak a jelenlevők.

Előadók a Vajdahunyadvár tanácstermében tartott megnyitón: A képen Závogyán Magdolna főigazgató, Dr. Horváth Zsolt országgyűlési képviselő, Gyaraky Zoltán fősztályvezető, a Hungarikum Bizottság titkára, Zobor Enikő szakmai tanácsadó.

Önfenntartásra ösztönöz a Hagyomány, Érték, Tudás program

A Nemzeti Művelődési Intézet szervezésében a nyár derekán Békés megyében is újtúra indul egy mintaprojekt, a Hagyomány, Érték, Tudás program, amely a generációk közötti párbeszédre és közös tevékenységre alapozva épít a gazdasági innovációra Hunyán és Köröstarcsán. A projekt célja olyan kísérleti programok kidolgozása, melyek elősegítik a helyben lakók életkörülményeinek javítását, új szakutadást elsajátítását, valamint lehetőséget adnak az önfenntartásra.

Kapunyitogatók országszerte

A Nemzeti Művelődési Intézet nagyszerű programsorozatának köszönhetően 2013 első félévében közel 50 településen tartottak Kapunyitogató eseményt. A rendezvény célja, hogy az évek óta bezárt művelődési házak újra élettel teljenek meg a kistélepüléseken. A népszerű eseményeken táncházak, kézműves foglalkozások, ismeretterjesztő előadások, hangszembemutatók és kiállítások is szerepeltek a programok között.

Kézműves foglalkozás az érsekalmi Kapunyitogatón.

A MAGUNK CSENDESSÉGÉBEN...

„A civil szervezetek jelen vannak a településeken..., de igazán jelentős konkurenciát soha nem jelentettek a közművelődési intézményrendszer számára.” Olvasható Furulyás Katalin most megjelent tanulmányában.

El kellene gondolkodnunk végre..., még mindig konkurenciáról beszélünk? Már a dualizmus korában egymást kiegészítő funkcióként definiálták ezen szervezeti formákat. Miért is téma még 2013-ban szakmai konferenciákon, folyosói beszélgetéseken ez az ügy? Még nem telt el elég idő ahhoz, hogy felnőjünk? Mi végre vagyunk a világon? ...hogyan konkurenciái legyünk egymásnak? Kinek? Milyen célból? ... és kinek van erre ideje?

Néha napján vissza kellene egy kicsit tekintenünk és végig gondolni az alapoktól, mert a felelősségünk mindenképpen közös és nem konkurens:

Az egyesületi élet a polgári társadalom megszerveződésének az egyik legfontosabb formája.

Az egyesületek megjelenése és elterjedése a polgári jellegű jogalkotással együtt indul meg, így Magyarországon a 19. század elején, a reformkorban bontakozott ki; bár, a társadalom különböző csoportjait egybefogó, formalizált szervezetek alakulására már a 18. században is vannak példák.

A magyar egyesületi élet kezdetét 1827-től jelölik meg az egyes szakirodalmak, ugyanis ebben az évben hozta létre Széchenyi a Pesti Casinót, amely néhány évvel később már Nemzeti Casinó néven működött – jótékonyági, gazdasági és városépítő feladatokkal. Ezt követően a már 170 városban alakult egyesület, kész mozgalommá fejlődött. 1867-től gomba módra nőttek ki az országban a különböző névre hallgató körök – olvasókör, népkör, kisháztartási egyesület, dalárda, lövészegylet... 1867 és 1878 között az egyesületek száma csaknem négyszereződött.

A dualizmus korabeli modernizációs folyamatban nagy hangsúlyt kapott a közművelődés ügye. Ennek intézményes keretét a korban alapvetően két, egymást kiegészítő típusba lehetett osztani. Az egyik típust az egész országban egységes rendszerben és módon működő intézmények hálózata, illetve egyes országos illetőségi körű művelődési intézmények csoportja alkotta. A másik típusba a különféle regionális, lokális, vagy éppenséggel szakmai jellegű intézmények tartoztak, amelyek működésük célját, jellegét, és illetékességi körét tekintve egymástól tájegységenként, helységenként eltérnek.

Az 1930-as évekre az egyesületek jelentősége társadalmi szinten is rendkívül megnövekedett. Ezekben az években ezzel párhuzamosan felerősödött az egyesületek jogi korlátozása, ellenőrzése, amelyet kiegészített az a törekvés, hogy központilag irányított és ellenőrzött szervezetekkel kísérelték meg ellátni a korábban alakult társadalmi intézmények szerepét. Az állam által kezdeményezett és támogatott szervezetek mellett mindenképpen meg kell említeni az egyházi kezdeményezéseket, szervezeteket. A legaktívabb katolikus szervezetek vidéken a fiatalságot megcélzó KALOT és a KALÁSZ voltak. Egyes becslések szerint a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testületének a korszak végére félmillió tagja volt. Sikeres kulturális akciókat, színjátszó köröket és sok helyen aktív egyeleti életet hoztak létre.

1923-ban 1700 településen 3500 egyesület és kör működött. Az 1932-ben felvett egyesületi statisztikai adatok szerint Magyarországon összesen 14365 egyesület működött 1.377.417 taggal. Ezen szervezetek 57%-a 1918 után alakult. A helyi, önálló egyesületek mellett nőtt az országos és a megyei hatókörű szervezetek száma.

1949-ben a BM.I.(603/5.IV.3) számú rendelettel, adminisztratív úton az egyesületeket megszüntették. Az egyesületek helyét és szerepét az újonnan alakuló Művelődési Otthonok igyekeztek átvenni.

Gondolkodjunk el ezen is, ...a magunk csendességében.

„IGENIS VAN A MOZGÓKÉP KULTÚRA IRÁNT ÉRDEKLŐDÉS A KISTELEPÜLÉSEKEN”

BESZÉLGETÉS MIKULÁS FERENCCEL

A Kecskeméti Animációs Filmstúdióban beszélgetünk Mikulás Ferencsel, a Stúdió igazgatójával. S mert a beszélgetésre percekkel előbb érkeztem, körbejárhattam az épületet, megnézhettem a parkját, benne a fákat, amiket a Stúdió dolgozói, filmes művészek ültettek, valaha Csuhray, három éve – egy kislevelű hársfát – az akkor 70 éves Mikulás Ferenc.

Máttyus Aliz: Az animációs film-szemle ideje alatt lehetősége volt a Nemzeti Művelődési Intézetnek egy kerekasztal beszélgetésre, tervezett falusi filmklubjainkról, amit köszönettel vettünk Önnek. Szeretném először is kérdezni, hogy tartja, hogy sikerült ez a fesztivál? És mindjárt azt is megkérdezném, hogy intézetünk falusi filmklub elképzeléséről mit gondol?

Mikulás Ferenc: A fesztivált nyilván azok tudják tárgyilagosan megítélni, akik résztvevők, látogatók voltak. Én belülről úgy látom, hogy a lehetőségekhez képest jól sikerült. Természetesen látom a munkatársaimmal együtt azokat a problémákat, amiket hála Istennek csak mi látunk, kívülállók nem. Kétféle bontanám a dolgot. A fesztivál megszervezéséről azt hiszem elmondhatom, hogy gördülékeny volt. Tartalmi vonatkozásban pedig

egy fesztivált az ott bemutatott filmek minősége határozza meg, ez idén eléggé vegyes képet mutatott, és sajnálatos, hogy hiányoznak a nagyformátumú magyar filmek. Annak idején, 30-40 évvel ezelőtt a Pannónia Filmstúdióban évente készült legalább két egész estés játékfilm és több televíziós sorozat. Ezek ma már hiányoznak, hogy miért, most ebbe nem érdemes belemenni. Nagyon sok fiatal alkotó készített párperces filmet, ami sokszínűvé teszi a műfajt, de ami meghatározó lenne, ami a közszolgálati televízióon keresztül eljuttathatna bizonyos üzeneteket, ezek a filmek hiányoznak. A másik kérdés, ami a konferenciával kapcsolatos, a visszavinni a falura, a kisvárosokba, a kistelepülésekre a mozgókép kultúrát, ez a kérdéskör része annak a problémának, amit nem tudok kiheverni.

Mi az, amit nem tudok kiheverni? Azt, hogy a gyerekkoromat egy parasztpolgár faluban, községben töltöttem, Dunapatajon, aminek nagyon sok hozadéka volt. Egyrészt egy olyan értékrenddel találkoztam, ami meghatározta az életemet. A családi értékrend, természetesen. Egy református közösség, egy protestáns értékrend. A szocializmus idején azt a kettősséget láttam, hogy van egy ránk erőltetett elvárás a politika

részéről, és ugyanakkor a helyi közösségben, a családban, a nagy családban egészen más elvek szerint működnek dolgok. Ez a későbbiek folyamán is meghatározta a szemléletem. Már akkor bosszantott, hogy a falusi gazdálkodást, a viselkedéskultúrát, a színjátzókat, a katolikus legényegyletet és a különböző civil szerveződések, amik mind megvoltak, mind elpusztították. Amikor nem vettek fel egyetemre, segédmunkásként kellett dolgoznom, szociográfiai tanulmányok is felfoghattam azokat az éveket, amikor figuránsként¹

1 Figuráns: (lat.), így nevezik a mérnökök azt a segédet, aki topográfiai felvételeknél a jelző zászlóval vagy a léccel a felveendő, esetleg zsindelemmel vagy cövekkel megjelölt pontokhoz áll. A mérnök a F-nak, mivel néha igen messze vannak egymástól, előre megállapított jelekkel ad utasítást. Begyakorolt és értelmes F. igen nagy előnyére szolgál úgy a mérésnek, mint a mérnöknek (A Szerk.).

csavarogtam az országban. Ebben az időszakban indult el a táncház mozgalom és minden valamirevaló értelmiségi elkezdett néprajzi tárgyakat, emlékeket gyűjteni. Akkor fogalmazódott meg bennem, ha valamikor én a filmzés közelébe kerülök, olyasmit készítek, ami ehhez a világhoz kapcsolódhat. Amikor idekerültem a rajzfilmstúdióba, fontosnak éreztem azoknak az értékeknek a megőrzését, amibe beleszülettünk. Ezért készültek olyan szériák, mint a *Magyar népmesék* sorozat, amelynek elindítását én találtam ki. Vagy a *Mesék Mátyás királyról*, melynek elkészítését szintén én javasoltam. Vagy itt van a *Mondák a magyar történelemből* sorozat – én kerestem meg Jankovics Marcellt, s kértem fel a rendezésre. Szerzői rövidfilm is több ilyen volt, amit én kezdeményeztem a kollégák felé. És már az első animációs filmszemle alkalmával, ami 1985-ben volt Kecskeméten, megszerveztük, hogy a vidéki városokban is legyenek kihelyezett vetítések. Utána jött az az időszak, amikor megszűntették a mozikat, a filmszínházakat. Hat évvel ezelőtt újra elkezdtük, kivittük a filmeket a környező településekre. Vetítettünk és utána beszélgetéseket vezettek a helyi szervezők. És tapasztaltam, hogy igenis van a mozgókép kultúra iránt érdeklődés a kistelepüléseken. Közben a magyar televízió nem tölti be azt a funkciót, amit be kellene töltenie. Az adófizetők pénzén valami olyasmit kellene sugározniuk, ami az emberek művelődését, kultúra befogadását segíti, és nem a kereskedelmi televíziókkal kellene versenyezniük silány tartalmakat közvetítve. Akkor, amikor – ahogy azt a kerekasztal-megbeszélésen is elmondtam – doboz számra állnak az animációs filmek, akár a Magyar Nemzeti Digitális Archívumban, akár különböző stúdióknál (így nálunk is), amelyekre igen nagy érdeklődés lenne. Mert ezek a filmek hazai értéket képviselnek. És ráadásul nem avulnak el olyan gyorsan, mint a játékfilmek. Az animációnak van egy olyan sajátossága, ami időtlené varázsolja. Ez formanyelvi adottsága, ami a műfajra jellemző.

M. A.: *Itt volt a beszélgetésünkön Bicskei Zoltán Magyarokanizsáról, neki 2002-ben született egy írása Röpirat a filmért címmel, amiben két dolog is van olyan, amiről szeretném a véleményét kérdezni, mert fontos lehet szervezendő filmklubjaink szempontjából. Az egyik, hogy ő azt mondja, kilencéves kor táján gondolja alkalmasnak, hogy egy gyerek*

már mozgófilmet lásson, addig játsszon inkább tárgyakkal az asztalon, mozgassa azokat, hogy a gyerek képzeletének, fantáziájának legyen ideje mozdulni. Aztán pedig úgy gondolja, hogy nagyon nagy az a filmtermés, ami a gyerekeknek Magyarországon magyar filmekként bemutatatható. Utána serdüülő- és kamaszkorban az igazi nagy magyar és külföldi filmalkotásokkal érdemes a fiatalokat találkozatni, mert akkor olyan súlyos problémái vannak egy embernek, amikor feltétlen a teljességgel kéne találkoznia. Szerinte, ha a falvakban családoknál kezdődne meg a vetítés, és beszélgetés követné, egy idő után ki tudna alakulni településenként egy-egy filmklub. Intézetünk párhuzamosan, több területen indított meg folyamatokat, amikről feltételezhető, hogy a faluban éleszteni lesz képes dolgokat. A Balázs Béla Stúdió egykori társadalmi forgalmazásához hasonlóan, az emberek, közösségek problémáikhoz kötődő vetítéseken, beszélgetéseken vissza szeretnék téríteni az emberekbe a hitet, hogy rajtuk múlik az életük.

M. F.: Kezdem ott, hogy a filmnézés hány éves kortól igazán hasznos a gyerekek számára. Itt lényeges különbséget kell tenni szerintem az animációs film és a játékfilm között. Arról van szó, hogy mi, amikor valamit ábrázolunk, egy elvonatkoztatás eredményét mutatjuk meg, tehát nem egy az egyben a valóságot, és a gyerekek ezt dekódolják. Gondolatban, érzelemben kénytelenek követni már magát a figurát is, nem

beszélve a mozgássorról és kapcsolatrendszeréről. Emiatt sokkal aktívabbak, és sokkal kreatívabb magatartást kell tanúsítaniuk. Amikor gyerekek csinálnak animációs filmeket – van egy szakör Kecskeméten, vezetője, Szoboszlav Péter több mint 10 éve foglalkozik gyerekekkel, és természetesen nagyon sok filmet láttam, amit gyerekek készítettek szerte a világban –, ezeknek pontosan az az érdekessége, hogy a gyerekek a rajzi ábrázolásnál is egy elvonatkoztatás eredményeképpen vetítik bele az általuk rajzolt egyszerű figurákba a valóságot. Tehát sokkal korábban lehet a gyerekeket megismertetni az animációs filmmel, mert ez kötődik a gondolkodásukhoz. A későbbiek folyamán, tizenéves korukban sajnos a rajzoktatás meg egyéb környezeti hatások kioltják, kilúgozzák belőlük ezt a készséget. De míg kicsik, addig meglepően eredeti dolgokat tudnak elkészíteni. Úgyhogy most például javasoltam, az egyik kolléga unokája rajzaiból tervezzem a kecskeméti autóbuszokra díszítést. Hirdetett a város egy pályázatot, a nagykörúton belül hibrid hajtású Mercedes autóbuszok fognak Kecskeméten közlekedni, ezeknek az új autóbuszoknak a díszítésére magyar népmese-motívumokat kértek, hogy tervezzünk. Ekkor javasoltam a kolléga unokájának a rajzait, annyira eredetiek. A gyerekekrajzok az egy külön világ. Nagyon eredeti módon látják a világot. De nem csak rajzban. Csodálkozott a kisfiam, hogy lefelé folyik a csapból a víz. A nagyobbik fiam rosszul

Szőlő, szőlő

lett attól, amikor elképzelte a végtelent, a világmindenséget. Tehát ők sokkal-sokkal érzékenyebbek sok mindenre. Újraértelmezzük az ő társaságukban a világot, a környezetünket, saját magunk létét, életét. Javasolom, hogy a gyerekek az animációs filmmel foglalkozzanak, mert ez a műfaj illik legjobban az ő ábrázolási technikájukhoz, gondolkodásmódjukhoz.

Hogy egy kistelepülésen hogyan lehet a filmklubokat megindítani, vagy mi az, ami kapcsolódhat hozzájuk, ez egy talány számomra. Ami kézenfekvő, és amit el is mondtam, hogy talán először meg kell az infrastruktúrát teremteni. Bács-Kiskun megyében a könyvtárak rendelkeznek olyan vetítő berendezésekkel – de filmekkel nem rendelkeznek –, amik köré vetítéseket lehet szervezni. Nyilván, hogy olyan filmeket kell bemutatni, vagy uram bocsásá' készíteni, amik valamilyen formában kötődnek az ott élők életéhez, az ő világukhoz. Itt borzasztó nagy mulasztása és hiányossága van az egész médiának, hogy korábban a vidéki, falusi embereket a primitívség színönimájaként jelenítették meg – ami mindig is felháborított – és ugyanakkor halvány fogalmuk sincs nagyon sokaknak arról, hogy azok a paraszt emberek minden szerszámukat saját maguk készítették, hogy ismerték az időjárás törvényszerűségeit, a gyógyítástól kezdve sok mindent. Nem kell ecsetelni, bölcsességeket hordoztak magukban. És ez nagyon jó lett volna, ha tovább él. Nem kellene akkor azt tapasztalni, amikor visszamegyek gyerekkorom falujába – ahonnan a tévesztés

révén a gyerekek elkerültek Sztálinvárosba, Komlóra meg máshova, aztán visszakerültek, nem folytatták a szüleik életét – hogy a házak össze-vissza vannak toldozgatva, az emberek melegítőnadrágban járkálnak az utcán. Rosszul vagyok a látványtól, még a gondolatától is, hogy hogyan pusztult le egy „értékrend”, egy át nem gondolt, vagy egy ránk erőltetett szisztéma miatt.

M. A.: *Mi is emiatt dolgozunk. Talán, hogyha sok irányból, párhuzamosan és sokféle, abszolút minőségi dologgal próbálkozunk, az élesztés sikerülni fog.*

M. F.: Itt egy lényeges dolgot mondanék. Mint mondtam, voltam segédmunkás, figuráns. De mikor később valami „értelmes” dolgot is kellett csinálni, akkor földmérő technikus is voltam, és térképfelújítással foglalkoztunk. Még az 1700-as évek végén készültek kőnyomatos térképek vászonra kasírozott papíron. Az akkori állapotnak megfelelően fölrajzolták, hogy néz ki egy település. És bizonyos időközönként, 30 vagy 40 évenként készítettek egy térképfelújítást, más színű tussal, amin a változásokat bejelölték. Tehát nagyon sok esetben volt egy olyan térkép, amin három-négyféle szín által lehetett nyomon követni egy település változásának az útját. A dűlőnevek mindenhol feltüntetésre kerültek. És a gondolkodásomban ez megmaradt, hogy visszafejthető a történelem. Ha mással nem, az említett térképek segítségével.

Gyerekkoromban a község határát különböző elnevezésekkel hívtuk, és

hát rejtélyes nevek voltak, mert nem lehetett tudni, hogy miért nevezik azt a területet, azt a részt annak, ami. Az jár a fejemben, hogyha minden településen semmi mást nem csinálnának, csak ezeket a térképeket elővennék, és nyomon követnék akár egy animációs filmmel, hogy hogyan változott a térkép, megismernék a település történelmét. A dűlőneveket összegyűjtenék, utána járnának az elnevezéseknek, ez az elsajátítás folyamata egyben az azonosságtudatot erősítené, és akkor hajlandóak lennének a saját településükért is tenni. Ezt, érdekes módon, másféle vonatkozásban tapasztaltam meg. Nem kecskeméti vagyok, ahogy szokták mondani, egy *gyűttment*, mert betelepült, és azt tapasztaltam, hogy nagyon sok ember ezért a városért úgy tett, hogy nem kecskeméti. Egy rádióriport kapcsán jutott eszembe, hogy elméletileg egy értelmiséginek mondott embert érdeklí, hogy hol is van. Hogy otthon érezze magát, meg kell ismernie a település lényegét, ebbe beletartozik a történelme, a kultúrája stb. Ez a megismerés, az elsajátítás folyamata. Azután már az ember szeretne valamit tenni a helyért, ahol lakik, hogy jobban érezze magát. Ezt a folyamatot minden településen érdemes lenne érvényesülni hagyni. És ennek ma már mozgóképes változata is lehetséges, nem játékfilmeket, hanem dokumentumfilmeket érdemes csinálni. Ilyen jellegű dokumentumfilmeket, annál is inkább, mert még azért tetten érhetők és megőrizhetők azok a bizonyos értékek, amik megőrzésre méltóak.

Egy másik dolog, amit tapasztaltam, és ami kapcsolódik ehhez a témához, hogy ezeken a Kecskemét környéki településeken, ahol vetítettünk, nagyon szívesen vették, hogyha elmentünk, és beszélgettünk a filmekről. Nagyon fontos a visszacsatolás. Fontos a kritikusok véleménye. Természetesen itt a filmfesztiválon is az az egyik legkedvesebb programja a rendezőknek, amikor egy konzultáció keretében minden nap, délelőttönként van egy beszélgetés az előző napi versenyprogramok rendezőivel, amikor elmondják a véleményüket a jelenlévő filmkritikusok és kollegák. Kell valamilyen formában egy szakmai visszajelzés. Nagyon sokat megtudhatunk egy filmről, amikor az ember beül egy moziba: egyszerűen a neszezésből, a figyelem követéséből látható, mi az, ami leköti a nézőket. Hozzánk egy évben 120 gyerekcsoport érkezik az ország különböző részeiről, és tanulságos, ha az ember beül, és figyeli a reakcióikat,

vagy ha adott esetben szembe ülve még a tekintetüket is látja. Tapasztaltam, és ezt most csak érdekességből zárójelben mondom, hogy a szöveg nélküli, dialóg nélküli filmek jobban lekötik őket. Jobban oda kell figyelni rá, követni kell. A dekódolás élmény a jelenlévőknek. Ha nem dekódolnak, képtelenek követni az eseményeket, a cselekményt. Tehát, visszatérve a filmklubokra, akkor szerintem érdemes lenne a dokumentumfilmekkel próbálkozni. Amit nyilván most is készítenek (csak nem így hívják őket), gondolom a házasságkötéseken, vannak helyi fotósok, filmesek, akik megörökítik. De hát érdemes lenne egy picit a múlttal foglalkozni. Lezsák Sándornak említettem jó pár évvel ezelőtt a települések történetének a megjelentetését. Ő is gondolt erre, javasolta is, de aztán nem lett kormány szinten foganatja. Pedig ez fontos lenne, mert pontosan ez által, az elsajátítás végett a sajátjuknak fogják érezni az emberek a kistélepülést, meg a nemzetet is. Tehát saját országukat is.

M. A.: *Nagyon köszönöm, mondott olyan javaslatokat, amiket örömmel fogunk felhasználni. Megszületett a Kecskeméti Animációs Stúdióban az intézetünk logója. Van-e története?*

M. F.: Két kollégát kértem fel az elkészítésre, felvázoltam, hogy mi az, amit én igazán fontosnak érzek, ők ezt átbeszélve olyan javaslatot tettek, ami köthető bizonyos mértékben a Stúdió szellemiségéhez, és köthető az Intézet filozófiájához, így született meg ez a logó.

Ami az utóbbi időben egyik meghatározó élményem volt, és amire kicsit

büszke is vagyok, hogy Kecskeméten épült egy új szálloda, amely egy amerikai szállodalánc tagja, és javasoltam, hogy a szálloda szobáiba kerüljenek a *Magyar népmesék* sorozat képei. Minden epizódról egy kollázs készült, és ezzel díszítik ennek a szállodának a szobáit. A másik ötletem, ami ehhez az épülethez kapcsolódik, javasoltam, hogy ültessék körbe a szállodát barackfával, érdemes lenne újra élesíteni Kecskeméten a sárgabarack-kultúrát, annál is inkább, mert olyan kultúrtörténete van a kajsziaracknak, ami párját ritkítja. Egy ünnepség-sorozatot gondoltam: tavasszal, amikor virágoznak a barackfák, akkor lehetne a lányok ünnepe – egy téren vagy utcában a sok virágzó barackfa gyönyörű látvány. Nyáron, amikor érik a barack, a barackbefőtt, a baracklekvár készítés az asszonyok ünnepe, és ősszel pedig, a pálinkafőzés a férfiak ünnepe. Egy egész évet lehetne a barackhoz kötni, egy ünnepségsorozatot a barackhoz rendelni. Ezt is elfogadták, körbeültették a szállodát barackfával. Ez is abba a körbe tartozik, hogy gyűtment vagyok Kecskeméten – ennyi közöm van nekem a szállodalánchoz. Ha már itt él az ember, akkor szeretné jobbítani magát körül a dolgokat. Ebből az önző szempontból, hogy én jobban érzem magamat. Az ilyen önzés jó lenne, ha sok emberben meglenne. De meg is van! Tulajdonképpen kétféle Magyarország van. Azt tapasztalom, hogy ami a médián keresztül átjön, az egy mesterségesen eltorzított kép az országról. Hála Istennek van egy másik Magyarország, ahol értelmes, segítőkész emberek összefognak, segítik egymást. Csak hát,

a dolgok természetéből adódik, nem nagy nyilvánosság előtt történik mindez. Mert idegen tőlük a nagy reklám, a propaganda, hogy mit tesznek.

M. A.: *A beszélgetésre készülve azt olvastam, hogy nem kompromisszum-kész ember, ami megragadta a figyelmet. Ez arra vonatkozik, hogy csak minőségi dolgokat enged készülni a Stúdióban?*

M. F.: Hát, az a helyzet, hogy szerencsém van a kollégákkal. Mert az úgy nem igazán működik, hogy az ember próbálja ráerőltetni a munkatársaira a véleményét. Hanem inkább az a jobb, ha az embernek esetleg van valamilyen kisugárzása, vagy egy beszélgetés során egy értékrenddel találkozik az illető kolléga, akit felveszünk. Ez nemcsak számomra fontos, hanem akikkel együtt dolgozom, azoknak is. Nyilván közrejátsszik, hogy akiket először fölvettem, azoknak még a szüleit is ismertem. Elmentem és megnéztem, hogy mit hoznak otthonról. Voltak olyan szülők, akikkel éveig leveleztem, hogy a gyerekeik hogy érzik magukat, mi van velük. Pótapának kellett lennem. Nem beszélve arról, hogy aztán a későbbiek folyamán az amatőr mozgalomban is láttam olyan fiatalokat, akiket hívtam a Stúdióba. Erdélyből hoztam át új kollégákat, volt, akiket még Ceausescu idejében, nem volt egyszerű. Kinéztem magamnak őket a különböző fesztiválokon, és akkor úgy gondoltam, hogy mindenféleképpen érdemes nekik lehetőséget adni, és akkor minden követ megmozgattam, hogy ide kerüljenek. A másik, hogy igazán nem tudom véka alá rejtteni a véleményemet, ami sajnos egy csomó hátránnyal is jár. Bosszant az, hogy másfél éven keresztül a televízióval nem sikerült elérnem, hogy a Mozgóképek Közalapítvány megszűnése miatt félbemaradt filmsorozataink, filmjeink befejezésében legyenek partnerek – a közszolgálati televízióról beszélek. A filmszakma irányítására pedig egy amerikai producert kértem fel. A Kecskeméti Stúdióknak fontos volt kezdetektől fogva a nemzeti filmgyártás. És hát azt mertem nyilatkozni a *Heti Válasznak*, egy fél évvel ezelőtt, hogy nincs miben reménykednem, mert idáig úgy gondoltam, hogy a kormány fontosnak tartja a nemzeti filmgyártást, de úgy tűnik, hogy ez sem a kulturális kormányzatnak, sem a közszolgálati televíziónak nem fontos. Kányádi Sándor, Weöres Sándor, Pilinszky, Kormos István, akiknek a műveiből készülő munkákról be-

Mondák

Vacs kamati

szélek, amelyek félbe maradtak, és itt állnak torzóként. És nem vagyok képes ezekhez partnert találni, pedig ezekbe a munkákba már egy csomó pénzt beletettünk. Borzasztó rosszul esett a téné elnökének, a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap pályáztatóinak, hogy én zsarolom őket azzal, hogy egy újságban ilyeneket nyilatkozom. Közben egyszerűn a tényeket mondtam el. Tehát ilyen vonatkozásban valójában nem vagyok kompromisszum-kész, de hát szerintem nekem ez a dolgom, hogy ezt csináljam, és ezt mondjam.

M. A.: *Még szintén olvastam valahol, hogy egyszerűen szeret élni. És nyilván vonz engem az, hogyha valaki egyszerűen szeret élni. De mit értek ez alatt az Ön esetében?*

M. F.: Nem tudom, mások mit értenek ez alatt, talán azt, amire utaltam, hogy egy protestáns családban nőttem fel, ahol a puritánság volt a jellemző. Hárman vagyunk testvérek, anyám egyedül nevelt bennünket, tehát nagyon egyszerű, szegény körülmények között éltünk. Jóllehet anyám egy kistisztviselő volt, falun úri gyereknek minősültünk. A tiszt szegénység. Sajnálom, hogy ez a fogalom kikopott a mai világból. Mi tiszt szegénységben éltünk. Ez azt jelentette, hogy mindig volt tiszta ruhánk, anyánk, ha elszakadt, akkor megvarrta,

mert soha nem jártunk szakadt ruhában, és mindig volt ennivalónk, hogyha nem is sok, és illedelmesen viselkedtünk stb., stb. Tehát, spóroltunk, nem dobtunk ki kenyeret, semmit. Minden hasznosítható volt. Így, ebben a szellemben nőttem fel. Nem beszélve arról, hogy vallásos nevelésben részesültem, tehát az az értékrend, amit a református vallás hirdet, az emberben nyomot hagy. A későbbiek folyamán pedig rákényszerültem arra, hogy gyerekként dolgozzak – harmadikos általános iskolás korom után minden nyáron. Teheneket legeltettem, kőműves segéd munkás voltam, cséplőgépnél dolgoztam, útépitésen, és sorolhatnám, tehát a fizikai munkát is megismertem. A fizikai munka megismerése szerintem nagyon-nagyon fontos. Egyrészt, mert az ember közvetlen közelről látja a munkájának az eredményét, nem közvetve. Másrészt, becsülni tudja azoknak az embereknek a munkáját, akik hajnalban kelnek, és késő éjszakáig dolgoznak. És ennek az összetettségét, amire korábban utaltam is. A másik dolog, hogy hála Istennek, én nagyon jól érzem magam a világban, tehát minden napra megtalálom a magam örömét. És sajnálom azokat, meg csodálkozom azokon az embereken, akik nem így élnek. Amikor fizikai munkát végeztem, a lehető legjobban próbáltam a fát vágni. Összepakolni a szénát egy boglyába. Vagy amikor térképet készítettem, szintén. És ez nálam nem egy csinált dolog, így áll kézre, így esik jól. Valamit tenni a lehető legjobban. Azt hiszem, ebből következik, hogy nem unatkozom, nem emlékszem, hogy bármikor is unatkoztam volna. Mert, hogy sok minden, ami körülvesz,

egyszerű dolog, és én annak örülök. És nem vonzanak olyan dolgok, mint például az autók. Van autóm, de nem tudnám a márkákat sorolni. És nem tudok meghatódni, hogy valakinek tízen vagy húszon valahány milliós autója van. Egyszerűen nem is értem, mi a csudának, amikor csak meghatározott kilométerrel lehet menni a magyar utakon. És mitől jobb az, hogy 20 vagy 30 milliós? Lehet, hogy kényelmesebb? De miért? Az emberi kapcsolatokat sokkal fontosabbnak érzem. Amire utaltam is, hogy hála Istennek kétféle Magyarország van. Nyilván az ember 43 évi stúdióvezetés után elgondolkozik, hogy ha valamit sikerült elérni, akkor az minek köszönhető. És arra jöttem rá, hogy kezdettől fogva arra törekedtem, hogy én jobb főnök legyek, mint amilyen főnökeim voltak. Tehát valahol az emberi kapcsolatokra helyeztem a hangsúlyt, és csak másodsorban a filmekre. Na, most a két dolog úgy feltétele egymásnak, ha olyan emberek készítenek filmet, akiknek megvan a megfelelő tisztességük és ízlésük, akkor az nyilván jó film lesz. Tehát nem csak az számít, hogy valaki milyen tehetséges, hanem az számít a legtöbbet, hogy milyen ember. Az előző házasságomban az apósom sebész főorvos volt, többször beszélgettem vele a szakmájáról, és egyszer azt mondta, hogy elsősorban embernek kell lenni ahhoz, hogy jó sebész legyen valaki. Na, most azt hiszem, hogy a filmeseknél, az alkotóknál is elsősorban embernek kell lenni. Sajnos a művészekről nem mindig van jó véleményem, és ezen is gondolkodtam, hogy miért. Végigültem a filmszakmai kerek-asztal két vagy három éves ülésoroztatát, amikor a mozgófilm

Világlátott egérke

KESERÜ KATALIN: MIKULÁS FERENC ÉS A KECSKEMÉTI ANIMÁCIÓS FILMSTÚDIÓ

Amikor a jövőre 100 éves magyar animációs film első állami intézménye, a budapesti Pannónia Filmstúdió igazgatója, Matolcsy György 40 évvel ezelőtt, 1971-ben egy fiatal embert nevezett ki az újonnan alapított Kecskeméti Rajzfilmstúdió vezetőjévé, az akkor mindössze 31 éves Mikulás Ferenc országjáró körúton gyűjtött össze egy csapatot, hogy legyenek grafikai tervezők, animátorok, operatőrök, vágók (s gyártásvezetők) a fővárosban megálmodott rajzfilmek valóra váltásához. Az egykori filmgyártó csoportból, a Kecskeméti Animációs Filmstúdióból idővel nemcsak önálló alkotóműhely, de a legkitűnőbb rajzolókat, rendezőket és társművészeket vonzó, Kecskeméti Animációs Filmgyártó Vállalat lett (1991), mégpedig olyannyira sikeres, hogy munkatársainak megérte saját vállalkozásként – az önkormányzattal összefogva – működtetni. (A mai Kecskemétfilm /Kecskeméti Filmgyártó és Forgalmazó/ Kft 1993-ban jött létre.) Ebben a nálunk páratlan sikertörténetben egymásra épült és összefonódott a folytonos művészi és menedzseri innováció s az egyre igényesebbé vált közönség várakozása.

(A laudáció elhangzott a Magyar Örökség-díj átadásán, 2011 decemberében a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében. A Szín – Közösségi Művelődés közölte teljes terjedelmében a 17.1 – 2012 februári lapszámában.)

törvényt készítettük elő. És nagyon sok neves filmrendezővel kerültem így kapcsolatba, és azt kell mondanom, hogy nagyon sok esetben azt tapasztaltam, hogy a tisztesség és a tehetség nem jár kézen fogva. És ezt megint olyan, amit nem kellemes tudomásul venni. Már-mint hogy az ember csak inkább a műveket nézze, és ne kerüljön az alkotó közelébe. Biztos vagyok benne, hogy sok esetben befolyásolja a mű élvezetét az alkotó személyiségének ismerete.

M. A.: *Lenne-e valami olyan, amit akár az intézetünk, az igazgatónőnk, a tevékenységünk ismeretében ajánlaná?*

M. F.: Hát, amit ajánlanék, az az, hogy valamilyen formában el kellene érni az embereket a kistélepüléseken. Most ennek több módja van nyilván, a személyes ráhatásokon túl ott van a televízió, amit mégis csak nagyon sokan néznek, s talán olyan média, amivel a legjobban lehet elérni az embereket. El kellene érnie szerintem az intézetnek, hogy a közszolgálati televízió közvetítsen kultúrát, műveltséget, és adott esetben mozgósítson is. Tehát azok a törekvések, amelyek az Intézet vezetésében kezdenek megfogalmazódní, ezek megjelenjenek a televízióban. Ha Ön megnézi a közszolgálati tévé híradóját, azok a hírek, amiket a vidékről mutatnak, nagyon sok esetben csak bűneset-hez kapcsolódnak. Szerencsétlenül járt, rosszul öltözött, fohíjas emberek beszélnek, elsetetteket mutatnak. Mint már említettem, nem ez Magyarország. Tehát igen is kellene olyan műsorok,

vagy a híradókban is kellene uram bocsá' olyasmiket mutatni, ami segíti az intézet törekvéseit. Az igazgatónő, ahogy látom, sorra a kapcsolatokat alakítja, próbálja ápolni, szőni, újra alakítani. El kellene valamilyen formában érni, hogy a köztudatban nyilvánvalóvá váljon, nem csak a főváros létezik. Csak egy jellemző: mondják a híreket a rádióban a közlekedéssel kapcsolatban, és azt, hogy valamelyik utcában dugó van Budapesten, az egész országban halljuk. Végül is az ország lakosságának egytizede lakik a fővárosban, 9 millió, 8 millió meg más-hol. Miért kell nekünk csak ezt hallani? És, vannak jó hírek is! Aminek örvendek nagyon a rendszerváltozás óta, az ünnepeknek a megjelenése. Ezek az ünnepek, még akkor is, ha nagyon sok esetben csak közös étel- és ital fogyasztás, de bővíthető mindenféleképp, és ez nagyon jó hatással van a közösségekre. Ismerkedés, barátság, kapcsolat. Ma már nincs is olyan település, amelyiknek valamilyen formában ne lenne ünnepe. Ami viszont rossz, hogy egyéb, hagyományos ünnepek kikoptak az emberek életéből. Tehát arra gondolok, hogy az ünnepek

sokszor csak munkaszüneti napok a családok életében is. Emlékszem, gyerekkoromban a vasárnap mit jelentett. Nemcsak azt, hogy meglátstunk a terítőken és a főzésen, hogy mit eszünk, hanem akkor a családok meglátogatták egymást. Emlékszem, a nagymamámhoz a testvéreim eljöttek meglátogatni, vagy mi is elmentünk a nagymamám testvéreit meglátogatni. A megfelelő öltözéktől kezdve minden mutatta a családi és a közösségi ünnepeket. Akkor az ünnep nem csak a fesztiválokat jelentette.

M. A.: *Kereshetjük-e, hogyha indítjuk a filmklubokat, ha kiválasztunk megyéket és falvakat, ahol elkezdjük a munkát, és szakmai hozzáértésére lenne szükségünk?*

M. F.: Igen, nagyon szívesen. És el tudom képzelni, hogy ahogyan az ünnepek, a fesztiválok szerveződnek, ilyen kis filmfesztiválok vagy filmszemlék is legyenek kisebb településeken. Ma már ez nem jelent problémát, mert nagyon sokféle témában lehet meghirdetni különböző filmszemléket. Ma már elég DVD-ken összeállítani a programokat. Lehetne választani olyan témákat, mint a család vagy az öltözék, de lehetne adott esetben akár az ünnepekhez is kapcsolódó, különböző kis fesztiválokat tartani. És akkor a filmklubok ügyét is lehetne segíteni ez által. Most nem akarok rögtönözi, ezt ki lehet találni, de az jutott eszembe, hogy például vannak olyan fesztiválok a világban, ahol csak női filmrendezőket hívnak, aztán olyan, ami csak a gyerekvilághoz kapcsolódó. Aztán vannak, ahol csak olyan filmeket vetítenek, amiket gyerekek csinálnak. Vagy olyanok, amit csak flash-animációval készítenek. Főtéma szerint lehetne keresgélni, és akkor érdekes formában lehetne kapcsolódni az ünnepekhez. Kis filmfesztiválokkal ki lehetne bővíteni a valós ünnepeket, és ez kapcsolódhatna a filmklub mozgalomhoz is.

M. A.: *Örülök, hogy beszélgethettem Önnel, nagyon szépen köszönöm.*

MIKULÁS FERENC 1940. augusztus 17-én született. 1957 tavaszán a forradalomban való részvétele miatt eltávolították a középiskolából. Ezek után segédmunkásként, majd geodétaként dolgozott. Forgatókönyveket írt és rövidfilmeket rendezett. 1970-től a Pannónia Filmstúdióban a rajzfilmgyártással ismerkedett. 1971. június 1-jétől a Kecskeméti Rajzfilmstúdió vezetője, több film és filmsorozat producere (Magyar népmesék, Vízipók-csodapók, Mondák a magyar történelemből stb.). 1993-tól a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál igazgatója. 1997-től 2000-ig az ASIFA (Nemzetközi Animációs Filmművész Szövetség) igazgatótanácsának tagja. Több nemzetközi fesztivál zsűrijének munkájában vett részt, többek közt Chiavariban, Szöulban, Ankarában, és Pekingben. Díjai: 1995: Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt, 2004: Chiavari Nemzetközi Animációs Filmfesztivál: az Olasz Film-művészeti Szövetség Max Massimino Garnier-díja, 2008: Balázs Béla-díj, 2008: Bács-Kiskun megyei Prima díj, 2011: Magyar Örökség-díj.

JAVASLATOK A FELSŐOKTATÁSI SZAKEMBERKÉPZÉS MEGÚJÍTÁSÁRA, VALAMINT KULTURÁLIS SZEMLE LÉTREHOZÁSÁRA

BEVEZETÉS

A közművelődési szakma teljes vertikumának reformja ma már a mindennapok sajátossága. A közművelődési terület szinte valamennyi meghatározó alrendszere vertikálisan és horizontálisan is kritikai, elemző vizsgálat tárgyává vált, vagy azzá fog válni. Hadd soroljunk fel néhányat azokból az elemekből, amelyek ezt a folyamatot jellemzik. A Nemzeti Művelődési Intézet (továbbiakban Intézet) új szervezete és működése, ezzel együtt a megyei szakmai feladatellátás újrálmodása és realizálása, ezáltal a korábbiakban soha nem látott kelengyével ellátva. A közművelődési szakfelügyelet átalakítása, a közmunka megjelenése a területen, a filmklubok újraélesztésének izgalmas kísérlete. Stratégiai együttműködési megállapodások sora, amelyek mutatják a terület szakmai kapcsolatainak, életterének a bővülését, presztízsének, elfogadottságának folyamatos emelkedését. Határozott és dinamikus impulzusok érik a területet a közösségi művelődés és társadalomfejlesztés szempontrendszerének megjelenésével és beépülésével. Új intézeti, miniszteriális és központi szakigazgatási vezetők a rendszerben, az általuk felvázolt elképzelések, jövőképek hatása a szakmára. Új fejlesztési dokumentumok megjelenése, és ezzel együtt vélhetően az alapvető jogszabályaink átalakítása. A fiatalok ezzel együtt a középgeneráció megjelenése, szóhoz jutása a fejlesztési folyamatokban. És persze még sorolhatnánk...

Ebben a koordinátarendszerben indult el az a munka is, amely a felsőfokú szakemberképzés megreformálását, rendbe tételét tekintette céljának. A gondolkodás elindítói – az Emberi Erőforrás Minisztériumának volt kultúráért felelős államtitkára L. Simon László, az Intézet új főigazgatója Závogyán Magdolna és munkatársai, valamint a Közművelődési Főosztály kollektívája – fontosnak tartották, hogy ezek a tervek ne maradjanak meg az íróasztal fiókjában. A Kulturális és az Oktatási Államtitkárság közötti konstruktív kapcsolatok eredményeként, hamarosan kidolgozásra került a közösségi művelődés tanár szak képzési és kimeneti követelményeit leíró dokumentum (kkk), amely a közművelődés, közösségi művelődés felsőoktatási pozícióját megtartja, egyben meg is erősíti a hagyományos tanárképzés visszaállításával. Az új képzés – a kétszakos tanár szak régi-új szisztémájának és a kistéleplési gyakorlatnak megfelelően – egyszerre kínál a közoktatási és a közművelődési területen is elhelyezkedési lehetőséget a végzett hallgatóknak. Nem sokkal a dokumentum elkészülte után stratégiai együttműködési megállapodás aláírására került sor az Intézet és az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) között.

Azonban már a tervezés kezdeti időszakában megszületett az a felismerés is, hogy tovább kell vinni ezt a folyamatot, nem szabad megállni az első lépések megtétele után. Szükség lesz egy olyan felsőoktatással foglalkozó munkacsoportra, amelyik – támaszkodva a

megvalósult elemekre – tovább gondolja az ígéretes elképzeléseket...

Az Intézet új arculatának egyik fontos eleme a munkastílus és a munkamódszerek átalakítása. E program részeként, a stratégiai célok és feladatok mentén, a legfontosabb szakmai kérdések elmélyült tisztázására hosszabb-rövidebb ideig működő munkacsoportok jöttek és jönnek létre az Intézet szakembereinek részvételével, illetve az érintett területek elismert szaktekintélyeinek meghívásával. Ez a tevékenység több mint kétszáz közművelődésben dolgozó kollégát vont be a feladatok ellátásába, több mint húsz munkacsoport létrejöttét eredményezte. Az Intézet Szakmai Konceptiója is, mint stratégiai jellegű munkaanyag, részletesen foglalkozik a közművelődés innovatív alrendszereivel, kiemelten a felsőfokú szakemberképzés megújításával. A Felsőoktatási Munkacsoport létrejöttét az is indokolta a fentiekben kívül, hogy a szakma megújulása egyszerűen nem képzelhető el a felsőoktatási szakemberképzés újragondolása, megerősítése nélkül. A Munkacsoport elemző és javaslattevő munkája pedig elősegíti, hogy a felsőfokú szakemberképzés képes legyen alkalmazkodni az elmúlt időszakban bekövetkezett változásokhoz, valamint megfeleljen a szakpolitika új elvárásainak.

A Felsőoktatási Munkacsoport 2012. december és 2013. április között mintegy 6 alkalommal ülésezett. Az együttléteket az intenzív munkavégzés mellett a konstruktív együttműködés és kreativitás jellemezte. Az üléseken vállalt feladato-

kat a Munkacsoport tagjai példamutató elkötelezettséggel teljesítették. A munkacsoport végül feladatának befejezésével megállapításokat és javaslatokat fogalmazott meg az Intézet főigazgatója számára, melyet ezúton osztunk meg a nyilvánossággal. A Felsőoktatási Munkacsoport tagjai voltak: Brüll Edit, Ditzendy Károly Arisztid, G. Furulyás Katalin, Dr. Juhász Erika, Dr. Németh János István, Péterfi Ferenc, Dr. Striker Sándor, Dr. Vercseg Ilona, Zádori Judit és Ponyi László elnök.

A MUNKACSOPORT MEGÁLLAPÍTÁSAI ÉS JAVASLATAI

A bolognai-folyamat felsőoktatási átrendeződést kiváltó folyamatában a korábbi, tradicionálisnak is mondható népművelő, művelődésszervező képzés bemeneti alapszakként megszűnt az egyetemi és főiskolai képzésben Magyarországon. A képzés megmaradása a lineáris képzési struktúrában létrejövő andragógia szakoknak volt köszönhető, amelyek egy szakirányként éltek tovább. A közművelődés lényegében háttérbe szorult az andragógia tanszékek tantárgystruktúrájában. Az elmúlt évek bizonyították, hogy az andragógia és a közművelődés összeházasítására vonatkozó kísérletek nem hoztak sok sikert. A közművelődés intézményrendszerre, tevékenysége, szervezete, finanszírozása és jogi környezete igazán nem, vagy csak nagyon nehezen rokonítható az andragógiával. Mindezek miatt is nagyon fontos az a felismerés, hogy újra és markáns módon jelenjen meg a felsőoktatásban a közösségi művelődés, a közművelődés szakembereinek a képzése.

A Bizottság ezen okok miatt is helyesnek tartotta és támogatta a közösségi művelődés tanár szak létrejöttét, amely

elsősorban a kistelepülések közös közművelődési és közoktatási feladatellátásában hasznosulhat. Fontos feladatként jelentkezett annak a jövőképeknek a felvázolása is, hogy milyen elvárásokat lehet megfogalmazni az új szakemberképzés területén a 21. század megváltozott minőségi, mennyiségi és értékbeli viszonyai között. A Munkacsoport ajánlása alapján – a társadalmi változásokból és elvárásokból, a szakma megújulásának követelményéből következően –, olyan kulturális szakemberekre van szükség, akik képesek a társadalmi kohéziót erősíteni, a társadalmi tőkét fejleszteni. A kulturális, közművelődési és nonprofit területen be tudnak kapcsolódni a gazdaságfejlesztési folyamatokba, a helyi erőforrásokra épülő gazdaság kialakításába és megerősítésébe. Fejleszteni képesek az állampolgárok egyéni és közösségi kompetenciáit, alkalmazkodóképességüket, és mindezek mellett vigyáznak kultúránkra, szellemi örökségünkre is.

A Munkacsoport hangsúlyozta továbbá, hogy olyan szakemberekre van és lesz szükség a jövőben, akik felkészültek az élethosszig tartó és az élet minden területére kiterjedő, az összes korosztályt bevonó, formagazdag, atipikus tanulási módokban bővelkedő tanulás-művelődés megszervezésére, támogatására.

A grémium azt is jelezte azonban, hogy az induló képzés nem válthatja ki egy önálló, új BA szak létrejöttét. Olyan BA szakra van szükség, amely kulturális, közösségi alapú társadalom- és gazdaságfejlesztő munkát végző és e célt szolgáló integrált, több funkciós kulturális intézmények működtetését, feladatellátását megszervezni, irányítani képes szakembereket képez. Indokolja mindezt az is, hogy napjainkban strukturális szervezeti változás is jelentkezik a kulturális intézményrendszerben. A hatékonyság és gazdaságosság érdekében a településeken egyre inkább az integrált (közművelődési, könyvtári, esetenként csatlakozó múzeumi – pl. kistelepülési tájházak) kulturális feladatellátás jelenik meg. Az új BA szak feladata, hogy a leendő szakembereket felkészítse az ilyen típusú intézmények szakmai munkaköreire és vezetésére.

Mindezek alapján a Munkacsoport javasolta és támogatta az új BA szak alapítását és indítását. Az elképzelések szerint a szak indítása 2014. szeptemberétől lehetséges. Fontos lesz a hallgatói keretszámok meghatározása is, hogy az ne más szakok rovására történjen. A grémium támogatja, hogy lehetőség

szint, hosszabb távon a szak önálló szervezeti egységként jöjjön létre. A Munkacsoportot olyan aspektusok vezették a BA szak képzési és kimeneti követelményeinek kidolgozásában, hogy a szak alapvetően kulturális és közművelődési központú legyen, de jelenjen meg benne markánsan a társadalomfejlesztés, a társadalompolitika szempontrendszere is. A kulturális intézményrendszer egészét kell, hogy érintse, ugyanakkor ne akarjon konkurrálni más tudományterületek képzéseivel. A szakot elvégzők továbbléphetnek MA képzésekre (pl. kulturális mediátor MA vagy közösségi és civil tanulmányok MA), valamint szakirányú továbbképzésekre (pl. kulturális animáció).

A Munkacsoport az általa kidolgozott alapszak képzési és kimeneti követelményeit tartalmazó leírásban javaslatot tett Kulturális Tanulmányok (cultural studies) alapszak alapítására és indítására. Az alapszak – képzési és kimeneti követelményeiben lefektetett – célja: „olyan kulturális, közösségi alapú társadalom- és gazdaságszervező munkát végző és az ezt a célt szolgáló integrált, több funkciós kulturális intézmények működtetését, feladatellátását megszervezni, irányítani képes kulturális szakemberek képzése, akik a neveléstudományi, a pszichológiai, a jogi, a közgazdasági és a szociológiai tudásuk, valamint az állami, önkormányzati, a vállalkozói, a civil és a nonprofit szervezetekről és intézményekről, a kultúra különböző alrendszeiről szerzett ismereteik alapján – szakirányú felkészültségüknek megfelelően – képesek a közművelődés, a közgyűjtemény területén, településeken, intézményekben, szervezetekben és közösségekben, a kultúra különböző szinterein közvetlen tervező, szervező, értékelő, irányító, illetve animátori, koordinátori munkakörök ellátására egyprofilú és integrált kulturális intézményekben egyaránt.”

A végzettek kellő mélységű elméleti ismeretekkel rendelkeznek a képzés MA ciklusban történő folytatásához. Javasolt választható szakirányok lesznek a társadalmi-kulturális folyamatszervező (közösségfejlesztő), a közművelődési és közgyűjteményi koordinátor és a közösségi-művészeti animátor.

A Munkacsoport párhuzamosan fenti javaslataival, fontosnak tartja a szakma tudományos háttérét, megalapozottságát, beágyazottságát erősíteni. Éppen ezért javasolja, hogy az Intézet erősítse a kapcsolatait a tudományos élet képviselőivel, intézményeivel, a fel-

sóoktatási intézményekkel és azok Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Programjaival. A grémium fontosnak tartja még azt is hangsúlyozni, hogy nem csak a felsőoktatásban kell új tanári és BA szakkal megerősíteni a szakmai pozíciókat, hanem nagy jelentőséggel bír a szakma képzési, továbbképzési rendszerének átgondolása is.

KULTURÁLIS SZEMLE ONLINE FOLYÓIRAT

A szakma és az Intézet tudományos hátterének erősítésére, kommunikációjának többféle dimenzióban való kiterjesztésére szükség volt az Intézet Szín – Közösségi Művelődés című kiadványának átgondolására és megreformálására is. Az átalakult szakmai folyóirat ma már formailag és tartalmilag is megfelel az új elképzeléseknek és elvárásoknak. Magazin jellegéből adódóan nem csak a szakterület, de a kultúra iránt érdeklődő szélesebb olvasóközönség számára is színvonalasan, színesen, érdekesen és változatosan mutatja be többek között a szakma megújulásának folyamatát, mérföldköveit. Nem csak a közművelődés, hanem a kultúra szinte minden területéről lehet benne olvasni, tartalmas színvonalas írásokat. Szociális érzékenysége a társadalmi problémák iránt példamutató. Megjegyzendő, hogy a közelebbi célok között szerepel a folyóirat nyilvános forgalmazása is.

A megújult Szín – Közösségi Művelődés mellett szükség lesz azonban egy olyan folyóiratra is, amely a szakma felsőoktatási helyzetének, tudományos és akadémiai beágyazottságának megerősítésére hivatott. Egy olyan folyóiratra, ami ebben a letisztult formában és tartalomban korábban nem létezett, hiányt tölt be, egyben új dimenziókat nyit meg a szakma számára. Lehetőséget biztosít a magas színvonalú közművelődéssel, közösségi művelődéssel foglalkozó, tudományos értékkel bíró cikkek megjelenéséhez. Fóruma lehet a szakma innovatív, társadalomtudományos alapokkal bíró, hosszú távú, stratégiai elképzelésének. Lehetőséget ad a felsőoktatásban dolgozóknak, hogy értékes és igényes munkáikat a szakmai nyilvánosság elé tárhassák. A kiadvány ilyen módon magalapozza és elmélyíti a szakma kapcsolatát a felsőoktatásban dolgozó szakokkal, szakirányokkal, kollégákkal. A folyóirat és a köré szerveződő szellemi holdudvar alapja lehet majd az évenként szervezendő tudományos hazai és

Képek az Eszterházy Károly Főiskola Andragógiai és Közművelődési Tanszék életéből.

nemzetközi konferenciáknak is. Publikációs lehetőséget biztosít azoknak a doktoranduszoknak is, akik a közösségi művelődés, közművelődés tárgykörében kívánnak doktori fokozatot szerezni.

A tervezett online folyóirat, a Kulturális Szemle (Cultural Review), már a nevében is jelzi, hogy befogadja azon írásokat is, amelyek a kultúra tágabb értelmezési témaköréből kerülnek kiválasztásra. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy a szerkesztőbizottság elsősorban a közművelődés és közösségi művelődés tárgyköréből származó írások megjelenését támogatja. Tagjainak kiválasztása – amely jelenleg is folyamatban van – azon elvárások alapján történik, amelyek meghatározzák egy tudományos folyóirat létrejöttét. A szerkesztőbizottság tagjainak tudományos fokozattal kell rendelkezniük, a területi elv alapján az ország különböző pontjain fekvő felsőoktatási intézményeket és kutatócsoportokat kell, hogy képviseljenek. Fontos szempontként jelentkezik a tudományos előélet, a közművelődés, a közösségi művelődés iránti elkötelezettség. Elvárás, hogy a határon túli magyarság tudói is képviseltessék magukat a bizottságban. A bizottság tagjai nem csak szerkesztenek, hanem írásaikkal is emelik majd a kiadvány szakmai színvonalát. Intézményükben képviselik is a Kulturális Szemlét, kollégáikat, tanítványaikat lehetőség szerint segítik, ösztönzik az újságban való megjelenésre. A tervek szerint a Szerkesztőbizottság névsora a nyár folyamán válik véglegessé.

A Kulturális Szemlébe lényegében bárki írhat majd, aki betartja a tudományos etika szabályait és alkalmazza a tudományos hivatkozási rendszer elveinek alkalmazását. Az elektronikus újság tanulmányait két független lektor bírálja. Ezek közül az egyik minden esetben a Szerkesztőbizottság tagja lesz, a másik pedig a tudományos közéletből felkért szintén elismert tekintély. A tervek szerint a publikációk leadása folyamatosan történik, és évente min. 2 alkalommal kerül elbírálásra. A rovatok kialakítása folyamatban van, de nagy valószínűséggel lesz benne kitekintő (válogatás a nemzetközi tudományos cikkekből), műhely (hazai tudományos szakmai cikkek), válogatás a doktori Iskolák anyagaiból (tanárok és doktoranduszok), a felsőoktatás szakcikkei, TDK győztesek anyagai (tehetséggondozás), híradás konferenciákról, tudományos eseményekről. Az újság 2014 szeptemberétől jelenik meg négyhavonta az Intézet elektronikus felületén. A lapról további információkat az Intézet honlapján lehet majd szerezni.

A Szín – Közösségi Művelődésen és a Kulturális Szemlén túl, középtávon egy harmadik elektronikus szakmai folyóirat megszületésére is van esély. Az elképzelések szerint ez a kiadvány azon szakmai írások megjelenését támogatja, amelyek innovatív, jövőre irányuló, igényes beltartalmukkal a közművelődési szakma, a közösségi művelődés megújulását szolgálják majd a szervezet, a tevékenység és a finanszírozás dimenzióiban.

PONYI LÁSZLÓ a Nemzeti Művelődési Intézet Stratégiai és Fejlesztési Főosztálya Hatósági Osztályának vezetője, közművelődési szakértő, az Eszterházy Károly Főiskola Neveléstudományi Doktori Iskolájának egyéni tanrendes doktorandusza, igazgatásszervező, történelem, filozófia szakos tanár. Kutatási területe: kultúra és közigazgatás, a közművelődés változásai a rendszerváltást követően, roma közösségi házak Magyarországon.

AZ INTÉZMÉNYRENDSZER ÉS A CIVILEK

Szakmai körökben újra és újra különféle erősségű félelmek, jóslatok, vélekedések és véleménykülönbségek fogalmazódnak meg a kulturális intézményrendszer és a civil kezdeményezések, szerveződések ügyében.

A vita gyakorlatilag egyidős a civil világ születésével, talán pontosabban fogalmazva, a kiterjedésével, legitimitációjával.

Elsősorban is le kell szögeznünk: a kulturális intézményrendszer és a civil szervezetek sem homogének; minőségbeli, tartalmi kérdéseken túl igen eltérnek szervezettségükben, hálózati szerepükben, hatókörükben, jogosultságukban, stb. Még akkor is, ha az intézményi, illetve civil világ körét – most témánkhoz közelítve – a kulturális szférára szűkítjük.

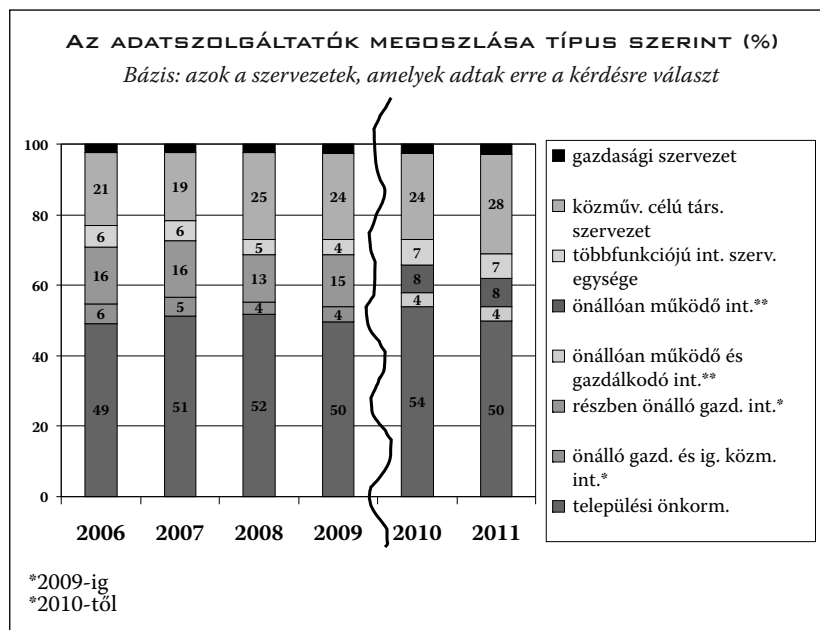
A kulturális intézményrendszernek történelmi és meghatározó szerepe van a magyar kulturális életben. Ez a szerepköre soha, semmilyen politikai berendezkedés esetén sem gyengült jelentősen. Tényszerű, hogy tartalmi kérdésekben a politika mindig is befolyásolta az intézményi világ működését, világosan kell látnunk, hogy befolyással volt ezekre a kérdésekre, mint ahogyan egyébként a tartalmi kérdésekkel összefüggő személyi kérdésekre is. Sőt, nem ritkán politikai, enyhítsük: állami, kormányzati hatásra akár a különféle kulturális ágazatok intézményi-szervezeti struktúrája is változott, többször azonos politikai berendezkedés esetén is.

A kulturális területen meglévő, illetve a közösségi művelődés területén a mai napig fennálló intézményi domi-

nancia tagadhatatlan. Minden eddigi kutatási eredmény ezt támasztja alá. Holott a szellemében rendkívül progresszív „A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló” 1997. évi CXL törvény, a közművelődés területén első formájában is lehetővé tette (települési szinten bizonyosan) a feladatok közművelődési megállapodásban való ellátását, illetve a társulási forma bevezetését. Még sem lett általános, hogy a civil szervezetek látnák el ezeket a közművelődéssel kapcsolatos feladatokat a településeken. A civil szervezetek jelen vannak a településeken, sokféle, nagyon

hasznos, a közösség életét gazdagabbá és élhetőbbé tevő tevékenységet látnak el, de igazán jelentős konkurenciát soha nem jelentettek a közművelődési intézményrendszer számára. A közművelődési feladatokat ellátó, folytató szervezetek tevékenységéről szóló statisztikai jelentések¹ vizsgálatánál, a legnagyobb számú jelentők minden vizsgált időszakban a települési önkormányzatok voltak.

Ez az adat önmagában még nem bizonyítaná az intézményi dominanciát. A következő adatsor azonban feltétlenül. A harmincezer fő alatti települések vizsgálatánál² a művelődési házak

Forrás: NMI, OSAP Statisztikai rendszer alapadatai. Talata-Dudás Katalin

1 OSAP Jelentés a közművelődési tevékenységet folytató szervezetek működéséről, nyilvántartási száma: 1438
2 MMIKL, 2008-2009.

Művelődési házak/szinterek fenntartó szerinti megoszlása (%)

Települési önkormányzat	88,6
Nonprofit szervezet	4,2
Közös fenntartású	2,2
Forprofit szervezet	1,4
Megyei önkormányzat	0,9
Egyház	0,5
Kisebbségi önkormányzat	0,4
Szakszervezet	0,0
Egyéb	1,3
Nincs adat	0,5
Összesen	100

és szinterek fenntartói 88,6%-ban a települési önkormányzatok voltak, és mindösszesen 4,2%-uk fenntartója volt nonprofit szervezet. Még ennél is elenyészőbb arányban (1,4%) szerepeltek a for-profit szervezetek fenntartóként.

Falvakban 53 db alapítványi, illetve egyesületi művelődési házat találtunk a statisztikai adatbázisban, városokban további 49 db működik.

Bár törvényi garancia erre lenne, korántsem jelentek meg önkéntes, civil erők, akik a közművelődés intézményi berendezkedését jelentősen és alapjában megreformálták volna. A törvény lehetőséget ad arra, hogy megfelelő feltételek megléte esetén az önkormányzatok közművelődési megállapodást kössenek megfelelő jogi személlyel, magánszemélyekkel, ezek azonban nem elterjedtek. Korábbi vizsgálataink³ is rámutattak arra, hogy közművelődési megállapodásokat főként városokban készítenek. A kisebb településeken nagy gond a művelődési intézmények és a közösségi szinterek fenntartása, ennek ellenére ritkán alkalmaznak közművelődési megállapodásokat. Az önkormányzatok és a feladatellátás potenciális partnerei elvéve élnek a közművelődési megállapodásban rejlő lehetőségekkel. Amennyiben az önkormányzat intézményt biztosít, a feladatok ellátására nagyon ritkán köt megállapodást, még ha a településen működik is szervezet, amellyel köthető lenne ilyen. A 2007-es közművelődési statisztikai adatok alapján mindösszesen 320 közművelődési megállapodás született az országban, ez a szám jelentős mértékben nem változott a vizsgált időszak óta. A civil szféra, az önszerveződő közösségek és az egyesületek több helyen alkalmasak lennének a közművelődési feladatellátás

egészének vagy némely elemének ellátására, ilyen klasszikus megállapodásra azonban kevés példa akadt. A városokban kötött megállapodásokat gyakran a városrészi feladatok ellátására kötik, illetve a civil szervezetek számára juttatott támogatás megállapodás keretében való átadására. A megállapodások alapvetően civil szervezetek elhelyezésére, támogatására, valamint bizonyos programok megszervezésére jöttek létre, tehát nem a közművelődési feladatok ellátásának egészére. (A megállapodások lényegében a már meglévő gyakorlatot, a korábbi szokásokat szentesítik.) Ez a forma főként olyan nagyobb településekre jellemző, amelynek kiépült és működő közművelődési intézménye, intézményei, szakemberei vannak. (A feladatellátás egészére vonatkozó megállapodás megkötése inkább a kistépülésekre jellemző.) Sok esetben a meglévő szerződések, az együttműködések nem nevezhetők megállapodásoknak, hisz nem felelnek meg a jogszabályi előírásoknak, nem tartalmazzák azokat a kötelező elemeket, amelyeket az 1997. évi CXLI. törvény 79. §-a előír (pl. a díjazást, az érintettek körét, időtartamát, rendszerességét stb.) A kvázi megállapodások, inkább együttműködési szerződéseknek nevezhetők, amelyekben az önkormányzatok a civil szervezeteket, köröket, művészeti csoportokat nem az intézményi költségvetésben támogatják, hanem közvetlenül nyújtanak nekik támogatást, s erről a gesztusról születik valamilyen írásos dokumentum. Sosem volt jellemző, hogy a közművelődési feladatellátás terén komoly piaci érdekeltségek mozognának, csak néhány esetben akadt példa arra, hogy a közművelődési megállapodás megkötése előtt valós verseny-

helyzet lett volna. Legtöbbször nem is hiányhelyzet szüli meg a feladat kiadását, sokkal inkább a kínálati oldal (szolgáltató) kezdeményezi, a sokszor több éve meglévő tevékenység „kvázipiacát” teremtve meg a megállapodással, legitimálva, formalizálva egy meglévő működést. Ebből is következik, hogy nem jellemző az, hogy a különféle aktorok egymás alá ígérve leverik a feladatok ellátásáért járó díjat, hiszen a támogatói oldal épp azt a minőséget, folyamatos együttműködést díjazza a megkötött megállapodásban, amit a szolgáltató nyújtani tud. A megállapodásokat éppen ezért legtöbbször újból és újból megkötik, esetleges módosításokkal. A megállapodásokat az önkormányzatok leginkább civil szervezetekkel, egyesületekkel kötik. Bt-k, közhasznú társaságok, kft-k sokkal ritkábban fordulnak elő. Sokszor a korábbi közművelődési intézmények dolgozói lesznek kényszervállalkozók, alakulnak át céggé, béreiket dologi költségként jelenítve meg. A közművelődési megállapodásokat határozott időre kötik (5 év és egy év is előfordult a vizsgálatban). A meghatározott idő leteltével, de legalább évente, a felek egyeztetni szokták a teljesítések tényét. Az látható, hogy nem a szankciónak, inkább a korrekciónak alakult ki a gyakorlata. Nem mondja ki konkrétan egyik fél sem a megállapodásban vállaltak nem teljesítését. (Pl., ha nem tudta az önkormányzat tartani a támogatás folyósítását, a következő évben csökkentett feladatokra kötnek új, korrigált megállapodást.) A megállapodások kényes pontja a kellően képzett szakemberek biztosítása. Legtöbbször ezt a kérdéskört a megállapodásban nem is említik. Akadt példa azonban arra, hogy a korábban „szakavatott” vezető nélkül jól működő civil szervezetekben a megállapodás után a régebbi aktivitás pont a vezető miatt elkenyelmesedett. Egyébként is elmondható, hogy általában mindkét fél igen udvariasan ugorja át a megállapodásban lévő belső ellentmondásokat (Pl., ha a tárgyi és személyi feltételeket nem tudja biztosítani a támogató, cserébe a szervezeteket sem terheli erejükét meghaladó feladatokkal. Megelégszik azzal az eredménnyel, amit az általa bázis alapon nyújtott támogatással a szervezetek el tudnak érni.) Mindezek ellenére a kutatásban résztvevő szakmai közreműködők által

3 Hatástanulmány „A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről” szóló 1997. évi CXLI. törvény közművelődést érintő szabályozásáról. A Hatástanulmány az OKM Közművelődési Főosztályának megbízásából készült a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Kutatási és Fejlesztési Programok Főosztályán 2008-09-ben. Kézirat.

is kiemelésre került: a települési önkormányzatoknak ez a lehetőség előnyös szakmai és gazdasági megoldásokat jelent. Erősíti a civil szektort és színesíti a helyi kulturális kínálatot.

Az intézményi világ szereplőinek aggodalma a civilekkel kapcsolatban tehát elég alaptalannak tűnik. Annál is inkább, mert ugyan a törvényi szabályozás igen előremutatóan erre lehetőséget ad, nem nagyon mutatkozott komoly kihívója az önkormányzatoknak, az önkormányzati intézményeknek a közművelődési feladatokat illetően. Ez még valójában a kisebbik baj. A nagyobb baj az, hogy a közművelődési feladatok javainak fogyasztói nem nagyon látszanak mutatkozni. Nem arról van szó, hogy létezne egy jól megalapozott kereslet (fizetőképes avagy támogatásra szoruló), ahol az intézményrendszer és a civil szerveződések versenghetnének, sokkal inkább arról, hogy ezt az igényt egyelőre meg kell/ene teremteni. Legyen ez a magas kultúra javai fogyasztásának igénye vagy a közösségi művelődés akcióinak produktuma. Az erre vonatkozó látens igény – természetesen – szinte mérhetetlen. A súlyos gondok azonban a számok nyelvén is jól kimutathatóak. A magyar felnőtt lakosság 60%-a otthonülő, nem használja a kulturális intézményrendszert, ezen belül 43% passzív, kultúrán kívüli élet él.⁴ Ezen a tényen egyáltalán nem segítenek a modern technika adta lehetőségek, mert a digitális kultúra javaihoz való hozzáférés esélyegyenlőtlensége bámulatos gyorsasággal teremtette meg az újabb szakadékokat a társadalmon belül. Ebből a fiatal generáció sem tudott kimaradni, ugyanúgy szenvedője az újonnan létrejött, más dimenziók szerint újratermelődött, de a régi dimenziókat is megtartó (ld. települési lejtő, anyagi kondíciók, iskolázottság, stb.) egyenlőtlenségnek. Az alapfokú végzettséggel rendelkezők 69%-a volt digitálisan analfabéta egy a fiatalokra nézve reprezentatív minta tükrében.⁵

Ezek az adatok arra mutatnak, hogy nem lehetséges még csupán a meglévő aktivitások, belső erők, akármilyen szinten megformálódó igények (egyén, család, közösség, település, nemzet) meglétére hagyatkozni. Amennyiben ezeknek valamely nyoma tetten érhető,

arra természetesen alapozni szükséges, ezeket erősíteni lehet, és semmiképpen nem lehet figyelmen kívül hagyni. De azt a tényt sem kerülhetjük el, hogy a széttöredezett, sajátos fejlődési képet mutató magyar társadalom nem olyan öntevékeny, nem olyan aktív, nem olyan tudatos, amelyet esetleg a mindenkori stratégiai tervezők vagy a törvényhozók feltételeznek. Bizonyosság erre például a tény, hogy a közművelődés törvényi szabályozásában lehetőségként adódó elemek, amelyek a közösségi gondolkozásra, aktivitásra alapoznak (ld. közművelődési megállapodások, közművelődési tanácsok, társulások együttműködések, stb.) nem igazán működnek. A normatív elemek valamelyest erősebb hatást gyakorolnak, ebben a kérdésben azonban a települési önkormányzatokat szólítja meg a szabályozás. Az önkormányzatok felelősségi köréből pedig természetesen inkább az intézményi működés adódik.

A rendszerváltást követően, a korszak társadalmi és jogi klímájának megfelelően megkezdődött a civil szervezetek alapításának dömpingje. A szektor dinamikus és folyamatosan bővült, egészen 1997-ig. Ezután az extenzív növekedés lezárult. Ezt követően a szervezetek szám stabilnak látszik, 65 ezres méretnél állt meg a növekedés, ennyi szervezet jött létre és stagnál Magyarországon. Ez természetesen azt jelenti, hogy ezen szervezetek számukat tekintve már nem, de összetételükben természetesen változnak, egyesek elhalnak, míg mások újra alakulnak.⁶ A szektor tevékenysége jelentős szerkezetváltozáson esett át. A kilencvenes években főként a szabadidős, illetve érdekvédelmi funkciók dominanciáját találták a kutatók, míg napjainkra ez a folyamat a fejlesztési és közművelődési alszektor megerősödésével zárul. A „keleties” profilból folyamatosan közelít a nyugat-európai modell felé. A közművelődési profilú szervezetek, a KSH adatgyűjtés alapján történő számítás szerint az összes szervezet 29%-át fedték le 2008-ban. Az idézett tanulmány nagyon plasztikus különbségeket mutat meg a civil aktivitás és gazdasági potenciál figyelembevételével, együttes mutatók szerint, földrajzi elhelyezkedés alapján. Egészen határozottan különül el az or-

szág nyugati és keleti fele. Gyakorlatilag Csongrád megye erős fejlődésén túl, 1996 és 2006 között jelentős elmozdulás nem volt az együttes mutató alapján, Pest megye, Bács-Kiskun megye, illetve a fejlődő Csongrád megye keleti határai éles határt vonnak. Ettől a képzeletbeli határvonaltól keletre lényegesen gyengébbek (az egy lakosra jutó jövedelem, a 100 lakosra jutó aktív kereső, a 100 lakosra jutó vállalkozások száma, az egy lakosra jutó szja mértéke, a felsőfokú végzettség vetített aránya, az ezer lakosra jutó nonprofit szervezetek száma, az 1%-ot felajánlók aránya, a felajánlások mértéke egy főre vetítve, stb.) tényezőkből képzett mutatók. Különösen érdekes, hogy Dél-Baranya, Somogy, Tolna más szempontok szerinti lemaradása (munkanélküliség, hátrányos helyzet, kulturális szolgáltatásokkal való ellátottság szerénysége, stb.) ezen mérések rendszerében nem mutatkozik.

A civil szervezetek megjelenése releváns volt a magyar közéletben, kiterjesztve ezt természetesen a közélet különféle szegmenseire. Hiszen nagy változást tudtak hozni ezen szervezetek települési, megyei, regionális, országos, és tematikusan fókuszált módokon, nyilvánvalóan ágazatai módszerek szerint is. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a civil szervezetek rendszerváltás utáni, legitim megjelenése mellett, ugyan ezen időben az új forráselosztási szisztémák függvényében egy igen jelentős kvázi-civil szektor jött létre, amely létjogosultságát, már csak forrásérzékenysége kapcsán se firtassuk. Hol is vannak ezeknek a kvázi-civil szervezeteknek a csomópontjai? Először is az önkormányzatok mellett. Az önkormányzati működés mellett létező kvázi-civil szervezeteket kell említenünk elsősorban. Ezek működése persze bonyolult képet rajzol, tekintettel arra, hogy a helyi választások eredményei új és újabb formációkat hozhatnak létre, amely változásokat követik (vagy sem) a kvázi-civil szférában működő szervezetek. Ebből adódóan, a politikai vetéscsőg következtében erősen körvonalazódik a civil, kvázi formációknak egy erős ellenzéki szereplehetősége. Sajnos a helyi döntési mechanizmusok vizsgálatánál nem elhanyagolható a civil világ mint ellenzéki puffer zóna működése. Ugyanazon

4 Hunyadi Zsuzsa: Kulturálódási és szabadidő eltöltési szokások, életmód csoportok. Találkozások a kultúrával. MMI, Budapest, 2005.

5 Ságvári Bence: A net-generáció törésvonalai – kultúrafogyasztás és életstílus-csoportok a magyar fiatalok körében. In: Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000-2010. Szerk: Bauer Béla, Szabó Andrea. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest, 2011.

6 Kákai László – Sebestyén István: A nonprofit szektor súlya és a gazdasági válság hatása Magyarországon. Civil Szemle, 2012/3.

okból, mint az önkormányzatok árnyékában, az intézmények árnyékában is kialakult egy civil, legyünk ösztintek, kvázi-civil szféra. Hogy képzeljük el ezt praktikusán: a kicsit is aktív szülők, kicsit is erre kapható tanárok alakítanak egy alapítványt, egyesületet. Ugyanezen metódus alapján a művelődési ház létrehoz maga mellé egy civil szervezetet, amelyben egyrészt formai, másrészt leginkább pályázat-technikai feltételeknek megfelelően valamely, a szervezet működésével alapjaiban összefüggő kör, közösség felvállalja, vagy felvállaltatják vele a civilség ügyét. Hasznos összekacsintások ezek. Jelentős forrásokat tudnak elérni ezek által.

Az intézményi világ és az önkormányzatok mellett működő kvázi-civil szervezeteken túl természetesen jelentős szerepet játszanak a valós kulturális tartalmú, „köz művelődési alapfeladatú” szervezetek, ahogyan a civilstatistika is nevezte őket. A kistélepülések köz kulturális ellátását, választékát elemző vizsgálatunkban, az ötezer fő alatti településeket kvantitatív vizsgálattal is felmértük.⁷ (Így az országos, összesített adatokon túl a falvakra nézve is vannak mutatóink a civil szervezetek tevékenységének néhány jellemzőjére.) A vizsgálatnak kiemelt szempontja volt (a kvalitatív módszereknél is figyelembe véve), hogy az egyes tevékenységfajtákat próbáltuk a különféle szervezők szerinti valós komplexitásukban leképezni. Keres-

tük a különféle intézmények, különféle társszektorok együttműködését, illetve ennek hiányát (szociális ágazat, egészségügy, családvédelem, segélyezés, iskolarendszer, közgyűjtemények, egészség, akciócsoportok, stb.). Az igazán sikeres, a település életében áttörő változást, fejlődést eredményező közösségi akciók egytől-egyig komplex akciók voltak. Olyanok, ahol a tevékenység nem maradt meg csupán az egyik vagy a másik hagyományosan elkülönülő szektorban, hanem egymás erejére építettek a projektekben. Ezekben a sikeres akciókban egyrészt a támogatási forma is komplex megközelítést igényelt, a pályázati kiírásnak, a forrás elérésnek megfelelően nem is lehetett a komplexitást elkerülni. Másrészt szükséges volt, hogy a település, közösség életét egy olyan markáns és karizmatikus vezető irányítsa, aki az efféle komplex gondolkodásra alkalmas, valamint meglátta annak szükségét,

hogy a belső folyamatok indításához feltehetően szükséges a külső szakértelem, amely szaktudást a projekt indításánál még nem nélkülözhetik, és képes is volt ezen erők elérésére és aktivizálására (pl. Máltai Szeretetszolgálat, Alapítványi Tanodarendszer stb.). Ezek voltak az igazán eredményes akciók, tevékenységek. A tevékenységek zömét azonban a megszokott intézményrendszerbeli széttagoltságban találtuk meg.

A települések 87%-ában működött legalább egy civil szervezet. A legkisebb (lélekszám szerint ezer fő alatti) települési kategóriában ez csak 81% volt. (A kérdezésnél megengedtük, hogy ne csak a formalizált, „bejegyzett” szervezeteket vegyék fel.) Az ezer fő feletti települések két csoportjában már nem volt jelentős különbség a civil szervezetek meglétében (96-97%). Nagyobb az eltérés a meglévő civil szervezetek számában. A kistélepüléseken átlagosan 2,2 db, az ezer-háromezer főseken

Milyen civil szervezetek, egyesületek, alapítványok működnek a településen? Kérjük, hogy a nem bejegyzetteket is sorolja fel!⁸

%	ezer fő alatti települések	1-3 ezer fős települések	3-5 ezer fős települések	összesen
Van legalább egy civil szervezet	81	96	97	87
Nincs egy sem	19	4	3	13
Átlag (db)	2,1	4,4	6,7	3,2
Átlag (db), ahol van művelődési ház	2,2	4,5	6,6	3,3
Átlag (db), ahol nincs művelődési ház	1,6	3,4	9,1	2,3

A települések hány %-án van ...-val foglalkozó civil szerveződések?

%	ezer fő alatti települések	1-3 ezer fős települések	3-5 ezer fős települések	összesen
Kultúra, szabadidős programok szervezése együtt	40	67	87	52
<i>Kultúra (pl. néptáncoktatás, olvasókör)</i>	26	42	69	34
<i>Szabadidős programok szervezése (pl. nyugdíjasklub, ifjúsági klub)</i>	27	49	62	37
Sport	33	68	69	47
Polgárórség, őrzés-védés, tűzvédelem	38	60	56	46
Falu-/város-/területszépítés, fejlesztés	25	32	41	29
Oktatás, óvoda, bölcsőde támogatása, gyerekek támogatása, tehetséggondozás	15	39	46	25
Természetvédelem, természetjárás	5	16	30	11
Egészséggel kapcsolatos programok szervezése (véradás, ismeretterjesztő előadások)	8	9	16	9
Egyházi	4	9	8	9
Érdekvédelem	4	9	11	6
Nemzeti, etnikai kisebbségek segítése, képviselők, számukra programok szervezése	4	8	11	6
Fogyatékkal élők segítése, képviselők, számukra programok szervezése	2	4	11	3
Nagycsaládok segítése, képviselők, számukra programok szervezése	1	6	14	3
Egyéb	5	9	17	7

⁷ MMIKL. 2011-2012. (A kvantitatív vizsgálat az ötezer fő alatti települések reprezentatív mintáján készült.)

⁸ Talata-Dudás Katalin számításai alapján.

4,4 db, a három-ötezer lakosságú településeken pedig 6,7 db működő civil szervezetet találtunk. Természetesen az is érdekes, ezek a meglévő szervezetek mivel foglalkoznak a településeken, mi a fő profiljuk.

A települések több mint felében működött olyan civil szervezet, amely kulturális, illetve szabadidős programot szervezett. A lélekszám növekedésével a településeken egyre nagyobb arányban található ilyen típusú civil szervezeteket. Az ezer fő alatti kategóriában csak 40% volt az előfordulásuk, még a három-ötezer fő közötti kategóriában ez az arány elérte a 87%-ot. Ez tehát a leggyakoribb csoport. A sport és védelem (tűzoltó, biztonság, polgárórság, stb.) szintén elterjedt forma, az ezer és háromezer közötti lélekszámú falvak esetében nagyon hasonló arányokat láthatunk, mint a kulturális, szabadidős szervezeteknél. Hasonlóan népszerűek még a sport tevékenységgel foglalkozó szervezetek. Az óvodát, iskolát támogató alapítványok az ezer fő alatti településeknek csak 15%-án jöttek létre. Feltételezhető, hogy ezen települések nem mindegyikében működik ilyen intézmény, a környező nagyobb települések oldják meg az iskoláztatás, óvodáztatás kérdését. (Ezzel együtt a tehetséggondozás, az ingázás ügyére lehetnének válaszok, de úgy látszik erre nem a civil szervezetek reagálnak.)

A civil szervezetek tagjainak száma erősen összefügg a település lélekszámával. Az ezer alatti kategóriában az átlagos taglétszám 62 fő, az ezer és háromezer közötti településeken 145 fő, míg a legnagyobb (3-5 ezres kategóriában) 277 fő. A vizsgált falvakban átlagosan kb. száz fő alkot egy civil szervezetet.

A kis települések 66%-ban legalább egy szervezet kapcsolatban állt a művelődési házzal. Ahol volt népművelő, különösen, ha teljes állású, a kapcsolat valószínűsége erősebb volt (78%). A nagyobb településeken nagyobb annak az esélye, hogy a művelődési ház és a civil szervezetek között kialakul együttműködés. A legvalószínűbb a kapcsolat megléte a háromezer fő feletti, főállású népművelőt alkalmazó falvakban. A vizsgált falvak átlagosan 72%-án működött valamilyen szintű kapcsolat a művelődési ház/szintér és a különféle civil szervezetek között.

Más oldalról megközelítve a kérdést, az ezer fő alatti településeken a szervezetek több, mint fele állt kapcsolatban a művelődési házzal. Ez az

arány szintén a települések méretével együtt emelkedett. A legnagyobb településkategóriában a civil szervezetek 20%-a nem volt kapcsolatban a közművelődési intézménnyel, még akkor sem, ha teljes állású népművelő volt a településen. Ennél a kérdésnél természetesen nem csak a kulturális, közművelődési alaprofilú civil szervezeteket vettük alapul. Feltételezhetően, ha csak a kulturális civileket vizsgáltuk volna, kevesebb szervezet maradt volna ki a kapcsolattartásból.

A kapcsolat meglétének tényén túl, természetesen igen nagy jelentősége van annak a kérdésnek, hogy vajon mi-ből áll a kapcsolattartás. A következő táblázat az összes kapcsolat megoszlást mutatja típusonként és településméret szerint.

Minden településtípusban a kapcsolattartás leggyakoribb formája az a segítség, hogy az intézmény termet, illetve infrastruktúrát ad a civil szervezet számára. Az összes kapcsolat egynegyedét teszi ki a szakmai segítségnyújtás

Körülbelül hány tagjuk lehet? – A településen működő szervezetek ossztaglétszáma
Bázis: ahol van legalább egy civil szervezet

%	ezer fő alatti települések	1-3 ezer fős települések	3-5 ezer fős települések	összesen
1-25 fő	27	6	3	18
26-50 fő	20	10	9	15
51-100 fő	31	23	9	26
101-250 fő	14	40	37	25
251-500 fő	2	11	23	7
500 fő felett	0	3	17	3
nem tudja, nincs válasz	6	7	3	6
átlag (fő)	62	145	277	109

A településen legalább egy szervezet kapcsolatban áll a művelődési házzal
Bázis: ahol van művelődési ház és működik civil szervezet

	ezer fő alatti települések	1-3 ezer fős települések	3-5 ezer fős települések	összesen
átlag	66	77	94	72
ahol van népművelő	68	85	93	81
ahol van teljes állású népművelő	78	81	96	84

A szervezetek hány %-a áll kapcsolatban a művelődési házzal?
Bázis: ahol van művelődési ház és működik civil szervezet

	ezer fő alatti települések	1-3 ezer fős települések	3-5 ezer fős települések	összesen
átlag	55	61	79	59
ahol van népművelő	61	69	79	68
ahol van teljes állású népművelő	65	68	80	70

Az összes kapcsolat megoszlása típusonként
Bázis: a településen működik civil szervezet és van művelődési ház

	ezer fő alatti települések	1-3 ezer fős települések	3-5 ezer fős települések	összesen
termet, infrastruktúrát kap	54	60	60	57
szakmai segítséget kap (pályázatírásban, szervezésben, megalakulásában, stb.)	25	25	32	26
pénzzel támogatja	16	10	6	12
népművelő is tag a szervezetben	3	4	2	3
egyéb	0	1	0	0
összesen	100	100	100	100

a civil szervezetnek. (A segítség pályázatírásban, szervezésben, az alakulásnál eljáró segítő bábáskodásában realizálódik.) A népművelők többnyire nem tagjai ezeknek a civil szervezeteknek, formálisan legalábbis nem. A pénzzel való támogatásnak sincs nagy gyakorlata. Egyrészt az intézmények maguk is az önkormányzati támogatásból élnek, másrészt az önkormányzatok általában közvetlenül szeretik támogatni a különféle civil szervezeteket. A kisebb településeken gyakoribb, hogy a kapcsolatrendszerben megjelenik a pénzbeli támogatás. (Érdekes lenne mélyfúrászerű vizsgálatot végezni egyes települések átfogó kapcsolatrendszerében, ennek a módszerére a terepmunka megfelelő. Ezzel a módszerrel lehetőség lenne a kapcsolatok kölcsönösségét és viszonyosságát is vizsgálni.)

A kvalitatív vizsgálat mélyinterjúit elemezve nem találtunk jelentős különbségeket az intézményi világ kínálata és a lakossági, civil, egyházi, egyéb szervezetek kínálata között. Amennyiben volt intézmény a településen, az szolgáltatta a hagyományos alapkínálatot anyagiak és az érdeklődés függvényében. Az egyházi kezdeményezések, civilek, magánakciók színesítették, gazdagították, kiegészítették a kínálatot, és ezek pozitívan hatottak a települések egészének kínálatára. A civilek jól reagálnak a réteg, csoport igényekre, amelyekre a hivatalos (intézményi szféra) energia, forrás hiányában nem tud mindig kielégítő válaszokat adni (pl. galambtenyésztés, horgászat, crossbiciklisek, nagycsaládosok stb.).

Sem a kvalitatív, sem a kvantitatív vizsgálat eredményei nem támasztották alá a civil szervezetek közkulturális kínálatának és a közművelődési intézményrendszer tevékenységének konkurens szerepkörét a kistelepüléseken.

Amennyiben a szabályozórendszer nem változik nagyon jelentősen, esetleg a finanszírozási technikák nem kerülnek teljes körűen átalakításra, a civil világ nem lesz a kulturális intézményrendszer lehetséges helyettesítője. Az alapvető működési mechanizmusa, sajátosságai, szándékai, alapelvei miatt is teljesen más a civil szervezetek működése, mint az államilag, önkormányzatilag finanszírozott intézményrendszeré. Talán a szűkös források miatt erősödik fel a versenyhelyzet vélelmezése. Ezekben a forrásokért folytatott érvényesülési helyzetekben az állami, önkormányzati világ egyéb intézményi is jelen vannak, amelyek nem egyszer

sokkal erősebb érdekérvényesítő képességgel bírnak, sőt legtöbbször erősebb versenytársak is, mint a civil világ szereplői.

„Az újratervezés a kultúrában – 2014.” című konferencián 2013. májusában Hiller István, Karácsony Gergely és L. Simon László vett részt, egy kerasztal-beszélgetésen a kultúrpolitika aktuális kérdéseit járták körül. Természetesen különféle módon közelítették meg az érintett témákat, egy-két alapvető kérdésben azonban konszenzusra jutottak. Nevezetesen, többek között abban, hogy a magyar kulturális intézményrendszer a kulturális élet egyik legalapvetőbb szegmense. Napjainkban azonban éppen az a legnagyobb probléma, hogy az emberek jelentős része nem kerül be ezekbe az intézményekbe, így gyakorlatilag az ezekben eljuttatott források egyre kevesebb ember számára lesznek hasznosak. (A kulturális intézményrendszeren elsősorban a magas kultúrát közvetítő intézményeket, a színházakat, hangversenytérmeteket, közgyűjteményeket, stb. értve.) Ezekbe az intézményekbe kerül az éves kulturális költségvetés túlnyomó része, miközben a lakosság igen keskeny rétege élvezi ezek javait. (Gondoljunk csak a felnőtt, magyar lakosságnak arra a hatvan százalékára, amely nem használja a magyar kulturális intézményhálózatot, beleértve

a közművelődési intézményeket is.) A beszélgetésben expressis verbis elhangzott, hogy a legfontosabb feladat, hogy legyen egy beavatató időszak, egy beavatató tevékenység, amely alkalmassá teszi az embereket a kultúra javainak befogadására, amely lehetővé teszi az érdeklődés felkeltését, az igényt a kulturális intézményrendszer látogatására, legyen az a klasszikus, avagy az alternatív intézményrendszer része.

A közművelődési intézményrendszer klasszikusan ennek a politikusok által emlegetett, hívjuk mi is „beavatató időszaknak” a megélésére alkalmas terep, a legkönnyebben elérhető kulturális intézményfajta, amely hozzáférhető a magyar települések meghatározó részében. A közösségi művelődés módszerei, formái, akciói segítségével pedig a magas kultúra befogadásának előkészítésén kívül a társadalmi, közösségi működések még mélyebb szövetébe tudunk lejutni, amely hatások, a célok szerint sokat segíthetnek az olyannyira szándékolt társadalmi integráció erősítésében; a kooperáció kialakításában, gyakorlásában, amely folyamatok mind a sikeresebb társadalmi együttélés garanciáit jelentik. Ennek eléréséhez természetesen az intézményi világ és a civil világ aktorainak közös együttműködése szükséges, amely együttműködés, értelemszerűen cél és eredmény is egyben.

Sugovica Foltkör, rekord varrás

G. FURULYÁS KATALIN (Budapest, 1967.) szociológus, tanár, a Nemzeti Művelődési Intézet kutatója, a Stratégiai és Fejlesztési Főosztály főosztályvezető-helyettese. Jelentősebb önálló publikációk: Egyedül a kisvilágban; Polgármesterek, népművelők; Falunapok; Steiner-ház. Eddigi, fontosabb kutatási témái: a közösségi művelődés tartalmi kérdései, a közművelődés és az önkormányzati működés kapcsolatrendszere, a közművelődés jogi szabályozásának hatásai, a falusi ünneplési szokások változása, az elnéptelenedő falvak sajátos kulturális jelenségei.

REFLEXIÓK

FURULYÁS KATALIN TANULMÁNYÁHOZ

FEL KELL-E TALÁLNI BÁRMIT IS?

„... (a) vizsgálat eredményei nem támasztották alá a civil szervezetek kulturális kínálatának és a közművelődési intézményrendszer tevékenységének konkurens szerepkörét a kistélepléseken” – olvasom a tanulmányban. De szép is lenne, ha a (szakmai) közgondolkodás kutatások nélkül is ugyanerre jutna a hétköznapi életben! Én úgy látom, nem így van. Sok oka van ennek, s közülük csak egy – bár talán a legalapvetőbb –, hogy megszakadt az elmúlt évtizedekben az a szerves fejlődés, mely a szabadművelődés korszakát még jellemezte, s melynek tanúi lehetünk ma is a Lajtán túli társadalmak gyakorlatában.

Furulyás Katalin írása arcpirítóan kemény diagnózis, és kísértetiesen igaz. Ha nem is abszolútizáljuk a statisztikában megjelenő adatokat, ha tudjuk, hogy civil szervezetek tevékenységei között legalább akkora különbségek vannak, mint azonos típusú közművelődési intézményeké között, s a civilek-intézmények közti kapcsolat nem egyoldalú segítség az intézmény részéről, hanem kölcsönös viszony többnyire, ha magától értetődőnek tartjuk a „hasznos összekacsintásokat” alapítványok, egyesületek létrehozásakor, akkor is riasztó a kép, ami kirajzolódik e tanulmány alapján. „Innen szép nyerni...” – ahogy

a mindig optimista sorstársak mondják, csak épp az alapoknál kellene (megint) elkezdni. Lehet, hogy a politikusok által a felidézett konferencián kikiáltott „beavatató időszakot” kellene megkezdeni, s még azt is elfogadom, hogy ennek természetes terepe a közművelődési intézményrendszernek tartott infrastruktúra lehet, de nem szabadna szem elől téveszteni néhány apróságot.

Az egyik, hogy építkezni bizony alulról érdemes (bár felülről is lehet – mint azt épp a tárgyban szereplő intézményrendszer háború utáni fejlődéstörténetéből tudjuk).

A másik, hogy el kellene végre hinnünk, hogy az intézmény nem az, aminek fala és teteje van (az csupán „tető az együttlét, a közös tevékenység felett”), hanem mindaz intézmény, ami emberek közös akaratából, a közös célokra szervezett, együtt-gondolkodásban gyökerező aktivitás – függetlenül attól, hogy van-e papír róla valamely hivatal fiókjában. (És akkor még az igazán *egyszemélyes intézményekről* nem is beszélünk: hány olyan embert ismerünk szűkebb környezetünkben, aki *maga egy intézmény!*?)

Nos ezekben a közösségi összefogásokban kristályosodik ki lassan az az igény, aminek hiányát oly súlyosnak tartja a tanulmány is. Ez teremti majd meg az *építés* kényszerét, ami kezdetben klub, vagy közösségi ház, majd szolgáltató faluház, később területet ellátni képes művelődési ház, végül a magas kultúrát közvetítő intézmény lesz. S ahogy Klebersberg kisiskoláiból ugyanúgy eljuthattak nebulók az egyetemre, majd a társadalom fontos pozícióiba, mint

városok elit iskoláiból, ahhoz hasonlóan lehet természetes a legkisebb lakóhelyekről – belülről fakadó igény alapján – eljutni nemzeti intézményeink csarnokaiba, pódiumaira és nézőtereire.

Végezetül, ha képesek leszünk a rendelkezésünkre álló feltételeket reálisan számba venni, s a szerves fejlődés logikája alapján átalakítani, közben megszülethet az a meggyőződésünk is, amit a tanulmány sugall: nincs – nem lehet – konkurencia abban, hogy állami, önkormányzati, civil szervezet, netán magánvállalkozás kezdeményez, támogat olyan folyamatokat, amikben a kulturális ellátás, igény-kielégítés valósul meg. Az állami finanszírozás/támogatás rendszerét pedig ehhez az alulról építkező logikához kell majd illeszteni.

Jó példákat szolgáltatnak nyugat-európai modellek, s a már itthon is fel-felbukkanó megoldások a kulturális élet szervezésére, finanszírozására. Őt – feltételeiben sok tekintetben különböző – gondolatiságában rokon terepet említek ezúttal példaként: Gencsapátit, Koppánymonostort, Túrístvándit, Kőtegyánt, Szigetvárt¹ – az ország nyugati, északi, keleti és déli szegletéből –, ahol az egymásra épülő, közösen cselekvő intézmények, szervezetek magától értetődő természetességgel teszik dolgukat, a potenciális konkurensek egymásra találásának, vagy épp az ellátási hiányt pótló összefogásnak jó példájaként.

A spanyolviasz mintha már itt is lenne a kezünk ügyében...

PÓSFAY PÉTER

PÓSFAY PÉTER népművelő-könyvtáros, majd magyar tanári diplomát, később közösségfejlesztő oktató, kutató szakképzettséget szerzett. 24 évig különböző intézményekben és a közigazgatásban dolgozott Szombathelyen a közművelődés területén. 1999-2001 között a millenniumi kormánybiztos regionális képviselője Nyugat-Dunántúlon. 1993-tól humán központú településfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel foglalkozik a Közösségszolgálat Bt ügyvezetőjeként. 2007-es nyugdíjba vonulása óta is végez oktatói, tanácsadói munkát, elsősorban önkormányzatok és civil szervezetek körében.

1 A tevékenységekről részletes információ a Civil Közösségi Házak Magyarországi egyesületétől kapható.

REFLEXIÓ

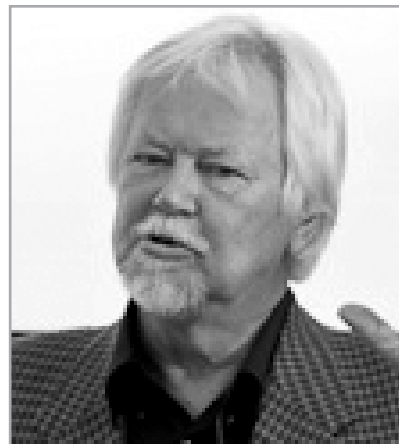
HOGY LÁTVA LÁSSATOK

*Új szelek nyögetik az ős magyar fákat
Várjuk, már várjuk az új magyar csodákat*

A civil szféra jelen állapotára vonatkozó ismereteink rendkívül hézagosságok. Már csak emiatt is örvendeznünk kell Furulyás Katalin hiánypótló, szakszerű és korrekt dolgozatának. Csak biztatni tudjuk a megbízókat, hogy a részterületek átvilágítása után (mellett) bátran vállalkozzanak a társadalmi valóság e meghatározó szektorának mind teljesebb feltérképezésére. Ehhez természetesen ismernünk kell a *non-formális szervezetek, élő közösségek* számszerűsíthető adatait, működésük formáit és tartalmi elemeit is, amiktől még nagyon mesze állunk. (Aki alapított már civil szervezetet, vagy csupán megszüntetni kívánta azt – megbecsülés és köszönet helyett –, saját bőrén tapasztalhatta a „hatósági” nyilvántartással járó packázások végeláthatatlan sorát. Legalábbis, ami a közelmúlt áldatlan gyakorlatát illeti.)

Való igaz, hogy hazánkban az *intézményesültség* a tekintély, a hivatalos megbízást nélkülöző, öntörvényűen kezdeményező *személyiség*, jobb esetben afféle csodabogár, rosszabb meg-

ítélésben izgága bajkeverő, a köznyugalmat megzavaró, Naszreddin Hodzsa fazonú csendháborító. Már pedig a hatékonyan működő *közösségek* hátterében mindig egy (vagy több), ilyen nyughatatlan személy áll. E történelmi korszakváltások során kondicionálódott társadalmi attitűd nem tűnik olyan kárteknőnek, ha stabil, megbízható hatékonyságú intézményrendszer szolgálja a nemzeti és helyi közösségek fejlődését. Ez volt elmondható a *Monarchia* magyar világról, de különösen a két háború közötti *Klébelsberg* korszakról. Ezekben az évtizedekben kiváló egyetemeink működtek (igaz csak néhány és nem hetvenhét, mint a mai magyar népművészetben), gimnáziumaink végzett hallgatóit tárt karokkal fogadták az európai egyetemek, de néptanítóink is művelt, példamutató, megbecsült személyiségek, valódi oskolamesterek voltak falvaink többségében. Csakhogy a múlt század ötvenes éveitől kezdve a magyar művelődés alapintézményei folyamatosan és egyenletes ütemben – mondhatni megbízhatóan – *romlanak, pusztulnak. Az iskolán kívüli művelődés színterein* ugyanez a tendencia érvényesült. A két háború közti civil élet gazdagságát és színességét össze sem lehet hasonlítani a jelenlegivel. A *Rákosi-Révai* kurzusban felülről kiépített kultúrház-hálózat a szabadművelődés kolhozosítását erősökölte ki, amely metamorfózisában szívósabbnak bizonyult a tervutasításos rendszerben tetet öltött tévészcséknél is. Ime, az eredmény főbűn, ami passzív rezisztenciára szorította az öntevékeny közösségeket.

Megértőnek és türelmesnek kell lennünk – önszervező közösségeink és a vele szoros összefüggésben álló közműveltségünk köz-állapotai miatt – ilyen korszakos dűlások után, mégis feltolul bennünk a kérdés: *mit tettünk a szabad, magyar köztársaság elmúlt negyedszázadában?*

E helyt hadd ne keljen megválaszolni a kérdést. Csak reménykedni tudunk és persze szívósan tovább dolgozni egy valódi korszakváltásért, amelyben a nép – a nemzeti és a helyi közösségek – valóban birtokba veszik a hazát. Mert nemcsak a föld, a nép is azé, aki megműveli. Mi – e nehezen körülírható szakma robotosai – mindig is úgy vélekedtünk, hogy a közösségi művelődés: *önművelés*, egyénnek és közösségeknek egyaránt.

E közös vállalkozáshoz mindenképp előfeltétel munkára van szükség. Komoly, rendszeres, önátlatástól mentes valóságismeretre. Ez legyen az első lépés az *emelkedő nemzeti* válás útján. Hát ezért köszöntjük és biztatjuk további bátor munkára a fenti dolgozat készítőit.

BALÁZSI KÁROLY

Amikor Balázs Károly és Beke Pál Lakiteleken voltak

DR. BALÁZSI KÁROLY ny. főiskolai tanár, település- és közösségfejlesztő. Sárospatakon tanító, az ELTE-n magyar-népművelés szakos tanári oklevelet, majd egyetemi doktori (dr. univ.) fokozatot szerzett. Szakmai tanulmányúton járt Angliában, Franciaországban, Svédországban. Dolgozott művelődési központ igazgatóként Szobon, közművelődési tanszékvezetőként a bajai Eötvös József Tanítóképző Főiskolán. Később a Comenius Tanítóképző Főiskola közművelődési, majd társadalomismereti tanszékvezető docense, egy évig főigazgató-helyettes. 1993-tól a Közösségszolgálat Alapítvány felső-magyarországi rezidense. A Sárospataki Népfőiskola újjászervezője (1988) és első, alapító elnöke.

A Lakiteleki Népfőiskolai Alapítvány hálózatfejlesztési kabinetjének vezetője. Kutatási területe: művelődéstörténet, közösségi művelődés, népfőiskolák. Fontosabb művei: a Keceli Nevelési Központ funkcionális terve (1980), Település- és közösségfejlesztés (főiskolai jegyzet) 2000., A Sárospataki Népfőiskola tizenöt éve (1986-2002), Gyökerek és korszakok (népfőiskolai olvasókönyv) 2002., Népfőiskolai hagyomány (1769-2010), Lakitelek 2012., további mintegy 150 publikáció lapokban, folyóiratokban.

RÖPIRAT A FILMÉRT (RÉSZLETEK)

A film területén mindent újra kell kezdeni¹... Először a *szemeket kell felnyitni*. Minél többet a természetben lenni. Hagyni, hogy a kozmikus világ belénk ivódjon. Lehetővé tenni, hogy gyermekeinket a természet lélegzete s ne a gép fújtatása, a képlékeny természeti anyag s ne az érzéketlen műanyag tapintása vezesse. A nyíló lélek vezetését pedig kezdjük a szülők mesékkel, diavetítésekkel, vagy pl. egy hokedli kis játékkerén elférő mozdulatlan bábuk, játékok, virágok élőképeinek beállításával. Ne a kép, a gyermek figyelme mozduljon. A mozdulatlanság gazdag világában fantáziája készítse önfeledt szabad szárnyalású meséit, „kisfilmjeit”, amelyek világképének első alapvetései lesznek majdanán.

Mindemellett a szülőnek a mai képszennyezés áradatától is védenie kell gyermeke szemét és szellemét. Minél kevesebb mozgóképet lásson az óvodás, a kisiskolás. A mozgókép ugyanis valóság alapú látványával, a kép végleges megformálásával a formálódó gyermekléleknek megöli a mélyebb látást, a képalkotó fantáziát. A mozgókép kész formát ad. A még kiforratlan, zsenge léleknél lebénítja a belső látomást, a képzelődést, végső soron a LÉLEK születését, kép-zódását. A képnek, a képzetnek, a világról alkotott kép-zetünknek – összhangban a világgal – általunk s bévül kell megszületnie. Ebben helyettesíthetetlen a láthatatlan láttató költői kép, de a film műfajában csak egy bizonyos koron felül. Még a minőséges mozgókép is, nem beszélve a tévé, a mozi, a videó holt képsivatagá-

ról, árt a kisgyermeknek: eliszapítja a szem fehérjét, a lélek mélyét. A kora gyermekkorban élénk tárt mozgókép, légyen az meg nem értett költői kép vagy holt sablon, készen adott mintájával aktív részvételünket, végső soron saját világunkat szűkíti, gátolja... Ismétlem: nincs jobb módja ősidőktől a gyermek lelki épülésének és gondozásának a mesénél és az éneknél. Kisgyermeknél pedig mindenféleképp maradjunk a mozdulatlan képnél: rajznál, diánál, játékos élőképnél, amelyet nézve a szemlélő belül mozdul, belül épül.

A költői mozgókép a néző teljes részvételét igényli, ezért lényegében csak a serdülőkor megnyíló korosztályait képes megérinteni. A fiatal emberek érlelődő lelkivilágának a belső kép erőteljesebb, mélyebb megformálásához elengedhetetlenül szüksége van a művészet magról fakadt sugárzására. Ekkortájt válik hasznossá a házimozi-zás... Városi, kisvárosi, falusi kulturszervezőknek elő kell keresniük a még mozgatható, megjavítható 16 mm-es vetítőgépeket, felkutatni a még létező 16 mm-es kópiákat, és kölcsönzött filmmuzeumi értékű alkotásokkal járni a családi házakat.

A filmnél még inkább, mint más művészeti műfajoknál, hiányzik az arc-tól arcig erő varázs, a személyes találkozás, a közvetlen kapcsolat. Országos mozgalmat kellene indítani, és házról-házra járva, otthonokba vinni a régi jó filmeket, még a könnyebben emészthető, emberarcú filmeket is. Pályázatok, alapítványok, intézmények, filmklubok segítségével elérhető mindez. Egy tál

pogácsa mellett az összegyűjtött rokonsággal, szomszédsággal beszélni, mesélni, akár muzsikálni is lehet a látott film kapcsán: a filmkép, a költészet, a közönség megtartó erejére bízva magunkat.

Biztos vagyok benne, hogy egy évi házimozizás után bármely kis helységben megindítható egy nyilvános filmklub igaz filmekkel.

Állítsuk vissza a régi gyermekfilmek jó matinéjait. A jelenlegi helyzetben sokat segíthet még egy-egy helyi kábeltelevíziós csatorna is, amelyik megengedheti magának a minőségebb filmek vetítését. Olyan vidéki tapasztalataim is vannak, hogy a földi és műholdas televíziókban időnként föltűnő kiváló filmeket önzetlenül, külön kiemelve reklámozzák a helyi kábelcsatornák.

...Visszatérhetnénk a filmkorszak kezdetének tisztására, ahol még kézenfekvő volt e műfaj eredendő álomszerűsége. Gyógyító és fantáziát felszabadító lenne, ha újból forgatnánk némafilmeket. De az emberi beszédet visszaszorító, alig hangosított film is nagy lehetőségeket rejt, a csönd segítene megnyitni a tisztánlátás végtelen forrását.

Másfelől kisfilmek készítését és forgalmazását kellene elősegíteni. Még hozzá a mai nehezebben beszerezhető szuper 8 mm-es és 16 mm-es filmszalagokkal. A korai kisfilmek a formálódó alkotók első önálló szempáztázásai. A kisfilm tömörségre tanít. A legtöbb rendező opusa ilyen rövid lélegzetvetelekkel indult. Változó, zűrzavaros korokban az invenció rövid lélegzetvetelei, a kisformák, biztos abroncsot, megfelelő formát is jelentenek egyben.

1 A szerző részt vett a Nemzeti Művelődési Intézet kerekasztal-beszélgetésén „A filmklub, mint közösségi élményszíntér” címmel – a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál idején, 2013. június 20-án.

KÖZÖSSÉGEINK ÚJRAÉPÍTÉSE. A TÖRÖKSZENTMIKLÓSI MOZI 100 ÉVE

A mozi hálózat nyolc évtized sikertörténet után pár év alatt felszámolódott, vele eltűnt egy szín a közösségi kultúrából. Kimaradtak generációk a „mozi élményből”, a filmkultúra más közvetítő csatornákon jut a nézőhöz. Elhamarkodott értékítélet nélkül egykét dologban biztosak lehetünk: elmarad a moziba járást kísérő közösségi élmény, amit a mai középkorúak és idősebb generációk emlegetnek, a közösségi filmnézésnek, a vetítéseket követő beszélgetéseknek elfogytak a lehetőségei, színterei. Az azóta elterjedt számtalan kultúráközvetítési forma megkönnyíti a hozzáférést a kulturális javakhoz, egyben megnehezíti az eligazodást az értékek bonyolult útvesztőiben.

A Nemzeti Művelődési Intézet kerekasztal-beszélgetést kezdeményezett „A filmklub, mint közösségi élményszíntér” címmel a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál szakemberei és az Art Mozi Egyesület képviselőinek részvételével a kecskeméti fesztivál idején, 2013. június 20-án.¹

A cél: közös gondolkodást elindítani a mozgókép kultúráról, a mozi (közösségi) élményéről, a közművelődési hálózat segítségével beindítható filmklub-lehetőségekről, elsősorban a kistelepüléseken.

Miért is olyan fontos ez az egyre sűrűbben emlegetett közösségi vonat-

kozás, miért beszélünk mostanában közösségi művelődésről, míg ennek szükségessége korábban nem tűnt hangsúlyosnak? Felbomlottak a hagyományos helyi közösségek, veszélybe került a településeket hosszútávon is megtartó erő, vagy van, ahol már ennek teljesen nyoma veszett. Hosszú folyamat végpontjára ébredtünk. A képviselő testületek vagy a polgármesterek még nem biztos, hogy a közösségi kultúrát tartják a legfontosabb települési megtartó erőnek. A falvainkban élők nagy számban veszítették el művelődési tereiket, a változó igényekhez alakítás helyett számos helyen zárták be a művelődési házakat, leépítették a szakmai ellátást. Mindezek az összetevők együttesen új jelenségként, új kihívásokat jelentenek a fenntartót képviselőknek, a kulturális szolgáltatások igénybe vevőinek, s elsősorban a szakmai munkatársaknak.

Közművelődési intézményeinknek – működési alapelveit tekintve – a hagyományos kultúráközvetítés és az öntevékenység feltételeinek megteremtése együttesen a feladata, legfőbb jellemzője pedig a helyi közösségre, annak szükségleteire és saját erőforrása-ira való odafigyelés – ahogy azt Péterfi Ferenc: *Szétfeszített horizont* című írásában a Parola 2002./3-as számában írja (6-8. oldal).

A módszerében hagyományos kultúráközvetítői beállítódás kiegészül a közösségfejlesztői szerepkörrel, és a részvételre épülő közösségi folyamatok helyi kibontása, a kapcsolatépítés segítése válik hangsúlyossá! Megérett az idő, hogy nagyobb figyelemmel igyekezzünk összefogni a helyi erőket, segítsük a helyi kezdeményezéseket. Ez még inkább szükséges a szűkös esztendőkből, amikor a gazdasági nehézségek ránehezednek a családokra, s a szélesebb közösségekre! Ilyenkor az organikus közösség adhat biztos megtartó erőt a településeken élőknek. Élhetőbb falut, várost alkotni a fiatalokkal együtt lehet, abban bízva, hogy felsőbb iskoláik elvégzése után a nagyvárosokból és az igen értékes külföldi tapasztalatgyűjtéseikről is, valamivel nagyobb számban térnek vissza. A települési közösség megújulása a következő generáció elfogadására kell, hogy épüljön, a természetes mobilitás mértékén túli elvándorlás pótolhatatlan úrt hagy maga után. Az évszázadokig megújulni képes település elveszíti következő generációjának kreativitását, problémamegoldó képességét, kénytelen nélkülözni a fiatalokban megújuló frissességet! Az élő közösség megtapasztalása megtartó erejével alternatívát nyújthat a magyar és külföldi nagyvárosok elszívó-erejével szemben.

1 Résztvevői voltak: Mikulás Ferenc, a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál fesztiváligazgatója, Böszörményi Gábor, az Art Mozi Egyesület alelnöke, Bicskei Zoltán, a magyarkanizsai Nagy József Regionális Kreatív Műhely igazgatója, Hajnal László, a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának referense, a beszélgetést vezette: Hartványi Jenő, a Mediawave fesztiváligazgatója (A szerk.).

A fiatalok megtartásának fontos eszköze az oktatást kiegészítő, iskolán kívüli közművelődés lehetőségeinek kitérása. Itt komoly szerepet kaphat az újra szervezhető mozi hálózat, filmklubok alakítása, helyi filmek készítése és bemutatása. Diákok által készített filmek szólhatnak az adott településre jellemző helyi kultúra megismertetéséről (Tomajmonostora diák filmszemléjére 10 alkotás érkezett be), s miközben a film készül, érvényesül a részvétel közösségformáló hatása, mely a jó diákélet megtapasztalásán keresztül, a fiatalkori kapcsolati hálók kialakítását jelenti. A helyi kultúra és hagyományok megismerése a lokálpatriotizmust, a helyi identitást erősítik. A kistépüléseken maradásnak gazdasági feltételei vannak, de a gazdaság csak ott fejlődik, ahol megelőzi a jelenlétet a kulturális fejlődés. A kultúra az a szervező erő, amely megteremti a szellemi bázist a gazdasági fejlődéshez, és maga is gazdasági fejlődést generálhat. A kultúra a környezethez való alkalmazkodás eszköze, ha előnyös minták alakulnak ki. A kultúra közvetítő szerepvállaláson túl feladatunk elősegíteni az ifjúsági közösségek fejlődését, hogy valóban közösségi szintté váljon egy adott intézmény. A mozi ma is lehetőséget teremt a közösségi összejövetelekre, de már a képekkel túlterhelt világunkban nem elegendő meghirdetni egy előadást, hanem más közösségi élményekhez kell kapcsolni a filmet. Sajnos elmúlt az az idő, amikor a fiatalok a moziban találták meg azt a kö-

zösségi élményt, ami jelentette a falu határainak kitérését, a találkozásokat, a mozi utáni beszélgetéseket. Mai időben meg kell találnunk azt az új formát, ami művészi értéket közvetít és közösséget is fejleszt. A minden megyében megtalálható art mozik és a kiterjedt közművelődési hálózat összefogásával megtalálhatjuk a megfelelő megoldást, az általában hozzáférhető technikai alapszükségletek segítségével. Létszükséglet a túléléshez a tradicionális minták követése, amit teljes értékűen hordoz a művészet, amelyhez a hozzáférés esélyei még nem egyenlők.

A TÖRÖKSZENTMIKLÓSI MOZI 100 ÉVE

Feljegyzések, korabeli újságcikkek tanúsítják, hogy Törökszentmiklóson elsőként a Nemes testvérek indították el az alkalmi vetítéseket 1908-ban. Később az Apolló Mozgó nevet kapta az első állandó mozi Lukács József alapításával, ami 1913. december 4-én kezdte meg a működését, idén éppen száz éve ennek! Lukács József mozigépével járta a nagyközség összejeveteleit, a kor filmremekeit vetítette az Első Földművelői Körben, az Iparos Körben, a Kaszinóban, a Kereskedelmi Körben. A tulajdonos minden bevételét visszaforgatta a vállalkozásba, s ennek eredményeként 1927-ben megnyitotta a Lukács Mozgót, ami már a jelenlegi, önálló épületben működött, és közel 400 fő befogadását tette lehe-

tővé! A költségek 36.000 pengőre rúgtak, összehasonlításképpen, a korabeli sláger akkoriban utalást tett a komoly jövedelemnek számító „200 fixre”. A vidék egyik legszebb és legjobban felszerelt filmszínháza volt. 1934-ben megnyitotta kapuit a máig szintén meglévő Kertmozi, Debrecen után másodikként az országban. 1943-ban a Magyar Film című folyóirat beszámolt a Lukács Mozgó 30 éves jubileumi ünnepségéről, hosszasan méltatva az intézmény jelentőségét (forrás: Galsi Zoltán helytörténész). Az államosítás után a Dózsa Mozi nevet kapta, s mellette még működött a városban egy kisebb mozi is, Hunyadi Mozi néven, amit a látogatók csak „bolhás”-ként emlegettek, jobban recsegték a székek és hangulatosabbak voltak a bekiabálások. Ide még később értek el a filmek és hátrébb is csak 2 forint volt a jegyár, viszont sehonnan sem lehetett látni. A folyamatos működés fenntartott egészen a plázák és a videó elterjedéséig, majd 3-4 hosszabb-rövidebb próbálkozás jegyezhető még a végleges bezárásig.

2007-től több mint 4 évig sikerült újra közösségi térként működtetni a Lukács Mozgót egyesületi bérleményként, közművelődési megállapodás keretében, ifjúsági feladat átvállalással. Csak kiegészítő tevékenységként vetítettünk filmeket, akkor is inkább rendezői vetítésekre jöttek be a nézők. Az alulról szerveződő kezdeményezéseket kezdtük támogatni, *klubok-kiscsoportok szerveződtek a mozi körül*, helyi zenészek próbáltak a gépházban és mutatták be tudásukat a közönségüknek. Mindemellett rendszeresen koncerteztek környékbeli és országos hírű együttesek, több mint száz esetben! Az épület előtt három alkalommal rendeztünk utcazene fesztivált, felidézve a kisvárosi kávéházak hangulatát, s az előtérből lett a Lukács Galéria rendszeres kiállításokkal.

A Lukács Mozgó kinyitása a fiatalok felé, mint alternatív ifjúsági közösségi tér működtetése vált elsődleges feladattá. A „Saját művelődési otthonunk” címmel megjelent kötetben Beke Pál a Lukács Mozgó fejlesztési feladataira tette meg javaslatát (43. oldal), mire bezárták a mozit egy éven belül. A kiváló ok, a fiatalok tömeges megjelenése a koncerteken, sose lehet tudni „mit csinálnak itt”. Persze rendbontás egyszer sem történt az évek alatt, s a biztonsági előírásoknak is mindenben megfeleltünk, beszerelve az engedélyeket.

Lukács Mozi 1943-ban a 30 éves jubileumi ünnepségen. Petren Mátvás családi archívumából

Új lakat került a bejárati ajtóra, külön engedéllyel kellett kimenteni a Jelen-Kor-Társ Galéria vendékiállítását, s le kellett mondani nyolc leszervezett koncertet 2011. november 1-től.

Azóta üres az épület, senki nem vásárolta meg meg, a folytatás bármikor lehetséges! A „kevésbé irányított, de a jelenlétünkkel támogatott” megközelítés elősegítette a fiatalokat érintő problémák feltárását, a közösségek kialakulását, reményeink szerint erősítettük a hely létezésével egy 22 ezres kisváros ifjúságmegtartó erejét! Rendszeres látogatói és használói lehetnek a Lukács Mozcónak azok a Törökszentmiklóson is jelenlévő, nagyobb városokra jellemző szubkultúrát képviselő csoportok, melyek alternatív művelődési- és közösségi igényekkel lépnek fel! Az említett szubkultúrák szokásai, viselkedési szabályai nagyobb toleranciát és szabadabb működési teret kaptak a régi mozi épületében, illetve a hagyományos közművelődési tevékenységet végző, nagyon szép és példaeértékűen működő városi művelődési intézményben máig nincsenek számukra kialakított, magasabb toleranciaküszöbű közösségi terek. Az ifjúsági feladatok ellátatlanul maradtak, a park és néhány jobb kocsmá jelenti az ifjúság által használt tereket a városban.

Az országon végigsöpört az önkormányzati önerős, művelődési házépítési hullám, nálunk is. A nagy áldozatok árán megszületett projektek befejezése után komoly fenntartási feladatokkal szembesülnek a települések. Az önkormányzatok „kitettek magukért”, most már eredményeket várnak cserébe, több esetben alig teljesíthető bevételi kötelezettséggel terheli meg az önkormányzati fenntartású intézményeket, vagy éppen a semmiből kell eredményeket produkálni. Még sok helyen nincs meg az önkormányzati figyelem és erőtartalom a házak fenntartására, vagy éppen a „kötelező” feladatellátáson túli régi mozik kinyitására. Még kialakulhat ez a helyzet!

Közösségeink gyakran eszmék, változó célok által szerveződnek, ritkán az állandó lét-létezés alapjain! Ide vissza lehet találni, mindig itt van biztos pontként önmagunkban, önszerveződéseinkben, életközösségeinkben. Organikus egység létezhetett az aranykorban, létezik az emlékeinkben, kétségeink és bizonyosságaink, mind részei a mindennapi lét-visszaállítás kísérleteinknek. Az ébredező öntudat, a megszerzett szaktudás, a „tudom-

Meghívó 2007-ből, tervezte Sain Mátyás

nem tudom” dilemmái, a „miért ne lehetne máshogyan is”, a „beszéljük meg, hogy legyen” jellegű hétköznapi döntéseink, ezek mind az ember története, s vele a kultúrák sokfélesége. Minden kultúra, közösségi emlékezet hordozza a teljesség vágyát. Ehhez közelítünk, amikor épp a megfelelő pillanatban

hozzátesszük azt a kicsi moccontást, amit más nem tehet meg, vagy épp nekünk kell elvenni egy akadály-elemet az áramlás irányából, mert mi vagyunk éppen ott. Erre a néhányszor megmutatkozó megfelelő pillanathoz, szerencsére van egy pár éve-évtizede, mindenkinek.

HAJNAL LÁSZLÓ művelődésszervező, közösségfejlesztő (Törökszentmiklós, 1964.) Gyermekkorát alföldi tanyai iskolában töltötte, ahol tanító szülei „lámpásként” fogták össze a tanyavilágot. Egyetemi diplomát Pécsen szerzett művelődésszervező szakon, közösségfejlesztést a Civil Kollégiumban tanult Kunbábonyban. Szakmai munkáját lakótelepi környezetben kezdte az Újpalotai Községi Házban, majd civilszervezetekben és kisvárosi művelődési házakban dolgozott. Szakmai állomások: Zsókvár Galéria alapítása pályakezdő képzőművészeknek (Budapest, XV. ker. 2002-), Régi Zene Nyári Egyetem teljes körű szervezése (Tokaj, 2002-2007., mv: Csalog Benedek), Vécsey Emléknep (Törökszentmiklós, 2005-), Lukács Mozcó Ifjúsági Kulturális Központ (Törökszentmiklós, 2007-2011.), Óballai Alkotóház – Óballáért, Törökszentmiklós és Kistérsége Kulturális Fejlődésért Közhatalmú Egyesület alapítása és működtetése (Óballa, 2005-), Óballai Falunap teljes körű szervezése (2005-), Utcazene Fesztivál (Törökszentmiklós, 2008-). A Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának módszertani referense.

„A FALU, AZ EGY OLYAN HELY...”

BESZÉLGETÉS LAKATOSNÉ SIRA MAGDOLNÁVAL

„Ha a gondolkodásunk megváltozik, és nem arra várunk, hogy majd valaki helyettem megmondja, vagy valaki helyettem megcsinálja, és egyébként meg, hogy nekem ez jár, akkor nagyon komoly változást lehet elérni a legrosszabb helyzetű kistelepülésen is.”

Lakiteleken, a Kárpát-medencei Szabadegyetemen tartott előadása után, napsütésben ültünk le beszélgetni Lakatosné Sira Magdolnával, Túrístvándi volt polgármesterével, a Fehérgyarmati Járási Hivatal vezetőjével, a Népfőiskola épületekkel körülvett terében, az étterem előtt. A parkban épp szemben velünk nem állnak szobrok, de aki már sokszor körbejárta a teret, azt biztosan tudja, hogy a szálloda előtt

látható Illyés Gyula mellszobra, s aki a Nemzeti Művelődési Intézet régi munkatársa, azt is, hogy a Széchenyi teremhez vezető épület előtt Beke Pál padja kínál a komótosabb beszélgetésekhez helyet. (Amikor a Szabadegyetem első foglalkozására igyekeztem, megsimogattam a pad támlájába bevéselt portróját. Ösztönös mozdulat volt, amikor kontrolláltam magam, rájöttem, ilyesmi először fordult elő életemben. Nem bántam, hogy megtörtént. És még azt sem, hogy a könnyem is kijött.)

Máttyus Aliz: Nagyon sokat jelentett, hogy a szabadegyetem programjában három sikeres polgármester¹ is szerepelt. És, hogy ma már – még egy helyszínnel kiegészítve – film is készült ezekről a

helyekről. Sokat lehet tudni Túrístvándiról, de sose elegendő. Mesélj a Szín – Községi Művelődés olvasóinak mindent, amit csak hasznosnak, fontosnak látsz!

Lakatosné Sira Magdolna: A szabadegyetemen a túrístvándi programot mutattam be. Most egy kicsit korábbról kezdeném. Nekem a kisgyerekkori emlékeimben az szerepel, hogy a falu az egy olyan hely, ahol az emberek saját maguknak megtermelnek mindent. Található az udvaron csirke, kacska, disznó, a kertben gyümölcs, zöldség. És egyébként pedig esténként szívesen ülnek össze, akár a kis házak közé a padra, akár a régi, kultúrháznak nevezett intézménybe, egy-egy társasjátékra, sakkozásra. Mi például gyerekként a földes utcán nagyon gyakran tollaslabdázunk.

Túrístvándiba több mint 31 éve kerültem, aztán közel 18 évvel ezelőtt a település polgármestere lettem, és akkor láttam, hogy rettenetesen nagyot fordult a világ, változott a falu. Nem csak a társadalom, ahol egyre magasabbra épült kerítések mögé húzódtak a falvak lakói is, szűntek meg a kispadok, zártak be a kultúrházak – mert, hogy az önkormányzatoknak a forráshiány miatt talán a legelső intézkedése az volt, hogy a közművelődési feladattól vonták meg a forrást –, de szűntek meg a lakóházak mögötti baromfiudvarok is. Fűnyírózzák ma már a kertek jelentős részét. Tehát ez a mostani kép. Miközben polgármesterként azt láttam, hogy rettenetesen kiszolgáltatottak az emberek, nagyon nagy a munkanélküliség. A mi településünk a

1 Lakatosné Sira Magdolna, Köteles László (Komlóska), Sztolyka Zoltán (Rozsály).

várostól körülbelül 15 km-re található, ezért a városi foglalkoztatásba nem elsősorban a túristvándi lakosokat vonják be, hanem a városiakat, hiszen nem kell nekik bérletdíjat fizetni. Közel 140 munkanélkülije van a településnek – egy 750 lelkes településnek –, aminek 400 körüli az aktív korú lakosságának a száma, ez egy rettenetes nagy szám. Ennek ellenére a 22.500 forintból vagy a 28.500-ból megengedhetik azt maguknak, hogy a sárgarépát is boltban vásárolják, jó drágán. Egyébként pedig soha nem tudhatóan, hogy honnan származik. Ami fontos, mert, hogy a kereskedelembe nem feltétlenül csak egészséges élelmiszer-alapanyagok kerülnek. És ugye, mire Túristvándiba kerül, azért egy ilyen sárgarépa elég drágává tud válni. Miközben ott van a sok ember, aki kéri az önkormányzattól a szociális ellátást, a munkát. És az önkormányzat is kiszolgáltató helyzetben van valamilyen szinten, mert egy kistépülés nagyon nagymértékben az állami támogatásoktól függ, az állami normatív támogatástól vagy a feladat finanszírozástól. A saját bevétele kevés, tekintettel arra, hogy az adók kicsik, a lakosság szociális helyzete miatt. Nagyon nehéz az önkormányzatnak miből osztogatni. Másrészt pedig azt is gondoltam polgármesterként, hogy gazdaságilag minél jobban megáll a település lakossága a saját lábán, annál kevésbé függ az önkormányzattól. És ez a függetlenedés lehetőséget adna arra is, hogy a település maga is kevésbé függjön a központi támogatásoktól. Tehát olyanra fordítsuk azt a kevés forrást – ami a rendelkezésünkre áll –, amit igazán szeretne a közösség, és ne a néhez helyzetben lévő emberek megsegítését keljen ebből folyamatosan finanszírozni, aminek soha nincs vége. Mert ha nem változtatunk a helyzeten, akkor ez nem szűnik meg, hanem állandósul. Sőt, a helyzet egyre rosszabb lesz. Aki megteheti, az előbb-utóbb el fog menni a faluból. A tanultabb emberek elhagyják a települést, ahogy ez előfordult nagyon sok szatmári vagy az ország más részén lévő szerencsétlenebb településsel, ahol nem fordítottak a sorsukon, ahogy azt mi már megtettük.

Nagyon gyorsan fogy a település népessége, és akár 10 év alatt is képes több mint 100 fővel csökkenni egy ilyen kicsi település lakossága. Ez hosszú távon a település öngyilkosságához vezet, megszűnik maga a falu. Én azt gondolom, ez ellen mindenképpen tenni kell. De ez nemcsak Túristvándi-

ban igaz, hanem minden olyan kis településen, amelyiknek nincsenek nagy lehetőségei, mert nem fog oda ipar lepedni, vagy nem változik meg a földrajzi helyzete. Mert az is egy adottság. Azt kell megnézni, mi az, amink van, és abból kiindulni.

Mi pedig úgy gondoltuk, hogy ha egyszer van egy 1500 hektárnyi területe ennek a településnek, van 700 lakosa, akkor pazarlás az, hogy a nagy multiknál vásárolják a sárgarépát meg a zöldséget, meg egyébként a húst is. Én azt is látom, hogy az utóbbi időben nagymértékben növekedett meg a rákos megbetegedések száma, akár a mi településünkön is, és ennek biztosan van összefüggése azzal, hogy mit eszünk meg, és az sem mindegy természetesen, hogy helyben maradhatna az a pénz, amit élelmiszerre költ a lakosság. Más részről pedig kiváló minőségű élelmiszert lehetne helyben előállítani. A kistermelői körülmények között előállított zöldségekben sokkal kevesebb a műtrágya vagy az olyan növényvédőszer, aminek abban nem szabad benne lenni. A hagyományos gazdálkodás ezt nem engedi meg, pontosabban nincs is rá szükség a volumene miatt.

Én persze azt is gondolom, hogy megváltozott a világ a 21. században. Én már nem gondolom azt, hogy minden portán legyen 50 csirke, 2 disznó meg 1 tehén, mert, hogy másképp akarnak élni az emberek. De abban nagyon komolyan hiszek, hogy minden településen lehet néhány olyan család, aki előállítja a település csirkehús szükségletét olyan gazdaságos üzemméretben, ami már eltartja őket. Nem kiegészítő jövedelmet ad, hanem saját foglalkoztatást eredményez ennél a családnál. És ez nagyon egyszerű számítás, hiszen a nagyüzemi körülmények között előállított 1 kg csirkehús sokkal olcsóbb, mint a kisüzemi körülmények között. De hogyha kivesszük az összes kereskedelmi árrést, ami a termelőtől a fogyasztóhoz való eljutásból adódik, akkor versenyképes tud lenni ez a kicsi termelő a maga által előállított 1000, 1500, 2000 db évenkénti csirkéjével. És azt is kiszámoltuk, hogy ennyi eltart egy embert. A mi településünkön, ahol magas a munkanélküliség, pazarlás, hogy nem ez történik. Olyan nagy beruházásra sincs szükség, hiszen megvannak még az istállók, ólak, akár elhagyott téesztelepek is, amiket erre nagyszerűen fel lehet használni. Hála Istennek, a mostani kormányknak vannak is olyan támogatásai, amik erre lehetőséget biztosítanak.

Egyrészt a fiatal gazdák támogatása, ami ugyan európai uniós támogatás, de amihez elég sok másfajta támogatás is kapcsolódik. Hiszen, mi egy olyan térségben vagyunk, ahol vannak foglalkoztatási kedvezmények, amik miatt járulékot nem kell fizetni maga után annak, aki vállalkozni szeretne. Ez egy nagyon nagy segítség a kedvezőbb sorsú térségekhez képest.

Bele kell kezdeni, bele kell vágni, hogy fordítsunk a saját sorsunkon. Nézzük meg, mi az, amivel helyben lehet tartani a helyben keletkező bevételt vagy jövedelmet. Nekünk elsősorban az élelmiszer jutott eszünkbe, mert, hogy arra szükség van minden nap. És, az is, hogy egy ilyen nagyságrendű település, mint a mienk, nem olyan gazdag, hogy megengedhesse magának, hogy havi 6 000 000 forintot máshol költsön el élelmiszerre. És akkor még nem számoltam azzal, hogy ha helyben termeljük meg az élelmiszer alapanyagot, az egyébként nálunk turistaként megforduló vendégek mennyi pluszt jelenthetnek. És helyi élelmiszerként nem csak tejre, csirkehúsra, hanem akár kolbászra, feldolgozott termékekre is gondolok. Mert ha kisüzemi körülmények között termel valaki, akkor érdemes a feldolgozásban is gondolkodni, hisz jó minőségű alapanyagot állít elő. És abból magas minőségű helyi terméket hozhat létre. Ami egyszer lehet akár Hungaricum is. Kicsit elő kell venni a régi recepteket, a régi íz-világot. Hiszen az őseink a helyi fűszernövényekkel nagyszerű étkeket állítottak elő.

Ha a helyi termelést a feldolgozással is összekötik, még több pénzt lehet helyben tartani, és nem kell elutazni

Az IKSZT átadása

sehova, tehát nem rakodik rá az árra a közlekedési költség, miközben termelés és feldolgozás helyben ad néhány embernek munkát is.

Azt is gondolom, hogy a helyi termék nem kell, hogy olcsóbb legyen, mint a nagy kereskedőláncokban kapható termék. Legyen csak ugyanannyi. Szokjanak rá az emberek. Egyébként meg azt is lehet látni – Magyarországon is vannak olyan kutatások, amik kimutatták –, hogy megváltoztak a vásárlói szokások, hála Istennek. Korábban nem nagyon vásároltak volna magyar terméket az emberek, ha az drágább. Most már azt mondják, hogyha még akkor is megvásárolnák, hogyha az drágább, csak azért, mert változik a szemléletünk.

Tudjuk azt, hogy ha magyar terméket eszünk, ha túristvándi terméket eszünk, az Magyarországon, túristvándiban jelent majd munkahelyet. Hogyha az ország bármelyik kistépelülésén élő ember a saját maga által készített terméket fogyasztja, az ott helyben jelent foglalkoztatást, munkahelyet. És én azt hiszem, ha ez támogatással működne az országban, akkor is megérné. Előbb-utóbb a közmunkaprogram jelentős részét fel lehetne emiatt számolni. Önfenntartóvá válhatna ez a fajta foglalkoztatás. Másrészt pedig az ország kiszolgáltatottsága is csökkenne. Hisz nagyszerű mezőgazdasági adottságaink vannak! A gasztronómiánk is – lehet, hogy kicsit túlzok, de – szerintem Európa bármely országával versenyben megállja a helyét. És persze lehetnek olyan termékek, amik mondjuk, bekerülhetnek nagy élelmiszerláncokba is. Mint a szatmári szilvalekvár. Amiből akkora mennyiséget kellene előállítani, amivel el lehetne látni az egész országot. Mert ez egy olyan Hungaricum, ami máshol nem nagyon előállítható. Már azért sem, mert olyan a technológiája. Ebben nincs sem cukor, sem tartósítószer, és kézzel állítható csak elő, hiszen 24 órás főzés kell ahhoz, hogy jó minőségű lekvár készüljön.

Lehetnének olyan termék-utak, amikből lehetne egészen magas szintű termék, de maradjunk csak annál, hogy csak a saját magunk szükségletét állítsuk helyben elő, ez is foglalkoztatást jelentene. És ha kicsit jobban élnek az emberek, megváltozik az egész közösség. Mert, hogy szükségünk van a közösségre. Az ember nem önmagában boldog, hanem akkor, hogyha megfelelő kapcsolatokkal rendelkezik. Akár családi kapcsolatokkal. Nagyon fontosnak

Lakatosné Sira Magdolna öt fia

tartom a családot. Nagyon örülök, hogy ezen a téren is változás van, és nem lenéznek a sok gyermeket nevelő családokat. Hogy értékke válik a gyermek. Mert a mostani elanyagiasodott világunkban nem az volt a fontos a fiataloknak, hogy természetes, hogy legyen gyerek, hanem, hogy előbb legyen lakás, autó meg minden. Persze, arra is szükség van, de bizonyos mértékig.

Most, amikor már én sem vagyok tizenhét éves, és 5 gyermeket felneveltem, azt gondolom, a legnagyobb érték, amit az eddigi életemben létre hoztam, az az 5 gyermekem. Másképp kell erről gondolkodni a fiataljainknak is, meg kell tanítani nekik azt, hogy ez mennyire fontos, mert mindennél nagyobb boldogságot ad, és el nem vehető, mint egyébként az autó meg a ház. Mert, hogy azt a bankok nagyon könnyen lefoglalhatják, ha felelőtlenül vásároltunk.

Fontos a család, másrészt pedig a település lakossága közötti kapcsolatok is sokkal fontosabbak, mint ahogy arról a jelen állapot árulkodik. Mert nem mindegy az, hogy egy egyedülálló idős néni vagy bácsi figyelmetlenség miatt megfagy a házában. Vagy, hogy oda figyel-e a település közössége arra, hogy senki se maradjon egyedül. Időnként rá nyitni az ajtót, felajánlva a segítséget, ez semmibe sem kerül.

Egyébként nagyon örülök annak, hogy ez közmunkaprogram szintjén is megjelenik. Tehát lehetősége van az önkormányzatoknak arra, hogy ilyen területen is foglalkoztassanak embereket, és

ezzel is csökkentésük, egyrészt a munkanélküliséget, másrészt meg javítsák az emberek életminőségét. A hátrányos helyzetű kistépeléseken – mindenki tudja – egyre több az idős, talán egyedülálló ember, és egyáltalán nem mindegy, velük hogyan törődünk.

És az sem mindegy, hogy ahol élünk, abban a közösségben hogyan élünk. Vannak-e olyan közösségi alkalomok, ahová összeül a település.

Én egyébként abban is hiszek, hogy a helyi gazdaságfejlesztés csak a helyi közösségre építve működhet. Nagyon jó példák vannak arra, hogy ha egy település tiltakozik egy fejlesztés ellen, meg fogja akadályozni. Ha nem érzi a sajátjának, ha nem érzi, hogy ő abban közreműködik, nem fogja, csak addig működtetni, ameddig muszáj. Kell, hogy megbeszéljük a helyiekkel, hogy ezt szeretnénk, ide szeretnénk eljutni. Fontos, hogy folyamatosan be vannak vonva a programokba. A túristvándi program is a túristvándiak által alakult. Nem is egy személy fejében született meg. A túristvándiak közössége hozta létre, és így a sajátjuknak érzik. Hisznek benne. És emiatt van, én azt gondolom, ennek a programnak sikere.

Az idegenforgalom-, a turizmusfejlesztésben nem igazán hittek 1996-ban. Mára már látják azt, hogy akik elhitték egy kis noszogatás után, hogy ezzel érdemes foglalkozni, azok már milyen eredményt tudtak elérni. És látják azt, hogy amit a településvezetés mond, az azért nem feltétlenül volt eddig sem rossz.

Kezdetben, amikor polgármester lettem, illetve megkezdtük a munkát a képviselő testülettel, még nem tudtunk rá elegendő időt fordítani, de most már odafigyeltünk arra, hogy bevonjuk az embereket a programba, és folyamatosan lépést tartsanak vele. Tájékoztatva vannak, és a változásokat ők generálják a programban. Mert, hogy ott van a helyi emberekben az a szakmai tudás, ami ehhez szükséges. Nagyon fontosnak tartom, hogy ez nem egy olyan új dolog, amit most újonnan mindenkivel meg kell tanítani. Semmi mást nem kell csinálni, mint mondjuk egy 20 éves fiatalnak haza menni, és megkérdezni az édesanyját vagy a nagymamáját, hogy hogyan művelték annak idején a kis kertet. Át tudják adni azt a tudást, ami ehhez szükséges. Meg tudja szerezni családban, akinek kell. Rengeteg tapasztalattal bírnak a helyiek. És mert rendelkezésre áll a mai napig, ezzel sok-sok kudarcot ki lehet kerülni.

Ha a gondolkodásunk megváltozik, és nem arra várunk, hogy majd valaki helyettem megmondja, vagy valaki helyettem megcsinálja, és egyébként meg, hogy nekem ez jár, akkor nagyon komoly változást lehet elérni a legrosszabb helyzetű kistelepülésen is.

M. A.: Járási vezetőként dolgozol, de Túrístvándiban laksz. Ha ránézel a falura, úgy, hogy már nem te vezetted, nem te vagy az első ember a faluban, milyennek látod. És érdekeled-e az általad megkezdettek folytatását?

L. S. M.: Túrístvándiban a programot – önkéntes munkával – továbbra is segítem. Egyébként nagyon örülök annak, hogy a település vezetése továbbra is ugyanolyan fontosnak tartja, és igyekszem nem beleszólni. Azt is meg kell tanulnunk, és ez nekem is egy nagyon nagy lecke, hogy át tudjuk engedni a terepet annak, aki ugyanolyan módon, ha talán kicsit döcögősebben is, tudja vinni a programot. Fontos, hogyha egy-egy meghatározó – szoktam mondani –, élesztő ember kiesik a közösségből, ne maradjon a megkezdett munka befejezetlenül, és ne szűnjön meg minden. Tegyük képessé fiatalokat arra, hogy tovább tudják vinni a folyamatot. Járási hivatal vezetőként pedig – ugyan teljesen más feladat az enyém, a közigazgatás egy kevésbé kreatív feladatellátás – én már most látom azt, hogy a járási hivatalhoz tartozó 50 település helyi értéktárának az összegyűjtésében járási hivatal vezetőként is nagyszerűen tudom aktivizálni

Túrístvándi vízimalom

magam. Ez a hivatal arra ad lehetőséget, hogy ezt a folyamatot ne csak egy településen indítsuk el. Megvan a településvezetőkkel a korábbi nagyszerű kapcsolat, és ezt a munkát közösen el tudjuk végezni. Elsősorban a szatmári, de a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések érdekében. Mert egyáltalán nem mindegy, hogy a mi megyénkben hány helyi érték, megyei érték, Kárpát-medencei érték vagy Hungaricum fog kikerülni. Mert az gazdasági potenciált is jelenthet a településnek, illetve a megyének, a térségnek. A településfejlesztés önmagában egy-egy településen nincs, azt mindig meghatározza a körülötte lévő környezet. Azt is hiszem, ha Túrístvándiban ezek a folyamatok kiteljesednek, akkor az magával fogja húzni a mellette lévő településeket is. És mi nem gondoljuk azt, hogy kizárnánk ebből a többi települést. A hitet szeretnénk bennük elültetni, hogy igenis sikerülhet, van olyan út, amit mi magunk is meg tudunk valósítani. És semmi más nem kell hozzá, csak helyi akarat, elhatározás, és aztán a cselekedet. Amire együttműködést ajánlunk a jövőben.

M. A.: A helyi érték közösségképző, közösségfejlesztő erejét hogy látod?

L. S. M.: Nagyon komolyan hiszek benne. Hiszen azt látom, hogy a túrist-

vándiak nagyon büszkék arra, hogyha van valamijük. Mindegy, hogy az egy recept, egy növény, egy ritka állat, vagy egy olyan helyi ember, aki nagyszerűen tudja elmesélni a régi történeteket, vagy egy olyan néni, aki tudja, hogyan kell gyertyát önteni. Régen nagyon jól használták a különböző népi gyógymódokat, és, hogy azok hogyan működtek. A sótlan disznósírral bekent ruha tüdőgyulladás ellen nagyszerűen használt. Sorolhatnám ezeket az értékeket. És a helyi közösségben ezeknek a felkutatása közösségteremtő dolog lehet. Talán hordoznak egy olyan nagyon pozitív üzenetet az egész településnek, hogy azok is meg fognak mozdulni, akik egyébként eddig bebújtak a nagy kerítések mögé, és nem nyitották ki az ajtót.

Meglepődve tapasztaltam, hogy milyen értékek rejlenek az egyházi könyvekben, éppen ezért nagyon nagy álmom az, hogy a kistelepülési egyházi könyveket digitalizáljuk, és ezzel megőrizzük az utóknak. Találtam a túristvándi egyházi könyvekben mondjuk olyan adatot, hogy az 1600-as évek elején a település egyszerre tért át a református hitre az ottani lelkessel, aki ugye egyébként katolikus volt. Mit üzen ez nekem most? Azt, hogy akkor is egy volt a település. Tehát egy olyan közössége volt ennek a falunak már akkor, hogy képesek voltak egyszerre

változni. Ez azért rendkívül ritka. És azt gondolom, hogy ezeknek az értékeknek a felkutatása nagyon fontos, mert, hogy most ebből lehet táplálkozni. Aki nem tiszteli a múltját, annak nincsen jövője se. És egyébként meg teremődhetnek olyan új értékek is a településen, mondjuk ennek a helyi értékeknek a felkutatása során, amit már elfeledtek, nem tudtak. Vagy mondjuk, létrehozhatnak ebből egy magasabb értéket, akár egy olyan helyi terméket, ami nem feltétlenül csak túristvándi érték lesz, hanem akár Hungaricummá is válhat a jövőben.

M. A.: Még egy kérdést engedj meg! Őt gyereket neveltél fel. A te szemléleted olyan, hogy ezzel lehet országot építeni. A gyerekeid közül érzel már valamelyikükben ehhez hasonló szemléletet, akarást, gondolkodásmódot?

L. S. M.: Igen. A fiam lett a polgármester a településen. Az elmúlt 16 év alatt ők háttérbe vonultak, és úgy segítettek engem, mint az édesanyjukat. Az ifjúság közösségi életében benne voltak, mert ifjúsági polgármester is volt Tibor fiam, illetve az öt gyermekem közül több is. Ez mutatta azért, hogy érdeklődnek a közösség iránt. És most a legnagyobb örömöm az, hogy a fiam, aki jól ismeri az önellátó programot, nem túl régen, egy hete olyan új gondolatot hozott a programba, ami engem is meglepett. Ez azt mutatta a számomra,

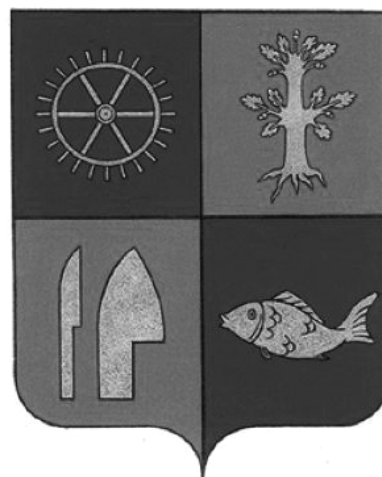
hogy ő ugyanúgy hisz ebben, mint ahogyan én. Anélkül, hogy én tanítottam volna neki. Hogy ez a gondolat belőle jött, számomra ez a legfontosabb. Most győződhettem meg arról igazán, hogy jó kézbe tettem a település sorsát. Eddig is tudtam ugyan, hogy képes ennek a feladatnak az elvégzésére, de nem tudtam, hogy ilyen mértékben saját maga is hisz benne.

M. A.: Mert ez egy innovatív elgondolás, amihez nem elég a konstruktív agy, kell hozzá a hit is?

L. S. M.: Igen. Egy teljesen új elemet talált ki.

M. A.: Óriási pillanat lehetett neked!

L. S. M.: Igen, igen. Azóta még nem beszélünk személyesen, de telefonon már mondtam neki. Amikor ez történt, el kellett mennem Pestre, és már este nem beszélünk, s az úton Pestre felhívott, hát, szerintem kíváncsi volt a véleményemre. Én meg alig vártam, hogy már hívjon, mondhassam neki, hogy nagyon büszke vagyok rá. Én most már inkább csak anyaként szeretnék neki segíteni. Meg a népfőiskolánk programjait tovább vinni, illetve a határ menti együttműködést kiterjeszteni. Túristvándinak a gazdasági központjait Trianon levágta. Ezeknek az együttműködéseknek az erősítése gazdaságilag is

fontos nekünk, túristvándiaknak is. De fontos a határon túli területeknek is. Mert, hogy közösen tudunk esetleg egy jobb gazdasági, közösségi szintre felemelkedni. Nem véletlen az, hogy a mi népfőiskolánk Bethlen Gábor nevét vette fel. Az ő idejében volt ez a szatmári vidék olyan gazdasági állapotban, ahova szeretnénk elérni.

M. A.: Köszönöm. Ez a beszélgetésnek egy gyönyörű lezárása volt. Hogy büszke lehetsz a fiadra, én a világ legnagyobb dolgának tartom. És hogy végül szóba hoztad Bethlen Gábort, a fejedelmet, a gazda mintaképét, külön is köszönöm. További jó munkát kívánok.

L. S. M.: Köszönöm.

LAKATOSNÉ SIRA MAGDOLNA vagyok, 1964. szeptember 22-én születtem Fehérgyarmaton. Édesapám víz-, gáz- és fűtészerező, édesanyám védőnő volt (1971-ben balesetben meghalt). 3 húgom van. Az általános iskolát Kölcsen végeztem. Közben magántanulóként a nyíregyházi Zeneiskola 6 osztályát is elvégeztem zongora szakon. A fehérgyarmati Zalka Máté gimnáziumban érettségiztem orosz tagozaton.

Férjhez mentem, Túristvándiba, Lakatos Józsefhez, 1982-ben, és egymás után született öt fiúgyermekünk, Tamás József 1982, Géza Miklós 1986, Tibor 1987, Norbert 1989 és Gergely 1992. Férjem villanyszerelő szakmunkás. Jelenleg hivatásos sofőrként dolgozik.

1996. november 23-a óta voltam Túristvándi polgármestere, 2012-ben a Fehérgyarmati Járási Hivatal vezetője.

1997-ben mérlegképes könyvelői felsőfokú szakképesítést szereztem vállalkozási szakon. 2003-ban Igazgatásszervezői főiskolai oklevelet, 2004-ben Európai Uniósi pályázati szakértői tanúsítványt, 2005-ben Szociális Gazdaság szakterület tanúsítványt, 2006-ban egyetemi településmenedzsment és városgazdálkodási szakértői oklevelet, 2008-ban Szociális Szövetkezeti Tanácsadói tanúsítványt és felsőfokú ingatlanvagyon értékelő és közvetítő képesítést szereztem.

Tagja vagyok a Csengey Dénes Vándoregyetem Karácsony Sándor közművelődési kollégiumának 2005 óta. Ettől kezdve kötődöm Lakitelekhez. Politikával aktívan a 2002-es választások elvesztését követően kezdtem el foglalkozni. Tagja vagyok a Nemzeti Fórum Egyesületnek.

2005 óta tagja vagyok az Ung-Tisza-Túr Eurorégió Egyesületnek, mely Szlovákiában bejegyzett szervezet. Az Ung-Tisza-Túr EGTC egyik kezdeményezője voltam, és engem jelöltek a felvidéki, partiumi és kárpátaljai polgármesterek a szervezet vezetőjének – az egyesület bejegyzése folyamatban van. Európában elsőként hoztuk létre a szervezetet.

„EGY GYÖKÉRREL, EGY SZEMLÉLETTEL”

BESZÉLGETÉS POCSAJINÉ FÁBIÁN MAGDOLNÁVAL

Mátýus Aliz: Békéscsabán vagyunk, 2013. május 13-án, hétfőn, s egy beszélgetésre készülünk, hogy Pocsajiné Fábián Magdolna több évtizedes tapasztalátát és tudását elkezdjük megosztani a lapot olvasó, forgató emberekkel.

Tudva azt, hogy többféle tevékenységet folytatsz, többféle módon közvettes számodra fontos dolgokat, amiket fontossá akarsz tenni mások számára is, az lenne jó, hogyha először számba vennénk a területeket, amelyeken – szemléletedet érvényesítve – tevékenykedsz.

Pocsajiné Fábián Magdolna: Van egy fő tevékenységem, vezetek egy megyei civil szervezetet, a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesületét, amely 20 éve működik, jelentős adminisztrációs irodai háttérrel, két szakképzett főállású munkatárssal, önkéntesekkel.

A tevékenységeknek a másik része az oktató munka, amelynek számos ága-boga van, tanítottam különféle egyetemi, főiskolai kurzusokon, szociális munkás szakon, közösségi-civil

szervező szakon, személyügyi szervező, anno művelődésszervező szakon.

Ugyancsak képzés, információk átadása és eszmék cseréje zajlik civil szervezetek és informális közösségek körében. Ennek is számtalan fajtája van.

Az egyesületünknek erőteljes a tanácsadó tevékenysége, a bennünket megkereső civil szervezetek vagy informális közösségek vezetői várnak egyfajta együttgondolkodást, bátorítást, erősítést, a lehetőséget, hogy adott esetben közösen kibonthatóvá váljanak a problémák, megtalálhatók legyenek az áttörési pontok.

Gyakorlati munkát akkor végzek, amikor egy-egy településen folytatunk konkrét, közösségfejlesztő munkát, ilyen volt, pl. Békésszentandrás-Furugy, Magyarbányhegyes, Biharugra, Kőtegyán településeken.

És van még egy, én úgy szoktam ezt nevezni, hogy mentális – erősítő-segítő – tevékenység. Amikor túl van a probléma és a tevékenység azon, hogy elég lenne csak a szakmai együttgondolkodás. Amikor már az ember mindenfajta egyéb problémájával is jelen van. Ez lehet, hogy a személyiségemből, meg a koromból is adódik, hogy ezt is csinálom, ehhez nagy életpaszta és emberismeret kell.

Ezek a jelentősebb területek.

M. A.: Mindezekhez valószínűleg háttérként adódik az a kutató tevékenység, amit folytatsz. Erről is mondanál valamit?

P. F. M.: Mivel kutató vagyok, az egyik szakmám a művelődésszociológia, ezért több olyan programban, projektben veszek részt, ami csak szűken szociológiai munka. Most például a mezőberényi könyvtárral dolgozunk együtt, ahol egy pályázati program megvalósítása zajlik, az olvasói szokásokat mérjük föl, tehát azt, hogy kik használják a könyvtárat, milyen intenzitással, milyen gyakorisággal, s mit ígéryelnének.

De részt vettem, részt veszek stratégiaépítő munkában, amihez társul helyzetelemzés is. Elkészült a Körös-sárréti Civil Szervezetek Szövetségének stratégiája, ott a helyzetelemzéshez például interjúkat készítettünk a Körös-Sárréthez tartozó falvak civil szervezetei körében, s az összegzést megírtuk egy tanulmányban.

Vagy például volt egy két évig tartó projektje az egyesületnek, amelynek során 32, a megyében működő civil szervezet fejlesztésével foglalkoztunk. Ennek megalapozásához szükséges volt egy helyzetfeltárás elvégzése, amely a megye civil szektorának elemzésére irányult. Kérdőíves kutatást végeztünk az önkormányzatok és a civil szervezetek körében, interjúkat készítettünk, s ezzel hozzájárultunk a megye civil stratégiájának kialakításához.

A szociológia olyan területem, amit akkor végzek, amikor van rá időm. Amit egyébként nagyon szeretek, és szívesen el is mélyednék benne, ha jobban ráérnék. Hogyha majd igazán nyugdíjas leszek, akkor lehet, hogy ehhez fogok nyúlni.

M. A.: Mi az, amit, ha tanítasz, ha személyesen beszélgetsz, ha csoportban dolgozol, azonos, mert a szemléletedből következő dolog.

P. F. M.: A bátorítás, erősítés ilyen. Hogy megpróbáljunk mindenben pozitívumot keresni.

Azt látni kell a megyében és a közösségek körében, akikkel kapcsolatban vagyunk – és sok van ilyen, hiszen a húsz év során rengeteg kapcsolatot építettünk –, hogy az emberek gondolkodásmódjában még nincs jelen, hogy hozzáfogok valamihez és megcsinálom. Pedig azt vallom, hogy mindegyik emberben van érték, ami a település vagy egy ügy szempontjából hasznosítható. Lehet, hogy ő ennek az értéknek nincs tudatában. Az is lehet, hogy a tudatában van, de nem tud vele mit kezdeni. Keresi a társait, de nem találja. De az

is lehet, hogy nem keresi a társait, az is lehet, hogy lépne a dologban, de nem tudja, hogyan.

A szemléletemben a legfontosabbnak azt tartom, és a közösségfejlesztés során azt alkalmazom, hogy az emberekben levő értékeket segítem kibontakozni, ebben igyekszem partnernek lenni. És egy-egy ponton olyan impulzusokat adni, olyan bátorítást megösztönözést, hogy az ember, a folyamat, az ügy, a közösség valamilyen módon beinduljon. Erre rá kell érezni. Azt szoktuk mondani, olyan módon hatni, hogy ne én csináljam a dolgot. Ne telepedjek rá, ne gondolkodjak helyette. Ehhez kell egyfajta látásmód, beleérző képesség, rutin, hogy az ember a pontokat megérezze, és a dolgát jól csinálja.

Mondok egy példát, ez nem településfejlesztés, de egy közösségről van szó. A hallássérültek megkerestek bennünket, személy szerint engem, hogy szeretnék, ha hatékonyabban tudnának együttműködni. Most ezen gondolkodom, hogy a hallássérülteknél milyen eszközöket lehet alkalmazni, hogyan lehet őket egy közösséggé kovácsolni. Ez olyan kihívás, amilyennel még nem találkoztam. Ezek az emberek gondolkodásra hívtak, nemcsak engem, hanem a társaimat is, hogy gondolkodjunk velük, segítsünk. Ez most az aktuális kihívás számomra, számunkra.

Vagy mondok egy másik példát, van egy lakótelepi közösségi munka, elin-

dult valami nagyon régóta, az emberek teszik a dolgukat, különböző alkalmakor szerveznek rendezvényeket, gyereknapot. Saját maguk, a lakótelepen élők csinálják ezt. Van egy nyüzsgő-mozgó ember, aki ezt az egészet összefogja, és próbál, mint ott élő valaki, cselekedni. De most úgy érzi, hogy ez a dolog már a fejére nőtt. Tehát már nem tud vele mit kezdeni, és lehet, hogy tovább lehetne lépni, de akkor most mit csináljon, hogyan tudna maga helyett még valakit állítani, vagy valakiket beszervezni.

Egy harmadik dolog, hogy kis faluban, kis településen, Nagybánhegyesen voltunk legutóbb, ahol egy 15 fős kis csapattal dolgoztunk. Helyi civil szervezetek, informális közösségek vezetői a szomszédos falvakból. Nagybánhegyes egy kisebb település, de nagyon sokan mozgolódnak, és van ott egy olyan személyiség, aki a falu lelke, motorja. Sokat voltunk együtt, rengeteget tanultunk egymástól. Ők is nagyon sok példát hoztak az ő közösségeikből. Hogyan szervezik meg a falunapot, hogyan ápolják a kisebbségek emlékét, hogyan tudnak egy kisebbségi létben egy falumúzeumot létrehozni egy icipici házból, hogyan tudják azt kialakítani. Hogyan építették ki az önkormányzattal a kapcsolatokat. De ott megálltak, hogy hogyan és miként tudnának együttműködni, és az együttműködést a saját szervezetük számára is valamilyen módon hasznosítani.

Ez három kicsi példa, de mondok egy másikat, ez a szívem csücske. Hosszú évekkal ezelőtt kicsi településen dolgoztunk közösségfejlesztők, ami gyakorlatilag egy tanyavilág, ahol 80 ember él. Furugynak hívják ezt a nagyon kis falut, Békésszentandrásához tartozik. Felkerestük őket egy művészeti társaság tagjaival, képzőművészeti csapat volt, akik szociográfiai jellegű filmet készítettek. A faluban nem volt beköthető, nem volt telefon. Megkérdeztük a falu minden lakóját, végeztünk egy feltáró munkát, és elkezdtük megnézni, hogyan lehetne az emberek összefogását segíteni. Kinyitattuk a közösségi teret, vittünk oda programokat, ösztönzésünkre elindult a szociális étkeztetés is. A falu nevét térkép, tábla sem jelezte, felállítottuk közösen a helyiakkal. A település vezetőit, hangadóit elvittük más településekre, lássák, hogyan ment náluk a falufejlesztés. Hosszú éveken keresztül dolgoztunk velük, és hiába láttuk, hogy kitörési pont lehetne, ha egy formalizált közösséget hoznának létre, amely pályázati forrásokkal is megerősítheti a fejlődést, nem tudták megtenni ezt a lépést a helyi társadalomban meglévő konfliktusok miatt. Ezek nagyon-nagyon nagy tanulópénzek. Nemcsak nekik, hanem nekünk is, akik ebben a munkában dolgozunk.

Vagy még egy példa: két kis településen, Kardoson és Szabadkigyóson – a Megyei Ibsen Nonprofit Kft. Kulturális Irodájának partnereként – ifjúsági közösségi felméréseket végeztünk, olyan feltáró munkát, melyben a fiatalokat a helyiakkal összehoztuk, gondolkodjanak együtt, ha már olyan sok probléma van a településen, és ők pedig nem tudnak magukkal mit kezdeni. Mi lenne, ha megkérdeznék a társaik, csinálnának valami olyan jellegű közös tevékenységet, amelynek a révén megmozdíthatják egy kicsit saját magukat. Tehát nem várnák, hogy megmondják a felnőttek, hogy mit tegyenek. Mind a két helyen a fiatalok maguk készítették el a feltáró munka alapját képező kérdőív vázlatát. Megkérdezték a társaik. Olyan ötletek, javaslatok születtek, amelyek mentén az ott dolgozók – mind a két helyen van közösség szemléletű önkéntes és szakember – elkezdtek velük együtt dolgozni, tovább vittek bizonyos folyamatokat, ami beindított a körükben egyfajta közösségi cselekvést.

Ezt az egészet úgy tudnám összefoglalni, hogy bárhol is vagyok, vallom, hogy mindig, mindenhol szemléletformálást végzek, amelynek a hatását

Komplex szervezetfejlesztési tréning 32 Békés megyei civil szervezetnek

Komplex szervezetfejlesztési tréning 32 Békés megyei civil szervezetnek

nagyon nehéz lemérni. Ha leülök egy emberrel, vagy bárhol valamit cselekszem, ha el is indítok valamit, annak az eredményei csak egy bizonyos időn túl mérhetőek.

De, hogy egy másik példát mondjak, Kötegyánban, a helyi Baráti Körrel partnerségben, mi a rendszerváltás után közvetlenül elkezdtünk együtt dolgozni. Háromszor végeztünk közösségi felmérést. Mindenfajta nagyobb akciónál ott vagyunk az együttgondolkodásban. Most közösen készítjük elő annak a népfőiskolának az alapjait, amely a közeljövőben beindul. Megvanak már azok a tevékenységek, amelyek majd tartalommal töltik meg a keretet, a megalakuló Békés-Bihar Népfőiskola Kollégiumot. Kötegyánban rendszerváltás környékén csirájában elkezdődött valami, ami folyamattá nőtte ki magát. A történethez az is hozzá tartozik, hogy a kör vezetője, Ungvári Mihály, évtizedek óta barátom, kiváló szakmai társam, akivel azonos a szemléletünk, és teljes mértékben együtt tudunk gondolkodni.

M. A.: *Volt-e olyan hely, ahol közösségfejlesztés során úgy kezdtlél kötődni hozzájuk, úgy kerültél a folyamatba bele, mintha az a te ügyed is lenne.*

P. F. M.: Igen volt, több is volt. Az egyik ilyen volt a legeslegelső, ami nekünk az úttörő munkánk volt. Magyarbánhegyesen, a 90-es években. Egészen

hosszú ideig dolgoztunk ott településfejlesztő munkán. Én tanuló voltam a mesteriskolán, amit tanultam, együtt csináltam a gyakorlatban Beke Pállal, Vercseg Ilikával, Varga Tamással, Péterfi Ferivel. Még azt sem tudtuk igazából, hogy mit csinálunk, rácsodálkoztunk a dolgokra, próbálkoztunk, vitt bennünket a lendület. A Magyarbánhegyesnek ilyen volt. Elkészült helyben egy kalendárium, létrejött egy gazdakör, ott nagyon jöttek utánunk az emberek. Megértük anno az önkormányzat és a civil terület közötti konfliktusgócot. Megjelent egy helyi újság. Megalakult a Faluszépítő Egyesület. Többször voltunk velük tapasztalatcserén Franciaországban, és a franciák is viszont, náluk. Kialakult egy olyan kovász, egy olyan szellemiség, amiből nagyon nehéz kiszakadni. Ez annyira így volt, hogy az egyesületünk például Magyarbánhegyesen alakult meg a gyógyszerárban. Tehát mi, akik ott voltunk tizenvá-hányan a helyiekkel, a gyógyszerésszel, a fogorvossal, a vállalkozóval, akik helyet adtak nekünk, mi annyira szoros kapcsolatban voltunk, úgy kötődünk, hogy ottani székhellyel voltunk a kezdeti időben bejegyveze.

De ilyen volt például a Körös-Sárreán a civil hálózatépítő munka, amit egy országos hálózat, a proHáló – országos civil hálózat – támogatásával végeztünk. Ez nyolc-tíz települést jelent, szeghalmi székhellyel. Elkezdtük

egy pár nagyon lelkes helyi emberrel a hálózatépítést, és végimentünk egy kistérségi fejlesztői folyamaton. Kutató-sok voltak, tréningek voltak, műhelyek voltak. Minden településen jártunk, beszélgettünk civilekkel. Olyan hosszú folyamat volt, hogy abba is nyakig belemerültem. Megéltünk nagyon sok hullámvölgyet a hálózat fejlődésében, volt, amikor mélyponton voltunk, és volt, amikor kihúztuk magunkat belőle.

Magyarbánhegyes, Körös-Sárrét, a harmadik ilyen, nyilván Furugy. De Furugyon az elesettségek és a szegénységnek olyan mélységével találkoztunk, hogy ott azért nagyon nehéz volt kívül maradni. A családok olyan körülmények között éltek, és olyan kis-számú volt a közösség, hogy ott nehéz volt azt mondani, hogy akkor most már tovább nem. Ott is eltelt legalább négy-öt év, amíg mindent követtünk. Megjelent egy emlékkönyv. Visszahívtak bennünket, ez még régebben volt, amikor elkészült az útjuk, az útavatóra. Egyes emberekkel tartottuk a kapcsolatot. Volt ott egy újságíró, aki ott lakott, neki követtük az életútját. Az is a belegabalyodásnak az időszaka volt. Az az igazság, hogy nagyon nehezen tudom megtenni, főleg ilyen folyamatoknál, hogy kívül maradok.

Most még egy példa. Amikor foglalkoztunk – szintén egy európai uniós projekt keretében – 32 civil szervezet fejlesztésével a megyében, bentlakásos képzéseken vettek részt, szaktanácsadást jártak hozzánk. Volt olyan időszak, januártól májusig, hogy minden hétvégén ezekkel az emberekkel voltunk a megye különböző részein, ahol egy műhelyben gyúrtuk egymást. Vagy a közösségfejlesztés volt a középpontban, vagy a pályázatírás. Ezek olyan folyamatok, amelyekből nem lehet egykönnyen kimaradni.

M. A.: *Érdekes lenne felrajzolni a kapcsolatokat, mint egy családfát, a tanítványaidét, azokat, akik továbbvitték, amit eltanultak tőled. Térkép szerint is érdekes lenne, hogy kik hova kerültek, az ország mely pontjára, hol dolgoztak tovább. Meglenne a hatástérképed. Egy térkép, amelyiknek az a jellemzője, hogy határodra közösséget fejlesztettek, vagy egy tőled eltanult szemlélettel effajta munkát végeztek. Hatottak – általad – másokra, s ezeken a helyeken – határodra – jobb az embereknek. Hihetetlenül nagydolog ez! Ahogy a munka mennyisége is, amit az életed során eddig elvégeztél.*

P. F. M.: Ez a dolog, amiről mi most beszélgetünk, annyiféle. Azt mondjuk, hogy tartozik hozzá egy szemlélet, de tevékenységében nagyon sokfelé ágazik. Ezzel kapcsolatos most a dilemmám, hogy találok-e olyan embert a szervezetünk élére, aki, mint én, nem viszi el csak egyfelé a dolgokat.

Nagy civilszolgáltatók vagyunk, négyszáz szervezettel vagyunk kapcsolatban a megyében, civil szolgáltató irodát működtetünk 20 éve. Fontos, hogy aki követ, annak mindenfajta dologra legyen nyitottsága. Egy gyökérrel, egy szemlélettel. Hogy van-e olyan ember, akiben ez az adottság valamilyen módon így együtt megvan, s tapasztalata is van elég hozzá, az nagyon nehéz kérdés. És főleg azért, mert amire én képes vagyok, az egy generáció sajátossága, amelyik rengeteg dolgot átél. Lehet, hogy az utódok óhatatlanul másra helyezik a hangsúlyt, más dolgok fele mennek el, ezért foglalkoztat, hogy sikerül-e azokat az embereket fellelni, akiket megtalálni az én felelősségem. Biztos, hogy lesz, akit teljességében tudnék vállalni, határozottan azt gondolja, ami ehhez kell. Közben azon is elgondolkodnék, hogy valójában hány ilyen van. És mi van akkor, ha sajnos nem tudom azt mondani, hogy legyen az tudom a választottam, mert nincs meg rá a lehetősége egyfajta egzisztenciális kényszer miatt? Nekem szerencsémre úgy hozta az élet, hogy tehettem, amit akartam, összehoztam a lehetőségeimmel az, amit szeretek, meg az, ami következik a gondolkodásmódból. Ez egy igen nehéz kérdés, egy összetett dolog.

M. A.: *Biztos vagyok benne, hogy – a magad számára is – megnyugtatóan fogod a helyzetet megoldani. De az elképzelt jövő helyett visszatérhetnének még a múltba? A rendszerváltás idejére.*

P. F. M.: A 90-es években vagyunk. Tanuljuk a rendszerváltás utáni helyzetet. Én akkor népművelő voltam, a megyei művelődési központban dolgoztam, amely mindig új szeleket kereső intézmény volt. De akkor, a rendszerváltás környékén nem csak mi mozogtunk sokat, mozogtak mások is. Indítottunk egy olyan képzést, amely a településeken élő, tenni akaró emberekkel foglalkozott. Megnéztük, mi van máshol, más országokban, a közösségekben. Akkor kerültem össze a magyarbányegyesiekkel. A gyógyszerész, a vállalkozó, a fogorvos összedugta a fejét, hogy ők szeret-

nének tenni valamit. Én Budapesten, a Mesterkurzuson ismerkedtem a közösségfejlesztéssel. Összejött ez a két igény, nekünk gyakorlati munkát kellett végezni, Magyarbányegyesről meg hívtak minket, hogy gyertek hozzánk terepmunkára. Majdnem egy hétig ott éltünk náluk, a képzés hallgatói, vagy 10-12 fő. Helyben, a gyógyszerésznél aludtunk, mert nem volt más szálláshely. Nagyon sokat találkoztunk az emberekkel, este nagy közösségi beszélgetéseink voltak. Összegyűjtöttünk mindent, és ott elindult egy közös tervező folyamat a helyi civil informális közösség tagjaival. Megjelentek újságcikkek, volt olyan, ami konfliktust gerjesztett, volt, amelyik nem. Utána kezdtünk el különböző cselekvési irányok mentén indulni. Ez azért volt jó, mert oda visszajártunk. És megvolt az emberek akarata. Az idősek kívánták, hogy legyen kalendárium, akkor abban a folyamatban együtt tudtunk dolgozni. A másik csapat akarta, hogy legyen helyi újság. Abban is együtt tudtunk dolgozni. Voltak, akik nagyon szerettek volna már gazdálkodni. Jó, akkor csinálják a Gazdakört, menjünk el közösen, nézzük meg, hogy máshol mi van. Volt egy csapat, amelyik nagyon vágyott külföldre, addig még nem jártak sehol. A közösségfejlesztők révén kialakult egy francia kapcsolat, és közben az országos vérkeringés is mozgott a Mesterkurzus révén. Ezek az embe-

rek elkezdtek ide-oda járni, kezdett nyílani a falu határa. Közben a helyi közösség is izmosodott, ők is megalakultak Magyarbányegyes Faluszépítők Egyesülete néven. A mi munkánk is segített, hogy elinduljanak a faluban a dolgok, s ezt követően 4-5 év volt, amíg vissza-visszajártunk. De olyan a kapcsolat, hogy magánemberként még most is visszajárunk – a gyógyszerésztárban a gyógyszerésznőhöz. 10 évig működött a szervezet, miután eljöttünk.

Ekkor már a mi szervezetünkhöz – 1993 áprilisában alakult – csatlakoztak a megye különböző részéről pedagógusok, Mezőhegyestől Csárdaszálláson keresztül Békéscsabáig. Civil szervezetek, közösségek vezetői. Akkor mi már egy önálló megyei egyesület révén, e mellett a tevékenység mellett tizenválahányan hitet tettünk. Az alapítóknak 50%-a még benne van a szervezetben, ha nem is dolgozik aktívan. Többen már Pesten vannak, vagy éppen nyugdíjasok, de még mindig fontosnak tartják, hogy valamilyen módon a szervezethez tartozzanak.

Ez volt a gyökér. Innen indult el egyfajta szolgáltató tevékenység. Nemcsak a településen lévő munka, mert akkor kezdődött el, hogy kezdtek megismerni minket. A megyei művelődési központ ennek a mi csapatunknak a tevékenységét, mint megyei inkubátorház, maximálisan támogatta. Mozogtunk a megyében, jöttek hozzánk

Komplex szervezettefejlesztési tréning 32 Békés megyei civil szervezetnek

Komplex szervezetfejlesztési tréning 32 Békés megyei civil szervezetnek

kezdő közösségek vezetői, hogyan kell bejegyezni, mit csináljanak. Ez ugye a rendszerváltás utáni állapot, akkor „kellett” (szükség hozta), hogy felvegyük a szolgáltató tevékenységet, mint a hálólabda módszerben, egymásnak adtak át bennünket a közösségek vezetői. Most olyan a holdudvarunk, hogy nincs a megyében olyan térség, ahol ne lennének szervezetek, emberek, akikkel ne tudnánk kapcsolatot létesíteni, együttműködni.

Nagyon sok településre mentünk. De sehol nem volt ennyire komplex, végigvitt a folyamat, mint Magyarbányhegyesen. Mindenhol megvalósultak belőle bizonyos szeletek. De olyan teljesen egészében talán csak még Furu-gyon. Csak ott nem volt meg a befejező lépés, mert a körülmények nem engedték meg.

M. A.: A rendszerváltást egy idő után nagy fellendülés követte. Azután mi volt a jellemző? Ugyanaz a szint, vagy hullámhegyet követett hullámvölgy. Hogyan lehet a szervezet húsz évét ilyen tekintetben érzékelni, ha egyáltalán lehet?

P. F. M.: Azt elmondhatom, hogy a legnehezebb az elmúlt két év volt. Az elején volt egy felfutási szakasz, úgy nevezném, hogy tanulási, kapcsolatépítési szakasz. Aztán jött egy tudatosabb, de az is szívvel-lélekkel végzett szakasz. Közben az emberek jöttek, mentek, tanultak, kapcsolódtak. Jött a differen-

ciálódás szakasza, amikor az igények és a lábön állás kényszerében többféle tevékenység felé kellett tekintgetni. De hozzáteszem, hogy még mindig ebben a szellemiségben. Tehát nem álltunk rá egyféle dologra. A munkanélküliség problémájának megoldására. Vagy nem mentünk el a környezetvédelem irányába. Vagy teljes mértékig a szociális területre. Nem álltunk rá valamire, de diffe-

renciálódunk. Ez nálunk azt is jelenti, hogy bizonyos embereket, a tagjainkat, aszerint, hogy ki miben kompetensebb, helyzetbe hoztuk, helyzetbe hoztuk. Van, aki szegénység és szociális területen hatékonyabb, megpróbáljuk őt küldeni arra a munkára, őt bekapcsolni abba a hálózatba. Ha lakótelepi munka, tudjuk, hogy kihez forduljunk. Ha önkéntesség, akkor szintén.

Van egy elektronikus hírlevelünk, ami négyszáz közösséghez jut el a megyében. Megjelenítjük a pozitív dolgokat, meg információkat adunk a közösségeknek Legfajszűlyosabb a civil szolgáltató tevékenységünk. Ez jelenti a tanácsadást a közösségeknek, a pályázatírást, a jogi, pénzügyi tanácsadást, a konfliktuskezelést, szervezetfejlesztést, közösségfejlesztést, információközvetítést, meg egyebet. Emellett van a hagyományos közösségfejlesztő munka a településeken, meg a civilek közötti építkezés, a hálózatépítés, amit kistérségi szinten már jellemez a tudatosság. Ez egyben jelenti az önálló láb-
ra állást. És nagyon hatékony szellemi munka a kötegyáni. A rá való figyelem most is nagyon-nagyon jelen van az életünkben.

Az utóbbi évben, amit eddig még nem csináltunk, egy olyan pályázati projektet koordinálnak a kollégáim – szakmai tanácsadóként vagyok a háttérben –, ami a tizenéves korosztálynak próbál demokrácia technikákat átadni,

Komplex szervezetfejlesztési tréning 32 Békés megyei civil szervezetnek

Komplex szervezetfejlesztési tréning 32 Békés megyei civil szervezetnek

és ezt a korosztályt kicsit felkészíteni arra, hogy ha majd megjelennek a településen, akkor tudják, hogy mi az, hogy közösség, vagy hogy lehet valamit elindítani. Ezeknek a gyerekeknek a zöme kis- és nem is gazdag településeken él, például: Kunágótán vagy Csanádapácán, Magyarhomorogon. A műhelyvezetők harmincvalahány éves közösségfejlesztő kollégák, egyesületi tagok, szakemberek, akik már hosszú idő óta foglalkoznak ezzel a korosztállyal nyári táborokban, diákönkormányzatoknál. A projekt során egy kicsit ráéreztetjük arra a fiatalokat, és ez elsősorban játékos csoportmunka formájában zajlik, hogy mik lehetnek a tevékenységek tartalmi. Tanulják, hogy mi is az az önkéntes munka, és hogy hogyan csinálhatom. Végezhetek-e ilyet az emberek körében, s látok-e ilyet a falun? Mit szoktak egymásnak segíteni, ha segítenek? Mi az a szomszédsági kapcsolat? Kezdeményeznek-e valamit a településükön? Szoktak-e véleményt mondani ilyen és olyan dolgokban, vagy mennyire vannak jelen az osztályközösségük életében? Hova járnak, mit csinálnak? Ha véleményük van, miként jelenik meg? Mit csinálnak azért, hogy jobb legyen a sorsuk?

Kis, fejlesztő műhelyekben zajlanak a foglalkozások, játékos eszközökkel. Eljutunk odáig, hogy ha magam cselekszem, ha elmegek önkéntes munkába, ha valamit megpróbálok kezdeményezni, akkor ez mit jelenthet.

A középiskolában, ha kötelező lesz az önkéntes munka, ezekkel az ismeretek hatékonyak lehetnek. Még nem azt mondom, hogy civil szervezet, hanem, ha közösségben együtt vagyunk, az mit jelent.

A gyerekek eljönnek ide Békéscsábára a Csabagyöngye Kulturális Központba, ahol működik egy ifjúsági műhely, egy ifjúsági iroda, amelyiknek van közösségépítő tevékenysége. Elhozzuk őket egy látogatásra, találkoznak az itteni fiatalokkal. Elmennek az egyik középiskolába, hogy ismerkedjenek a diák önkormányzat működésével. És akkor nyáron összehozzuk egy kis csapatba őket egy hétre még táborba, több település fiataljait találkoztatjuk. Csinálnak helyben egy tábort újtságot, vagy találkoznak ott is ifjúsági vezetőkkel. Így néz ki kifejtve a demokráciatechnikák átadása. Úgy ismerkednek meg a gyerekek ezekkel, hogy látják a szükségességét.

Egyébként ezek abszolút apró lépések. Ez a célra vezető, ez egyértelmű. Ebben hiszek.

Tehát összefoglalva, a folyamatra való kérdésre a válasz: lelkesedés, felfutó szakasz, tanulás, tudatosság, tevékenységek differenciálódása saját tudatosság alapján, és a külső társadalmi körülmények hatására. És most az utóbbi két év, jelentős működési nehézségekkel. Nehezen tudjuk megteremteni az anyagi hátteret. Amit mi végzünk, csak nagyon kicsi mértékben él meg a piacon. Zömében pályázatokból tartjuk fenn a tevékenységeket. Most jelentős segítség az a közművelődési feladatellátást szolgáltató szerződés, amelyet a Nemzeti Művelődési Intézettel kötöttünk. Van egy-két szimpatizáns támogatónk is. De ez nem olyan tevékenység, mint egy sportcsarnok építése, aminek eredményeként fel is épül egy sportcsarnok. Mert a mi munkánk eredménye az az emberek agyában idéz elő változást, az emberek cselekedeteiben él valamilyen módon tovább. Amit a társadalom nem díjaz úgy. Mindig előbb van egy falu, egy település infrastruktúrájának a fejlesztése. Ami persze nem baj, csak párhuzamosan kellene, hogy menjen az emberekkel való együttgondolkodás is, mert abban akkora nagy erő van. És lehet, hogy erre még nagyon sok településen nem jöttek rá, pedig e nélkül nem megy. Ez kihúzhat olyan helyzetekből településeket, amiket nevezhetnék akár vészhelyzetnek is. Ezek szerintem nagyon lényeges dolgok.

M. A.: *Köszönöm a beszélgetést. Nagyon nagy a szükség a felhalmozott munka tapasztalatának az ilyen típusú átadására.*

P. F. M.: Ezt teszem, amikor tanítok. Csak talán a tanítás könnyebb, mint amikor a beszélgetés adta keretek között válaszolok.

M. A.: *Annál inkább is köszönöm.*

POCSAJINÉ FÁBIÁN MAGDOLNA művelődésszociológus, közösségfejlesztő.

1971-1983 között a Békési Városi Művelődési Központban dolgozott, 1983-2008-ig a Békés Megyei Művelődési Központban (és utód szervezetében) főtanácsosként.

Bessenyei-díjas közművelődési szakember, jelenleg a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesületének titkára, önkéntesként irányítja a szervezet több szakmai programját.

KAPUNYITOGATÓ PROGRAMOK JÁSZ-NAGYKUN- SZOLNOK MEGYÉBEN

*„Csöpp falunak az ég alatt
álmodik a népe nagyot.
A szíven kell kopogtatni,
úgy nyitja ki az ablakot.”
Sinka István*

Ezt a Sinka István idézetet választottuk a Nemzeti Művelődési Intézet által támogatott és a Jász-Nagykunszolnok Megyei Irodája által koordinált Kapunyitogató program mottójául.

A Nemzeti Művelődési Intézet módszertani irodáinak feladata többek

között a közösségi művelődés társadalmi és kulturális hatásainak erősítése, a helyi közösségi kezdeményezések támogatása és fejlesztése.

Hosszabb távon célunk, hogy a programmal hozzájáruljunk az összetartó társadalom megvalósításához. A közösségi művelődés jelentős segítséget nyújthat ebben, hiszen az összetartozás élménye, a kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolatok kialakítása egy közösség életében való aktív részvételen keresztül teremthető meg. Csak bizalom és együttműködésen alapuló társadalomban válhatnak az egyének önma-

guk és közösségük tudatos formálóiává. Sokak számára, a családi kapcsolatokon túl, talán ma is a helyi-közösségek a legfontosabbak. Programjainkkal nem csak az egész család, hanem a tágabb faluközösség számára szeretnénk biztosítani tartalmas együttlétet, remélve, hogy az élmény egyben igényt is támaszt a folytatásra.

Azt szeretnénk elérni, hogy az évek óta zárva lévő művelődési házak kinyissanak. Felkavarni az állóvizet a leginkább hátrányos helyzetben lévő kistélepléseken. Megmutatni a lakosságnak, hogy a kultúra nem csupán intézményi

feladat, hanem mindenki közös ügye, hogy a falu ne csak lakóhely, hanem valódi közösség legyen.

Jász – Nagykun – Szolnok megyében negyvenegy hátrányos helyzetű település van.

A tájéltadások tapasztalatai alapján nyolc települést választottunk ki, ahol évek óta zárva van a művelődési ház, vagy csak alkalmanként nyit ki.

Egyeztetünk a települések vezetőivel, a művelődési területért felelős kollégáival, az önkéntesekkel, civilekkel. Több alkalommal találkoztunk, megismertük a települést, az ott lakókat, értékeiket, örömeiket, nehézségeiket. Őszinte örömmel fogadtak mindenhol, és nagyon tartalmas, építő beszélgetésekre került sor. Hisszük, hogy csak a személyes kapcsolatok révén tudunk együtt haladni közös célunk, egy igazi közösség kialakítása felé.

A Kapunyitogató programját és időpontját a fogadó településekkel együtt alakítottuk ki. Igyekezünk szem előtt tartani a következő szempontokat:

- Legyenek helyi fellépők (saját értékek).
- Az egész családnak szóljon.
- Színvonalas, de nem profi előadók.
- A közreműködők azonosulni tudjanak a program céljával.
- Aktív részvételt igényeljen. Lehetőség az ötletek megosztására.
- Mind a nyolc településen egységes felépítés, de helyi igényekhez is alkalmazkodó.

A Kapunyitogató a következő programelemekből állt:

Polgármesteri köszöntő

Kincseink: helyi műsor bemutatása

Minden településen egy nagyobb műsor volt választható:

- interaktív népi hangszerbemutató
- bábelőadás
- táncház.

Minden helyszínen egységesen volt:

– Játsszóház és népi játékok bemutatója

- maci- és bábkiállítás
- ismeretterjesztő előadás.

Az első Kapunyitogató programra a megyében, Tiszaroff településen került sor.

Tiszaroff a Tisza folyó bal partján terül el, festői környezetben. A legközelebbi város, Kunhegyes 20 km-re fekszik. A falu lakóinak száma folyamatosan csökken, az ezredforduló utáni

években 2000 fő alá esett. A rendszer-változás nagyon megehezítette az itt élők helyzetét: tömegessé vált a munkanélküliség. A fiatalság emigrál, vagy elköltözik. Pozitívum a turistaforgalom fellendülése, az üdülőövezet kialakulása. A roma családok az átlagosnál is rosszabb helyzetben vannak: egyedüli megélhetési forrásaik a segélyek, szociális juttatások. Képzettség hiányában esélytelenek a munkaerőpiacon.

A Kapunyitogató programnak köszönhetően május 18-án Tiszaroffon egy örömteli délutánt tölthettek együtt a családok a település – régen szebb időket látott – művelődési házában és annak környékén.

A helybeliek már a szervezésben is aktívan részt vettek, eljuttatták a szórólapokat a település minden háztartásába.

A jegyzőnk köszöntőjében örömet és köszönetét fejezte ki a település vezetése nevében a kezdeményezéssel kapcsolatban, és látva a sok embert, aki szeret és akar együtt beszélgetni, szórakozni, egyszerűen együtt lenni, a folytatás reményének adott hangot.

A helybeliek maguk is rácsodálkoztak, hogy ilyen sokan eljöttek, ezen a szombat délutánon. A zsúfolásig megtelt színházteremben a helybeli óvodások kedves műsora, nagy tetszést aratott. Ezt követően igazi bábszínházi előadáson vehettek részt

egymáshoz az embereket, beszélgetések indultak el. Az „*Ilyen sokan vagyunk?*” „*Régen itt nagy élet volt!*” „*Nekem is van kétszáz macim!*” *Végre történik valami!*” – egyértelműen mutatják az igényt a folytatásra, mely elsősorban már a helyeken múlik, de természetesen minden szakmai segítséget is igyekszünk megadni hozzá.

A programnak köszönhetően felszínre kerültek helyi értékek és erők, megfogalmazódtak közös célok, elindultak önálló kezdeményezések, alkalom volt a generációk találkozására.

Új párbeszéd kezdődött a faluban a tudásukat átadni akarók között (kézimunka, horgolás, szőnyegszövés, főzés), a helybeli kollégánál koordinálásával. A rákóczi falvi Brumm Szociális Szövetkezet mintájára – mely a Maci- és Bábkiállítás anyagát hozta – ruhajavítás és gyógynövénygyűjtés elindítását tervezik egy hasonló szociális szövetkezet keretében, melyhez kérték a rákóczi falvi szövetkezet vezetőjének segítségét is.

Kiderült, hogy a településen él egy hölgy, akinek 200 darabos macigyűjteménye van, amiről eddig nagyon kevesen tudtak, ő lehet a következő kiállító a művelődési házban.

A legnagyobb örömet az jelentette a szervezők számára, hogy mindenki azt kérdezte:

„Mikor lesz a következő?”

Tiszaroffon nyitott szívű, kedves, befogadó emberek élnek és minden lehetőség adott arra, hogy az a lelki gazdagság, mely az együttlét alatt megmutakozott, kiteljesedjen.

A hátrányos helyzetben lévő településeken – különösen a gyerekeknek – a legjobbat kell adni, és ebben van a mi igazi felelősségünk. Ehhez a munkához elsősorban hitre és alázatra van szükség. Eddig három településen valósult meg a program, mindenütt lelkes volt a fogadtatás, igény van a folytatásra. További hat településen szeretnénk kinyitni a kapukat fizikai és lelki értelemben is, remélve, hogy a kapunyitás egyben mindenütt valami újnak a kezdete lesz.

az ünneplőbe öltözött kicsik és nagyok.

A folytatás igazi közösségi élmény volt úgy a családok, mint a község lakói számára. Fiatalok és idősek együtt készítették a papírsárkányokat és különleges szélforgókat, a nagyok több mint 15 féle népi fajtákon próbálhatták ki ügyességüket.

Nagy érdeklődés volt a rákóczi falvi maci gyűjtemény és bábkiállítás iránt is. Az önkormányzat támogatásával és a helybeliek összefogásával egy nagy bogrács paprikás krumpli köré gyűl-

tek össze a játékokban és beszélgetésben megéhezett résztvevők. Jó ötletnek bizonyult az az elképzelésünk, hogy a közös főzés és falatozás közelebb hozza

KOPASZ KÁROLYNÉ TURBUCZ ÁGNES először szülőfalujában, Vésztőn próbált közösséget teremteni, majd Rákóczi falván szervezett emlékeztető programokat a faluház vezetőjeként. Szolnokon egy frissen visszakapott egyházi művelődési ház beindításának nehézségeivel kellett szembenéznie, rövid kitérő után a Verseghy Ferenc Könyvtár és Művelődési Intézet munkatársaként, majd jelenlegi állomáshelyén, a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának megyei módszertani referensként dolgozik.

KAPUNYITOGATÓ SOMOGYBAN

ELŐZMÉNYEK

Somogy megyében több mint egy évtizedes múltra tekint vissza a hátrányos helyzetű települések közművelődési programellátását segítő tevékenység. 2007 tele és 2012 tavasza között 33 településen 108, főként színpadi program valósult meg a Nemzeti Kulturális Alap által támogatott program-sorozaton. E feladat megvalósításában elsősorban olyan települések bevonására került sor, melyek – nehéz körülmények ellenére – kiemelt figyelmet fordítottak közművelődési tevékenységek megvalósítására. A megvalósult programok sikere, a kistelepülések lakosságának pozitív hozzáállása, hálás köszönete folyamatos megerősítést adott abban, hogy évről-évre folytatódjon a tevékenység. A befogadó települések lakossága (főleg a gyermek korosztály) olyan élményhez és tapasztalathoz jutott, melynek megszerzése egyébként nem állt volna módjában – elsősorban életkörülményei miatt.

2013-ban a Nemzeti Művelődési Intézet feladatai között is megjelent az előzőekben röviden ismertetett tevékenységhez hasonló, ám attól több szempontból is eltérő feladat, mely lehetővé teszi a hátrányos helyzetű településekre való odafigyelést.

Idén „Kapunyitogató” címmel olyan települések programellátása történik meg, melyek művelődési házai nem, vagy csak ritkán nyitják meg kapuikat. A kiválasztott programok elsősorban nem színpadi produktumok, hanem a közönség minél aktívabb bevonására törekvő közösségi programok.

A HELYSZÍNEK KIVÁLASZTÁSA

A települések kiválasztásakor több adatsort figyelembe vettünk, ezek összevetése képezte a kiválasztás alapját. Használtuk az MMIKL 2008-as település-felmérésének összesítését, a 2011-es 1438-as közművelődési statisztikai adat-szolgáltatás adatait, valamint a 240/2006-os kormányrendeletet. Azt is figyelembe vettük, hogy az elmúlt évek hasonló programellátása során mely területek, települések nem kerültek még látókörünkbe. Ugyanakkor törekedtünk egyfajta te-

rületi kiegyenlítettségre is, hogy a megye minél több járásába eljussunk.

Így végül nyolc település kiválasztására került sor. Közülük kettő (Ráksi és Cserénfa) nem hátrányos helyzetű, és Zics az egyetlen, melyen már jártunk a programellátás kapcsán. Somogy 8 járásából 5 járás területén helyezkednek el ezek az aprófalvak, melyek lakosságszáma sehol sem éri el az 500 főt. Ez utóbbi is fontos szempont volt számunkra, hiszen megyénk jellemzően aprófalvas megye. 246 településünk közül 106, azaz 43% olyan falu, melyben 500 fő alatti a lakosság száma

Taksa

Bélavár

A BEFOGADÓ TELEPÜLÉSEK RÖVID BEMUTATÁSA

Bélavár

Somogy déli részén, a Drávához és a horvát határhoz közel, a barcsi járás területén, pazar természeti környezetben elhelyezkedő, 354 fős, hátrányos helyzetű település. Alapítása a hagyományok szerint IV. Béla nevéhez fűződik. Lakossága fogyó, elöregedő, a nyugdíjasok száma rendkívül magas. A településen kevés fiatal él, iskolát nem tart fenn, az óvodába járók száma is egyre fogy. Ugyanakkor környezetére igényes, rendezett falu. Művelődési háza is szépen rendezett.

Cserénfa

Kaposvártól 13 km-re fekvő, 203 fős település – a program befogadó települései közül a legalacsonyabb lakosságú. Sem iskola, sem óvoda nincs a településen. A helyi oktatás utolsó dátuma 1979, ekkor szűnt meg az alsó tagozat is. Közművelődési statisztikai adatszolgáltatásában meglepően kevés adatot szolgáltatott. Művelődési háza apró, az önkormányzat mellett található.

Kazsok

Kaposvárhoz közel helyezkedik el, 311 fős hátrányos helyzetű település. Tiszta, rendezett körülmények várják

az odalátogatót. Művelődési házába életet vinni akaró, a közművelődési, közösségi tevékenységekre figyelmet fordító a település vezetése. A kiválasztott települések közül itt él legnagyobb számban roma lakosság. Művelődési háza nem túl nagy, de szépen rendezett, tiszta.

Pogányszentpéter

A csurgói járás területén, Zala és Somogy megye határán helyezkedik el, 492 fős, hátrányos helyzetű település – a program legnagyobb lélekszámú résztvevője. A 80-as években itt alakult meg az egyik első közművelődési egyesület. Valaha néptáncsoport is működött itt. Kicsi művelődési háza régi építésű.

Ráksi

A kaposvári járás területén elhelyezkedő 476 fős település. A helybeliek közül több család a háztáji birtokra építi megélhetését. Iskola nincs a településen, a gyerekek a szomszédos Igalba járnak, mely a térség fontos turisztikai központja is egyúttal. Az önkormányzat épületében található művelődési terem nagyobb programok befogadására is alkalmas.

Szenta

A csurgói járás területén helyezkedik el, 383 fős, hátrányos helyzetű település. Faluháza 1993-ban épült, helyet ad

a könyvtárnak és az óvodának is. Az út túlsó oldalán idén adták át a foci pályát.

Táska

A marcali járás területén helyezkedik el, 405 fős, hátrányos helyzetű település. Népdalköre, bár mostanra elöregedett, a megye legkiválóbbjai közé tartozott. Kicsi művelődési háza az önkormányzat épületében található, az óvodával közös udvarral.

Zics

A 371 fős, hátrányos helyzetű település a tabi járás területén helyezkedik el. Programellátást már biztosítottunk ezen a településen, mely akkor nagy sikert aratott.

A PROGRAMOK KIVÁLASZTÁSA

A programok összeállításánál több szempontot vettünk figyelembe.

Igyekeztünk a kulturális értékek sokszínűségét, műfaji sokféleségét biztosítani a program összeállításában, törekedve a több korosztály számára való megfelelésnek is.

Célunk az volt, hogy olyan tevékenységeket és programokat mutassunk be, melyek a közösségi művelődés céljait szolgálják, lehetőséget tudnak adni arra, hogy gyökeret verjenek a településeken, ugyanakkor a helyi kötődést is segítsék.

Ennek megfelelően minden települést 3 alkalommal keresünk fel.

Minden alkalommal egy kézművest és egy ismeretterjesztő vagy művészeti programot biztosítunk. A kézműves tevékenységek közül azokat választottuk ki, melyek jellemzően megjelennek Somogyban, ugyanakkor a kézművesség sokféleségét képesek megmutatni, akár kevés eszköz- és anyagigénnyel is. Az esti programok között szerepel helytörténeti-régészeti előadás, mely segíti a helyi identitástudat kialakulását, erősödését a településhez köthető történelmi ismeretekkel, helyet kap minden helyszínen egy-egy énekprodukció is, mely legáltalánosabb közös nyelvünkön, a zene nyelvén képes megszólítani a közönséget – közös daltanulással kiegészítve, és egy táncprogram, melyben elsősorban somogyi táncokkal ismerkedhet a közönség. A 3 alkalom együttesen képes viszonylag teljes képet adni szűkebb hazánk, a megye népművészetéről, művészeti értékeiről, képes alternatívákat mutatni a külön-

böző művészeti ágakból, ugyanakkor a programelemek mindegyike épít a helyi kötődésre és a közösségben való gondolkodásra.

Az együttműködők kiválasztásánál elsődleges szempont volt, hogy saját műfaján belül kiemelkedő művészi színvonalon teljesítő kézműves, illetve előadó legyen, valamint figyelembe vettük azt is, hogy a csoport eddigi működése során milyen mértékben vett részt a megye kulturális-művészeti életében. Törekedtünk arra is, hogy a már „bevált” fellépők mellett újaknak is adjunk lehetőséget a bemutatkozásra.

KÉZMŰVES TEVÉKENYSÉGEK

A kézműves program összeállításában együttműködő partnerünk a Somogy Megyei Népművészeti Egyesület volt. Három tevékenység került kiválasztásra: a kosárfonás, a szövés és a fazekasság. Ezek a tevékenységek lehetőséget adnak bármely korosztály számára a kipróbálásra, előzetes ismeretek nélkül is képesek az alkotás örömét megteremteni, lehetőséget nyújtanak az elkészült apró tárgyak hazavitelére, a másoknak történő megmutatásra, ugyanakkor a készítés során egymás munkájának megfigyelésére, a közös élmény nyújtására is. Fejlesztik a kezűgyességet, a manualitást, azonnali élményhez juttatnak. A közreműködő kézművesek szakmájuk legjobbjai, ugyanakkor kellő pedagógiai érzékkel rendelkeznek a tanításhoz, az ismeretek átadásához, a gyakorlati bemutatáshoz. A mesterség iránti szeretetük és alázatuk, elkötelezettségük áthatja minden munkájukat, gyökereink ismerete és tisztelete nemcsak hitelessé teszi őket, de ezáltal is képesek megszerettetni a tevékenységet, képesek kedvet csinálni hozzá.

Kézműveseink:

Csapó Angéla szövő, népi iparművész, a Népművészet Ifjú Mestere

Falusiné Terjék Éva fazekas népi iparművész

Kakas József kosárfonó

MŰVÉSZETI PROGRAMOK

A művészeti ágak közül kettőt választottunk be a programba. A kórusművészetet és a néptáncot. Mindkét művészeti ág kiválóan alkalmas kultu-

Szenta

rális értékeink közvetítésére, hagyományos értékeink bemutatására és átadására. A művészeti előadások nem csupán művészeti produkciók, hanem egyúttal ismeretterjesztő programok is, ahol a közönség a műsorszámok felkonferálása közben megismerkedhet az előadott művek zenetörténeti jelentőségével, vagy a táncházban a tanított táncok eredetével.

Az énekkari produkciók sokfélesége jelenik meg a sorozatban. Klasszikus vegyeskari műsorok, de népdalköri fellépés is helyet kapott. A műfaj mellett szól az elmúlt évek tapasztalata. Bármily meglepő is lehet, az énekkari műsorok mindig is képesek voltak megszólítani a közönséget. Azt a közönséget, mely magától talán sohasem ment volna el egy énekkari hangversenyre, ugyanakkor pedig, amikor meghallgatja, akkor megérinti. Ez az a műfaj, mely megdönteni látszik azt a feltevést, hogy kistelepüléseken élők nem kíváncsiak erre, a befogadás nehéz – hiszen tapasztalatunk van arra, amikor egy kórusművet vastappsal köszönnek meg. Igen, az értéket képes megérezni és befogadni az előképzettség nélküli közönség is. Idei programunkban nem pusztán kórushangversenyre kértük fel a közreműködőket, hanem olyan műsort kértünk, melyben a közönséget is megszólítják népdaltanulással.

A kaposvári *Vikár Béla Vegyeskar* a megye legnagyobb múltú kórusa, jövőre ünneplik megalakulásuk 90. évfordulóját. Kapcsolatunk több évtizedes. A *Nagyatádi Vegyeskar* 20 éves múltra tekint vissza, rátermettségüket már több alkalommal bizonyították. Hasonlóképpen jó munkakapcsolatunk van a marcali *Calypso Kórus*sal és a balatonlellei *Sotto Voce* énekkarral, mindketten több alkalommal szerepeltek már hasonló programban. A *Balatonszabadi Népdalkör* most első alkalommal szerepel ilyen típusú programban, jelenleg a megye legeredményesebb népdalköre. Fellépésüket Tászkára terveztük, nem titkoltan azzal a céllal, hogy a helyi népdalkört segítsék.

A néptánc produkciók mindig is népszerűek voltak, elfogadásuk a kistelepüléseken is problémamentes. Most azonban nem az eddigiekben megszokott színpadi produkciót kértünk a csoportoktól, hanem táncház programot, melynek célja a közönség minél aktívabb megszólítása. Két nagy múltú táncgyűttessel állunk kapcsolatban. A kaposvári *Somogy Táncgyűttessel* már több éve dolgozunk együtt, munkásságuk ismert előttünk, nevük maga garanciát jelent a célok megvalósulására. Másik együttműködő partnerünk a marcali *Baglász Táncgyűttes*, akikkel ilyen közös munkánk még nem volt, de az együttes maga nem ismeretlen számunkra, kiemelkedő eredményeik biztosítják a program sikerét.

Szenta

ISMERETTERJESZTŐ PROGRAM

A régészeti program beemelése mellett döntő érv volt, hogy a települések lakóinak identitástudatához nagymértékben hozzájárulhat lakóhelye történelmének jobb megismerése, közösséggé válásához pedig a közös múlt, a közös gyökerek és történelem megismerésének azonosság tudatra gyakorolt hatása. A programban a volt megyei múzeum régészével és múzeumpedagógusával dolgozunk együtt. Esetünkben a múzeumban eltöltött közel 6 év lehetővé tette, hogy jobban megismerjük a régészet és a múzeumpedagógiai fontosságát, szemléletformáló hatását.

A PROGRAMOK CÉLCSOPORTJA ÉS TERVEZETT HATÁSAI

A programok célközönsége tervezett módon elsősorban a gyermek és ifjúsági korosztály. Ez főleg azokon a településeken lehetséges, ahol – bár e települések főleg fogyó és előregedő lakosságúak – a népességen belül jelentősebb a gyermek és ifjúsági korosztály aránya. Ugyanakkor nem csak a fiatalok részvételére számítottunk, hanem természetesen a velük érkező szülőkre, a családokra. A programok összeállítása is több korosztályt céloz

meg – és a megvalósítás során a tapasztalat is több korosztály megjelenését igazolta, nagymértékben az idősök részvételét.

A program megvalósításával alapvető célunk, hogy a kistelepüléseken élők kulturális hátrányait csökkentjük, felkeltsük művelődési igényüket, ismereteiket bővítsük – a közösségi művelődés eszközeit használva. A napjainkban megfigyelhető kulturális értékvesztés és a hátrányos helyzetű települések erősödő kulturális leszakadása igazolja a programban megvalósuló értékközvetítés szükségességét. A programokban kínált közösségi, művelődési és ismeretszerzési lehetőségek valódi alternatívát jelentenek.

Célunk az is, hogy az általunk biztosított programok kiegészüljenek a településen meglévő értékekkel, produktumokkal, ezért szorgalmazzuk lehetőség szerint a helyi értékek megmutatkozását. Ez a cél azonban nehezen elérhető, hiszen ebben az évben olyan helyeket választottunk, ahol valóban nincsenek nyitva a művelődési házak, tehát nem jellemző művészeti csoportok, közösségek, alkotók jelenléte.

A programok közönsége, a települések lakói esetében a látókör szélesedését várjuk, saját nemzeti kultúránk értékeinek felismerését, egyfajta kulturális igény aktiválódását, mely a produkciók által kiváltott katarzison keresztül valósulhat meg.

Legjobb esetben pedig a közösségi művelődés igényének felkeltését, megfogalmazását. Bár ez csak folyamatos munka eredménye lehet, de elindításának vágya fakadhat a program által biztosított kulturális élményből. Az újra étellel megtelő művelődési házak ajtaja talán a programokon túl is nyitva marad, az elindított folyamatok remélhetőleg folytatásra találnak – a helyben lakók kezügységére vagy művészi vágyaira alapozva.

A MEGVALÓSÍTÁS EDDIGI TAPASZTALATAI

2013 tavaszán (április 6. és június 8. között) 7 településen kettő, 1 településen pedig egy alkalommal valósult meg a program. Cserénfa volt az a település, ahol azzal a kéréssel fordultunk hozzá, hogy a tavaszra tervezett második programot inkább az őszi időszakban valósítsuk meg, tekintettel a mezőgazdasági munkákra.

Általánosan elmondható tapasztalat az, hogy az első megkeresésnél minden település nagy lelelkedéssel fogadta a lehetőséget, mindenki nagyon örült annak, hogy végre „történik valami” a faluban, amit szűkös lehetőségeik eddig nem tettek lehetővé. Amikor azonban a megvalósítás szakaszába érünk, ki-ki habitusa, egyéni elkötelezettsége alapján viszonyul a feladathoz. Van olyan polgármester, helyi segítő, aki magától is tudja a dolgát, lelkesen szervezi a közönséget, és van olyan, aki segítségre szorul a helyi szervezőmunkában. Ilyen esetben a megyei iroda dolga nem könnyű, hiszen jelenlét, helyismeret, az ott élő emberek ismerete szükséges a feladathoz – tehát leginkább a közös gondolkodás, az így felmerülő ötletek, javaslatok lehetnek azok, melyek felismertetik a település vezetésével saját lehetőségeit. Általánosságban megfogalmazva: ahol a közművelődés, a közösség és annak értékei iránt elkötelezett a település vezetése, ott a legsikeresebb a megvalósítás, ahol ezek az értékválasztások, elkötelezettségek nem vagy csak részben jelennek meg, ott kevesebb embert sikerül megszólítani – ott a következő alkalommal több beavatkozásra van szükség az iroda részéről. Tudjuk, hogy nagyon nehéz kimozdítani az embereket jól megszokott napi rutinjukból, nehéz őket – főleg aktívan – bevonni közösségi programokba. Ám azt is tudjuk, hogy ha egyszer sikerül

„megtörni a jeget”, bejönnek a művelődési házba, akkor ott olyan pozitív élményhez jutnak, amely segíti a további aktivitást, mely kíváncsivá teszi őket – vagy csak egészen egyszerűen jól érzik magukat, és ezt az élményt szeretnék máskor is átélni.

Mivel nagyon alacsony lakosság-számú aprófalvakban jártunk, nem tudunk több száz fős látogatottságról beszámolni. Egy-egy eseményen csupán néhány tucat ember vett részt – ám ha ezt a lakosságszámhoz százalékosan viszonyítjuk: 10-20% közé tehető átlagosan egy-egy rendezvény látogatósza-ma. Gondoljunk csak bele, ha egy város esetében mondhatnánk ezt el! És talán nem is mindig a számok nagyságától függ munkánk eredményessége. Hiszen valóban, többségükben olyan települések ezek, ahol már régóta nem történt semmi, ahol a lakóknak már rég nem volt közösségi élményben részük. Ezekben a községekben nem lépett fel mostanában énekkar, nincsenek kézműves szakkörök, és rég táncoltak már együtt az emberek. Arra pedig lehetőségük nincs, hogy a közeli vagy nem is olyan közeli városba utazva szerezzenek élményeket. Mi magunk eredménynek érzünk minden egyes résztvevőt, mindenkit, aki jelenlétével megtisztelte a programot, és főleg mindenkit, aki aktív részesévé vált az eseményeknek. Azt a kicsi gyermeket, aki édesanyjának szívmitás tálat készített Anyák napjára, azt az asszonyt, aki ifjúkora táncait elevenítette fel (és tánc közben megfeledkezett arról, hogy fáj a lába), azt a kisfiút, aki most határozta el, hogy járni fog az iskolai fazekas szakkörbe, hogy megtanulja a mesterséget. Mindezek az egyéni élmények eredmények, és részben ezek vezethetnek majd közösségek kialakulásához.

Hadd említsem meg itt Pogány-szentpétert, ahol nagyon nagy sikere volt az eddigi programoknak – az összes település között a legnagyobb látogatottsággal zajlottak. A valaha közművelődéssel is foglalkozó polgármester asszony elmondta, hogy településükön volt néptáncsoport, és a jelenlévőkkel (főleg asszonyokkal) arról beszéltek a tánc ház program kapcsán, hogy lépéseket tesznek azért, hogy újra elinduljon egy néptánc szakkör.

Nagyon jó tapasztalatunk volt Tás-kán, ahol a vendég népdalkör mellett felléptek a helyiek is, sőt közös énekre is sor került. A helyi népdalkör valaha az egyik legeredményesebb népdal-

Raksi

köre volt megyénknek, de a tagok kiöregedése, halála miatt nem vállalnak már minősítő fellépéseket. A program hatására, a Balatonszabadi Népdalkör vezetőjével való beszélgetés után azonban úgy látszik, hogy jövő évben újra csatlakoznak a minősítőhöz, és ebben a polgármester is támogatja őket. Természetesen a balatonszabadi vezető is felajánlotta segítségét.

A helyiek megmutatkozásának egyik nagyon szép példája valósult meg BÉlaváron, ahol a tánc ház programba érkező kislányok kértek lehetőséget arra, hogy megmutathassák magukat, énekelhessenek. A hangszerbemutató után énekeltek, a zenekar kíséretével. Maga a polgármester sem tudta, hogy ilyen jó hangú gyerekek vannak a faluban, és szóba került, hogy társadalmi vagy egyéb ünnepeken is énekelhetnének.

ÖSSZEZÉS

A programsorozat eddigi tapasztalatai megerősítettek minket abban, hogy a Kapunyitogató jó kezdeményezés, többet ad az eddigi gyakorlatban megvalósult programoknál. Fogadtatása minden befogadó település részéről kedvező, ugyanakkor vannak települések, akiket az ősszel folytatódó események kapcsán az eddigiéknél nagyobb figyelemben kell részesítenünk. Segíteniünk kell minden olyan kezdeményezést, mely a program hatására indult el, minden rendelkezésünkre álló eszközzel. Ugyanakkor a későbbiekben is szeretnénk figyelemmel kísérni e települések és kezdeményezések sorsát, hiszen a program eredményessége hosszú távon tud igazán megmutatkozni.

SZALAY LILLA 1990-ben szerzett diplomát a JPTE magyar-népművelés szakán. 1986-tól egészen az intézmény megszűntetéséig, 2007-ig a Somogy Megyei Művelődési Központ munkatársa volt. Itt hálózati-módszertani munkát végzett, de művészeti területekkel is foglalkozott. 2007. április 1-től a jogutód Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársa, majd a közművelődési osztály vezetője volt. 2013. január 1-ejétől a Nemzeti Művelődési Intézet Somogy Megyei Irodájának vezetője.

„VESZEDELMES” ÖSSZMŰVÉSZETI BEMUTATÓ PÁPÁN

A JÓKAI MÓR MŰVELŐDÉSI ÉS SZABADIDŐ KÖZPONT PROJEKTJE

A pápai Jókai Mór Művelődési és Szabadidő Központ TÁMOP-3.2.13-12/1-2012-0157 azonosítószámú, PÁPAI FORGATAG című uniós pályázatának legnagyobb eleme a *Barokk forgatag* elnevezésű színház-pedagógiai projekt. A résztvevő 28 együttműködő csoport azt vállalta, hogy mozaikszerű elemei lesznek egy nagy össz-

művészeti produkciónak, melynek célja *Zrínyi Miklós Szigeti veszedelem* című művének színpadra állítása.

A munka során a résztvevő diákok érdeklődési körüknek megfelelően válogathattak irodalmi, színházi, táncos, íjász, baranta, tűzszínházi, hangszeres, énekes, képzőművészeti és történelmi hagyományörző szakkörök közül, majd

színház-pedagógiai projekt keretében oszthatták meg tapasztalataikat egymással. A június 06-13. között megvalósuló színházi projekthét rendezője *Komáromi Sándor, a Teleszterion Színházi Műhely* vezetője volt.

A pápai Szigeti veszedelem nem történelmi hűséget követő és nem is csupán a barokk kort reprezentáló produkció, hanem olyan akkori kor-szellemet tükröző összefogás, melynek eredményeként mindenki személyesen élheti meg a közös alkotás örömét és a közös célhoz való tartozás szükségességét. Nem egyszerűen színházi adaptációról van szó, hiszen a *350 résztvevőt mozgató produkció* egyben Pápa legfontosabb iskolai művészeti csoportjainak felvonultatása is. Egyúttal az előadás lehetőséget biztosít arra is, hogy a barokk arculatát építő város egy különleges, egyedi, számos barokk irodalmi és színházi elemet felvonultató bemutatóval gazdagodjon.

A projekt egyik fő hozadéka ennek a nagyszabású, gondolatgazdag, alkotó energiákat felszabadító előadásnak a létrejötte, mely évről évre, akár más szereplőkkel is újra előadható, mivel módszertani anyaga, TV-felvétele, forgatókönyve rendelkezésre áll. Ilyen módon szándékaink szerint *hagyománnyá válhat* ez a kezdeményezés.

A másik jelentős érdeme projektünknek az, hogy kiemeli és megkoronázza azt az *együttműködést* a különböző szervezetek, intézmények, művészek között, melynek építésén intézményünk évtizedek óta dolgozik. Nagyszerű *közösségi élményt* ad minden résztvevőnek, generációk közötti együttműködésre tanít (7 évestől 60 éves korig terjed a szereplők kora), egész életre szóló, katartikus élményt jelent egy ilyen közös alkotásban részt venni. Pedagógiai hozadéka a csapatban való együttműködés, egymás erőfeszítéseinek tisztelete, a közösségek utánpótlás-nevelése.

Az előadás és az egész projekt alapfeltétele volt a helyi művészeti csoportokban, közösségekben folyó *évtizedes tehetséggondozó munka*, melynek eredményére, a helyi tehetségekre rácsodálkozhattunk.

A visszajelzések alapján a város és térsége lakosságát sikerült megszólítanunk a programmal, nagyon jó volt a helyi sajtó, amely végigkövette a nagyszabású előadás elkészítésének minden mozzanatát. A nagyszámú szereplőn keresztül rengeteg ember vált érintetté, és várta kíváncsian az előadást, amely hatalmas sikert hozott. Közös ügygé, igazi élménnyé vált a bemutató, amelynek résztvevői egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy elkötelezték a folytatás iránt. *Ez a valódi helyi termék*, amely ilyen formájában csak Pápán mutatható be, és mindenki magáénak tekinti, elismeri. Polgármesterünk véleménye szerint (aki maga is alkotója volt az előadásnak) a Petőfi '73 c. film forgatása óta nem volt a városban ilyen nagyszabású, ennyi embert aktivizáló és lelkesítő kezdeményezés.

Büszkék vagyunk arra, hogy intézményünk lehetett a kovásza és a hajtóereje a Szigeti veszedelem kapcsán elindult összművészeti és közösségi

munkának, amelyben minden együttműködő partner őszintén és elkötelezetten tehette azt, amihez ért, amiben tehetséges, és közösen örülhettünk munkánk sikerének.

A produkció Pápa Város Önkormányzata és az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával jött létre.

DR. BALOGHNÉ URACS MARIANNA a pápai Jókai Mór Művelődési és Szabadidő Központ intézményvezető-helyettese.

DR. MUNCZIG DÉNESNÉ (Baja, 1966. december 16.) magyar-országi-angol szakos középiskolai tanár, közművelődési szakember. Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, majd Pécsen a Janus Pannonius Tudományegyetemen szerzett diplomát. 19 évig középiskolában tanított, volt a Bajai Rádió ügyvezetője, jelenleg Baján a Polgármesteri Kabinet kulturális referense és a Bácskai Népfőiskola vezetője.

ÉRTÉKŐRZÉS, ÉRTÉKTEREMTÉS – HELYI KÖZÖSSÉGEK EGYMÁSRA TALÁLÁSA, AVAGY CIVIL ÖSSZEFOGÁS BAJÁN

A Bácskai Népfőiskola 2012/2013-ban Baján és hat környező településen Helyi Értéktár készített Imre Károly kérdőíve alapján, amely a *Hungarikumok, helyi értékek* című népfőiskolai füzetben jelent meg. Az értéktár elkészítésének költségeit a lakiteleki Népfőiskola Alapítványtól pályázaton nyertük.

Szintén pályázati pénzből valósítottuk meg a „Rejtett értékek – ahogy én látom” című digitális fotópályázatot.

A pályázat egyik célja az volt, hogy a 13-18 éves fiatalok figyeljenek fel a tágabb és szűkebb környezetükben, családjaikban, közösségeikben meglévő értékekre (természeti, épített, hagyomány, népszokás stb.), valamint az anyaggyűjtés, a beszélgetések során alakuljon ki kapcsolat köztük és a közösség számára fontos tudással rendelkező személyek, családtagok között. A másik cél pedig az volt, hogy a beérkezett fotók és a hozzájuk tartozó leírások tovább gazdagítsák a már meglévő Helyi Értéktárat.

A helyi Duna Fotóklub tagjai felajánlották, hogy szívesen segítik szakmai tanácsokkal a fiatalokat, hogy minél jobb fotók készülhessenek. Erre több alkalommal is sor került. A zsűrizésben részt vett a Bajai Hajómalom Egyesület, a Bajai Turisztikai Nonprofit Kft., a Fotó Pongó Hungary Kft., a Duna Fotóklub és zsűri elnökként Imre Károly, a Nemzeti Közművelődési Intézet Bács-Kiskun Megyei Irodájának vezetője. A pályázati előkészít-

tés, a zsűrizés, a díjkiosztó során a fent említett civil szervezetek között kialakult jó munkakapcsolat és azonos érték szemlélet a jövőben is folytatódó együttműködést eredményezett, erősítve ezzel a bajai civil szférát. A zsűri összes tagjának lehetősége volt a neki legjobban tetsző pályamunka díjazására. Így az első három helyeztetten kívül még hatan különdíjban részesültek. A Fotó Pongó Hungary Kft. az összes pályázónak kedvezményt ajánlott fel fénykép előhívásnál.

A gyerekek munkáiból kiderült, hogy a pályázat révén családi kapcsolatok váltak szorosabbá (dédpapa-déd-

unoka), egy városszéli iskolában hátrányos helyzetű gyerekeket alkotó közösséggé kovácsolt egy tanító néni, a helyi romák bemutatkoztak táncukkal, ruháikkal, s elnyerték a zsűri elnökének különdíját is, a gyerekek régi szakmákat ismerhettek meg, egy vajdasági (Kupuszina-Bácskertes) természeti táj bemutatásra került Baján, kapcsolat alakult bácskertes és szeremlei fiatalok között. A Bácskai Népfőiskola soron következő rendezvényén az összes pályázó egy-egy alkotásából nyílik kiállítás, ahol ismét együtt lesznek a gyerekek, családtagok, szomszédok, civil szervezetek.

REJTETT ÉRTÉKEK – AHOGY ÉN LÁTOM

A Bácskai Népfőiskola Társaság digitális fotópályázatot hirdet 13-18 éves fiataloknak.

Mutasd be családod, szűkebb környezetet, lakóhelyed értékeit. Lehet olyan személy, aki a közösség számára fontos tudással rendelkezik (pl. kézműves, amatőr helytörténész, vőfély, helyi ételek receptjeinek ismerője, gyűjteménye van, hangszeren játszik, táncos, stb.), lehet értékes épület, tárgyi emlék, természeti szépség, ma is élő hagyomány, népszokás, régről fennmaradt családi ünnep!

Olyan témát válassz, amit kevesen ismernek!

Beküldhetsz legfeljebb 5 önálló témájú képet és/ vagy 5 darabból álló sorozatot. A képek legalább 3 MB méretűek legyenek, azért, hogy ki tudjuk vetíteni a díjak átadásakor.

A pályázatod minden témájához csatolni kell egy, legalább ½ gépelt oldal terjedelmű írást arról, hogy miért ezt a témát választottad, milyen értékeket mutatsz be!

JERKÓ ISTVÁN

Én Dédnagyapámat szeretném bemutatni a pályázatomban. Jerkó Istvánnak hívják, az idén lesz 90 éves, Baján, a Parti utcában lakik. Ő egy nehéz, de nagyon szép munkát végzett egész életében, szücsmester volt. Ma már sok gyerek nem is tudja, mit jelent a szücs szó. Szőrméből készített bundákat, mellényeket, kucsmákat, kalapokat és még sok minden mást.

Amikor a fényképeket készítettem és kérdezgettem, nagyon szívesen mesélt az életéről. Elmondta, hogy amikor elvégezte a 6. elemi osztályt, szakmát kellett választania. Mindenáron ács akart lenni, az tetszett neki legjobban. El is kezdte az ács-tanonckodást, Vukovics Lajos mester keze alatt.

Az édesapjának ez egyáltalán nem tetszett, elvitte onnan, és beíratta a szücs iparos iskolába. A megye első szücsé, Mormor Ferenc volt a mestere. 4 évig tanult nála, akkoriban az volt a szokás, hogy a tanonc a mesternél is lakott. A Dédnagyapám Csátics Antallal és Báthori Mátyással együtt tanulta a szücsmesterséget. 1938-42-ig Pesten dolgozott, majd 1944-ben elvitték munkaszolgálatosnak. Ott is a tű és a cérna volt a fegyvere, a szakmájában dolgoztatták. 1945-ben tért haza a munkaszolgálatból, még vagy 2 évet dolgozott a mestere keze alatt, ezután önálló lett. 50 évig volt kisiparos.

Elmesélte, hogy először kézzel varrt mindent, ez fárasztó és nehéz volt, meg nem is haladt úgy a munkával, ahogy szeretne volna. A képen látható varrógépet barátjával, Füves Györggyel közösen vásárolták Budapesten egy Ádler nevű ember boltjában, 3500 Ft-ért, ami akkor nagyon sok pénz volt. Kimondhatatlanul boldog volt ettől a kétszálás géptől, mert nagyon megkönnyítette a munkáját, az életét. Később vett még egy gépet és azután már kellett kézzel varrnia.

A Dédnagyapám műhelyében még megtalálhatóak ezek a szücsgépek, még mindig kiválóan működnek. Az egyik képen látható egy próbababa, amire a bundákat terítette készítés közben, ezt a bundát, ami éppen rajta van, most javítja. Ami úgy néz ki, mint egy fából készült bomba, az volt a kucsmák alapformája.

A Dédnagyapám nagyon jó szücs volt, még Szegedről is jártak hozzá varratni. Az egyik képen látszik, hogy még ezüst gyűrű kitüntetéssel is kapott a Kisiparosok Országos Szövetségétől.

A legnagyobb elismerés azonban az, hogy szerették őt a megrendelők, elégedettek voltak a munkájával, így szépen el tudta tartani a családját. Ma már új dolgokat nem készít, hiszen közel 90 éves, de javításokra még fel-felkéri a régi kuncsaftok. A 60 éven át hűséges eszközei, gépei még mindig kiszolgálják, segítenek neki abban, hogy kiválóan végezze a munkáját.

Szerintem a Dédnagyapám a legjobb szücs, én nagyon büszke vagyok rá.

BALOGH MÁTÉ

Sugovica Általános Iskola (Kiscsávolyi Iskola)
A pályázatban anyukám, Oláh Emese, segített
Születési évem: 2000

A ZONGORAHANGOLÓ

A témát azért választottam, mert az elektronikus hangszerek elterjedésével kivesző szakmáról van szó. Egyre kevesebben művelik. Mivel nagyapám pályafutása során nagy művészek koncertjeire is hangolta a zongorát, magas fokú ismeretekre volt szüksége, elsősorban a hangfizika, az

akusztika tudományában. Baja zenetörténete szempontjából érdekes, hogy Fischer Annie zongoraművésznék is hangolta a zongorát, aki 14 éves korában, 1929-ben játszott Baján zeneakadémiai növendékként, hogy kedvet ébresszen a zenetanulásra, így a zeneiskola megalapítására.

Egy korszerű zongora szerkezeti része (mechanikája) legalább 85 különféle összetevőből áll, ezért a javítása is bonyolult művelet. Én a befejező részt, a hangolást választottam ki. Ennek lényege, hogyha megfeszítjük a húrt a hangolókulccsal, akkor magasabb hangot ad. Mivel ugyanahhoz a hanghoz alkalmanként három vagy négy húr is tartozhat, ezeket külön-külön kell egymáshoz igazítani. Ezt a műveletet igyekeztem a fotón ábrázolni.

Szívesen választottam ezt a témát, mert a fizika tantárgy az iskolában különösen érdekel. És, mert egy kivesző szakmát sikerült megörökítenem.

BRUTTYÓ DÁNIEL

III. Béla Gimnázium, Baja
Segítséget kaptam nagynénémétől,
Gál-Kézi Tímea fotóművésztől,
a bajai Duna Fotóklub tagjaitól.
Az utóbbi években
minden fotókiállítást megnéztem.
Születtem 1998-ban.

GLAVATITYNÉ FÖLNAGY ÁGNES

Glavaticyné Fölnagy Ágneszt választottam pályázatom témájául, mert ő volt a tanító nénim alsó tagozatban, és azért, mert kevesen tudják, hogy milyen értékes munkát végez. Nagyon jó a kézügyessége, szereti a gyerekeket, és oda is figyel rájuk. Tavaly nyugdíjba ment, negyvenévi munka után, de most is visszajár az iskolába kézműves foglalkozásokat tartani.

Nagyon sokfélét tanít nekünk. Vele kipróbálhattuk az üvegfestést, a mozaikkészítést, agyagozást, és még sok-sok más dolgot. Mindig ki tudja találni, hogy nagyon kevés pénzből, hogyan szerezzék be az alapanyagokat. Gyűjtögeti a maradék csempéket, abból csodaszarvast, turulmadarat ábrázoló mozaikot készítünk. Húsvét előtt tojáshéjból is készítettünk mozaikokat.

Sikerült beszereznie egy korongozót és égetőkemencét. Így igazi fazekas munkákat is tudunk készíteni. A használt linóleumot is gyűjti, ezek az alapanyagok a linómetszéshez. A gyerekek nagyon szeretnek a Kisművészek szakkörben alkotni. Sok sikert is értek már el városi, megyei, sőt országos versenyeken. Az utolsó nagy siker, hogy két gyerek alkotása a Parlamentben fog szerepelni az „Így látom a Parlament épületét” című kiállításán.

Ötletével, keze munkájával mindig szépen feldíszíti az iskolánkat. Ő egy igazi rejtett érték.

TORMÁSI NIKOLETT

Sugovica Általános Iskola

Segítőm: Magyar Edit

Születési évem: 1999

A ROMA TÁNC

Én a roma táncot választottam pályázatom témájának. Szerintem a romák táncra rejtett érték. Nekünk ez fontos része az életünknek, és ehhez értünk a legjobban. Mi nagyon szeretünk táncolni, és ezt szeretnénk tovább adni a következő generációnak is. Már a kicsik és szeretnek és tudnak táncolni, ezt bizonyítják a képek, amiken Vira, Klaudia, Terike, Marika, Epra és a másik Klaudia szerepelnek.

A táncra a gyors, apró lépések jellemzőek. Mi szüleinktől tanultunk, és persze a kisebbeket már mi is tanítjuk, és segítünk nekik, ahogy tudunk.

Viszont a ruha is fontos! Általában a lányoknál az élénk színű, hosszú, rózsás rakott szoknyák és a rózsás fölsők mutatnak legszebben.

Sokszor fellépünk különböző roma rendezvényeken, aminek nagy sikere van. Leginkább régi cigányzenékre jó és szép táncolni, mert az a hagyományos. Pl.: Kaly Jag, Termipe, Párno Grászt stb...

Azért veszek részt a pályázaton, hogy sokan megismerjék, tartsák fontosnak és becsüljék a roma szokásokat!

NEVEM: BALOGH DIÁNA

Iskolám: Kiscsávolyi Iskola

(Sugovica Általános Iskola és Sportiskola)

Segített a felkészülésben: Magyar Edit

Születési évem: 1998

STUKA

A képek a Stukában, Kupuszina közelében készültek, ami nagyszerű hely egy kis kikapcsolódásra. Ezért is mentünk pont oda, ám a felfedezés séta közben olyan dolgokat láttunk, amiket nem hagyhattunk megörökítés nélkül.

E mesebeli táj számtalan vadállatnak és milliónyi növénynek ad otthont. Ebben az erdőben található egy kocsmá is, az ott dolgozó emberek kedvesek, és tiszta szívből nyújtanak segítséget az odatévedő barangolóknak. A horgászvendéglő ma már védett terület, régen azon a helyen ünnepeltük a falunapokat és a futóversenyek is ott voltak. A sűrű és valóban egészséges erdő mellett folyik a Duna. Csak meghatározott halfajtákat lehet horgászni. A lesekből nyugodtan lehet nézni a sürgő-forgó érdekes állatvilágot (vaddisznókat, őzeket és szarvasokat, rókákat, sakálokat, nyulakat). A falu apraja-nagyja ezt az erdőt tartotta régebben a tökéletes majálisozás helyszínének. A folyó másik oldalán található Tito kastélya, ahova csak csónakkal lehet átjutni. Ez a hely is olyan, melyet az ember ritkán hagyja ki. A Stukát a kupuszinai lakosság a környék tíz legszebb csodája közé sorolja. Rekreációs hely, része a Gornje Podunavlje nemzeti parknak.

A fotók, melyeket készítettünk a helyről, inkább a nyugalmat sugározzák, de a Stuka tavasszal is mesés. Olyankor a lesből szokásunk figyelni a csicsergő madarakat, és hallgatni énekeiket.

SZOMORÚ TÁJ

A táj ilyenkor tiszta üres,
és még az idő is szeles.
Nehéz ekkor boldognak lenni,
csak, hogy sajnós, nincs mit tenni.

Ilyenkor a szomorúság mindig a lelkemben él,
mikor lesz végre kész az idei tél?
Várom már azt a pillanatot,
mikor a boldogság bennem újra felragyog.

PACAL ANDREA

József Attila Általános Iskola, Kupuszina

Segítő tanár: Bauer Laura, magyarszakos és Banda Irén, pszichológus

Születési dátum: 2001.07.23.

SZENT GYÖRGY KÁPOLNA

A Szent György Kápolnát választottam pályázatom témájának, mert homokszínű téglái és a környezete igen megragadtak. A Rudnay Gyula utca elején, egy domboldalon emelték. Az épületet régen a szerbek temetőkápolnának használták. A temető már tönkrement, az ép síremlékeket elvitték a Szerb Templom kertjébe. A domb oldalában, földön fekvé még van még néhány törött, sérült márvány síremlék.

Egy időben a kápolna igen tönkrement, falai leomlottak, a kerítésének tégláit széthordták. Szerencsére volt néhány környékbeli lakos, akik összefogtak és B. Mikli Feri bácsi vezetésével elérték, hogy város a újjáépítette. Feri bácsi ígéretet tett, ha rendbe teszik az épületet, ő ingyen kifesti.

Így is történt. B. Mikli Ferenc festőművész önzetlen szívéből freskókat festett a kápolna belső falaira, melyek Jézus életének fontos részeit ábrázolják. Láthatjuk az angyali üdvözetet a jobb oldalon, Jézus keresztelkedését a bal oldalon. Elöl a keresztre feszítést, a sírba tételt, és a mennybemenetelt. A jelenetekben híres festők arca is feltűnik, például Rudnay Gyula, Tóth Menyhért és Derkovits Gyula. A kijárat felett látható a kápolna névadója, Sárkányölő Szent György, amint leszúrja a sárkányt. A bejárat fölött pedig Feri bácsi családja. A szerb emlékek előtt tisztelegve megfestette Cirillt és Metódot, Szent Miklóst és Szent Szávát. A mennyezeten Szűz Máriát a kis Jézussal.

Az iskolánkban minden évben van egy Szent György-napi Vigasságok című rendezvény, aminek alkalmából Feri bácsi szokta bemutatni a gyerekeknek a Kápolnát. Feri bácsi, bár már 90 éves, de nagyon szívesen teszi ezt, hiszen ő is a kiscsávolyi iskolába járt 1926-1930 között.

Jó lenne, ha minél többen megismernék és látogatnák ezt a szép kis épületet, amit Feri bácsi a Megbékélés Kápolnájának nevezett el.

RITZL RÉKA

Sugovica Általános Iskola (Kiscsávolyi Iskola)

A FELPÉCÉRT ALAPÍTVÁNYRÓL

Az Alapítványt 1999-ben alapította egy helyi, köztisztelőben álló vállalkozó, azzal a céllal, hogy ezzel is segítse a település fejlődését, szülőfaluja kulturális életét.

A bejegyzéssel egyidejűleg kérte a közhasznú minősítést is. Bejegyzés: PK.A.KH.51.099/1999.

1999 óta az Alapítvány közhasznú tevékenységei:

- egészségmegőrzés, betegségmegelőzés
- szociális tevékenység, családsegítés, időskorúak gondozása
- nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés – melynek keretében Teleházat működtet az informatikai oktatás, ismeretszerzés érdekében
- kulturális tevékenység, mely kiterjed a kézműves szakkörök, játszóházak tartására, valamint a Tájház működtetésére
- természetvédelem, környezetvédelem, mely kiterjed a természeti környezet védelmére, és az épített környezet védelmére egyaránt.

Első lépésként összegyűjtöttük a falu történetét, és a fellelhető dokumentumok és emlékek alapján szerkesztettük és kiadtuk a *Felpéc a honfoglalástól napjainkig* című kötetet (monográfia – néprajzzal kiegészítve). A könyvbemutatón bemutattuk azokat az anyagokat is, amelyek a könyvbe nem fértek bele. Ide hívtuk meg a Hideg családot, akinek lakóháza örökségvédelem alatt állt, de annak sorsát nem tudták megnyugtatóan rendezni. A család falumúzeumot szeretett volna itt berendezni, de a rossz állapotú ház felújítása, annak anyagi terhei meghaladták az Érden lakó örökösök erejét és idejét. Az Önkormányzat nem tartott igényt a házra.

A könyvbemutató után úgy döntöttek az örökösök – látva az Alapítvány

terveit, munkáját –, hogy térítés nélkül átadják az ingatlant azzal a kikötéssel, hogy a Táncsics utca 18. alatt álló örökségben múzeum, tájház működjön.

2003-ban került az épület az Alapítvány tulajdonába. Pályázati és támogatói segítséggel, helyi összefogással, társadalmi munkával 2004. szeptember 17-én, A Kulturális Örökség Napja országos rendezvényhez kapcsolódva felavattuk a Felpéci Tájházat. A felújítási tervvel egyidejűleg Sebestyén Ágnes és Dombi Alajos fiatal építészek elkészítették a bővítési tervet is, hogy a tájház működőképes lehessen, ott foglalkozásokat lehessen tartani. Fontosnak tartottuk a működőképességet, a közösségi, hagyományörző foglalkozások tartását, annál is inkább, mivel az iskola már csak alsó tagozattal működött a faluban, és annak gyereklétszáma is évről-évre csökkent. (Mára meg is szűnt az iskola.)

A múzeumi rész létrehozása után egy jelentős pályázati forrással a bővítés is elkezdődhetett, és a 2006. évtől már volt saját tulajdonú épülete az Alapítványnak foglalkozásaihoz.

A foglalkozások egyre bővültek, a Tájházzszövetség tagjaként annak országos programjaihoz csatlakozva népszerűsödik a Felpéci Tájház. A szakmai felügyeletet a Szentendrei Skanzen látja el, segítve a munkát is. Így vált valóra, hogy a 2008. évben Felpéci Tájház néven anyakönyvezésre került Tájházunk, mint „közérdekű muzeális kiállítóhely”. Ehhez néprajzos szakemberek adtak segítséget a szakleltár elkészítésében.

Kulturális programjainkat a Tájház köré szervezzük, elsősorban a falu, de népszerűségénél fogva egyre inkább igényt tartanak rá a környékbeli érdeklődők is, Győr város közelsége is jó hatással van a látogatottságra. Kernenct is építettünk és használunk már az udvaron. A diákcsoportok szívesen ve-

szik célpontul a helyet, és kéri az igényeiknek, érdeklődésüknek, a gyerekek korának megfelelő programokat, foglalkozásokat.

A Norvég Civil Támogatási Alap segítségével – a pedagógusokkal közösen – kidolgoztunk egy honismereti oktatási programot, és tömbösített órákon 4 környékbeli falu – GYÖMÖRE, KAJÁRPÉC, Győrszemere és Győrszentiván iskolái 4. osztályos tanulói vettek részt ezeken az oktatási napokon, ahol a hónapnak megfelelő mezőgazdasági munkákkal, az akkor lehetséges termények feldolgozását mutattuk be a gyerekeknek. Bevontuk ebbe a még élő idős embereket, hogy tapasztalataikat, tudásukat adják át a fiatalabbaknak, ami élményszerű és ugyanakkor kapcsolódik más tantárgyakhoz, segítve a tananyag könnyebb megértését. A forrás kiapadása után az oktatási program szünetel,

A 2004. évben felújított Felpéci Tájház

Zenés munka - káposztáról szól az ének

Az enesei néptáncosok Felpécen

ám a kidolgozott anyag modulonként is lehetőséget kínál, és reményekkel várjuk a következő norvég pályázat eredményhirdetését.

Szerveztünk hagyományörző lakodalmat, melyhez a felkészülést – leves-tészta, sütemény, főzéshez szükséges hozzávalók beszerzése – hagyományos módon a falu lakói végezték, de voltak, akik adományokkal járultak hozzá az előkészületekhez.

Szent Márton Napján Libat/ourhoz csatlakoztunk a szentendrei felhívás kapcsán, a győri Barokk Nosztalgia Művészeti Fesztiválhoz is csatlakoztunk, és Felpécen egész napos programmal vártuk a falu és környéke érdeklődőit (orgonahangverseny, templomi koncert, tájházi népzenei program, népi építészeti kiállítás).

2007-ben az első ízben rendezett Nemzetközi Alkotótáborral leraktuk a Felpéci Múzeum és Galéria alapjait, azzal, hogy a nálunk alkotó nagybányai, szatmárnémeti, salánki, ungvári és magyarországi településekről érkező festőművészek alkotásaikból – ellátásukért cserében – az Alapítványnak adományoztak az itt készült festményekből 2-2 képet. A 2008. és 2009. évben újra megrendezett hasonló táborral együtt ma 60-nál több festményünk – olaj, pasztell, akvarell – található a Kultúrházban, egy, az önkormányzat által szépen kialakított helyiségben az ide látogatók csodálatára, és a mi büszkeségünkre. Az alkotásokból más településeken is szerveztünk kiállítást, bemutattva Felpéct festményeken (BBMMK, Megyeháza aulája, Mercédesz Szalon, Tényő – Sokoró Fesztivál).

Jó kapcsolatot alakítottunk ki a Szlovákiában, Garamszentgyörgyön

lévő Duba Tájházzal. A garamszentgyörgyiek kulturális műsorukkal mutatkoztak be Felpécen 2012. szeptemberében a Kulturális Örökség Napjai rendezvényen. E barátság adott alapot arra, hogy a Mátyusföldi Muzeológiai Társaság – Danter Izabella elnök – meghívott Vágsellyére, hogy a közös pályázati programunkról beszéljek a „Hagyományok és értékek” című 2013. július 3-án, a szlovákiai magyar tájházak vezetőinek, fenntartóinak, tulajdonosainak szervezett programon. Mondandómat Duba Otília is kiegészítette felpéci emlényeivel, tapasztalataival.

Időszaki kiállításunkat a restaurált tárgyainkból állítottuk össze, melynek címe: „Továbbélő bútoraink”. Országo-

san is jelentős darabok ezek, ugyanis a régi – eredeti funkciójukat veszített – tulipános ládákat a felpéci asztalosok óriás éjjeliszekrénné – káslivá – alakították át, megőrizve rajta a festést és faragást, amik más nézetben láthatóak az új funkciót kapott bútorokon. Tovább élt – több generációt szolgált egy családban – az a szék is, melynek jelzetszáma: 1787 PJ, s amelynek tulajdonosai, használói a Péczy család tagjai anyakönyvben is megtalálhatóak. Példa értékű a tárgyak több generációs megbecsülése, a készítő becsülete, takarékosága.

A restaurált darabokból összeállított kiállítást szívesen megmutatnánk – vándorkiállítás keretében – más településeken is.

DOMBI ALAJOSNÉ a Felpéccért Alapítvány elnöke: 1949. december 21-én születtem a Győr-höz közeli kis faluban, Felpécen, ahol első élményeimet, a tanuláshoz szükséges betűvetést, olvasást is tanultam, szereztem barátokat, és igyekeztem szüleimnek jó gyermeke lenni. Középiskolába már Győrbe jártam a Kazinczy Gimnáziumba, és Pécsért szerettem volna tanári végzettséget szerezni, ám a felvételem nem sikerült. Mivel két jóval fiatalabb testvérem van, ezért munkába álltam – ahol kaptam állást – a Magyar Postán. A tervem az volt, hogy egy év múlva újra próbálkozom a tanulással, de megtetszett az önálló pénzkereset, az anyagi függetlenség, és az életemben mindig nagyon fontos dicsérő szavak, és ott ragadtam a Postán 1968-tól. Két év múlva – 1970-ben – férjhez mentem, és 1973-ra már kétgyermekes, boldog családom és feleség voltam. GYES után más lehetőség hiányában ott folytattam a munkát, ahol abba hagytam. Közép és felsőfokú szakmai tanfolyamok után már a Posta utódvállalatánál, a MATÁV-nál dolgoztam 1985-től, ahol a munkaügyi feladatok mellett az oktatási és kulturális – közművelődési – ügyek intézésével, szervezésével bíztak meg. Élveztem, szerettem ezt a munkát, de sajnos nem sokáig. 1990-ben – minden különösebb előzmény nélkül – kaptam egy agyi infarktust, stroke-ot, aminek következményeként bal oldalamba teljesen lebénultam. Még a 41. évemet sem töltöttem be, gyerekeim, férjem, szüleim teljesen kétségbe voltak esve. Én bíztam a gyógyulásban, de a „rokkantnyugdíjas” státuszom, maga a szó nagyon zavaró volt sokáig. Bántott az is, hogy nagyobb odafigyeléssel ez megelőzhető lett volna. Vasárnap estétől hétfő reggelig ugyanis csak egy ágyat kaptam ellátásként a kórházban! Először ugyan a Miért engem vert meg az Isten? foglalkoztatott, azután teltek az évek, megalapították az Alapítványt, és a kuratórium tagjai közé hívtak. Ez után folyamatosan azt éreztem, és hiszem ma is, hogy inkább egy lehetőséget kaptam, hisz mostani munkámat csak függetlenül, rokkantnyugdíjasan tudtam végezni kezdetektől fogva, ezt másként nem lehetett volna. Én úgy érzem: Nekem ezt kell tennem! Vannak persze nehéz pillanatok a civil világban, de hol nincsenek? Az Alapítvány céljai, tevékenysége, közhasznúsága, azok a momentumok, amik elfeledtetik a problémákat. És, ha nem is mindig kísérí emberi oldalról megértés, elismerés, a jó Isten áldása van azon. Nézem az Alapítvány kuratóriumának tagjait, és azt érzem, hogy aktív munka mellett még fiatalokként, teljesen egészségesen sem lennék én sem képes arra, amit ma nagy kedvvel meg tudok tenni. Amit a számtalan önkéntes, tenni akaró ember segítségével megtettem – és teszek, amíg tudom tenni –, írásomban olvasható.

KATONA KRISZTINA ÉS A MURÁL MORÁL MEZŐ MUNKACSOPORT

IFJÚSÁGI FEJLESZTÉSEK A MŰVÉSZETI NEVELÉS SEGÍTSÉGÉVEL PÉCSBÁNYÁN

A Pécsbányai Közösségi Házban a Pécsi Szín-Tér Egyesület Murál Morál Mező munkacsoportja, a mural painting (közösségi falfestés) módszerrel, zenei és vizuális neveléssel, ifjúsági klubbal és családi programokkal olyan komplex programot visz, amelyben a kis gyermekektől, a fiatal családokig minden érdeklődő számára tartalmas készség- és személyiségfejlesztő tevékenységeket kínál immár három éve. Ez az időtartam már lehetővé teszi az elért eredmények értékelését.

Ennek kapcsán beszélgetek Katona Krisztinával, a Murál Morál Mező munkacsoport vezetőjével, akivel egyetemi tanulmányaink óta számos nemzetközi és hazai ifjúsági programban töltöttünk önkéntesként szép napokat, és azóta is szakmai kapcsolatban vagyunk.

Kovács Gábor: *Miért éppen Pécsbányára?*

Katona Krisztina: 2009-ben mint derül égből villámcsapás érkezett a Krétakör Alapítvány hívása, miszerint szeretnének hívni minket a Pécs2010 Európa Kulturális Fővárosa Programon belül megvalósítandó projektjükbe, melyben feladatunk egy nagyméretű falfestmény létrehozása lenne a pécsbányatelepi fiatalokkal. Nagyon izgalmasnak hangzott az ajánlat: ismeretlen hely érdekes múlttal, sok üres fállal, számunkra addig ismeretlen gyerekekkel. Elvállaltuk, a gyerekekből közösség formálódott, nagyot alkottak és egyszerre láthatóvá váltak. Bebizonyították, hogy nemcsak rombolni képesek, hanem építeni, más számára is értékes dolgokat teremteni. Elismerték őket. Az intenzív közös munka által erős szeretetkapcsolat alakult ki köztünk és a gyerekek közt, ami a mai napig közös töltékezési forrásunk és motiváló erőnk.

K. G.: *Mutassuk be kicsit Pécsbányát, mit kell tudni róla?*

K. K.: Pécsbányatelep, Pécs belvárosától 5-6 km-re található, egykor bányászatra épült városrészek egyike, mely a bánya bezárása után egyre elszegényedő, infrastrukturálisan és gazda-

Katona Krisztina 31 éves művelődési és felnőttképzési menedzser, főbb területei a közösségfejlesztés, a közösségi művészetekkel nevelés, a környezeti nevelés. Működési helyei börtönök, gyermekotthonok, hátrányos helyzetű térségek, városrészek helyi közösségei, iskolák. Nevéhez fűződik a közösségi falfestés Nicaraguában alkalmazott módszertanának Magyarországra adaptálása. Az „Utcai képzőművészet – életre keltett falak” c. projektet, mely által a módszer ismertté válhatott hazánkban, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium „Az év gyermek-és ifjúsági mintaprojektje” címmel ismerte el.

ságilag leépülő településrészé vált. Az üresen maradt szoba-konyha méretű bányászlakásokba tömegesen költöztek be roma családokat (vagy költöztek be maguk, önkényes házfoglalókként). A romák Pécsbánya jelenlegi lakosságának 60%-át teszik ki (lakosság száma kb. 500 fő). A nem-roma lakosok közt is vékony az a réteg, amely nem küzd gazdasági és/vagy szociális nehézségekkel. További probléma a különböző roma etnikumok közötti szembenállás – ezt eddig gyermekeik közös programokba való bevonásával próbáltuk oldani. Erős a szociális helyzetből adódó veszélyeztetettség, amely a bűnözési statisztikákban is megnyilvánul.

K. G.: Milyen konkrét nehézségekkel szembesültetek, amikor elkezdtétek itt a munkát?

K. K.: A településrészen évtizedeken keresztül működött általános iskola, egészen 2005-ig, amikor bezárták, és az épület azóta közösségi házként működik, melyet a Pécsbányai Kulturális Egyesület működtet, 2011 ősze óta csekély önkormányzati támogatásból.

Amikor egyesületünkkel 2010-ben első önálló projektünket valósítottuk meg, szembesültünk a közösségi terek és az ifjúsági szolgáltatások teljes hiányával. A Községi Ház minden próbálkozása ellenére sem töltötte be funkcióját. Odaérkezésünkkel, heti rendszerességgel megtartott foglalkozásainkkal, olykor egész hétvégés programjainkkal megnyílt a gyerekek és fiatalok számára is a Ház, mint közösségi tér, s az utca helyett ez jelenthette a találkozási lehetőséget.

A csoportban vannak olyan fiatalok, akiknek a részvételét olykor akadályozza, hogy részt kell venniük a család kenyérkeresetében, 14-16 évesen, sokan a hétvégéiket kemény fizikai munka végzésével töltik, főleg favágásokon és építkezéseken dolgoznak. Többen iskolakerülők vagy súlyos tanulási nehézségekkel küzdenek, néha pedig a szülők nem engedik őket a közösségi programokban részt venni. Sok család mindennapi megélhetéssel küzd, nem tehetik meg, hogy gyermekük iskola vagy más intézmény által szervezett térítéses táborban, közösségi programban, különórán vegyen részt.

Mivel a kultúrához, a közösségi életben való részvételhez és a tanulás-hoz minden gyereknek joga van, ezért szeretnénk hozzájárulni ennek a lehetőségnek a megteremtéséhez, a pécsbányai hiányzó szolgáltatások pótlásához.

Az általunk elért 30-40 gyerek és fiatal mind hátrányos helyzetű családokból származik, s nagy részük halmozottan hátrányos helyzetű.

K. G.: Hogy alakult a jelenlétetek Pécsbányán, felállt egy rendszer, vagy projektek, akciók követik egymást?

K. K.: Is-is. A finanszírozást pályázati pénzekből és kisebb mértékben szponzorációból oldjuk meg, de akkor is kijárunk, ha éppen nincs nyertes pályázat, persze akkor nem tudunk „nagyobb” költségű programokat csinálni. Az önkéntesség mindenképp alapforrása a tevékenységünknek. A 2009 óta folyó munkában egy nagyobb szünet volt, amikor 2010 májusától 2011 májusáig EVS (Európai Önkéntes Szolgálat) önkéntesként Nicaraguában voltam, a szervezetnél (FUNARTE), akik a közösségi falfestés általunk használt módszerének kidolgozói. Már évtizedek óta alkalmaznak gyerekek és fiatalok közösségeivel. Ők a mestereim. Ott mélyültem el jobban a módszer megismerésében, és együtt dolgozhattam a nagy „nica” muralistákkal, és rengeteg mosolygós csokigyerekekkel, akik kinézetre

nem sokban különböztek a pécsbányai cigány gyerekektől.

Pécsbányán elutazásom után még pár hónapig folyt a gyerekekkel való munka, majd megszakadt, mert a társaimat elszólította a megélhetési kényszer, s jóformán széthullott a csapat. Így amikor visszatértem Nicaraguából, újra kellett toborozni az önkénteseket. Ezzel egy időben azzal kerestem meg a Községi Ház új vezetője, Vozár Pál, hogy a Ház kapui nyitva állnak előttünk, nagyon szeretné, ha folytatnánk a fiatalokkal való munkát. Ehhez társult még a gyerekek hívása is, így 2011 ősze óta folyamatos a jelenlétünk. Azóta alapítottunk egy Ifi Klubot, ami fiatalok igazi saját kuckójaként működik, készült még két falfestmény, lezajlottak első közös táboraink – Horvátországban, a Balatonnál és Kémesen. Most pedig az első pécsbányai nyári alkotótábor szervezzük, melynek során kemencét építünk, újrahaznosított kerti bútorokat készítünk, és mindezek bemutatását a helyieknek egy színházi performanszba ágyazzuk. Az új csapattal több projektet is megvalósítottunk már, jelenleg is működünk.

PÁLYÁZATI TÁMOGATÁSOK:

- Pécs2010 EKF Program, Majális projekt -800 000 Ft, 5 hónap,
- 2011: Városi civil pályázat, „Miénk a tér” projekt -300 000 Ft, 3 hónap,
- 2012: Fiatalok lendületben Program – „Élménybánya” projekt -1 550 000 Ft, 9 hónap,
- 2013: Fiatalok Lendületben Program, „Légy szerencséd kovácsa!” projekt -1 500 000, 13 hónap

A KÖZÖSSÉGI FALFESTÉS MÓDSZERÉRŐL

A mural painting (közösségi falfestés) egy komplex közösségfejlesztő módszer, melyet a Murál Morál Mező nicaraguai mintára 2007 óta alkalmaz Magyarországon, elsősorban hátrányos helyzetű gyerekek és fiatalok közösségeivel. A módszer alapja a nagy felületen, nagy méretben való közös festés, melynek célja a résztvevők gátlásoktól való felszabadítása, kreativitásuk felélesztése és önkifejezési készségük fejlesztése színek és formák egyénre jellemző sajátos használatával, ami által önmagukat is jobban megismerhetik. Az egyéni rajzolás és festés, a szabad önkifejezéstől páros és kiscsoportos festésen és rajzoláson keresztül vezet el egy nagyméretű, közösen tervezett csoportos alkotás létrehozásáig, melyet az összes résztvevő közösen készít el, s ami tükrözi gondolataikat, érzéseiket a csoportmunka során feldolgozott témákról. Az alkotás során az egyéni képességeket tiszteletben tartva, azokat folyamatos visszajelzéssel megerősítve sajátíthatják el a résztvevők a lényegkiemelő, szimbolikus képi nyelvet, mellyel nemcsak manuális önkifejezési készségük, hanem képzeletük, vizuális belső látásuk is fejlődik. A rajzok és festmények különböző fajta papírokra, lepedővászonra készülnek, majd a csapatépítéssel, nem-formális elemekkel történő témafeldolgozás és a festési technika elsajátításának folyamatát egy hatalmas falfestmény mint nyilvános közösségi műalkotás megalkotása zárja.

A közösségi falfestés ezen formája a közösség tagjainak teljes bevonására, a közös alkotáson keresztül való sikerélmény nyújtására helyezi a hangsúlyt, mely által a résztvevő gyerekek és fiatalok felismerhetik saját értékeiket és megerősödhetnek általa.

K. G.: Hogyan lehet középtávon fenntarthatóvá tenni közösségfejlesztő folyamatokat pusztán önkéntes munkára alapozva?

K. K.: Az önkéntes munkát illetően nagyon figyelni kell az önkéntesek háttáira, azok tiszteletben tartására, hogy ne kerüljenek rájuk nagyobb terhek, mint amit önként, jólesően vállalnának. Így elköteleződésük is könnyebben kialakul. Az igazi fenntarthatóság szerintem abban rejlik, ha egy közösségben a kezdeményezések indítóforrása belsővé tud válni, vagyis, amikor a külső segítők eljuttatják fejlődésükben arra a pontra a közösséget, amikor magukat tudják szervezni, irányítani, maguk közül nevelődnek ki az önálló vezetők. Ez a célunk a fiatalokkal is: egyre több feladatba bevonjuk őket, a projekttervezésbe is, hogy teljes folyamatokat ismerhessenek meg, és minél teljesebb legyen a részvételük, és aztán fokozatosan felelősséget tudjanak vállalni egy-egy programrésztért.

A fenntarthatóság másik kulcsa a helyi erőforrásokra való építkezés: egy ideje olyan szolgáltatásokat (pl. újabb foglalkozásokat) próbálunk beindítani, melyekre a fiataloknak van igényük, és először a helyi lakók közül igyekszünk olyan embert találni, aki tehetséges azon a területen, és szívesen foglalkozna a fiatalokkal. Jó példa erre az áprilisban beindult zenei foglalkozásunk,

mely azzal kezdődött, hogy a gyerekek januárban kifejezték, milyen szívesen tanulnának gitározni és énekelni autentikus cigány zenét, s két hónappal később megkeresett Balog Jani, egy pécsbányai zenész család egyik tagja, hogy ő nagyon szívesen tanítaná a gyerekeket zenélni és énekelni, mert már olyan régóta hiányzik a zene a településről. A gyerekek szükséglete gondolatban elérte a helyi forrást.

K. G.: Milyen konkrét szolgáltatásokkal, foglalkozásokkal várjátok a pécsbányai fiatalokat?

K. K.: 2010-től 2012 végéig foglalkozásaink alkotásra épültek, főleg a közösségi festés és a hulladékból való alkotás volt a két fő eszközünk. Azt vettük észre, hogy azok a gyerekek, akikkel 2010-ben 13-15 évesként találkoztunk, mára egy kicsit „kinőtték” ezeket a módszereket, ami arra sarkallt bennünket, hogy elinduljunk velük új irányba. Amatőr zenei stúdiót készülnünk kialakítani, ahol a rapper-lelkületek teljesebben ki, illetve a zenei foglalkozások anyagát tudnánk felvenni, ifjúsági focicsapatot szerveztünk fiatal, lendületes edzővel, ösztönző tanulókört indítunk be középiskolás és egyetemista önkéntesek bevonásával, akiket segítőtül választhatnak azok a gyerekek, akik tanulási nehézségekkel küzdenek. A szeptembertől induló színházi és mozgásos műhely is újnak számít a repertoárunkban, erre főleg 12-18 éves fiatalokat várunk. A pályaválasztás előtt állókat önismereti és jövőtervező műhelyekkel szeretnénk segíteni a világban való eligazodásban.

Természetesen az alkotást sem felejtsük el, hiszen azt gondoljuk, hogyha valami kézzelfogható produktum születik saját kreativitásuk, együttműködésük gyümölcseként, az egyrészt jó felület a visszajelzésre és megerősítésre részünkről, másrészt a legjobb tükrök a saját értékeik és képességeik megta-
pasztálására. Eztán intenzív alkotónapok során élhetik meg teremtő erejüket: a hulladékmanufaktúrában egyedi hasz-

nálati tárgyakat készíthetnek hulladékból, a nyári alkotótáborban megtanulhatnak hagyományos búboskemencét építeni, kerti bútorokat gyártani szintén hulladékból, s mindezt zenével és színházi-cirkuszi elemekkel színesítve bemutatni az érdeklődőknek.

Mára rendszeressé váltak Mecsek-hódító gyalogtúráink is, melyek során olykor-olykor egy-egy legendát is elmesélünk (pl. Kantavár vagy Szent Bertalan mártír története), aztán a természeti környezetben mindezt eljásszuk, továbbgondoljuk, vagy érzékenyítő gyakorlatokat végzünk (csendben sétálunk, csukott szemmel megfigyeljük a külvilág és a belsők hangjait).

Tavaly szerveztünk először Ifi Napot, amikor a fiatalok találhatták ki, hogy milyen játékos feladatok elé állítják kortársaikat, s szórakoztunk ha-

K. G.: Véleményed szerint egy ilyen terepen dolgozó szakembernek mi a legfontosabb feladata?

K. K.: A Pécsbányán élő fiatalok számára rendkívül fontos, hogy visszacsatolást kapjanak, mert e nélkül nincs lehetőségük a fejlődésre. Nagyon fontos a pozitív megerősítés, olyan szituációkat teremtünk, amelyben alkotó munkával járulhatnak hozzá a közösség gyarapításához. Ennek révén fejlődik önismeretük, önbecsülésük, magabiztosabban mennek bele olyan szituációkba, amelyekről korábban távol tartották magukat, vagy csak agresszíóval tudták kezelni.

A megerősítés szempontjából kiemelten fontos, hogy a közösségi mun-

talmat az ügyességi versenyekben, a szkander bajnokságon, a Ki mit tud produkcióin. Az évet pedig, éves elményeink áttekintésével, a családtagok általunk készített karácsonyi finomságokkal való megvendéglésével szoktuk zárni.

Tavaly karácsonykor különleges ajándékunk volt, saját magunknak és a családtagoknak is, a gyerekek és az önkéntesek közös munkájaként elkészült „Élménybánya” c. kiadványunk és a projektről készült kisfilmünk, amiben minden jelenlévő gyerek és fiatal felfedezhette magát, s a szülők olyan helyzetekben láthatták gyerekeiket, melyen maguk is kellemesen meglepődtek.

A tevékenységek persze nincsenek köbe vése, mindig az aktuális igényeknek megfelelően változnak, akár minden pályázatba mást teszünk. A ve-

zérfonal azonban mindig az, hogy úgy alakítsuk ki a programszerkezetet, hogy a lehető legszélesebb réteget érjük el. Ez megköveteli a differenciált megközelítést. Már a gyermekek között is legalább három korcsoport különböző igényeit, sajátosságait kell figyelembe venni. A 4-7 évesek számára még nem okoz gondot a szabad alkotás, nem kell energiát fordítani arra, hogy leépítsünk berögzült gátlásokat. A 8-12 évesekben már vannak olykor kialakult gátlások, de kíváncsiságuknak, nyitottságuknak köszönhetően, ezeket könnyen le lehet bontani, míg a 13-18 évesek sok esetben nemcsak a felnőttkor küszöbén vannak, hanem a felnőttekre jellemző problémákkal is küzdenek, és nagyobb a szenvedélybetegségekkel való veszélyeztetettségük is. A huszonéves korosztály pedig, már sokszor partnerként bevonható a munkába.

ka eredményét az egész település előtt be tudjuk mutatni, ide a lakosokat, a szülőket, a településvezetőket hívjuk meg, akik előtt szerepelnek, és akik számukra a legfontosabb referenciát jelentik.

K. G.: Van különbség a gyermekek és felnőttek világa között Pécsbányán?

K. K.: Hogyne, a gyerekek még kapcsolatban vannak egymással, belakják a

teret, a kamaszoknál pedig még inkább megnő az otthonról távol töltött idő. A felnőttek korlátozott területen élnek, sokan már ki sem mozdulnak, nem használják a közösségi tereket. Legfeljebb csak a boltig, vagy a buszmegállóig mennek el otthonról. Ezért indítunk

most olyan műhelyeket, ahol utcabútorokat, pihenőket, kemencét építünk, célunk, hogy a gyermekek és fiatalok között meglévő, természetes kapcsolatokat megőrizzük, és egyre inkább bevonjuk a szülőkkel együtt családokat is a közösségi életbe.

KOVÁCS GÁBOR 35 éves, művelődési és felnőttképzési menedzser, okleveles humán szervező, a Pécsi Tudományegyetemen végzett, 2007-ben. Jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Baranyai Megyei Irodájában módszertani referens, szakterülete a közösségfejlesztés, projekttervezés, stratégiaalkotás.

HIBAIGAZÍTÁS

18.2-es lapszámunk – 2013. április – 62. oldalán téves szerzői portrét jelentettünk meg, ami miatt ARCKÉPEK rovatunk Czine Mihálynét búcsúztató írásának szerzőjétől – valamint olvasóinktól – elnézést kérünk. Egyben közöljük Csordás Mihály képét.

ISMERT, ELISMERT, KÖZISMERT, NÉPSZERŰ, CELEB

AZ ISMERTSÉG SZINTJEINEK JELLEMZŐIBŐL

ISMERT

Az ismertség valamely személyre, közösségre, tárgykörre vonatkozó tapasztalat, tudás, a vélemény, információ meghatározott területe. A valóságra, annak egy területére vonatkozó személyes és közösségi tapasztalat, általánosítás megnyilvánulása. Valakit, valamit tapasztalatból valamilyennek tartanak, számolnak vele, igazodnak hozzá. A közművelődés világának szervezői, szereplői, dokumentumai zömében az ismertek köréből kerülnek ki. Domináns jelzői: megszokott, hagyományos, nevezetes, jelentős, nagyhírű, nagynevű, híres, hírneves, tekintélyes, hozzáértő, jellegzetes, speciális, elterjedt, köztudomású, köztudott, közismert, közhírű, közszájon forgó, tudvalévő, nyilvánvaló, sokak által elfogadott valaki, valami, kapcsolat, alkotás, jelenség.

A kicsik is derűsen dúdolják: „Ismert erdei körökben az az általános nézet...” Alan Alexander Milne (1882-1956) Micimackó (1926). Fordította Karinthy Frigyes.

ELISMERT

Állami, regionális, lakóhelyi, intézményi, civil közösségi oklevéllel, kitüntetéssel, dicsérettel, jutalommal, gratulációval méltá-

nyolt valaki, akinek tisztelik személyét, teljesítményét, amit a nagy nyilvánosság fórumain közösségi értékek, kincsnek, kiváló egyéni produktumnak fogadnak el. A közművelődés területén ezt szolgálják az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkárság, illetve a Nemzeti Művelődési Intézet által életre hívott kuratórium javaslata alapján odaitélt kitüntetések, kulturális intézmény minősítések. Öröm azt a tendenciát tapasztalni, hogy egyre nő a helyi kulturális élet szervezéséért, kultúrájáért, közművelődéséért, közösségi életének támogatásáért stb., a speciális hagyomány-gyűjtés és -örzés érdekében kifejtett erőfeszítések elismeréseként odaitélt képviselő-testületi díjak formája és száma, amelyeket sokszor civil személyek kapják. Azok a napok, amelyeket egy település vagy kistérségi speciális értékeinek közismertté tétele érdekében rendez (kolbász, szilva stb. fesztiválok, napok) nemcsak a kulináris élvezeteket tárják lakosaik és visszatérő látogatóik elé, hanem mindennapjaik kultúrájának egy-egy különösségét is.

Ez azt is üzeni, hogy a helyi kultúra élénksége nemcsak a képviselőtestület támogatásától, intézményi tevékenységének színvonalától, hanem a település lakóinak helyi értékek iránti szeretetétől, felmutatásától, szellemi értékeik ismeretétől, megbecsülésétől is függ.

NÉPSZERŰ

Az a személy, intézmény, szolgáltatás, akit/amit a tömegek méltányolnak, aki/ami közismert, közkedvelt, nagyhírű, aki/ami közszeretettnek örvend, nagyszerű, nevezetes, illusztris, jeles, felkapott, divatos, menő, nagymenő. Lehet keresetlen, könnyed stílusú, népies, vulgáris, populáris, hozzáférhető, megfizethető, közkedvelt, felkapott, rokonszenves, tömegeknek tetsző, közérthető avatatlanok számára is.

Hazánkban a szellemi elit színeje a felvilágosodás óta mindig arra törekedett, hogy a hasznos ismeretek terjesztésével segítse a kevésbé műveltek boldogulását. Tessedik Sámuel lelkész, majd Mária Terézia királynő testőre, Bessenyei György kezdeményezése után végre 1841-ben gróf Széchenyi István támogatásával jött létre a hasznos ismereteket terjesztő Magyar Természettudományi Társulat, amely 1901-ben Társadalomtudományi Ismeretterjesztő Társulatként, 1953-tól Tudományos Ismeretterjesztő Társulatként sokezer, aktív tagsággal működött. Előadásaival, lapjaival, nyelvtanfolyamaival, csillagvizsgálóival jelentős szerepet tölt(ött) be a közműveltség emelésében, a hazai ismeretterjesztésben.

Elnöke ma: Vízi E. Szilveszter akadémikus.

SZTÁR

Ragyogó, divatos csillag, valamely közösség kivételes bánásmódban részesülő, túlbecsült tagja. Sztár az, akinek ismertsége, elismertsége, tekintélye nemcsak azok körében érvényesül, akik kompetens megítélők, hanem azokon túl, széles körben is. Jellemző rá: a tömegeknek tetsző viselkedés, kommunikáció, a körülrajongottság, a felkapottság, életének eseményeiről, kapcsolatairól sok hír, széleskörű publicitás. Leggyakoribb jelző a művészek, a sportolók, az orvosok, az ügyvédek körében. A hazai és a nemzetközi tömegkommunikáció, a stadionok nagy kulturális rendezvényeinek kedvelt szereplője.

CELEB

Az angol szó a médiából a 21. század elején terjedt el a „celebrity” kifejezés rövidüléséből.

Elsődleges jelentése: „ünnepelt”, felkapott híresség, nevezetes ember, ismert személyiség.

Az ismertség alapja azonban nem szélesszerűen az illető tudása, ill. egyéb autonóm képessége, hanem egy, a média által róla mesterségesen kialakított kép, amely beépül a fogyasztók (olvasók, hallgatók, nézők) gondolatvilágába.

A celeb a média által mesterségesen bálványozott „sztárok” gyűjtőneve. Ők, akik „önmagukat adják”, akiknek ingatag személyiségét néha valamilyen kereskedelmi csatorna valamilyen üzleti céllal agyzsugorító műsornak megvásárolja. A celeb az, aki másból nem tud megélni, ezért bohócot csinál magából. A celebek olyan médiaszemélyek, akiket a tömegkommunikációs műsorkészítők konstruálnak a közönség szórakoztatása érdekében. Szinte kizárólag a magánéletük nyilvánossá és érdekessé tételével képesek magukat a képernyőn tartani. A pozitív vagy negatív népszerűsége szert tett celebeket a szórakoztatóipar, a tömegkommunikáció hírujdonság igénye termeli, a média konstruálja. Léte, viselkedése, öltözködése „megcsinált” reklámtéma lehet a bulvárlapokban. Hírük révén sokan kíváncsiak rájuk, és ha sikeresen lovagolják meg a hullámokat, akár szépen jövedelmezhet számukra a jelentős ismertség. Aki taszító, az ugyanannyira lehet beszédtema, mint az, aki rokonszenves.

A taszító azért érdekes, mert általa a nézők saját magukkal kapcsolatos énképbeli problémáikat tudják lazítani. Rá lehet vetíteni azokat a dolgokat, amiket nem szeretnek magukban, és amik miatt aggódnak, hogy ilyenek néha napján. Kiváló bűnbak egy ilyen celeb.

A celebség többféle típusa virul. Néhányról:

Formás celebek: azok a hölgyek, akik minden címlapon mosolyognak. Igazából nem tudni, hogy miből élnek, de mindig a legdivatosabb ruhákban flangálnak, tökéletes a sminkjük, idomaikat és a mosolyukat vetik be egy-egy fotózás alkalmából.

Bohóc celebek: A tömegkommunikáció valóság show-iban lépnek fel. Ők azok, akik nem rettennek vissza a legbrutálisabb szerepektől sem.

Oldalborda celebek: Híres-hírhedt férjük oldalán rivaldafénybe jutott hölgyek. Férjeik által kerülnek a címlapra. Ha elragadja őket a szerepelhetnék, mindent megtesznek azért, hogy férjük árnyékából kikerüljenek, semmi sem drága nekik a rivaldafényben való megjelenésért.

Hirtelen celebek: Az ismeretlenség jótékony homályából villannak elő egy-egy műsor mellékszereplőjeként, majd annyira megszeretik a kamerákat, hogy már élni sem tudnak nélkülük. Tíz körömmel küzdenek minden megjelenésért.

Lefutott celebek: Valaha szebb napokat látott személyek, akikre igazából már senki sem kíváncsi. Bánatukban eladják a lelküket a bulvármagazinoknak, és ötvenen, sőt hatvanon túl is mutatni akarják, hogy ők bizony képesek felvenni a harcot egy kishírért is bármelyik tini sztárral.

Egy nagymama szerint: a celeb az, aki a névtelen senkiből egyszerre híres senki lesz.

A celebség alapvető társadalmi igényt elégít ki. A hozzájuk kapcsolódó pletykálgatás, a kibeszélés erős csoportképző mechanizmusnak számít. A pletyka a tradicionális változata annak, amit most az újságok, a „pletyka-lapok”, a tömegkommunikáció műsorai

PLETYKÁZÓ
ASSZONYOK

Juli néni, Kati néni

– *Letye – petye – lepetye!* –
Üldögélnek a sarokba,
Jár a nyelvük, mint a rokka
– *Letye – petye – lepetye!* –

Bárki inge, rokolyája

– *Letye – petye – lepetye!* –
Lyukat vágnak közepébe,
Kitűzik a ház elébe
– *Letye – petye – lepetye!* –

szolgálnak. Van köztük olyan, aki azt hiszi, hogy saját magát adja; hogy nem közvetíti a viselkedésmintát, hanem tőle ered.

Ezekkel az emberekkel nem együttműködik a média, csak kihasználja, kifacsarja, eldobja őket. A médiák maguk teremtik meg a saját, szélsőszerűen új és új kulturális tradícióikat, amelyeknek logikája a divat logikájával azonos.

A médiát működtető emberek csinalják a celebeket. A meglévő igény valószínűleg az újdonság utáni vágy, az unalom elkerülése érdekében. A celebeknek nincs biztos hátterük, kiszolgáltatottak, és ezért sok mindenre hajlandók. A magánéletük világát hajlandók a nyilvánosság elé tárni, nem csak adandó alkalommal. Ez több szempontból is komoly ár. Mert nagyon furcsa valakinek a privát élete, ha ezt nem saját életként éli, hanem úgy, hogy ennek százezrek a szemtanúi. A benne lévő, mivel nagyon akarja ezt a szerepet, önmagát folyamatosan ismert emberként látja. Az újdonság utáni vágy mindig együtt jár a megszokott iránti igénnyel. A véleményvezérek, a pletykák terjesztői régen a falu berkein belül éltek voltak, ma a műsorszerkesztők, az ötletgazdák azok.

B. GELENCSÉR KATALIN (Adony, 1941.) gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Az ELTE BTK-án szerzett 4 szakon diplomát, doktori fokozatot. 47 évi munkaviszonya alatt 17 évig népművelő közigazgatási munkát végzett, 30 évig az ELTE művelődéstörténet tanára volt. Tíz kintüntetéséből az ELTE Rektori Tanács Pro Universitate Emlékérem Ezüst fokozat, Bessenyei György-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje a legmagasabb.

LÉNÁRD SÁNDOR (1910-1972) német, latin, magyar, olasz és angol nyelven publikáló orvos, költő, író.

EGY NAP A LÁTHATATLAN HÁZBAN

RÉSZLETEK¹

Kertésznek lenni jó... A kertész nem fogy ki a munkából. Könyvek, szobrok, házak elkészülnek, a kert soha. Mindig van vetnivaló, várnivaló, néznivaló... És mindig vannak megoldani való problémák...

A kert annyi minden, hogy még iskola is. Olyan iskola, amely a fapados, katedrás iskola ellenkezőjét tanítja. Ott azt tanulja meg az ember, hogy a padtársakhoz, tintatársakhoz kell igazodnia, hogy az fontos, ki mit gondol rólunk, hová kapaszkodunk elképzelt ranglistákon, hogy osztályoz, rendez, hová tesz a hatalom, az ott fenn, a két arasszal magasabb dobogón ülő, vagyis köztünk és az ég közt székelő hatalom. Az iskola elsősorban opportunistákat nevel és olyanokat, akik szüntelenül figyelik a körülöttük levők rájuk vonatkozó gondolatait. Aki a kertben áll, megtanulja, hogy a saját kapája a legfontosabb műszer, hogy közte és az ég között nincs más, mint felhő. Nem kérdi, hogy vélekedik felette a sárgarépa, nem kíván tetszeni a salátának. A kertész nagyon hatalmas ember, nagyon önálló, s ennyivel méltóságteljesebb a kerítésen túl élőknel.

Hogy mennyivel boldogabb? Talán annyival, amennyivel több eget kap...

A sárgarépa mellől úgy látom, hogy még (a kerítésen túli) fontos kérdésekhez is hozzászólhatok: hogy miért emelkedik épp a civilizált országokban a bűnözők száma, hogy miért nem félnek a csirkefogók és a gazemberek az egykor félelmetes börtöntől: mert a mindennapi életük is börtönökben, ég

nélküli szobákban játszódik le. Kint is órával mérik az időt, nem virágzással, hervadással. Kint is hajtott-hajtó fogaskeréknek érzik magukat, ott sincs kapjuk, hogy bevágjanak a valóságba, kapanyelük, hogy rátámaszkodva addig elmélkedjenek, amíg futja a gondolatból. A lakások elsorvadnak, a szobák zárkává szűkülnek, konyhák tömegesen hullanak el végkimerülésben. A börtönöknek is van központi fűtésük, az ő ivóvizük se rosszabb a kapun kívülieknél. Ha a város börtönné válik, a börtön inkább védi lakóit, mintsem hogy büntetné őket...

A kert tanított meg arra, hogy komolyan vegyem az időjárását. Kezdem érteni, miért lett az angolszász világ legkedvesebb beszédtemája: nemcsak mert az időről való elmélkedés olyan kevés műveltséget kíván, hogy mindenkinek büntetlenül járhat a szája – hanem azért is, mert csak annak fontos az idő, akié a föld, akinek érdeke minden esőcsepp, akinek fát rázza vagy tördeli a szél. A tengerészen kívül csak a földből élőknek fontos a nap, a pára, a felhők kaotikus káoszba tartozó játéka...

Ha arra gondolok, mi kertem legfontosabb terménye, azt mondanám: a függetlenség megnyugtató érzése...

Azok a jóemberek, akik embertársaik lelkét kapálják, gyomlálják, azt állítják, a hosszú emberélet csak válasz a gyermekkorban elszenvedett sérelmekre. Egy cseppnyi igazság van benne, már azért is, mert a káoszban semmi sem tiszta, és minden anyagban megvan a többi anyag nyoma is: a legtökéletesebb

leírásban vannak bizonytalanságok, a legvadabb elméletekben – mint gaz a kertben – megterem egy pár mondatnyi meglátás. Lehet, hogy az én életem sem lesz elég hosszú, hogy megboszszuljam az utamba állított „A fűre lépni tilos” táblákat; lehet, a vénembernek kell bosszút állnia azért a kisfiúért, akit fél százada egy csúf udvari szobába zártak, s ott öklével hiába próbálta tárgítani a falat. Ha így van, tudom, hogy minden hiába: repülnek a felhők a kert felett, a leggyorsabban repülők viszik az éveket – de az udvari szoba felett semmi sem repült, az udvarban semmi sem termett, az órák álltak, a napok hínárba fonódtak. A nyomortanyákon nevelkedett gyerekek nem tudták, mit szabad, s később talán szabadságvesztésre ítélték őket. A jó (Istenem, kinek jó?) család gyerke életét szabadságvesztéssel kezdte, s körülötte mindennap valami másról derült ki, hogy nem szabad. Volt, aki beletörődött. Talán a többség. A fegyencek többsége csak rövid ideig veri a falat ökölrel. A jó családból való ketrechen nevelt kanárimadár elveszti képességét, hogy a porcelán tálon kívül is találjon egy magot. Szárnyai csak rácstól rácsig viszik. Rajtam nem fogott a nevelés. Ha a kerítés mögött gyomlállok, ez a kerítés nem engem zár be, hanem a kívülről fenyegető csirkéket zárja ki... Fenntartom magamnak a jogot, hogy magam osszam a cselekedeteket „szabad”-ra és „tilos”-ra...

Ha a gazba vágom a kapámat, ha vadhajtást nyesek, a távoli, soha meg nem bocsátott börtönért állok bosszút.

1 Részletek a szerző *Völgy a világ végén s más történetek* c. könyvéből (Magvető Könyvkiadó 1973).

L. SIMON LÁSZLÓ 2012 júniusától 2013 februárjáig az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős államtitkára. 2010 és 2012 között, illetve 2013 februárjától az Országgyűlés Kulturális és Sajtóbizottságának az elnöke, 2011–2012 között a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) elnöke, 2012-től alelnöke.

A MŰVELŐDÉSPOLITIKA LEHETŐSÉGEI 2013-BAN¹

Nem könnyű napjainkban a kulturális területet igazgatni, kultúrpolitikát művelni. A széles nyilvánosság számára is egyértelmű, hogy hazánk nagyon nehéz helyzetben van, s a jelenlegi gazdasági körülmények közepette kell eredményeket elérni a kulturális igazgatásban is. Az a gazdasági teljesítőképesség, amely megalapozná a magyar költségvetés erőteljes számaina a bevételi oldalon, a magyar nemzeti ipar, mezőgazdaság, feldolgozóipar és kereskedelem két évtizedes kálváriájának eredményeképpen – fogalmazzunk finoman: nem mondtam szétverést, eladást, szétlopást, csak két évtizedes kálváriát – sajnos nem tesz lehetővé számunkra nagyobb mozgásteret.

A kultúráért felelős államtitkárság 2013-ban több mint harmincmilliárd forintból gazdálkodik, a Nemzeti Kulturális Alapnál pedig várhatóan több mint tízmilliárd forint gyűlik össze az ötöslottó játékadójából, amiből év végéig 7–7,5 milliárdot támogatásként ki is osztunk. Ha ehhez hozzászámoljuk a Külügyminisztérium, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium kulturális célú forrásait, összesen 100–105 milliárd forint jön ki. Ennyi pénzt fordít az állam a kulturális rendszer, az alkotók, művészek, gondolkodók, művelődésszervezők, közművelődési és közgyűteményi szakemberek által működtetett intézmények finanszírozására. Ehhez képest idén több mint ezermilliárd (!) forintot fordítunk az államadósság kamattörlesztésére. Vessük

össze ezt a két számot: 1000 milliárd forint adósságtörlesztésre, 100 milliárd forint kulturális kiadásokra. Még ha ez utóbbihoz hozzászámítjuk az önkormányzatok kulturális kiadásait is, amelyeket saját bevételeikből finanszíroznak, akkor is óriási a különbség.

Abban a küzdelemben, amelyet folytatunk – s amelyben én egyfajta érdekvédelmi munkát is végezve igyekszem az ágazatot a kormányzaton belül jobban pozícionálni, mint ahogy azt az elmúlt húsz évben tették az elődeim – jelentős csatákat nyerünk, és jelentős csatákat veszítünk. Ilyen a politika természet: nem mindig sikerül a kultúrpolitikai érdekeket érvényesíteni, és a saját elképzelésünket keresztülvinni.

Mindennek ellenére megítélésem szerint a közösségi művelődési feladatellátásban látványos változásra lesz lehetőségünk, pénzügyi szempontból is. Ez azért különösen fontos, mert a magyar politikának ezen a területen van a legnagyobb adóssága. Az elmúlt két évtizedben a politika fokozatosan magára hagyta azokat az intézményeket, közösségi művelődési tereket, amelyek a belépést jelentik a kultúra világába, és azokat a szakembereket, akik nap mint nap a legszélesebb társadalmi rétegek számára nyújtanak alapvető kulturális szolgáltatásokat. Ezért kiemelt célnak tekintem ezen változtatni, nemcsak szimbolikusan, hanem kézzelfogható módon is.

E munka első lépése a meglévő értékek megmentése, hogy ne pusztuljon

tovább, ami ebből az intézményrendszerből még megmaradt. Mit is tettünk ennek érdekében? Elsőként megváltoztattuk a területet szabályozó legfontosabb jogszabályt, az 1997. évi CXL. törvényt, miután több körben egyeztetünk az érintett szakmai szervezetekkel: az önkormányzatokkal, a közgyűteményi és közművelődési terület szakmai szervezeteivel, valamint a szakszervezetekkel.² Bár nem mindenben értettünk egyet, kompromisszumos megoldás született. Bizonyos dolgokat az utolsó pillanatban kellett megváltoztatnunk a törvényben, hiszen egy zárószavazás előtti módosító indítvánnyal emelte fel az országgyűlés 15 ezer főre azt a településnagyságot, ameddig integrált intézményben lehet ellátni közgyűteményi és közművelődési feladatokat. Az előzményekről annyit, hogy a szakszervezet az 5 ezer fős határt képviselte, a minisztérium a 10 ezer fős határt, de volt olyan politikus is, akik ezt 50 ezer főre emelte volna, fenntartói oldalról érthető okokból.

Szeretném jelezni tehát, hogy komoly egyeztetések eredménye az új törvény, ami sok változással jár együtt. Ugyanakkor olyan változások is lesznek, amelyek nem a törvény, hanem a finanszírozási szerkezet megváltozásából következnek. A költségvetési törvényhez ugyanis készítettünk egy módosító indítványt – melyet a kormányzati gyakorlatnak megfelelően a Nemzeti gazdasági Minisztérium nyújtott be – annak a 17,6 milliárd forintnak az elosztásához,

1 A *Változások a közművelődésben* című konferencia nyitóelőadásának szerkesztett változata. Elhangzott a Magyar Művelődési Intézetben 2012. november 21-én.

2 2012. évi CLII. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény módosításáról.

A kultúra támogatásának alakulása a 2010–2013. években

adatok millió Ft-ban

	2010	2011	2012	2013
Emberi Erőforrások Minisztériuma	39 894,8	33 837,4	32 793,4	37 926,1
Kulturális intézmények	19 638,9	18 049,8	16 751,7	23 589,1
Fejezeti kezelésű előirányzatok	20 255,9	15 787,6	16 041,7	14 337,0
Belügyminisztérium ****	12 845,4	12 945,4	13 255,4	30 622,0
Duna Művész Együttesek támogatása	250,0	250,0	250,0	250,0
A települési Önkormányzatok által fenntartott, illetve támogatott előadó-művészeti szervezetek támogatása	11 885,4	11 885,4	11 885,4	11 378,3
A helyi Önkormányzatok által felhasználható „Art” mozhálózat digitális fejlesztésének támogatása	0,0	100,0	100,0	100,0
A helyi Önkormányzatok által felhasználható könyvtári és közművelődési érdekeltség-növelő támogatás, muzeális intézmények szakmai támogatása	710,0	710,0	520,0	780,0
A pécsi Zsolnay Kulturális Negyed és a Kodály Központ működésének támogatása	0,0	0,0	500,0	500,0
Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium	0,0	3 709,3	4 105,7	4 439,8
Balassi Intézet	0,0	3 709,3	3 725,7	3 669,8
Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány támogatása	0,0	0,0	210,0	210,0
Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény Közalapítvány	0,0	0,0	170,0	220,0
Miniszterelnökség	0,0	0,0	0,0	340,0
Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet	0,0	0,0	0,0	340,0
EU-s projektek	29 970,5	14 015,9	14 015,9	8 547,9
TÁMOP 3*	7 905,5	5 987,8	5 987,8	5 987,8
TIOP 1*	1 215,1	2 560,1	2 560,1	2 560,1
ROP (turisztika és városrehabilitáció)**	19 992,2	4 629,3	4 629,3	0,0
KEOP**	707,6	688,6	688,6	0,0
ÚMVP***	150,1	150,1	150,1	0,0
Egyéb	14 734,5	14 778,4	22 630,3	24 038,7
Magyar Művészeti Akadémia	0,0	0,0	1 500,0	2 455,0
Nemzeti Kulturális Alap	10 115,0	8 807,8	10 166,0	11 700,0
Művészeti Egyetemek/főiskolák kulturális célú támogatása	4 619,5	5 970,6	5 464,3	4 783,7
A Magyar Nemzeti Filmalap Zrt. támogatása	0,0	0,0	5 500,0	5 100,0
Összesen	97 445,2	79 286,4	86 800,7	105 914,5

* Az EU-s támogatási rendszer sajátosságából adódóan az adatokat kizárólag akciótervi időszakokban az EMMI ágazati szakmai felelősségébe tartozó konstrukciók rendelkezésre álló adatainak arányosítása alapján tudjuk megadni (2012. november 11-én lezárt adatok alapján).

** Az EU-s támogatási rendszer sajátosságából adódóan az adatokat kizárólag akciótervi időszakokban kulturális célú projektekre lekötött támogatások adatainak arányosítása alapján tudjuk megadni (2012. november 11-én lezárt adatok alapján).

*** A 2009–2012 időszakra vonatkozóan az EMVA III-IV. tengelyekben vidéki kulturális célú fejlesztéseire nyújtott támogatások évekre arányosított összege

**** A települési Önkormányzatok könyvtári, közművelődési és múzeumi feladatainak ellátása 2013. évben hozzáadva (17.613,7 mFt)

amit 2013-ban a Belügyminisztériumtól kapnak az önkormányzatok közművelődési és közgyűjteményi feladataik ellátására. Bár az összeg nem tűnik hatalmasnak – könnyebb lenne nagyságrendekkel több pénzből gazdálkodni –, a változás lényege a szerkezet. Jó ideje állítom: az egész kulturális terület érdeke, hogy átlátható, logikus, világos viszonyokat tükröző, a fenntartó számára is kötelezettségeket előíró költségvetési szerkezete legyen.

Miért volt erre szükség? A rendszerváltozástól a kétezres évek elejéig a települések kulturális normatívát kaptak a központi költségvetésből kötelező feladataik ellátására, lakosságszámuk arányában. Ezzel a finanszírozási formával több probléma volt. Figyelmen kívül hagyta egy-egy település speciális feladatait, és azt is, hogy milyen módon és milyen színvonalon látják el azokat. Nem számolt az adott település gazdasági helyzetével sem – hiszen van, ahol az iparüzési adó a település költségvetésének 80%-át fedezi, és van, ahol mindössze 2%-át –, vagyis azzal, hogy a település milyen mértékben tudja kiegészíteni saját bevételből a központi forrásokat.

Ugyanakkor a rendszerváltástól 2009-ig az állam nem szólt bele abba, hogy az önkormányzatok mennyit fordítanak a normatívából különféle kulturális feladataik ellátására. Van olyan település, ahol csak művelődési ház és könyvtár van, és van, ahol az önkormányzat által fenntartott levéltár, múzeum, zenekar, színház is. Ezek közül külön támogatást intézményi jogon csak a színház kapott, a többit a kulturális normatívából finanszírozta az önkormányzat. Csakhogy az elmúlt húsz évben a normatíva nemcsak reálértékben, hanem nominálisan is folyamatosan csökkent. Emiatt az önkormányzatok – főleg 2005 és 2009 között – menekülni kezdtek a feladatellátás elől, s ahol nem volt erre vonatkozó törvényi elvárás, ott megszüntették a megyei művelődési központokat, kiüresítették a megyei szintű feladatokat. 2009-ben az akkori szocialista kormányzat összevonta a normatívákat, emiatt számos intézmény végveszélybe került. Az állam már azt sem határozta meg az önkormányzatok számára, hogy a központi költségvetésből kapott forrásokból mennyit kell kulturális feladatokra felhasználniuk. Egy-egy különálló normatívához mérten az összevont

normatíva összege nagyobbak tűnt, ám az egyes feladatokra ténylegesen – egy főre vetítve – jóval kevesebbet jutott, mint a különálló normatíva esetében. Ez előrevetítette az intézményrendszer összeomlását, amin az a fejlesztési cél sem változtatott, hogy újabb közösségi tereket hozzunk létre európai uniós forrásokból. Ezzel ugyanis – informatikai szóhasználatlaltól elve – a *hardver* részt megoldottuk ugyan, de a *szoftvert* nem.

Mire lehetett számítani ebben a helyzetben? Elsősorban arra, hogy a szakma nem adja föl. Ezúton is köszönöm az Önök kitartását! El kell mondanom: bár én folyamatos megújulásra ösztönözöm a szakmát, hogy változzon együtt a körülöttünk változó világgal, mégis azt gondolom, hogy ma Magyarországon azért működik még mindig ilyen magas színvonalon a közösségi művelődés számos értékes intézménye, mert Önök – akiknek ez a hivatásuk és a küldetésük – működtetik ezt az intézményrendszert. Magára valamit is adó politikus pedig nem hagyhatja tovább pusztulni ezt az értéket, ezért a törvény elfogadását követően egy olyan költségvetési szerkezet kialakítására törekedtünk, amely lehetőséget ad a differenciálásra és a prioritások kijelölésére.

A következő években két feladatunk lesz ezzel kapcsolatban. Az egyik, hogy ahol normatív finanszírozást hozunk vissza, ott a feladatalapú finanszírozás irányába kell elindulni. A másik feladat pedig az, hogy a 17,6 milliárd forintot emeljük, amennyiben a magyar gazdaság helyzete ezt lehetővé teszi. A felosztás elvei, logikája, a felosztási arányok kiolvashatók a költségvetési módosító indítványból, amelyet reményeim szerint el is fog fogadni az országgyűlés.³

Két fontos dologról ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk. Két, egymás mellett létező igazságról van szó, amelyek látszólag kioltják egymást, de ettől még mindkettő érvényes. Az egyik a kulturális szférát jól ismerők, az intézményrendszert működtetők elemi tapasztalata, amely szerint az elmúlt húsz évben mindig kevesebbet költöttünk a kultúrára annál, mint amennyit szerettünk volna, hiszen mindig vannak újabb feladatok, célok, amelyekre érdemes lenne pénzt áldozni. A másik pedig az, hogy az elmúlt húsz évben mindig többet költöttünk kultúrára annál, mint amennyi valójában a rendelkezésünkre állt, amennyit a magyar gazdaság teljesítőképessége lehetővé tett volna.

Az e két igazság között feszülő ellentétet intellektuálisan nem lehet feloldani. És mi, akik érzelmileg viszonyulunk a kultúrához, hajlamosak vagyunk elutasítani ezt a második igazságot. Csakhogy nekem politikusként és ágazati vezetőként racionálisan kell kezelnem ezt a tényt. Bár a magyar állam eladósodásához szerény mértékben járult hozzá a kultúrára fordított pénz, attól még tény, hogy az elmúlt húsz évben erre is többet költöttünk annál, mint amennyi tellett, akárcsak az egészségügyre vagy az oktatásra. Ezért fordítunk most ezermilliárd forintnál is többet kamattörlesztésre – hogy magának a kölcsönnek a törlesztéséről ne is beszéljünk.

Ráadásul ez egy olyan spirál, amelyből nagyon nehéz kitörni. Intézményeink működtetése egyre több pénzt igényel, és bár igyekszem minél több forrást kilobbizni az ágazat számára, a pénzt keményen kell fogni. Az intézményvezetők is tudják, hogy bizonyos esetekben, ha plusz forrásért fordulnak hozzám, s erre nincs keretünk, határozott nemet szoktam mondani. Nekem is fáj; én is sajnálom. De ha nem nézünk szembe valósan a helyzetünkkel, tönkremegy az ország.

Mindezek után az, hogy 2013-ban a költségvetésben önállóan szerepel a települési önkormányzatok kulturális feladatainak támogatása – azon belül az egyes részek, a könyvtári, közművelődési és múzeumi feladatok támogatása – 17 milliárd 613 millió 700 ezer forinttal, nagy eredmény, mert ilyen még nem volt a magyar költségvetésben. Ha többletbevétele lesz a magyar államnak, akkor ezt az összeget feljebb is tudjuk tornázni. De nem is az összeg a lényeg, hanem a felosztás mögött húzódó logika, amelyből kiderül, milyen feladatokat kezelünk prioritásként.

A *megyeszékhelyek és Szentendre város önkormányzata megyei hatókörű múzeumainak fenntartására*. Ez azt jelenti, hogy 19 megyei múzeumi központot átadunk a megyeszékhelyeknek két megye kivételével: az egyik Pest megye, ahol Szentendrén van a megyei múzeumi központ, a másik Komárom-Esztergom megye, ahol hagyományosan Tatán volt a központ, ezért az egyeztetés során úgy döntöttünk, hogy Tatabánya helyett oda összpontosítjuk a megyei szakellátási feladatokat. A támogatás elosztásánál számos mutatót vettünk alapul (például az intézmények,

3 Az előadás megtartása után, a költségvetési törvény szavazásakor az országgyűlés elfogadta az említett módosító indítványt.

a gyűjtőterületek és a gyűjtemények nagyságát). Erre a célra összesen 2,4 milliárd forint áll rendelkezésre.

A megyei székhelyvárosok és Szentendre város önkormányzatának támogatása a megyei hatókörű városi könyvtárak fenntartására, 2,8 milliárd forinttal. Azokban a városokban, ahol volt megyei fenntartású megyei könyvtár, ott most városi fenntartásúvá válnak az intézmények, s egyesülnek a korábban párhuzamosan működő városi könyvtárakkal. Ahol városi és megyei közös fenntartású könyvtár volt, azok tisztán városi fenntartásúvá alakulnak át, de nevük és feladatkörük továbbra is megyei marad. Azokon a megyeszékhelyeken, amelyek nem volt megyei, csak városi könyvtár, ott most megyei könyvtárként fogják továbbra is ellátni a városi és megyei feladatokat.

A kistérségi könyvtári és közművelődési támogatás a megyei könyvtárral kötött megállapodás a közművelődési törvény alapján című feladat finanszírozására 1,7 milliárd forint jut, ami kistérségi szintenként 800 ezer forintos normatív támogatást jelent. Ha a település igényli, a feladatot a megyei könyvtáron keresztül kell ellátni. Ezzel részben kiváltjuk a kistérségek megszűnésével keletkező vákuumot, s kiváltjuk a kistérségi mozgókönyvtári feladatellátásra szánt normatívát. A megyei könyvtárak feladatait tehát megnöveltük. Azáltal, hogy ezt a tételt beépítettük a költségvetésbe, egyértelművé tesszük, hogy a kistérségi települések feladatellátását is fontosnak tartjuk, és hogy nem lehet Magyarországon egyetlen olyan település sem, ahol nincs könyvtári feladatellátás.

Normatív alapon fogjuk támogatni a települési önkormányzatok könyvtári ellátását és közművelődési feladatait. Ez alól kivételt képeznek azok a nagyvárosok, amelyek önállóan nevesítve kapnak támogatást a múzeumokra és a könyvtárakra – ezek csak a közművelődési feladataikra fognak pénzt kapni. A többi település normatív alapon kap támogatást, összesen 7,5 milliárd forintot, ami lebontva 1140 Ft/fő. Ezzel vissza tudjuk hozni a 2009. évi szintet. Tehát a kis falutól a nagyvárosig minden település – leszámítva azokat, amelyek megkapják a múzeumra és a könyvtárra a támogatást – normatív alapon kap pénzt közművelődési és könyvtári feladatok ellátására.

A felosztást hosszú távon tovább kell bontanunk, és be kell építenünk érdekeltség-növelő rendszereket. 2013-ban ki kell dolgoznunk azokat az elveket, amelyek alapján a 2014-es költségvetéstől még tovább lehet differenciálni, s az önkormányzatok számára egyértelművé lehet tenni, mit várunk el tőlük az állami támogatásért cserébe. A legfontosabb változás azonban az, hogy az önkormányzatok újra kapnak közművelődési feladatellátásra normatívát, és sokkal differenciáltabban, mint korábban.

A megyeszékhelyek és Szentendre önkormányzat közművelődését is szintén lakosság szám alapján fogjuk támogatni. Ez azt jelenti, hogy azok a városok, amelyek megkapják a múzeumokra és a könyvtárakra a pénzt, ilyen célú normatívában már nem részesülhetnek, de a közművelődésre kapnak pénzt, összesen 710 millió Ft értékben (400 Ft/fő).

Bevezetjük a települési önkormányzatok múzeumi érdekeltség-növelő támogatását. Ebben fontos feladatok várnak a közművelődésre. Azok a települési önkormányzatok, amelyek múzeumot tartanak fenn – tájházakat, faluházakat, irodalmi emlékhelyeket, kisebb helytörténeti múzeumokat –, ebből az 1 milliárd forintból részesülnek. Ehhez már előkészítettük a felosztási rendeletet, de csak akkor terjesztjük a kormány elé, ha az már elfogadta az állami kézben maradó múzeumokról szóló határozatot.⁴

A fővárosi önkormányzat múzeumi, könyvtári és közművelődési támogatása lakosság szám alapján fog történni. A fővárosban is lesz normatíva, 400 Ft/fő, összesen 677,8 millió Ft. Amit ebből megkap a főváros, abból tudja többek között a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a Budapesti Történeti Múzeum fenntartói működési támogatását kiegészíteni.

A kerületek közművelődési támogatást fognak kapni a lakosság számuk alapján. Ez is 400 Ft/fő, a kerületeknek együttesen összesen 677,7 millió Ft, amelyet a kerületi önkormányzatok kizárólag kerületi közművelődési feladatokra költhetnek.

Ezt az új felosztási rendszert nagy eredménynek tekintem. Ezen felül a törvény és a vonatkozó kormányhatározat azt a feladatot is ránk rója, hogy a különböző jogi formában működő egykori megyei művelődési központokat valamilyen formában tovább gyűjtsük.

Azt szeretnénk tehát, hogy a településeken lévő közösségi művelődési terek ne legyenek magukra hagyva, hanem újra legyen élő, módszertani megyei feladatellátás. Az állam nem megyei művelődési házakat akar működtetni a nagyvárosokban, hanem megyei módszertani központokat, megyénként négy szakemberrel, akik módszertani segítséget tudnak nyújtani a települési önkormányzatok közművelődési intézményi szakemberei számára.

Mivel közösségi művelődésben gondolkodunk, úgy véljük, hogy e megyei módszertani központoknak kellő figyelmet kell fordítaniuk a civil aktivitásra, a civil szervezetek közművelődési feladataira, beleértve az egyházi művelődési feladatokat is. Hiszen különbözőek a települések, és változóak a tapasztalatok. Tudok olyan településről, ahol az egyetlen jól működő közösségi tér a helyi református gyülekezet által működtetett – de nem csak a reformátusok számára nyitott – művelődési ház. Olyan települést is ismerek, ahol az önkormányzat az egyházzal kötött közművelődési keretmegállapodást, és így látja el jogszabályban rögzített feladatait. Azt gondolom, mindenkinek meg kell fognunk a kezét, akiben van igény az együttműködésre, az együttgondolkodásra. Ha megszavazzuk a költségvetési törvényt, és a parlament támogatja a belső elosztási elképzelésünket, akkor új forrásként 1,1 milliárd Ft fog rendelkezésre állni erre a 19x4 emberrel ellátandó feladatra. A pénzt a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus kapja meg, és a 19 vidéki központon keresztül használja fel. Ahhoz viszont, hogy ez megtörténjen, ezt az intézményt is át kell alakítanunk. Ennek irányairól a nyáron már beszéltem. Most, a finisbe érkezve némi büszkeséggel jelentem be Önöknek, hogy az MMIKL átalakulásával november 30-án létrejött a Nemzeti Közművelődési és Közgyűjtmenyi Intézet.

Sokakat talán meglep ez az elnevezés. Mi közülük van a közgyűjtmenyeknek a közművelődéshez? Sokan nem értették, miért kell többletfeladatot behoznunk ebbe az intézménybe. Először is leválasztjuk róla azokat a feladatokat, amelyek nem ide tartoznak: november 30-ával a Képzőművészeti Lektorátus átkerül a Magyar Alkotó-

4 A következő jogszabályok születtek meg: 1543/2012. (XII. 4.) Korm. határozat a megyei múzeumi szervezetek állami fenntartásban maradó tagintézményeiről; 13/2013. (II. 14.) EMMI-rendelet a települési önkormányzatok könyvtári, közművelődési és múzeumi feladataihoz nyújtott támogatások részletes szabályairól.

művészeti Nonprofit Kft.-hez, hiszen a lektorátusnak sosem volt itt igazán jó helye. Ugyanakkor a megváltozott környezet miatt hozunk többletfeladatot is. Hiszen nemcsak az Önök szakmájának jeles képviselői keresik a kitorési lehetőségeket, a szakmai megújulás feltételrendszerét, hanem a közgyűjteményi terület szakemberei is. Változnak a felhasználói szokások, a könyvtárakból lassanként eltűnnek a helyben olvasó emberek: az Országos Széchényi Könyvtár olvasótermében ma sokkal kevesebben ülnek, mint húsz évvel ezelőtt, és húsz év múlva még kevesebben fognak ülni. Ezért ha egyszer új könyvtárat fogunk építeni, és végre kiköltöztetjük az OSZK-t a Budavári Palotából, akkor nem lesz szükség ekkora olvasóteremre. Ma ezeket az erőforrásokat a digitalizálásra kell fordítanunk. Az európai trend az, hogy drasztikusan csökken a helyben olvasók száma, és ezzel együtt az új belépők is, mert az idősebbek még mindig bejárnak a vidéki könyvtárakba újságot olvasni, de a fiatalok csak könyvet kölcsönözni mennek be, s ahhoz az információhoz, amit korábban helyben olvasva szerezhetek meg, ma az interneten keresztül jutnak hozzá. Ez nem azt jelenti, hogy a könyvtárra nincs szükség, csak azt, hogy változik a könyvtár feladata. A könyvtárosok pedig egyre inkább nyitnak a közművelődés irányába, és olyan területekkel kezdtek el foglalkozni, ami eredendően nem az ő szakmájuk, hanem az Önöké. Elkezdtek olyan programokat szervezni, amelyek nem a könyvtárról vagy az olvasásról szólnak, nem az olvasók számát növelik, hanem a könyvtárba bemenő látogatók létszámát, hogy jó legyen a statisztikájuk. Ezek a programok pedig a közművelődés területéhez tartoznak.

Úgy vélem, ebben a helyzetben a két terület hatékony együttműködésére, együttgondolkodására van szükség. A mi dolgunk biztosítani annak a lehetőségét, hogy bárhol az országban minőségi kultúrával találkozjon az, akinek igénye van rá.

Ahogy a könyvtáraknak, úgy a múzeumoknak is változniuk kell. Az európai folyamatokat nézve azt látjuk, hogy a múzeumok is átalakulnak, kiállítási stratégiájuk és az arra épülő kiegészítő tevékenységük a közművelődés irányába mutat. Nem csak a múzeumpedagógiára gondolok. Ma-

gam is rendszeresen járok a gyerekeimmel múzeumokba, és azt tapasztaljuk, hogy ezek az intézmények kiegészítő programokat kínálva igyekeznek becsalogatni a látogatót, amiből viszont nem következik, hogy a betérő meg is nézi a kiállítást. Többször jártam például a Mezőgazdasági Múzeumban, és amíg a gyerekeim rajzoltak, azt figyeltem, hogy a betérő családok megnézik-e a foglalkozás mellett az állandó kiállítást is. Nos, azt állapítottam meg, hogy többnyire nem nézik meg. A közgyűjteményi terület ugyan érdekelt a statisztikai adatok javításában, csak hogy ez eredendően nem múzeumi, hanem közművelődési alapfeladat. Mi ehhez a közművelődési típusú munkához szeretnénk háttérrel adni azzal, hogy a Magyar Művelődési Intézetet nem pusztán átneveztük Nemzeti Közművelődési Intézetté, hanem a jogutód új feladatokat is kap, ezért lett a neve is Nemzeti Közművelődési és Közgyűjteményi Intézet, amely reményeink szerint képes lesz szakmai segítséget nyújtani a jövő könyvtárait és múzeumait működtető szakemberek számára. Mert ha jó közművelődési programokkal nem egészítjük ki a közgyűjteményeink alapfeladatait, akkor előbb-utóbb azzal szembesülhetünk, hogy a felnövekvő nemzedékek tagjai nagobbrészt elkerülik ezeket az intézményeket. Az így kialakuló kulturális deficit viszont komolyabb politikai deficit veszélyét hordozza magában, ezért kell arra törekednünk, hogy erős nemzeti kulturális identitással, komoly és független szellemi és anyagi egzisztenciával rendelkező polgárok legyenek többségben hazánkban, az ő „kinevelésükhöz” viszont elengedhetetlenül fontos a kulturális intézményrendszerünk megóvása és az új kihívásokra való felkészítése. Ezért arra kérek mindenkit: ne rivalist, hanem szövetségést lássunk egymásban. Gondolkodjunk közösségi művelődési terekben, és tegyük azzá a múzeumokat és a könyvtárakat is. Az intézetnek az is feladata lesz, hogy ezt az egymásrautaltságot ne csak a közművelődési, hanem a múzeumi, könyvtári szakemberekkel is megértesse. Az utóbbi fél évben több olyan helyen is megfordultam, ahol erős rivalizálást tapasztaltam a könyvtárosok és a művelődési ház vezetője között. Ez súlyos hiba. Egyre nyilvánvalóbb ugyanis az önkormányzatoknak az a törekvése,

hogy bizonyos intézményeket egybe-össervezenek, hogy egy helyen lás-sák el a könyvtári, a közművelődési, a múzeumi, sőt a sportfeladatokat is. Olyan állami művelődési központok is működnek, ahol az óvoda is része a közösségi művelődési feladatokat ellátó intézménynek. Ehhez az igényhez pedig szakemberképzés kell. A kollégáim kidolgoztak egy új szakképzési tervet – ennek beindításáról Hoffmann Rózsa államtitkár asszonnyal is beszéltem –, ami megoldaná ezt a problémát. Stratégiai kérdés, hogy legyen egy olyan közösségi művelődés szak, amely képes igazodni a változó feltételrendszerhez. Amely olyan tudással vértézi fel a jövő szakembereit, ami képessé teszi őket egy kistelepülésen könyvtári és egyéb feladatok ellátására. Egy ilyen településen ugyanis nincs pénz arra, hogy minden egyes feladat ellátására külön szakember legyen, ám ha például egy 3000 fős falu megkapja a művelődési háza és a könyvtára mellé a korábban a megyei múzeumi egység részét képező kis múzeumot is, azzal valamit kezdenie kell.

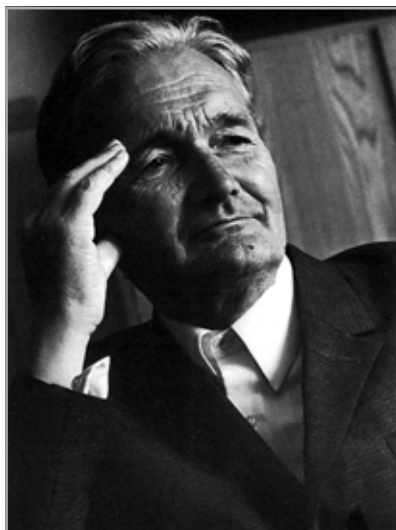
Végezetül hadd szóljak a készülő kézműves stratégiáról, amely reményeim szerint számos kérdésre választ ad. Nem véletlenül van egymás mellett, egy épületben a Hagyományok Háza és a Magyar Művelődési Intézet, hiszen a közösségi művelődés szakemberei számára a népművészeti közösségek meghatározó jelentőségűek. A Nemzeti Kulturális Alapnál is úgy alakítottuk ki a kuratóriumi rendszert, hogy a népművészet és a közművelődés egymás mellé kerüljön. Hiszen az Önök intézményei adnak otthont azoknak a közösségeknek, amelyek élővé teszik a népművészetet, az identitástudatunk markáns részét képező népi hagyományt. Ennek gazdasági vetülete is van: azokon a településeken, ahol kevés a munkalehetőség, segítenünk kell a kézműves foglalkozásokat, amelyek révén ki lehet egészíteni a jövedelmet. Nyilván illúzió, hogy sok népi kézműves meg tud élni kosárfonásból vagy nemezelésből. A feleségem is nemezel, és látom, hogy a különféle kisebb vásárokon mennyit vesznek meg ezekből a tárgyakkól. Ezzel együtt is igen értékes dolognak tartom, hogy valaki kézműves foglalkozással értelmet ad a szabadidejének, s közben valamennyi jövedelmet is termel. Várom, hogy a kézműves stratégiát meg tudjuk együtt vitatni.⁵

5 Időközben a Nemzeti Vidékstratégia részeként elkészült a népi kézművesség stratégiája, amit 2013. március 7-én a Hagyományok Házában V. Német Zsolt vidékfejlesztésért felelős államtitkárrel közösen mutatott be az utódom, Halász János kultúráért felelős államtitkár.

IDŐTLEN KORTÁRSAINK

NÉMETH LÁSZLÓ (1901–1975)

„Miért kallódik el az átlagember, ha a népi kötés meglazul rajta? Nincs, aki helyette érezzen, gondolkozzék. Nem csak Nyugatra vetődött honfitársainkon látjuk, idehaza is. Az utolsó évek legmegdöbbentőbb jelensége annak az ellenállásnak a megszűnése, mellyel a magyarság a maga alkatahoz, reflexeihez ragaszkodott. A nyelvet még beszélik, de a nép nincs.”

Ez a mára betetőzni látszó folyamat régóta aggasztja lelkiismeretes gondolkodóinkat. Németh László a hatvanas évek közepén jegyezte fel megállapítását. A forradalom utáni „konszolidáció” végleg ráébresztette az embereket, hogy az a közösségi lét, ami az egészségesen fejlődő társadalmak természetes velejárója, beláthatatlan időre elveszett. Az egykoron kialakult, érzelmi védelmet jelentő közeg helyett erőltetett, min-

den ízében hazug „közélet” nyomasztó árnya tornyosult az egyén fölé. A kis-közösségek szerves részeként alakuló személyes életforma megszűnt. Az emberek magukra maradtak valós gondjaikkal, amit tovább súlyosbított a kötelezővé tett képmutatás. Elfogadható irányelv nem volt többé, ki-ki a maga képességei, lehetőségei szerint bukdácsol, ügyeskedett, titkolózott – és torzult az elvárásoknak megfelelően. Az egymásért viselt felelősség, kiállítás gyanús színezetet kapott, hiábavaló igyekezett kopott. A kényszerűségből kifelé mutatott, elgépiesedő magatartás ellensúlyozásaként kialakult a befelé fordulásba menekülés, az elfásulás, a „nem az én dolgom” védekezése. A magyarországi önkény irányítói – egyedülálló módon – a magyar nemzeti kötődés minden ágának felszámolására, lejáratására törekedtek.

Az álságos aknamunka megtette hatását, ami egy idő után – szinte észrevétlenül – természetessé vált. Szerecsére szép számmal voltak-vannak kivételek, akik egyéni adottságaikkal, jellemükkel, kitartásukkal igyekeztek ellensúlyozni ezeket a visszasságokat. Németh László nem róluk, hanem azokról beszél, akiknek sem felismerésük, sem erejük nem tette lehetővé az ellenállást. Lemondóan és értetlenül nézte, hogy

az a vágyott minőségeszmény, amire ő az egész életét és munkásságát felfetete, mind távolabb kerül a mindennapi élettől. A kiábrándult – kiábrándított –, minden nemes céltól eltántorított tömeg számára csupán a mesterségesen felfokozott materiális élvezet marad. A művilleg megkapható pillanatnyi öröm habzsolása, a kizárólag önmagára figyelés tökéletesítésének vágya. A közös élmény így szükségtelemmé válik.

Az egyén(iség) értékei azonban nem a semmiből nőnek ki, jelentős részben az őt közrefogó-tápláló-óvó közösség meghatározó kultúrájának eredménye. Család, barátok, nemzet jellemző sajátosságai. A valahova tartozás, a folyamatosság, a megszerzett lelki-szellemi javak öröklése, megőrzése, majd továbbadása nélkül az ember élete hiábavaló, céltalan lesz. A semmihez nem kapcsolódó lét valóban nem több egy értelmetlen villanásnál. Hogyha a nemzet, mint egymást segítő, épülő közösség szétzilálódik, a népi hagyományok megbecsülésén alapuló összetartó erő kiveszik, csak nagyon hosszadalmas és nehéz munkával lesz visszaszerezhető. De ezen múlik a jövő. Németh László ezt pontosan tudta; éppoly pontosan, mint azt, hogy – tűnjék néha mégoly reménytelennek – ezt a küzdelmet soha nem szabad feladni.

WUTKA TAMÁS esszéista. Írásai különféle irodalmi lapokban jelennek meg. Jelenleg a Lyukasóra folyóirat főmunkatársa. Utolsó kötete: Búcsúpillantás az irodalomra (2007).

A TANULÁSBÓL SOSEM ELÉG

INTERJÚ SZÁMFIRA-TURUPOLI NÓRÁVAL

Hegedűs Katalin: *Biológus akartál lenni, majd fodrász, hogyan lettél végül mégis közművelődési szakember?*

Számfira-Turupoli Nóra: Középiskolában környezetvédelmet és településfejlesztést tanultam, legjobban a biológia, szerves kémia, és az irodalom érdekelt. Gondolkoztam pszichológia szakon, végül biológus szakra, a Janus Pannonius Tudományegyetemre jelentkeztem. Hamar rájöttem, hogy ez a szak nem nekem való, így kihagytam egy fél évet, elmentem dolgozni, és újra felvételiztem.

A fodrászat is nagyon érdekelt, sok időt töltöttem egy fodrászszalonban, a barátnőim, családtagjaim haját is én vágtam, szárítottam középiskolában, de fodrásznak sajnos nem tanulhattam, ezért másik szakmát kellett választanom. A családban volt egy ismerős, aki könyvtár-művelődésszervező szakon végzett, és érdekesnek tűnt az a munka, amit végez, így én is erre a szakpárra jelentkeztem. A Berzsényi Dániel Főiskolára jártam, mozgókép- és médiakultúra szakirányt választottam, és az ott töltött évek alatt beleszerettem ennek sokszínűségébe, így mikor végeztem, nem volt kérdés, hogy mindenképp a szakmában szeretnék elhelyezkedni.

H. K.: *Az első munkahely mindenkinek meghatározó, te közel négy évet töltöttél Balatonalmádiban, a Pannónia Kulturális Központban. Mit tanultál meg ott, mivel foglalkoztál? Hogyan kerültél kapcsolatba a megyei módszertannal?*

SZ.-T. N.: Almádiba teljesen véletlenül kerültem, eleinte Siófokon

próbáltam elhelyezkedni, vagy Szombathelyen, ám véletlenül kezembe került egy Veszprémi Napló, amelyben feltűnő helyen szerepelt a Pannónia művelődésszervező álláshirdetése. Jelentkeztem, felvettek. Rögtön első nap „mélyvízbe” dobtak, konferálással kezdtem egy karácsonyi rendezvényen, majd hamarosan a pályázatírás is az én feladatomban lett. E mellett a gyakornokok mentorálása, az intézmény rendezvényeinek adminisztrálása, a statisztika is a feladatkörömben tartozott. Ezen kívül teret engedtek a kreativitásnak, mert a hagyományos rendezvények szervezésén kívül lehetőségem volt a helyi közösségeket érintő, saját ötletek megvalósítására is (pl. amatőr rock zenekarok találkozói, Film és Mozi ünnepe, egészséggel kapcsolatos programok).

A megyei módszertannal gyakorlatilag munkába állásom első hónapjában kapcsolatba kerültem, az akkori Veszprém Megyei Közművelődési Intézet számos képzésén, konferenciáján, szakmai napján, műhelymunkáján részt vettem, és gyakran csatlakoztam a megyei szakemberekhez útitársként, mikor távolabbi képzésre, konferenciára mentünk.

H. K.: *A felnőttképzés volt az egyik kiemelt területed a Veszprém Megyei Közművelődési Intézetben. Egyszerre tanultál, s szervezted mások továbbképzéseit, így a felnőttképzés örömeivel és nehézségeivel két oldalról szembesültél. Milyen emlékeid maradtak ebből az időszakból?*

SZ.-T. N.: Nekem, bevallom, ez az egyik kedvenc területem a közművelődésben belül, nagyon szeretek tanulni, igazából folyamatosan tanulok valamit, szervezett képzésben, vagy magánúton. Nem sok olyan időszak volt eddig az életemben, mikor nem képeztem magam. Rögtön a diploma után jelentkeztem másoddiplomára (egészségfejlesztő mentálhigiénikus), és mellette több szakirányú tanfolyamot is végeztem. Projektmenedzsment, pályázatírás, EU-s pályázatírás, programozás, tervezés, kiadványszerkesztés, nyelvtanfolyam, még lakberendezésre is beiratkoztam. A szakmai továbbképzések mellett, közben „hobbiból” tanultam még varrni, kötni, horgolni, hímezni, sütni. A felnőttképzés szervezése sok örömet adott, mert kialakult egy „mag” a megye területén dolgozó szakemberekből,

civilekből, akik rendszeresen eljártak a képzésekre, műhelymunkákra, és jó volt velük együtt tanulni, fejlődni, segíteni őket a munkájukban. Sokan évekként később is elküldtek egy-egy pályázatot, hogy lássam az együtt tanultakat nem felejtették el.

H. K.: *Azt mondtad, csak az érzi át egy felnőtt tanuló helyzetét, aki maga is tanul, így pár évvel a főiskola után már mentori feladataid is voltak.*

SZ.-T. N.: A Pannónia Kulturális Központban gyakornokokat mentortáltam, akik főleg a nyári időszakban, a nagyrendezvények idején töltötték nálunk a gyakorlatot. Ebből az alapvetően szakmai, gyakornok-mentor szerepből nőtte ki magát hét éve két nagyon szoros barátságom is.

A Megyei Közművelődési Intézetben szintén foglalkoztam gyakornokokkal, én voltam egyikük szakdolgozati konzulense is, ami nagyon megtisztelő volt. Nem sokkal ez után az intézmény az Ötlet programban fogadott két önkéntest, melyben én lehettem az egyik önkéntes-mentor. Kolléganőmmel ketten vettünk részt a mentor-képzéseken, melyek sok tapasztalatot, tudást, és élményt adtak.

Nagyon hasznosnak tartom az önkéntességet, főleg bizonyos életszakaszban segíthet sokat, pl. középiskolásoknak, főiskola alatt, és utána – az álláskeresés idején – mert gyakorlati tapasztalatokkal gazdagodnak, amelyek nagyban segítik a későbbi elhelyezkedésüket, és munkavégzésüket. Ezen túl, amíg valaki önkéntes egy intézményben, addig is

bővül a kapcsolatrendszere és megváltozik, kitágul a látásmódja is.

H. K.: *Beszéltél arról, hogy egészségfejlesztő mentálhigiénikus végzettséged is van, miért tartottad fontosnak, hogy a másoddiplomádat ezen a szakon szerezd meg?*

SZ.-T. N.: Nagyon érdekelt a pszichológia középiskolás koromtól, s ez a főiskolán is elkísért. A művelődésszervező szakon tanultunk pszichológiát, szakpszichológiát, reklámpszichológiát, mentálhigiénét, ezért úgy döntöttem, rögtön jelentkeztem erre a szakra diploma után. Sokat segített az a két év és a rengeteg érdekes kurzus. Segítségükkel betekintést nyertem a zene-, a művészetterápia, a természetgyógyászat és a belgyógyászat témához kapcsolódó fejezeteibe, mely nagy segítségemre volt munkám során az önismeretben és mások megértésében, megismerésében. Szerintem az emberekkel való munkához elengedhetetlen lenne egy ilyen típusú alapképzés, vagy akár továbbképzés keretében egy tanfolyam.

H. K.: *A 2009-2010-es időszak hatalmas változásokat hozott az életedben...*

SZ.-T. N.: Igen, a 2009-es év egyszerre volt nagyon boldog év az életemben, hiszen ebben az évben volt az esküvőnk, nászút, ekkor derült ki, hogy kisbabát várok, ugyanakkor ennek az évnek a végén derült ki az is, hogy a Veszprém Megyei Közművelődési Intézet megszűnik, és összesen 3-4 ember-

rel olvad be a megyei könyvtárba. Nem volt könnyű az év vége, hiszen úgy karácsonyoztunk a kollégákkal, hogy tudtuk, ez az utolsó közös karácsonyunk együtt, a Várban lévő épületünkben.

Az átalakulás és a költözés közben/után mentem el szülési szabadságra, így az átmeneti időszak kicsit könnyebb volt nekem.

H. K.: *Két év „babázás” után kerül-tél vissza a szakmába, könnyen ment a visszailleszkedés?*

SZ.-T. N.: Igazából az idő alatt, míg otthon voltam igyekeztem kapcsolatban maradni a szakmával – főleg helyben, Balatonalmádiban – de néhány megyei kollégával is, így teljesen nem estem ki a mindennapok gyakorlatából, tehát nem is volt nehéz visszailleszkedni.

Olyan volt a munkakezdés, mintha egy új munkahelyre kerültem volna, hiszen helyileg is máshová költözött a feladatellátás, és mivel a megyei könyvtárba olvadt be az intézet, így új igazgatóval is kellett dolgoznom. Szerencsére régóta kapcsolatban voltunk, sokat találkoztunk műhelymunkák, képzések, kerekasztalok kapcsán az igazgatónővel, így nem okozott gondot a közös munka, az együttműködés.

Nem sokkal ezután újabb változás jött, a megyei közművelődési feladatellátás beolvadt a Nemzeti Művelődési Intézetbe, ez pedig megint egy teljesen új helyzetet teremtett, amihez szintén alkalmazkodni kellett.

Kislányával

Előadás a tavaszi konferencián

H. K.: *Milyen tapasztalatokkal lettél gazdagabb az utolsó hónapokban a megyei módszertani irodák létrejötte óta?*

SZ.-T. N.: Voltak olyan megyék, ahonnan ismertem néhány szakembert az országos konferenciákról és a vándorgyűlésekről, de a megyei feladatellátás terén dolgozó kollégák többségével sosem találkoztam. Ez egy nagyon pozitív része az átalakulásnak. Nagyon hasznos, hogy a megyei irodában dolgozó kollégákkal ilyen gyakran találkozhatunk, már most nagyon jó kapcsolat alakult ki köztünk, és biztosan így lesz a jövőben is. Kedves, tapasztalt szakemberekkel találkoztam, akiktől már most sok újat tanultam, és jó érzés az, hogy az ország minden pontján lesz a személyes ismerősünk, kialakul egy szorosabb szakmai közösség, akik a legkülönbébb szakmai kérdésekben tudják majd egymást segíteni.

H. K.: *Az új feladatok közül melyek állnak hozzád a legközelebb?*

SZ.-T. N.: Nagyon örülök, hogy lehetőség van több olyan fejlesztő tevékenységet elindítani, mint például az IKSZT-mentorálás, műhelymunka szervezése, minőségfejlesztés képzés, amatőr művészeti közösségek találkozási, bemutatkozási lehetőségeinek biztosítása, és még sorolhatnám. Hozzám a felnőttképzés, a szakmai továbbképzés, és a közművelődési szakemberek különböző kompetenciáinak fejlesztése

áll legközelebb, így ezekben a projekteknél szeretnék minden alkalommal részt venni. Természetesen a többi feladatunk, az értéktárak létrejöttének koordinálása, a felmerő rendszerű találkozók, az amatőr művészeti közösségek vezetőinek továbbképzése, illetve a nagyszerű Kapunyitogató programok is ugyanolyan fontosak, mindegyiknek megvan a maga szépsége.

Kiemelni semmit nem szeretnék közülük, mert mindegyik egyformán közel áll hozzám, viszont van két projekt-ötlet, amelyeket az idén már szeretnék elkezdni, és jövő évben folytatni. Egyik az Arcok fantáziánévre hallgató program, a másik munkacíme egyelőre „ego-marketing”.

Az ARCOK projekt tulajdonképpen az élethosszig tartó, az élet minden területét érintő tanulás népszerűsítése a hátrányos helyzetben élő fiatalok számára, úgy, hogy egy buszos „túra” keretében élményszerűen mutatunk be nekik

a megye területén élő, dolgozó embereket, „Arcokat”, akik olyan tevékenységet folytatnak, amivel nagyban javítják saját életminőségüket. Nem feltétlen az anyagi helyzetüket, hanem azt, hogy hogyan, milyen módon élnek meg a hétköznapokat, hogyan tudják önmagukat kifejezni, kiteljesíteni. A tervezett „Arcok” között van gombász-horgász nyugalmazott tanár, horgászmúzeumot létrehozó idősebb úr, Halimbáriumban dolgozó, foltvarró kör tag, háztáji gazdálkodó, házi kenyérsütő.

A másik projekt még kidolgozás alatt áll. Középiskolás és végzős főiskolai hallgatók részére szeretnénk „Ego-marketing”, önmenedzselő tanfolyamot szervezni, melyet a helyi rendőrség, pszichológus, pályaválasztási tanácsadó, mentálhigiénikus, fodrász, kozmetikus, stylist közreműködésével, többszörösen szeretnénk megvalósítani. A két korosztálynak persze két külön tanfolyam keretében szerveznénk a készségfejlesztő és ismeretterjesztő tréningeket. A résztvevők tanácsokat kapnak a pályaválasztással, állásra való jelentkezés mikéntjével, állásinterjúval való viselkedéssel, társkereséssel, külső megjelenéssel, önkifejezéssel, stb. kapcsolatban. Napjainkban nagyon sok inger éri ezt a korosztályt, és sokszor elveszettnek érzik magukat a világban, a kis és a nagyobb közösségekben egyaránt, ezzel a tréninggel szeretnénk segíteni az eligazodásban, mintát adni, kicsit utat mutatni.

H. K.: *Van még valami, amiről szívesen beszélne?*

SZ.-T. N.: Az embert sokszor érik negatív hatások, ha így visszagondolok, erre az ugyan nem túl hosszú szakmai pályára, azt hiszem, a legfontosabb, hogy mindig maradjunk optimisták, és minden helyzetben keressük meg azt, ami akkor és ott jó, amit abban az adott szituációban a nehézségek ellenére lehet szeretni. Ennek szellemében dolgoztam az elmúlt tíz évben, s ez motivál az elkövetkező évekre is.

SZÁMFIRA-TURUPOLI NÓRA művelődésszervező, mozgókép- és médiszakember, egészségfejlesztő-mentálhigiénikus, férjezett, egy 3 éves kislány édesanyja.

Az elmúlt évtizedben dolgozott Balatonalmádiban, a Pannónia Kulturális Központ és Könyvtárban, a Veszprém Megyei Közművelődési Intézetben, majd az Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézetben. 2013. január 1-jétől a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Irodájának vezetője.

HEGEDŰS KATALIN népművelő, tanár, kulturális menedzser, jelenleg végzős andragógia mester szakos hallgató a Zsigmond Király Főiskolán. Több mint húsz éve dolgozik közművelődési területen, 2000-tól a Nemzeti Művelődési Intézet (jogelőd intézményének) információs, kommunikációs szakmai munkatársa, jelenleg Kommunikációs Osztályának vezetője, a Budapesti Népművelők Egyesülete elnökségének tagja.

„MŰLT NÉLKÜL NINCS JÖVŐ”

RENDAHAGYÓ BESZÉLGETÉS MAKRA BORBÁLÁVAL

Ülünk a sárga falú, rendezett irodában a Pesti Vármegeyházán és baráti hangon beszélgetünk, csacsogunk gyerekekről, családról, hivatásról, rendről, közös emlékekről. Majd eldöntjük, most már akkor kezdődjön a „hivatalos” interjú, kapcsolnám be a diktafont, és Bori belevág. Alig van helye megszakításnak, csak itt-ott helyeslő bólintásnak, vagy rövid visszakérdésnek. Elkezdődik egy gondolatfolyam, mely közel negyven évet ölel át. Utazunk településről településre, évtizedről évtizedre, s közben kirajzolódik egy életpálya, egy korszak és Pest megye közművelődése.

M. B. A bemutatkozásomat azt hiszem, azzal lehetne indítani, hogy a pályaválasztásom valójában nem volt tudatos. A gimnáziumi évek alatt történelemtanárnak készültem, de úgy éreztem, hogy a felvételire nem sikerült megfelelően felkészülnöm, aminek több rajtam kívül álló oka volt, de ezt most nem részletezném. Akkoriban gyakorlat volt, hogy a tanítószak elvégzése után két év kiegészítővel tanári diplomát lehetett szerezni. Én is ezt az utat választottam és jelentkeztem Esztergomba, a tanítóképzőbe. Akkor még volt a felvételit megelőző alkalmassági vizsga, de mivel én tudtam, hogy nem tudok énekelni, amikor a felvételiztető tanár azt mondta, hogy énekeljek el egy dalt, én azt javasoltam, hogy azt nem tenném, inkább eljátszom zongorán. Természetesen a tanár kioktatott, hogy ha ő azt mondja, hogy énekeljek, akkor énekeljek. No, erre én olyan „molnáros” módon – mert az én lánykori nevem Molnár Borbála –, megismélttem, hogy én akkor sem énekelek, csak zongorázom! – Akkor minek jött ide? – kérdezte? Persze erre én öntudatosan megmondtam, hogy nem tanító akarok lenni, hanem történelemtanár. Hát akkor menjen történelemre! – s azzal eltanácsolt. Szerintem én voltam az egyetlen Esztergomban a tanítóképzőben, akit alkalmassági vizsgán eltanácsoltak. Ennek ellenére otthon biztattak, hogy menjek vissza, ne adjam fel, de időközben találkoztam a nagy szerelemmel, a későbbi férjemmel, aki Gödöllőre járt az agráregyetemre. Hamar eldöntöttük,

hogy összeházasodunk, és azt is, hogy mi nagyon fiatal szülők szeretnénk lenni, tehát nem mentem vissza a képzőbe, ő pedig átment Debrecenbe levelezőszakra, és én a következő évben már az ottani Tanítóképző Főiskola levelező népművelés-könyvtár szakára felvételiztem, aminek Szolnokon volt egy kihelyezett tagozata. Végül ott végeztem, és közben megszületett a kisfiam.

Tökölön kezdtem dolgozni könyvtárosként, amit nagyon szerettem. Kezdő létemre nagy kihívás volt, mert egy raktárszobából kellett kialakítani a könyvtárat. Az akkori ráckevei járási könyvtárosok nagyon jó szakemberek voltak, akikkel Dömsödön kezdtem, ahogy ma mondanák egy „mintaprogrammal”. Egy könyvtárat kellett leltározni, katalogizálni, ahogy az a nagykönyvben meg van írva, s ez nekem nagyon jó lecke volt arra, hogy ezt majd Tökölön egyedül meg tudjam csinálni. Könnyen tanultam, amit értékelték a kollégák és úgy éreztem, hogy a helybeliek is hamar befogadtak. Beleszerettem a könyvtárba, a munkámba, és megvalósult az ál munk is, mert jöttek a gyerekek, és mi közben a férjemmel befejeztük a tanulmányainkat.

Egy idő után úgy éreztük, hogy a lehetőség a Csepel-szigeten kevés egy agrármérnöknek, ezért úgy döntöttünk, hogy a két gyerekkel meg kell próbálnunk valahol máshol felépíteni az önálló életet, a szüleink segítsége nélkül. Elmentünk Mezőtúrra, ahol mindketten az egyik termelőszövetkezetben kaptunk munkát, én, közművelődési előadó lettem, és a városi kórház könyvtárban is dolgoztam. Továbbképzésekkel foglalkoztam, ismeretterjesztő előadásokat szerveztem, kialakítottunk az agrármérnököknek egy szakkönyvtárat, olyan új dolgokat honosítottunk meg, ami ott akkor még ismeretlen volt.

Nagyon élveztem, de egy idő után mindketten zártnak éreztük azt a világot. A nyolcvanas évek elején jártunk, amikor még erős volt a pártirányítás. Nagyon kompromisszum kész voltam és vagyok ma is, de amikor zablát tesznek rám, azt nem tudom elviselni. Ezért is döntöttünk úgy, hogy mégis visszatérünk a szülőföldünkre, a Csepel-szigetre. Aztán tragédia történt. Egy váratlan betegség következtében elvesztettem a fiatal férjemet, és ott maradtam a két gyerekkel, egyedül csak a szüleim segítségére számíthattam.

1985-ben Ráckeven, ahol gimnáziumba jártam, a városi tanács közművelődési referensként kezdetem el dolgozni. Sok izgalmas feladatot volt; újraindítottuk a Ráckevei Újságot, megjelentettünk számos helytörténeti kiadványt, mint pl. a Ráckevei Füzetek. Nagy öröm számomra például, hogy a városi újságban még ma is ugyanazok az emblemikus szimbólumok jelennek meg, amit mi akkor ott egy kis csapattal kialakítottunk.

Ennek az időszaknak újabb nagy kihívása volt az André Kertész Fotómúzeum létrehozásában való közreműködés. Úgy tudom akkoriban az országban még nem volt fotómúzeum. Mivel Kertésznek Szigetbecséhez kötődése volt, a Tavasz Fesztivál keretében kiállítást rendeztek a településen, és ez adta az ötletet, hogy itt kellene létrehozni a fotómúzeumot. A város vezetője nyitott volt a kultúrára és a művész álmát, vágyát is teljesítette, azzal, hogy megvásároltak egy parasztházat, ahol lent két kiállítótermet, a padlástérben pedig alkotószobát alakítottak ki fotóművészek számára. A rendszerváltás után ez az anyag Kecskemétre került. Én ennek a múzeumnak az életre hívásáról szakdolgozatot is készítettem, az akkori Oktatási és Művelődési Minisztérium által szervezett intézményvezetői továbbképzés elvégzésekor. S hogy hogyan csengenek össze a dolgok? Mindez 87-ben történt, s most, hogy felújították a Szigetbecsei Fotómúzeumot és egy albumot is kiadtak róla, a polgármester megkeresett és meghívott, hogy vegyek részt az ünnepségen, mert, mint mondta nekem ennek a múzeumnak létrehozásában komoly szerepem volt. Nagyon jól esett és büszke voltam rá, hogy ennyi év után is számon tartanak és emlékeznek rám.

A hivatal után az Ács Károly Művelődési Központ igazgatója lettem, ahogy most így felidézem azokat az éveket legalább öt – hat olyan program él még ma is, amit mi akkor útjára indítottunk. Mindezek számomra azt bizonyítják, hogy jó alapokat raktunk le, amit az utódok is jónak tartottak és sikerrel továbbvittek.

A pályám során nagyon kevés munkahelyem volt, de ha egy helyről eljöttem, szép emlékekkel távoztam. A munkámra mind a mai napig jellemző az elkötelezettség, a szakszerűség, a minőség és a pontosság. A forma és a tartalom szigorú egysége. Ezt rendkívül fontosnak tartom. Nekem kellene a keretek, a rend, amit a szakmánkban

is alapnak tartok. Egy rendezvénynek annyi *amőbalába* van, annyi váratlan helyzet állhat elő, hogy ha csak egy láncszem gyenge a rendszerben, akkor az egész esemény borulhat. Ezért a rendezvények előtt már hetekkel nagyon részletes, mindenre kiterjedő forgatókönyveket készítettünk, előszervezési, lebonyolítási feladatokkal és az azt lezáró utómunkálatokkal. Ez utóbbiaknak ugyanolyan jelentősége van, mint az előkészítésnek, mert hiszek abban, ha megfelelően dokumentálunk és archiválunk egy eseményt, akkor 80-100 év múlva is lehet majd tudni, hogy milyen volt a XX.–XXI. század közművelődése. Mert múlt nélkül nincs jövő...

Hogy visszatérjek a legelejére, semmiféle tudatosság nem volt a pályaválasztásomban, teljesen véletlenszerűen jött elém a lehetőség. Vagy talán ilyen nem létezik? Talán a Jóisten akarta így. Én egy rendkívül zárkózott ember vagyok a magánéletemben, sok embert be tudok fogadni a szívembe, de boldog vagyok, ha becsukhatom magam mögött az ajtót, és egy könyvvel eltölthetek egy hétvégét. Ez egy olyan kettősség, ami végigkíséri az életemet. Az egyik oldalon a zárkózottság, a másikon pedig naponta kell kitenni a tudásomat, az ötleteimet, a megújulásomat, a lelkemet, a szívemet, vagyis önmagamot a szakma asztalára.

Én az a fajta népművelő voltam és vagyok, *aki sosem ül az első sorban*, hanem mindig hátul, mert *karéjban* kell látnom a rendezvényt, hogy nyugodt legyek – miközben mindig minden alaposan elő volt készítve – én mégis így láttam helyesnek. Egy kis városban

egyszer azt mondta a helyi főorvos: – *Mondja, Borbála, maga miért nem ül itt velünk? – Mert nekem nem az a dolgom, hogy az első sorban üljek, hanem, annak érdekében, hogy minden rendben legyen, mint egy jó karmesternek mindent át kell látnom. Persze ez csapatmunka, a sikerek nem Makra Borbála sikerei, hanem a csapaté.*

A munkámért a pályám során sokáig nem jött érdemi visszajelzés, az utolsó tíz évben azonban csokorban kaptam a különböző kitüntetések, elismeréseket, többek között a Bessenyei-Díjat, a Pest Megye Szolgálatáért-Díjat, a Magyar és a Pest Megyei Népművelők Egyesületének díjait... Miután vallom, hogy ezt a munkát csak csapatban lehet eredményesen végezni, ezért a munkatársaimtól kapott „Mi Értünk” Díjat is a legnagyobb elismeréseim közé sorolom.

H. K.: *Mikor jöttél el Ráckevéről?*

1997 januárjában váltottam. Úgy éreztem, hogy kinőttem a feladatot, túl sok kompromisszumot kellett kötnöm, azt hiszem túl sok személyességgel találkoztam a munkám során. Ahogy korábban már említettem, ha ez engem úgy béklyózik meg, hogy a szakmaiságot is hátráltatja, akkor fel kell állni. Ezt a döntést meghoztam, pedig még nem tudtam hova megyek, mit fogok csinálni.... Abban az időben történt, hogy a Pest Megyei Közművelődési Információs Központ Szentendréről beköltözött a Vármegyeházára. Számomra itt nyílt lehetőség, ahol kezdetben a felnőttképzéssel, munkaügyekkel, szabályzatokkal foglalkoztam, ami mind a mai napig az erősségeim közé tartozik.

H. K.: *Nem hiányzott az a nagy nyüzsgés, amit Ráckeven megszoktál?*

Itt az első az volt, hogy meg kellett tanulni Pest megyeiül gondolkodni. Nincs helyi társadalom, nincs Mari néni, Józsi bácsi, főorvos úr... Nincsenek közvetlen ismerősök, nem jönnek be az irodába, nem futunk össze az utcán. Bekerültem egy világvárosba, meg kellett szokni az ingázást, a megyei módszertani feladatokat, meg kellett ismerni a megyében dolgozó kollégákat. Talán olyan szempontból is jót tett nekem a váltás, hogy csöndesedtek körülöttem a dolgok, mert közben édesanyám nagyon beteg lett, és így a munkát és a családot sikerült összehangolni.

2001-ben megbízták majd 2003-ban kineveztek a Pest Megyei Közművelődési Információs Központ vezetésére. Nagyon nehéz munkába csöppentem, nagyon rövid határidőt kaptam, hogy rendezzem az intézmény dolgait és indítsam el a szakmai munkát. Rengeteget dolgoztam, 22 pontból álló listákkal érkeztem hajnalonként a munkába, mert ha már vállaltam, nem akartam kudarcot vallani. Izgalmas volt, mert meg kellett oldani a feladatokat, amit előírtak számomra, de ugyanakkor el lehetett indulni új utakon. Hamar eldöntöttem, hogy lépésről lépésre épitem fel az intézményt, mert úgy gondoltam, ha egyszerre indítok minden fronton, akkor az teljesíthetetlen.

A következetességemet és a menet közben felépített kollektíva eredményességét igazolja 2005 augusztusában a kollégáimtól kapott „Mi értünk” Alapítvány és annak díja, melyet a kollégák szimbolikusan alapítottak. Az összes díjam közül ez az egy van az irodám falán, mert ez olyan elismerés a kollégáktól, amit a mai napig meghatódva nézek.

A kinevezésem után évekig Intézünk az országos trenddel ellentétben folyamatos fejlődést mutatott. Évről évre nőtt a költségvetésünk, közalkalmazotti juttatásokat tudtunk biztosítani, például volt ruhapénz, üdülési hozzájárulás, jutalom, kaptak laptopot, mobiltelefont a munkatársak. A költségvetési tárgyalásokon sikerült elérnem, hogy a jó munkáért munkáltatói döntésen alapuló béreket és címekeket adhattam. A kollégák pedig látták, hogy nem magamért, hanem az ő elismerésükért harcolok. Az induláskor festettünk, bútorokat cseréltünk, folyamatosan megteremtettük a szakmai munka személyi, tárgyi feltételeit,

s együtt kialakítottuk azokat a csomópontokat, amelyeket mindenképpen meg akartunk valósítani. A következő építkező munkának köszönhetően lettek erős területeink. Létrehoztuk a honlapot, megújítottuk az újságot, vittük tovább a régi tradíciókat és új folyamatokat indítottunk. Megtaláltuk a kapcsolódási pontokat a Pest Megyei Népművelők Egyesületével, hogy vállelve segítsük a másik szervezetét. Mindig egymást erősítettük, közös üggyé vált a pl. az évente Balatonszemesen megrendezett három napos szakmai továbbképzés.

Mindig rendkívül jó kapcsolatomban voltam a fenntartóval, elismerték amit csináltunk, biztosították a feltételeket és hagytak bennünket dolgozni, többször dicséretben is részesültünk.

Az Intézet beszámolóit, munkaterveit, szabályzatait és szakmai tevékeny-

sége az évek során olyan rendbe szerveződött, hogy 2012-ben meg tudtuk pályázni és el is nyertük a Minősített Közművelődési Intézmény címet. Mindig minőségi munkára törekedtünk számunkra a cím elnyerése ennek mintegy visszaigazolása volt.

H. K.: *Néhány hónapja, pontosan 2013 áprilisától ti is a Nemzeti Művelődési Intézethez tartoztok már szervezetiileg. Milyen változásokat hozott ez az életeredben?*

A változás elsősorban szervezetiileg hatott rám és ránk, hiszen egy kis Intézetből egy országos szervezetbe kerültünk, ami a mindennapi munkavégzésben is érezteti hatását, és ez a szervezeti működésben és a tartalmi tevékenységben is megnyilvánul. A változást nemcsak a nagy szervezethez való tartozás jelenti, hanem a megyék sokszínűsége

géből, szakmai sajátosságaiból adódó feladatok összehangolásában ránk háruló közreműködés is. Ezek a feladatok ismét új kihívásokat jelentenek számunkra, mert értékeinket megtartva szeretnénk az új feladatok megvalósításában részt venni. Ezek között a feladatok között vannak olyanok is, amiket mi már évek óta csinálunk, de most a megvalósítás módszerei újak, ilyen pl. a Kapunyitóató és az Értéktár. Ebben a folyamatban kollégáimmal mindent megteszünk azért, hogy évtizedes szakmai tapasztalataink, eredményeink az új intézmény hasznára váljanak.

H.K: *Hogyan tudtok együtt dolgozni a többi megyei kollégáival?*

Nekem kinyíltak az ajtók. Van, akit nem ismertem, van olyan, akiről tudtam, hogy hol dolgozik, ő is ismert, de semmilyen szakmai kapcsolatunk nem

volt, és most örülök, hogy ebben az új szervezetben együtt vagyunk jelen. Érzek egyfajta közös gondolkodást, sokszor felhívjuk egymást, sokkal közelebb kerültünk egymáshoz, mint korábban.

H.K: *Milyen terveid vannak, amit mindenképpen szeretnél megvalósítani?*

Szeretném, ha a Pest Megyei Iroda az eddig kialakított szakmai tevékenységét továbbvihetné, és az új feladatok ezekre az alapokra épülnének. Fontosnak tartom, hogy az általunk elkészített, a működést biztosító bianco dokumentumtár megújuljon, mert erre nagy szüksége van a településeken dolgozó kollégáknak és önkormányzatoknak. A jogszabályi változásokat követve meg kell találnunk azokat a kapcsolódási pontokat, hogy a jövőben a megyei módszertan milyen új lehetőségeket, milyen szakmai háttérrel

tud biztosítani a településeknek, és az ott élő közösségeknek.

H.K: *Ebbe a nagy rendszerbe hogyan fér bele a család, hogyan fér bele négy generáció az életedbe?*

Ugyanolyan fontos mindkettő. A családom és a munkám párhuzamosan fut az életemben. Egymás mellett, jó szervezéssel minden megoldható. Édesapámmal együtt élek, aki 88 éves kora ellenére a maga bölcsességével ma is segít eligazodni a világ folyásában. Mindkét gyermekemmel és unokáimmal minden héten találkozom. Mert, ha azt mondja a hat éves unokám, hogy mama, eljössz megnézni, hogyan motorozom? Akkor, mindent félreteresz, utazom 30 kilométert, hogy lássam. Ha a 12 évesnek zongoravizsgálója van, akkor ott vagyok és vele örülök a sikerének. Ha a nagylány unokám Bridget Bardot képet tesz ki a Facebook oldalára, akkor veszek neki egy könyvet, hogy többet megtudjon róla.

Szükségünk van a nagy családi beszélgetésekre és ünnepekre. Sok közös történetünk van, ezek hétköznapi apró örömök, mert Édesanyám engem arra tanított, hogy mindenkit az életében kell szeretni, de nagyon.

Szertartásosan figyelek a nagy ünnepekre, névnapokra, születésnapokra. Karácsonykor 10-12-en ülünk az ünnepi asztalnál, ilyenkor mindenkinek a kedvencét készítem el.

Évtizedek óta december 24-én mindig bemegyek az éjféli misére a Szent István Bazilikába. Nekem ez egyben mindig az év végi számadás, hogy Isten színe előtt áttekintsem, mit is végeztem el abban az évben.

MAKRA BORBÁLA 2013. 04. 01. óta a Nemzeti Művelődési Intézet Pest Megyei Irodájának vezetője. Közel négy évtizede dolgozik a közművelődés területén. Alapdiplomáját a debreceni Tanítóképző Főiskola népművelés könyvtár szakán szerezte. Pályafutása során – 39 év – folyamatosan képezte magát, egyetemi tanulmányokat folytatott és számos OKJ-s szakmai képzéseken vett részt. 1998 óta közművelődési szakértőként dolgozik. Az elmúlt 11 évben több állami, megyei és szakmai elismerésben, kitüntetésben részesült; a Besenyei-Díj, a Pest Megye Szolgálatáért-Díj, a Magyar és a Pest Megyei Népművelők Egyesületének elismeréseiben. Számos szakmai publikációt, dolgozatot készített, és az elmúlt évek alatt az intézmény szakmai tevékenységét is feldolgozta. Családjával a Pest megyei Szigetújfaluban él. Szakmai pályafutását a Csepel szigeten kezdte; Tökölön, és Ráckeven. 1997 januárjától dolgozik a Pest megyei módszertani feladatellátás területén.

„SZERENCSÉS CSILLAGZAT ALATT SZÜLETTEM”

INTERJÚ KOCSIS KLÁRÁVAL

H. K.: *Hol „Kaput nyitogatsz”, hol alkotótáborban tevékenykedsz. Nem könnyű téged nyáron elérni. Állandóan mozgásban vagy. Ez családi örökség?*

K. K.: A szüleim tizenháromszor költöztek mielőtt megtalálták az igazi otthonukat, itt Békéscsabán. Kaposváron születtem, de mindig is alföldi lánynak tartottam magam, hiszen hároméves koromban került a családom Gyomaendrődre. Édesapám mezőgazdasággal foglalkozott, a helyi termelőszövetkezetben volt agrármérnök. A Hármas-Körös partján nőttem fel, majd kamaszkoromban a középiskolát már Békéscsabán végeztem.

H. K.: *Könnyen ment a pályaválasztás a gimnázium után?*

K. K.: A gimnázium utolsó éveiben, mikor el kellett dönteni, hogy milyen hivatást választok, a rajz és a képzőművészet iránti fogékonyságom döntötte el, hogy rajztanári szakot válasszak a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, Szegeden. Véletlenszerűen esett a választásom a művelődésszervező szakpárra. A közművelődésben eltöltött évek során bizonyosodott az, hogy ez a párosítás sok szempontból hasznomra vált, hiszen a művészeti kompetenciáim pozitív hatással bírnak a mindennapi munkavég-

zésemre. Meggyőződésem az, hogy egy jó népművelőnek kell, hogy legyen valamilyen „beütése” ahhoz, hogy szívvel-lélekkel tudja ezt a munkát végezni. Ez a beütés nálam a képzőművészet.

H. K.: *Főiskola után rögtön a közművelődés területén helyezkedtél el, vagy volt még kitérő?*

K. K.: A főiskola elvégzése után egy általános iskolában, Gyulaváriban helyezkedtem el rajztanárként. Rá egy évre már a Békés Megyei Művelődési Központ Kézműves Szakiskolájában tanítottam óraadóként. A tanév közepén megüresedett egy népművelői státusz a központban, és kapva az alkalmon megemlítettem az akkori igazgató-helyettesnek, Pál Miklósnénak, hogy nekem van diplomám művelődésszervezésből is, és szeretném kipróbálni magam ezen a pályán. S mint később kiderült ez a döntés az egész későbbi életutamra rányomta a bélyegét. Folyamatosan élt bennem a tudásvágy, így amikor kiderült számra, hogy ezen a pályán szeret-

nék maradni, akkor jelentkeztem a Debreceni Tudományegyetem művelődési-és felnőttképzési menedzser szakára, ahol 2003-ban szereztem diplomát. Ettől fogva már semmi nem tántoríthatott el attól, hogy igazi közművelődési szakemberré váljak. Azt gondolom, hogy kifejezetten szerencsés csillagzat alatt születtem, hiszen már huszonöt éves korom előtt megtapasztalhattam mi az, hogy hivatástudat. Milyen az, amikor az ember olyan munkát végez, ami szervesen az élete része, és ami beépül a mindennapjaiba. A családomtól többször kapok arra megjegyzéseket, hogy nem is dolgozni járok, hanem szórakozni.

H. K.: *Milyen feladatok tartoztak hozzád a kezdetekben? Meghatározó volt ez az időszak az életedben?*

K. K.: A Békés Megyei Művelődési Központ egy nagy infrastruktúrával rendelkező, majd harminc alkalmazottat foglalkoztató intézmény volt, ahol az igazán elismert szakemberektől tanulhattam meg a szakma csínját-

Kreatívan Határok Nélkül – ifjúsági Művészeti Tábor

bíját. Úgy mint, Dr. Pap István, Pál Miklósné, Dombi Ildikó vagy Pocsajiné Fábán Magdolna. Én voltam a kis „pelyhes”, akit mindenki tanítgatott, a szárnyai alá vett, és amikor kellett engedett önállóan kibontakozni. A mi „családunknak” azt hiszem az volt az erőssége, hogy mindenki azzal foglalkozhatott, ami közel állt a szívéhez. Így teljesen természetes volt, hogy azok a területek kerültek hozzám, amelyek valamilyen művészethez kapcsolódnak, mint a képzőművészet, a fotó, a népzene és a kórusművészet. Emellett aktívan tevékenykedtem a honismeret területén is. Több évig voltam a Karácsonyi János Honismereti Egyesület titkára is. Úgy gondolom, hogy ehhez a szakmához minimum két éves tapasztalat kell, hogy aki belecsöppen, átlássa a rendszert, és tudjon önállóan dolgozni. Mindezt én is megtapasztaltam, az évek múlásával egyre nagyobb és komolyabb rendezvényeket kellett szerveznie és lebonyolítanom. Az MMK-s évek alatt voltak olyan programok, amelyek még most is élnek bennem. Ilyen volt például a Virtuális Művészeti Konferencia, a Kreatív Határok Nélkül – ifjúsági művészeti tábor és a Szülőföldünk, Békés Megye Amatőr Művészeti Fesztivál.

H. K.: *A helyi civil szervezetekkel milyen volt az intézmény kapcsolata?*

K. K.: Az MMK kiváló példája volt annak, hogy megyei ernyőszervezetként hogyan lehet a civil szférával együtt tevékenykedni, a közös cél elérése érdekében partner együttműködéseket kialakítani. A mi házukhoz tartozott a Békés Megyei Népművészeti Egyesület, a Békés Megyei Néptáncosok Szövetsége, a Körös-Vidék Drámapedagógiájáért Alapítvány, a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesülete, a Dél-alföldi Regionális Közművelődési Egyesület. Nem volt olyan rendezvényünk, amely ne valamely civil szervezettel közösen valósult volna meg. Ennek természetesen a partneri együttműködésen kívül a források megszerzésében is nagy jelentősége volt. Emlékeim szerint 2006-ban kezdődtek el országos szinten a megyei művelődési központok tevékenységeinek átalakítása. Ekkor már nálunk is érezhető volt, hogy nagy változások előtt állunk. A Békés Megyei Önkormányzat 2007-ben döntött úgy, hogy átszervezi a megyei módszertani tanácsadást és szolgáltatást, és ezzel együtt megszüntette a Békés Megyei Művelődési Központot.

A közművelődési szakemberek a Békés Megyei Könyvtár épületében folytathatták a szakmai tevékenységüket, amely átmeneti időszak közel másfél évig tartott.

H. K.: *Ha jól emlékszem pont ebben az időszakban jött nálatok a gyermekáldás.*

K. K.: Igen, nem véletlen mondják rám, hogy szerencsés csillagzat alatt születtem, hiszen ezt az átszervezési időszakot én már otthonról követtem figyelemmel, mivel 2006-ban születtem meg a kislányom, Lilla, és rá húsz hónapra megérkezett Csongor fiam is a családba. A családtervezés, mint minden más az életben, tudatosan és a tervek szerint alakult. Azért van ilyen kis korkülönbség a gyerekek között, hogy együtt nőjenek fel, mindig ott lehessenek egymás mellett, és mindig számíthassanak egymásra. A GYES-en töltött évek alatt persze folyamatos kapcsolatot tartottam a kollegákkal, és amikor kellett besegítettem a munkába. Például a 2008-as Amator Artium megszervezését és lebonyolítását a két baba mellett örömmel láttam el, hiszen a képzőművészeti terület az örök szerelem számomra.

H. K.: *Új helyre, de részben a régi szervezetbe tértél vissza a kollégáid közé. Mi változott? Milyen kihívásoknak kellett megfelelni a megváltozott helyzetben?*

K. K.: A Békés Megyei Önkormányzat döntése értelmében 2009-től

a Békés Megyei IBSEN Nonprofit Kht. együttműködési megállapodás keretében vette át a megyei közművelődési feladatellátást. Nagy kitörés volt az életünkben, amikor 2010 szeptemberében beköltözhattünk a Békéscsaba főterén felújított Ibsen Ház épületébe, amelyre úgy gondolom méltó helyet kapott a megyei kulturális iroda. Az IBSEN-es évek több szempontból is kiemelkedőek voltak. Egyrészt azért, mert 2009-től Békés megyében elindult a feladatfinanszírozásos rendszer, amely azt eredményezte, hogy amíg a korábbi években szinte kizárólag csak pályázati forrásokból tudtuk megvalósítani a szakmai tevékenységeinket, attól kezdve megfelelő anyagi támogatást kaptunk programjaink megrendezéséhez a megyei önkormányzattól. A feladatfinanszírozás akkor nekünk is nagyon új volt. Nehéz volt egy évre előre gondolkodni, az előírt kommunikációs kötelezettségeket betartani. Viszont ennek előnyeit is hamar megtapasztaltuk az által, hogy a projektszerű gondolkodás tervezett és tudatos szakmai munkát tett lehetővé. Másrészt ebben az időszakban kaptak lehetőséget a közművelődési intézmények az Európai Unió forrásaihoz való hozzáféréshez. Az elsők között pályáztunk a TÁMOP „Építő közösségek” 1. és 2. körös pályázataira, amiket sikeresen megnyertünk. Korábban is volt már ebben tapasztalatunk, mert a Békés Megyei Művelődési Központtal már korábban egy HEFOP-os pályázatot lebonyolítottunk, így nem egészen kezdőként csaptunk bele az új kihívásokba. A sikeres projektekkal a

Kulturális Örökség Napja az Ibsen Házban

TÁMOP konzorciumi megbeszélés

hátunk mögött felvértezve 2012-ben nem volt olyan közművelődést érintő TÁMOP-os projekt, amire mi ne futottunk volna rá. A munka meg is hozta a gyümölcsét, hiszen a beadott négy pályázat közül hármat megnyertünk, egy pedig jelenleg tartaléklistán van.

A szakmai előmenetelemet tekintve, 2009-től a GYES után visszatérve a szervezetbe, teljesen önálló és felelősségteljes munkát végeztem. 2012 augusztusában a Békés Megyei IBSEN Nonprofit Kft. ügyvezetőjévé választottak. Ez az év már nem volt olyan zökkenőmentes, mint a korábbiak, hiszen ekkor vette át a Békés Megyei Önkormányzattól a Békés Megyei Intézményfenntartó Központ a Kft. tulajdonosi jogát, amely azt eredményezte, hogy nagyon szűkös keretek között kellett a tevékenységeinket folytatni. Ezért pozitívan fogadtam az Intézetbe való integrációt, mert ezzel láttam további lehetőséget a megyei módszertan fennmaradásának.

H. K.: *Hatalmas szervezetbe kerültek, sok új arc is van a megyei kollégák között? Könnyen ment az újabb váltás?*

K. K.: Azt gondolom, hogy talán nekünk ment a legkönnyebben az áttérés, hiszen olyan rendszerbe csatlakoztunk be, amelynek gyakorlata Békés megyéből gyökerezik. Mi tudtuk mi az, hogy feladatfinanszírozás, nálunk megvolt a megfelelő humán erőforrás, nekünk megvolt – a TÁMOP pályázatoknak köszönhetően – az infrastrukturális háttérünk. Mindenképpen pozitív változásnak érzem, hogy az ország min-

den szegletében élő szakmai kapcsolatot tudtunk kiépíteni, a mindennapi munkában tudunk egymásnak segíteni, megosztani egymással a tapasztalatainkat. Úgy érzem, hogy ebben az országos szakmai hálózatban rejlik az Intézet igazi erőssége.

A feladatfinanszírozás kapcsán nem fogtuk vissza magunkat, a régi gyakorlatot követve üres járatok nélkül állítottuk össze a 2013-as programlistánkat. Igyekszem a kollegáim kompetenciáit szem előtt tartva szétosztani a feladatokat, és meggyőződésem az, hogy ez a kulcsa annak, hogy a nagy mennyiség mellé magas színvonal és minőség is társul.

H. K.: *A mintaprojektek kapcsán ti egy olyan programot valósítottok meg, aminek van már előzménye.*

K. K.: Biztosan a „Pepita” Táborunkra gondolsz. Az ötlet onnan jött, hogy 2003-ban a Békés Megyei Művelődési Központtal valósítottuk meg a Kreatívan Határok Nélkül – ifjúsági művészeti tábort, amely arról szólt, hogy különböző kulturális identitással bíró, különböző nyelven beszélő fiatalok, azáltal hogy közös „művészeti nyelvet” beszélnek, hogyan tudják

megérteni egymást, közösen alkotni és minőségi produktumokat létrehozni. Ezt a célkitűzést szem előtt tartva dolgoztuk ki azt a mintaprojektet, amely roma és nem roma fiatalok részvételével megvalósuló program, ahol a fiatalok közötti láthatatlan szakadékok a művészetek által kívánjuk áthidalni. A közös kreatív munka és az alkotó folyamat közösségformáló ereje az egyik leghatékonyabb integrációt elősegítő eszköz. A feladatok közös megoldása segíti az előítéletek leküzdését. A sikerélmények olyan pozitív visszajelzéseket jelentenek a gyermekek számára, amelyekkel további ösztönzést kapnak a kreatív és művészi kompetenciák fejlesztésére, kibontakozására. A program a kreatív ipar egy-egy területét érinti: képzőművészet, tánc, zene, iparművészet. Az egy-egy napos foglalkozások során a diákok bepillantást kaphatnak az adott kreatív terület a roma és magyar népi hagyományaihoz, illetve a mai modern, „trendi” művészeti stílusok is helyet kapnak. A Pepita – kreatív tábor fiataloknak az integráció jegyében című program egy mintaprojekt, ahol azt mutatják be, hogy a művészet sajátos eszközeivel hogyan lehet tenni az egymás elfogadása, megértése, előítéletek leküzdése érdekében.

Fontosnak tartjuk a program módszertani szerepét is, amitől mintaprojektté válhat. Ebbe beletartozik a mérőeszköz kidolgozása a szociális kompetenciák változásához, bemenetimeneti mérés készítése, ezek elemzése, tanulságok értelmezése. Ez a mérés lehetőséget ad arra, hogy az elért eredmények hitelesek, egzaktak legyenek, a mintaprojektet mérésmetodikailag is alátámassza.

Lényeges a tevékenységek dokumentálása, módszertani leírás készítése olyan formában, hogy azt bárki megtarthassa, adaptálhassa, a tábor leírásában rögzíteni kell az anyagi, tárgyi és személyi feltételeket: milyen anyagi kondíciókkal, milyen eszközrendszerrel, milyen végzettséggel lehet ezt a projektet megvalósítani.

Bízunk benne, hogy a projekt így igazi mintává, jó gyakorlattá válhat!

KOCSIS KLÁRA a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán rajz-művelődésszervező szakon végzett 1999-ben. Majd 2003-ban szerzett diplomát a Debreceni Tudományegyetem Művelődési- és Felnevelési menedzser szakán. 2000-tól a megyei módszertanban dolgozik. Jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodájának módszertani csoportvezetője.

MÁTYÁS IRÉN, A ZSÁMBÉKI SZÍNHÁZI BÁZIS IGAZGATÓJA (1953–2013)

theater.hu fotó – Illovszky Béla

Életének 61. évében, 2013. május 22-én hosszú betegség után elhunyt Mátyás Irén, a Zsámbéki Színházi Bázis igazgatója, az elmúlt 30 év magyar színháztörténetének egyik legkülönlegesebb alakja. Egyedivé az teszi tevékenységét, hogy kivülrőlként – népművelőként – teremtett meg és tartott fenn egy összetéveszthetetlenül fontos színházi műhelyt.

Mátyás Irén Nyírbátorban született 1953. április 24-én. A nyírbátori Besenyei György Tanárképző Főiskolán diplomázott, majd a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett kulturális menedzseri diplomát.

Zsámbékra 1982-ben költözött férjével, Bicskei Gáborral, aki a helyi Művelődési Ház igazgatója volt, s aki a '70-es években a Népművelési Intézet színházi referenseként dolgozott. 1983-ban együtt alapították a Zsámbéki Szombatok rendezvénysorozatát, amely a zsámbéki Romtemplom látványképére alapozva a falunapból szép lassan országos jelentőségű nyári színházi fesztivállá nőtt, egyre nagyobb országos figyelmet kapva. A szombatok hamarosan csütörtöktől vasárnapig tartó hétvégékké bővültek.

Férje korai halála után, 1990-től egyedül folytatta az egyik legizgalmasabb nyári színházi játszóhely szervezését. Nemcsak vendéglőadásokat hívtak meg, hanem saját bemutatókat is tartottak. Ezek közül a legelső, és talán máig leghíresebb a Beatrice Bleont rendezte Mester és Margarita volt (és talán a legjobb a Szentivánéji álom). De mások is mutattak be itt új előadásokat, például Bocsárdi László (Antigoné, Bánk bán), Vidnyánszky Attila (Három nővér), Horváth Csaba (Passió), Simon Balázs (Pulcinella közlegény).

1995-től Zsámbéki Nyári Színház néven önálló intézményként szerveződött a fesztiválsorozat, amelynek keretében prózai és zenés színházi előadásokat mutattak be Zsámbék több pontján, olykor egészen meghökkentő helyszíneken is. A zsámbéki fesztivál jelentős kulturális eseménnyé nőtte ki magát, színes programjai – színelőadások, koncertek, táncelőadások – több ezer látogatót vonzottak Zsámbékra. Az évente megrendezésre kerülő határokon túli és hazai amatőr színjátszók fesztiválsorozatán rendszeresen dolgoztak együtt közös alkotóműhely keretében magyar és román színházművészek, az előadások mellett szakmai vitákon, beszélgetéseken is részt vehettek. Az ezekben megjelenő nyitott

szemlélet termékenyítően hatott a magyar színházi gondolkodásra.

A műsorfüzetekben évről évre mintegy beszámolt halott férjének – két éve, 2011-ben például egyebek közt így: „A történet első hét évében a Te szenvedélyből született és működött ez az egész. Annyi szenvedélyt töltöttél bele abban a hét évben, hogy elég volt négyszer hét évre. Mert a huszonnyolcadik nyár kezdődik.”

Alapítója és létrehozója a Zsámbéki Színházi és Művészeti Bázis és Légvédelmi Múzeumnak. A Magyarországi Szabadtéri Színházak Szövetségének társelnöke volt.

Az idei a Zsámbéki Színházi Bázis 30. évada.

Munkájáért 1989-ben Kiváló Népművelő kitüntetés, 1997-ben Podmaniczky-díjat, 2013-ban Amfiteátrum-díjat kapott. 1998-ban munkásságáért Zsámbék Önkormányzata díszpolgári címet adományozott neki.

Az ellenfeny.hu, a nol.hu, a szinhaz.hu és a zsambek.hu internetes forrásai-ból összeállította:

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI
INTÉZET PEST MEGYEI
IRODÁJA

Férje volt: Bicskei Gábor (1937. Tápiószentmárton – 1990. Zsámbék) író, rendező, népművelő. A Zsámbéki Szombatok alapítója. Számos cikke és tanulmánya jelent meg az amatőr művészeti mozgalmakkal kapcsolatban. Az 1970-es években a Népművelési Intézet munkatársaként a korszak jelentős amatőr színjátszó mozgalmának egyik fontos szervező egyénisége. A budapesti Játékszín alapító igazgatója. 1983-tól a Zsámbéki Szombatok alapító művészeti vezetője, a rendezői munkálatokat feleségével, Mátyás Irénnel végezte. Főbb művei: *Amatőrök színjátéka*, Móra Kiadó, 1983. *Ott a helyed Joe* – novellás kötet. Szépirodalmi Kiadó, 1985.

ISTENNÉL A KEGYELEM

– Ki vagy te, hogy megbocsáss? – kérdezte évekkkel ezelőtt egy, nálam nemcsak tizenöt évvel okosabb barátnóm.

Meghökkenem. A Miatyánk etikáján felnövekedvén, magától értetődőnek, természetesnek tűnt előttem a miképpen-azonképpen szép aránya, a nagyvonalúság szellemi eleganciája, a megbocsátás etikai érték volta. S riasztónak, emberhez nem méltónak, kicsinyesnek, sőt: nevetségesnek a bosszú és a gyűlölet. Hiszen a dolgok szakadatlanul változnak, újjá alakulnak. Ugyan ki veheti annyira komolyan önmagát, saját sérelmeit, hogy évek-évtizedek múltán is gyűlölködjön, és bosszúért lihegjen, még ha történetesen igaza van is? Tehát lehetséges volna – kezdtem eltűnődni – egy harmadik alternatíva?

– És az áldozatot, azt nem sajnálok? – mondta akkoriban jogász barátom, amikor a halálbüntetés kegyetlensége ellen pöröltem, és azt állítottam, hogy az egyik erőszakos halál nem teheti jóvá a másikat. – És a lehetséges áldozatait nem sajnálok?

Meghökkenem, újra.

– Mi, akik humanisták vagyunk – mondta néhány hónapja egy okos ember, akit tisztellek és szeretek. Nem tiltakoztam – hogy én ugyan nem vagyok humanista –, és nem vitakoztam, hogy az ő humanizmusa is hamis istennek szolgál, noha nemes indítékból, sőt: hozzá is járult, hogy ama hamisság istenné növekedhessék. Másoktól számtalan áldozatot követelővé, érte semmit nem adóvá, másokat és önmagát pusztítóvá-elpusztítóvá. Éppen végleges pusztulásáról hozott hírt, nem volt helye sem a tiltakozásnak, sem a vitának. De árulkodik a hallgatás, s bizonyára kegyetlennek tartott és tart, azóta is.

Magam is kegyetlennek tartottam barátnóm mondatát, a halálbüntetést és

a régi formulát, amely sokáig volt használatos az igazságszolgáltatás gyakorlatában: Istennél a kegyelem!

No persze, az irgalom volna szép és emberséges, de mennyivel kényelmesebb az olyan nehezen ellenőrizhető isteni trónus elé utalni azt, ami a magunk dolga volna! – gondoltam akkor. Sok mindent kellett átélnem, látnom, végiggondolnom ahhoz, hogy megértsem a régi formula rezignált, szomorú tárgyilagosságát, a *non possumus* realizmusát. Hogy megállapítsam nem egyszer: nem tehetem magas sem, hogy könnyed „spongyát rá!” felkiáltással jónak állítsam azt, ami rossz, felmentést adjak arra, ami gyalázatos és igazságtalan, jelentéktelennek valljam azt, ami jelentős és értékeket romboló, csak azért, mert minden rossznak egy-egy esendő emberi lény a hordozója, aki részvétet és irgalmat érdemel. Hogy az a változó, nehezen felmérhető, de magjában mégis oly szilárd valami, amit erkölcsi világrendnek nevezünk, nem léphető át az udvarias gesztusok szintjén, vagy ha átlépjük: meg is sértjük. Hogy egy bizonyos határon túl: a becsapott ajtók, zabolátlán indulatok, akaratlan bántások, mindannyiunkkal előforduló gyöngegeknek határán túl nincs helye a sokunk ízlése szerint való „nem történt semmi”-nek: mivelhogya történt valami. Hogy Istennél a kegyelem – és ebből a szempontból tökéletesen mindegy, hogy hisz-e benne az ember vagy sem.

Mostanában egyre többször állapítottuk meg barátainkkal, meglepődve, hogy külön-külön, de majdnem egy időben jutottunk el ideig: nem vagyunk már humanisták. Mert azt tapasztaltuk, hogy a nagyvonalú adakozás – adjunk bármit, bármilyen műfajban – és a mindent megbocsátás fényűzését nem engedhetjük meg magunknak minden-

kivel szemben. Mert ártunk vele. Mert vannak ostoba emberek, silány minőségű jellemek, akik az elegáns gesztusokat a fölfalatasra készséges áldozat jelenének vélik. Akikből a gyöngéség – vagy gyöngeség, noha különbséget kell tennünk a kettő között – kicsalogatja az agresszivitást. Akik, ha egyszer segítettek rajtuk, jussként követelik, és bosszút állnak, ó, nem a rosszért: a jóért. Akik gyűlöletesnek tartják, ha valaki külön náluk: közös mesterségükben, véletlenül meglévő képességeikben, bármiben, ami sosem ártott nekik: – A pusztá léted a baj! –, és igazat mondanak. Mert a normális ember egészsége, humanizmusa, humora szavak nélkül is a silányagukat bizonyítja, elviselhetetlenül.

– De hát örült szegény. Idegbeteg. Nincs gonosz ember, csak beteg ember van! – mondja a humanizmus. Nem hiszek neki.

Mert nagyon fogok sajnálni minden ideg- és elmebeteg, ha oda kerül, ahová val: tapintatosan fehérre festett rácsok mögé, avatott orvosok kezére. De addig szabadon jár-kele a világban, és mérgezi a levegőt maga körül, gyerekeket, embereket, családokat tesz tönkre, és keservessé teszi mások életét. Addig nem érdekel, hogy valaki azért gonosz-e, mert gonosz, vagy azért-e, mert beteg. Addig egyszerűen csak gonosznak és kártékonynak nevezem, mindannyiunk ellenségének.

– Én mindent tudok, én nem ítélek – mondja Isten a kasszafúróinak Karel Čapek gyönyörű, bölcs novellájában, aki megrökönyödik, hogy a túlvilágon is emberi bíróság ítélkezik fölötte, és csak tanúnak idézi meg az utolsó ítéletre a csillagos palástú, fénséges öreget.

Mi emberek azonban nem tudunk mindent egymásról. Nekünk ítélkeznünk kell. Jogi értelemben nem min-

Valamikor a nyolcvanas évek elején tűnt fel a nyilvánosságban, elsősorban az ÉS hasábjain, kíméletlenül őszintén, meglehetősen racionalitással fogalmazó, ám némi érzelmi túlfűtöttséggel is átszínezett hangja. ...A nyolcvanas évek vége felé a Gyorsuló időben, a Magvető – jóval a rendszerváltás előtt indult, felbecsülhetetlen értékű – sorozatában ...nagyon koncepciózusan, jól argumentáltan megírta széles társadalmi vitát kiváltó könyvét, a Jelentés a kontraszelekcióról-t.

...Beke Katát, a deklaráltnál hívó, konzervatív, ámde mégis szuverén, belülről vezérelt, sok tekintetben öntörvényű értelmiségi embert az iskola világának autonómiahiánya, bürokratikus felülről vezéreltsége zavarta a legjobban, meg az értékek lassú, szinte észrevétlen erodálódása...

Tanítványai, kollégái, barátai csodálták szarkasztikus humorát, életszeretét. Vitákban, társasági beszélgetésekben gyakorta érezhettük, hogy mennyiféle gazdag érzelmet, szenvedélyt él meg. Másik, szintén nagy vitát kavarázó könyve, a Mert az ember kétnemű – mely a nők társadalmi szerepével, a női egyenjogúság társadalmi korlátaival foglalkozott –, oldalakon át szólt arról, hogy a nők egyik legnagyobb problémája a szellemi és érzelmi szabadság megélésének korlátozottsága. A száraz szüfraszett helyett a szerelem, a boldogság, a család iránt elkötelezett Beke Kata lépett ebben a könyvben a nyilvánosság elé, aki közéleti szenvedéllyel tudott írni legbensőbb magánügyeiről is.

A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójának idején, amikor „nem tettünk forradalmat csinálni”, csak rendszert próbáltunk váltani, azaz mi, hétköznapi emberek kicsit őszintébben, nyíltabban próbáltunk beszélni, olyan vezetőket próbáltunk választani, akik nekünk szolgálnak, és nem felelünk uralkodnak, felbukkant egy egészen új Beke Kata. Rá jellemző módon, anakronisztikus szenvedélyességgel próbált meg forradalmármént viselkedni, beszélni s főleg cselekedni egy valójában forradalom nélküli korban.

(Részlet A Szín – Közösségi Művelődés 15. évfolyam 1. számából – 2010. február – Beke Kata búcsúztatójából, szerző: Schüttler Tamás, 57-58. oldal.)

dig, de szellemi-erkölcsi értelemben mindig. Valamikor lemasztunk a fáról, aztán egy másik fán megtermett a jó és gonosz tudásának gyümölcse, és szakítottunk róla. Szakadatlanul döntenünk és ítélnünk kell, hogy éppen most, és éppen itt, éppen ebben a helyzetben mi a jó és mi a gonosz. Kétkedve, töprengve, tárgyilagosságra törekedve. És nemcsak a nagypolitikában – s most csak utalok az oly humanista indítékú müncheni konferenciára –, hanem mindennapi dolgainkban is.

„A szeretet egyszer kiverte a kufárokat a templomból: a humanizmus rábeszéli őket, hogy menjenek ki, ha nincs ellenükre” – mondja Bálint György.

Ámde tudjuk: ellenükre van.

És azt is tudjuk: meg kell védenünk a templomot – a földgolyót, mindennapjainkat, a valódi humanus értékeket.

– Sokan vagyunk Ábelek – mondta nemrég egy másik okos humanista. – A Káinokat gyilkolni kell hagyni, hadd gyilkolják meg egymást. – Ó, nem – feleltem –, sajnos, az Ábelek gyilkolják meg. A Káinokat értelmetlenül kell tenni, és Ábelnek megmaradni, mindazonáltal.

Mert hiszen Ábel nélkül Káin nem válhat Káinná. Az ellent sose mondó szelidység, a megadás, a jóságnak vélt pu-

haság növeli és erősíti Káint, a gyilkos és az áldozat kölcsönösen feltételezik egymást – az egyszerűség kedvéért maradjunk ennél a képnél, noha a vér nélküli, mindennapi gyilkosságokra is gondolok. Ábelnek meg kell tanulnia ellenállni a gonosznak és azt mondania: – Nem! –, különben újra és újra kiömlik, és hasztalanul kiált égre a vére: régóta tudjuk, hogy az égbolt hallgatag természetű. Ábelnek meg kell tanulnia, hogy van harmadik alternatíva: a rezignált tárgyilagosság,

a tények tudomásulvétele, a sötét indulatok nélkül való keménység, a könnyed szomorúság. Például Kosztolányié:

...
Csak a bátor, a büszke, az kell nekem,
ő kell,

őt szeretem, aki érzi a földet,
tapintja merészen a görcsös, a szörnyű
Medúza-valóság kő-izonyjátját,
s szól: „ez van”, „ez nincsen”,
„ez itt az igazság”, „ez itt a hamisság”,
s végül odadobja férgeknek a testét.

De nem dobja oda Káinnak először önmagát, áldozatul, azután mindent, amit csak követel, mindent, amiért élni és embernek lenni érdemes. Hogy nehez? Persze, hogy az. Humanistának lenni például sokkal könnyebb.

(A közölt írás megtalálható Beke Kata: Leszámlaltam Stanci néniével? című, a Magvető Kiadónál megjelent könyvében, Budapest, 1982.)

BEKE KATA 1936-ban született és 2009-ben halt meg Budapesten. Székely édesapja, aki 1922-ben Erdélyből települt Magyarországra, Somogyban százholdas kisbirtokot szerzett; 1945 után a családot sok hátrány érte a kulák megkülönböztetés miatt. A szentendrei ferences gimnáziumban érettségizett, majd magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett az ELTE esti tagozatán. Közben és utána a Szövetkezeti Könyvterjesztő Vállalatnál dolgozott, majd a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Kollégiumában történelmet, később a főiskola tanárképző tagozatán magyar nyelvveltséget, retorikát tanított; ebben az időszakban már publikált oktatási, közéleti kérdésekről. 1979 és 1982 között dolgozott a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központban is, majd 1982 és 1990 között a Kaffka Margit Gimnázium tanára volt. 1988-ban a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének alapító tagja volt, ugyanebben az évben belépett a Magyar Demokrata Fórumba, ő szerkesztette a párt oktatási programját. 1990-ben országgyűlési képviselőnek választották, 1990 szeptemberétől a Művelődési és Közoktatási Minisztérium politikai államtitkáráként dolgozott. Mivel oktatási elképzeléseit nem tudta megvalósítani, lemondott államtitkári tisztségéről és kilépett az MDF-ből. 1994-ig független országgyűlési képviselőként politizált, majd visszavonult; 1996-ig tagja volt a Nemzeti Demokrata Szövetségnek.

Irodalmi és publicisztikai tevékenysége is jelentős, 1990-től 1992-ig az Új Katedra főszerkesztője volt. Több könyvet írt: Istennek furcsa ízlése van (kisregény); John Bonaventura Pendragon igaz története (elbeszélések); Kasszandra (elbeszélések); Leszámlaltam Stanci néniével? (publicisztikai írások), Jézusmária, győztünk! (memoárok). Beke Kata 1980-ban megkapta az Irodalmi Alap publicisztikai díját, 1992-ben a Comenius emlékérmét, 1996-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét (polgári tagozat) vehette át.

A BETHLEN GÁBOR ALAPÍTVÁNYRÓL, 2013 JÚNIUSÁBAN

1979 novemberében – a Nagy Fejedelem születésének közelgő 400., ill. halálának 350. évfordulója alkalmából –, 65 jeles hazai közéleti személyiség, Alapítvány létrehozását határozta el. A *Bethlen Gábor emlékére kezdeményezett alapítvány*, az elcsatolt területeken élő magyarok; az emberi, nemzetiségi jogaikban korlátozott, nyelvi-kulturális örökségüktől részben eltiltott nemzetársainkon igyekezett segíteni, törekedve a Kelet- és Közép-európai népekkel való kulturális kapcsolatokra, a békés együttélésre. A nemzethű értelmiség színe-java által kezdeményezett, az ő aláírásukkal hitelesített független magánalapítvány, a korabeli kommunista vezetés ellenzése közepette, *hatéves küzdelemmel vívta ki működésének hivatalos jóváhagyását.*

Az alapító okiratban így rögzítettük céljainkat: „születésének négy századik évfordulója érlelte meg a felismerést: égető teendőink természete bethleni munkát kíván. Olyan tehetséget, hűséget, szívósságot, bölcsességet, amilyenek ő – nagy veszedelmek között – Erdélyt oltalmas várrá, a benne élő nemzetiségek és felekezetek otthonává építette. Alapítványunkkal az ilyen képességek és szándékok feltételeit szeretnénk jobbítani. Azokat a vállalkozásokat óhajtjuk ösztönözni és támogatni, határainkon belül és azokon túl, amelyek a magyarság történelme során felhalmozott értékeit tudatosítják, hitelesen értelmezik, őrzik és gyarapítják, s amelyek e térség népeinek megbékélését elősegítik.” Céljaink változatlanok, de az elmúlt évtizedek során táborunk gyarapodott, mert több mint félszáz országban, több mint háromszáz személyiséget és intézményt tüntettünk

ki, akik szolgálatukkal teljesítették, kiteljesítik a megfogalmazott szándékokat. Ez is kötelez bennünket, hogy fejedelemmé választásának 400. évfordulóján – Bethlen-díjasaink, kitüntetettjeink közreműködésével – méltóan emlékezzünk névadónkra.

A kezdeményezők jó része már elhunyt. (Köztük két alapítónk; *Illyés Gyula és Németh Lászlóné*, első elnökünk *Márton János*, titkárunk *Nagy Gáspár*, s alapító kurátoraink: *Kiss Ferenc, Juhász Gyula, Szabó Gábor és Vekerdi László*, valamint az alapító-kezdeményezők közül *Barcsay Jenő festőművész, Borsos Miklós, Somogyi József és Vígh Tamás szobrászok, Szöllősy András, Újfalussy József és Vargyas Lajos zenetudósok, Benda Kálmán, Hanák Péter, Juhász Gyula, Makkai László történészek, Fodor András, Jékely Zoltán, Nemes Nagy Ágnes, Szécsi Margit, Vas István és Zelk Zoltán költők, Gyurkovics Tibor, Hernádi Gyula, Fekete Gyula, Jócsik Lajos, Mészöly Miklós, Páskándi Géza, Sánta Ferenc, Somogyi Tóth Sándor*, ill. *Tamási Áronné írónk, Huszárnik Zoltán filmrendező, Czine Mihály, Domokos Mátyás és Bodnár György irodalomtörténészek, Juhász István, Juhász Pál, Levendel László, és Zsebők Zoltán orvosok, Nemezc Ernő vegyész, Besenyei Ferenc, Jancsó Adrienne, Madaras József, Sinkovits Imre színművészek.) A Kelet és Közép-európai térségben elsőként létrehozott új polgári összefogás alapítói: *Illyés Gyula, Németh Lászlóné, Kodály Zoltánné és Csoóri Sándor 1982-ben*, a Király Tibor jogtudós által készített Alapszabállyal és százezer Ft. összeggel megalapították a *Bethlen Gábor Alapítványt*, de azt a hatalom „hivatalosan” csak 1985-ben legalizálta.*

Az 1982 óta működő *Bethlen Gábor Alapítvány* – a hazai és külföldi magyarok áldozatkészsége, kurátorai munkája révén – anyagi, szellemi és lelki támogatásával, ösztöndíjaival és díjaival *úttörő szerepet vállalt a nemzeti összetartozás szolgálatában, a Kelet- és Közép-európai szellemi együttműködésben, a mai határainkon túl élő magyarság hazai megismertetésében, kiváló képviselőinek, értékeinek népszerűsítésében, a magyar-magyar kapcsolatok ápolásában.* Alapítói, kurátorai közreműködtek a rendszerváltás folyamatában, pl. a Bibó Emlékkönyv és az 1987 őszi Laki-teleki találkozó megszervezésében, az 1956-os forradalom és szabadságharc örökségének éltetésében, a Magyarságkutató Intézet, az Illyés Közalapítvány, a DUNA TV és más nemzeti intézmények létrehozásában, a Magyarok Világszövetsége és számos külföldi magyar civil szervezet újjáalakulásában, hazai kapcsolataik fejlesztésében és az utódállamok magyar tannyelvű oktatásának támogatásában...

A *Bethlen Alapítvány az elmúlt negyedszázad magyar szolidaritási akcióinak egyik kezdeményezője és éltetője volt*; kezdve az erdélyi falurombolás elleni tiltakozásoktól a Dunaszaurosz fölépítését akadályozó akciókig, a rendszerváltást előkészítő fórumokon át, a lengyel, a német, a cseh, a romániai megmozdulások támogatásán keresztül, a külföldi magyar diákok és a száműzöttek, menekültek segélyezéséig. *Ehhez járul amit díjainkkal ösztönzünk, a magyarság – benne a diaszpóra – értékeinek, alkotóinak megismerése és elismerése, a magyar szellemi-kulturális örökség védelme, a Kelet- és Közép-európai kulturális együttműködés*

kiemelkedő képviselőinek kitüntetése. Az 1989/90 évi „rendszerátalakításban” az Alapítvány holdudvarának meghatározó szerepe volt, de az elmúlt évtizedben ismét nemzetközi ellenállásra kényszerültünk. A FIDESZ- szövetség, azaz a nemzeti oldal 2010. évi választási győzelme után, újult erővel törekszünk céljaink megvalósítására.

KITÜNTETÉSEINK

1986-tól BETHLEN GÁBOR-díjjal (Péterfy László alkotása a vele járó érem) a magyar szellemiség és szolidaritás olyan, háttérbe szorított személyiségeit tüntettük ki elsőként, mint Domokos Pál Pétert a csángók apostolát, Újszászy Kálmánt a népfőiskolai mozgalom egyik hazai atyját, a híres könyvkiadót Püski Sándort és feleségét. Bethlen-díjjal jutalmaztuk Borbándi Gyulát és Molnár Józsefet a nyugati magyarság, illetve Szabó T. Attilát, Sütő Andrást és Kányádi Sándort, Erdély kiemelkedő alkotóit, vagy a magyarság szellemi vezetői közül az akkoriban üldözött Duray Miklóst, Janics Kálmánt, Király Károlyt, Tőkés Lászlót, a délvidéki Matuska Mártont; Szócs Gézát, majd a kárpátaljai Vári Fábián László költőt és a Gulagon raboskodott író, Rózsás Jánost. 2004-ben a II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLÁT, 2006-ban a HÁROMSZÉK című napilapot, 2009-ben a KILENCEK költőcsoport tagjait, 2011-ben a hatvan éves CSEMADOK-ot is kitüntettük. Csakúgy, mint a Kelet- és Közép-európai népek olyan jeles képviselőit, mint pl. Zbigniew Herbert lengyel költőt, Bohumil Hrabal cseh író, Veno Taufer szlovén, Jurij Skrobinec ukrán, Lubomír Feldek és Vojtech Kondrát szlovák költőket, Nedjelko Fabrio és Zvonimir Mirkonovic horvát írókat, Gencso Hrisztozov bolgár költőt, Dr. Sava Babic szerb, Dr. Christoph Pan dél-tiroli és Krzysztof Czyzewski lengyel tudósokat.

A szentéletű erdélyi püspök élete példájára emlékeztetünk az 1988 óta adományozott MÁRTON ÁRON-emlékéremmel, Szervátiusz Tibor alkotásával. Ezt az elismerést a keresztény magyarság szolgálatában kiemelkedő munkát végző személyeknek és intézményeknek adományozzuk. E kitüntetést elsőként az erdélyi menekültekért erkölcsileg is magasrendű szervező-mentő munkát végző debreceni Szent Anna Római Katolikus Plébánia, a Rákosszentmihályi Református Gyülekezet, az amerikai Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF), az Erdélyi Világszövetség, a Hősök terén 1988. június 27-én a romániai falurombolás ellen tartott nagy tüntetés szervezői kapták meg. Azt követően pl. a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szövetsége, Tempfli József nagyváradi és Majnek Antal munkácsi püspökök, Bőjte Csaba ferences szerzetes, Kozma Imre atya, Franz König bíboros, ill. számos, kiválóan tevékenykedő magyar – vagy a magyarság ügyében fáradozó külföldi – szervezeteknek, intézményeknek és személyeknek adományoztuk világszerte Szervátiusz Tibor, Márton Áron arcmásával és Erdély címerével ékesített, veretes alkotását. Legutóbb Pákh Tibor, Kunckelné Fényes Ildikó, és Agócs Sándor, az előző évben a Magyar Katolikus Rádió, Puskás László és P. Szőke János atyák kapták ezt az elismerést.

1990-től TAMÁSI ÁRON-díjjal (a Tamási Áron Kuratórium döntése nyomán adjuk, s az érmet Törös Gábor alkotta) tüntetjük ki Tamási írói öröksége ápolóit, a székely szellemiség hírvivőit Erdélyben és szerte a világon. Elsőként Tompa Miklós rendező és Dávid Gyula író kapták e díjat, s őket követte pl. Görömbei András irodalomtudós, Sylvester Lajos közíró, Ferenczes István költő, Bertha Zoltán, Márkus Béla, Sipos Lajos, Szokolczay Lajos irodalomtörténészek és Kubik Anna színész.

2006-ban – a Magyar Forradalom és Szabadságharc 50. évfordulóján – létesítettük a TELEKI PÁL ÉRDEMÉRMET, Rieger Tibor alkotását, gróf Teleki Pál emlékére. (Illetve válaszként a tudósállamférfi budavári szobrának kitiltására és a kettős állampolgárságról szóló – 2004. december 5-i – népszavazásra.). Alapítványunk e „becsületrendjével” a „szellemi honvédelem” kiválóságait tüntetjük ki (éljenek a világon bárhol; Ausztráliától Erdélyig, Varsótól Szege dig), akik Teleki Pál példáját követve, áldozatos nemzetszolgálatot végeznek. Az érem hátoldalán van az ő; „MERJÜNK MAGYAROK LENNI!” biztatása.

A Bethlen Gábor Alapítvány elmúlt negyedszázadban adományozott több mint háromszáz kitüntetésének mintegy kétharmada a határon túlra került. Azok zömét négy kontinens közel félszáz országában élő nemzetársaink kapták magyarságszolgálatukért. Részesültek abból Kelet- és Közép-Európa jeles képviselői, szervezetei is, népeink kulturális együttműködésében végzett kiemelkedő munkásságukért.

Péterfy László: Bethlen Gábor kisplasztikája, amelynek újraalkotásával készül a kolozsvári szobor gipszmakettje.

Az Alapítvány nemcsak adott, de munkássága elismeréseként maga is kapott kitüntetések: 1988-ban a Tokiói Körösi Csoma Sándor Központ adományozott KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR-DÍJAT, 1997 márciusában a MAGYAR ÖRÖKSÉG-DÍJAT, 1997. év végén a KISEBBSÉGEKÉRT-DÍJAT vettük át. A Bethlen Alapítvány olyan közhasznú szervezet, amely negyedszázados tevékenysége során függetlenségét megőrizte, működéséhez sem a pártoktól, sem a kormányoktól támogatást nem kapott, azt felerészben a nyugati, felerészben a hazai polgárok anyagi hozzájárulása biztosította. Az utóbbi években szerény támogatást kaptunk a felajánlott 1%-okból s – pályázataink nyomán – korábban az Országgyűléstől, manapság – egyre csökkenő mértékben – közalapítványoktól is.

Fennállásának húszéves évfordulóján, 2000-ben, az Alapítvány Kuratóriuma felhívással fordult a hasonló hivatású hazai és külföldi társaságokhoz, alapítványokhoz és személyekhez, a nemzet erkölcsi megújulását, szellemi-lelki megerősödését, a magyar szolidaritást szolgáló összehangolt cselekvés szándékával. Az érdeklelt civil szervezetekkel összefogva 2002-ben megrendeztük

Illyés Gyula születésének méltó centenáriumát, 2004 áprilisában részben mi szerveztük Teleki Pál Budavárból kitiltott szobrának fölállítását Balatonbogláron, 2006 áprilisában pedig Németh László budapesti szobrát avattuk fel.

Bethlen Gábor példáját követve valljuk: „*Mi minden erőt, ami a haza javára akar és tud lenni, nem eltipor-ni, hanem együvé fogni kívánunk.*” Szeretnénk elérni, hogy az EU keretében a magyarság ne csak a bajban, a vészben, hanem az értékörző küzdelemben, a nemzet jó ügyeinek szolgálatában is legyen szolidáris nemzetársaival. Legfontosabb feladatunk a nemzetismeretre épülő cselekvő szolidaritás újjáélesztése, amelynek érdekében 2005 tavaszán – laudátorainkra, támogatóinkra és díjazottainkra építve létrehívtuk a Bethlen Gábor Alapítvány Baráti Társaságát. Ekkortájt létesítettük és önkéntes munkával működtetjük a külhoni magyar oktatást szolgáló nemzetismeret.hu, illetve bethlenalapitvany.com önálló honlapokat. Összeállítottuk és közreadtuk a Bethlen Alapítvány negyedszázadáról szóló, ALAPÍTVÁNY A NEMZET JAVÁRA c. kortörténeti dokumentumkötet (Püski, Bp. 2005. 316. p.).

2007-ben elhunyt Nagy Gáspár titkárnk, 2009-ben követte őt első elnökünk Dr. Márton János agrárközgazdász. Utódjának 1999-től Bakos Istvánt választottuk. Ő azonban az Alapítvány elleni kormányzati diszkriminációs cselekmények ellen tiltakozva, 2007 decemberében lemondott posztjáról. Tőle Alapítványunk hajdani vidéki titkára, a Bethlen Gábor-díjas Lezsák Sándor parlamenti képviselő vette át a stafétát. Jelenleg ő – az Országgyűlés alelnöke – az Alapítvány kuratóriumának elnöke.

2010. június 4-én az Eötvös József Collegium Baráti Körével és diákságával összefogva TRIANON 90. címmel Emlékező Gyűlést tartottunk, kiállítást rendeztünk, s ünnepélyesen felavattuk Teleki Pál tudós államférfi, a Collegium egykori kurátora (1920-1941) kisplasztikáját: *Rieger Tibor* alkotását, amelyet Alapítványunk és a művész adományozott a centenáriumot ünneplő Collegiumnak. Ekkor határoztunk úgy, hogy mindaddig, amíg Teleki Pál szobra nem áll Budavárban, itt adjuk át róla elnevezett kítettünket Trianon évfordulóján.

2013-ban, fejedelemmé választásának 400. évfordulóján Bethlen Gábor Emlékévet tartunk, amelyben – Erdély Bethlen Gábor-díjas püspöke vezetésével – fölállítjuk egészalakos bronzszobrát Kolozsvárt.

FELÁLLÍTJÁK KOLOZSVÁROTT BETHLEN GÁBOR SZOBRÁT

Felállítják Kolozsvárott Bethlen Gábor szobrát október 23-án, erdélyi fejedelemmé választásának 400. évfordulóján – jelentette be Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke, a Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriumának elnöke a Parlamentben tartott sajtótájékoztatón.

Elmondta, a Bethlen Gábor-émlékév programjainak előkészítésekor „sikerült az összefogást megteremteni”, amelynek egyik csúcspontja lesz az egészalakos bronzszobor felavatása a kolozsvári Alsóvárosi református templom kertjében.

Lezsák Sándor szólt arról, hogy Erdély aranykora címmel középiskolai vetélkedőt szerveznek a Kárpát-medencei diákoknak. Ehhez igénybe veszik az internet segítségét is. A legjobb 24 csapatot meghívják a döntőre a Laki-telki Népfőiskolára. Közülük kerülnek majd ki azok, akiket elvisznek a szoboravatásra.

A Bethlen Gábor Alapítvány jubileumi díjátadó ünnepsége az erdélyi fejedelem születésének és egyben halálának évfordulóján lesz november 15-én Budapesten. Ebből az alkalomból vehetik át a kitüntetettek a Bethlen Gábor-, a Márton Áron-, valamint a Tamási Áron-díjakat – közölte.

A Bethlen Gábor-díjas Kató Béla erdélyi református püspök elmondta, az idén azt a szándékukat valósítják meg, miszerint Bethlen Gábor trónra lépésének 400. évfordulóján jól látható helyen állítsák fel a fejedelem szobrát. Utalt arra, hogy két erdélyi településen, Nagyenyeden és Gyergyószárhegyen mellszobra már van a fejedelemnek, de azokat olyan belső terekben helyezték el, ahol „nem túl szembetűnőek”.

A szobor pályázati pénzekből és közadakozás támogatásával készül majd el. Adakozásra az emlékév fővédnökei (Lezsák Sándor, Böjte Csaba ferences szerzetes és Kató Béla) kéri majd a Kárpát-medencei magyarokat. Megjegyezte, a szobor felállításához építési engedélyt kell kérniük. Jogilag az Erdélyi Református Egyházkerület tulajdonába kerül majd a szobor, de – mint mondta – Bethlen Gábor az egész világ magyarságához tartozik, így „nem kell osztozni rajta”.

A 220 centiméter magasságúra tervezett alkotás készítője az erdélyi református lelkészcsaládból származó, már régóta Magyarországon élő Péterfy László szobrászművész lesz.

MAGYAR HÍRLAP ONLINE

„BETHLEN GÁBOR EMLÉKÉV 2013” néven honlapot létesítettünk a kölcsönös tájékoztatásra. „Bethlen Gábor szoboralap” címen külön számlát nyitottunk az OTP Banknál, a szoborállításra céltámogatásként érkező adományok fogadására, amelynek számlaszáma: 11702036-20725602.

A Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriumának jelenlegi tagjai: Lezsák Sándor (elnök), Kurátorok: Bakos István (ügyvivő), Bartos Mónika, Dr. Béres József, Bíró Zoltán, Illyés Mária, Németh Ágnes, Dr. Petrik Béla, Szalai Attila. Titkárságunk: *Kalmár Judit* titkár, *J. Király István* informatikus és *Magyary Rozália* főkönyvelő. A BGA rendelkezési száma a befizetett adó 1%-áról: 18006135-1-41.

Postacím: 1074. Bp. Hernád u. 56/B, 1536 Budapest, Pf. 247. E-mail: bethlenalapitvany@gmail.com

HONLAP: www.bethlenalapitvany.com ill. www.nemzetismeret.hu

BAKOS ISTVÁN (Bánfa, 1943) magyar és népművelés szakon végzett az ELTE Bölcsészettudományi karán. Kutatósszervezőként, köztisztviselőként dolgozott. Részt vett a magyar felsőoktatás reformjában, majd 1994-1999. között főtítkárként, a Magyarok Világszövetsége megújításában. A Bethlen Gábor Alapítvány ügyvivő kurátora és kurátora a Lakiteleki Népfőiskola Alapítványának is. Mintegy félezer publikációja, s hét könyve jelent meg.

ROMA NAPLÓ

(2007 JÚNIUS – 2008 JÚNIUS) VIII.

30.

Ahhoz, hogy fontos kérdésekben legyen némi tapasztalatunk, nem kell feltétlenül utazgatnunk a világban, ha ez volna a döntő, akkor a labdarúgók volnának a világ bölcsei.

Olykor elég megnézni egy gyenge amerikai akciófilm második felét, hogy tudhassuk, hányadán is állunk.

Amikor esti összeomlásomtól menekülve bekapcsoltam a tévét, Danzer Washington éppen a maga oldalára állított egy kurvát a pasijával szemben, aki aztán a későbbiekben maga is megtér, és Saulusból majdnem Paulus lett, mint majdnem mindenki ebben a filmben, kivéve szegény állami alkalmazott mesterlövész kommandóst, akit, mivel hősünk összeveri nagy bánatában, végül is mint rongyot takarítják majd el a történetből. Washington egy szívbeteg kisfiú édesapját játssza, akinek a biztosítása nem fedezi fia halaszthatatlan szívátültetése költségeit, így nem kerül fel a várólistára, vagyis halálra van ítélve, és akkor az apa túszokat ejt a kórházban, hogy legyen valami megoldás. És persze lesz. Csak épp arra a 48 millió biztosítás nélkül élő amerikai problémájára nem lesz, ahogy ezt a 2002-es film a mese végén prózában előadja. A biztosítás tehát a magánszemély magánügye. Viszont tudható, hogy ezzel a társadalom kettészakadt védtelenekre és védettekre. Sőt, mint a film mutatja, a valamelyest védettek is, akiknek csak olcsóbb biztosításra futja, voltaképpen eléggé kiszolgáltatottak. Legvalószínűbb, hogy épp a legnagyobb bajban.

Amerikát persze nem sajnálom, ahogy az amerikaiakat sem, én csak magunkat siratnám, hogy egészségügyünk, mely messze magasabb színvonalon épült ki, mintha pénzen vásároltuk volna, államosított szocialista létünknek ez kétségtelenül az egyik pozitívuma volt, és csaknem abszolút pozitívuma, minden kínos mellékkörülmény ellenére, mióta azonban pénzből élünk, nem becsületből és dicsőségből, mióta számoljuk a pénzt, az egészségügyi ágazat helyzete egyre rosszabb, a szolgáltatás akadozásai egyre vészjóslóbbak, és most, hogy átállunk a magánérdekű közgyógyászatra, a haszonelvű társadalombiztosításra, alighanem a hazai feketék felkészülhetnek a legrosszabbra. És nem lesz hollywoodi film, ami kihúzza majd őket a csávából, a bajból. És hazai feketék lesznek mindazok, akiknek nincs rendes biztosításra való jövedelmük, és nincs akkora szerencsésük, hogy egészségesen kihúznák rövid földi pályafutásukat.

Én már rég ilyen feketének érzem magam, valahogy túl öregnek és túl kevésbé tehetősnek látszom, így bánik velem a magánosított körzeti orvosom, a betegségeimre fanyalodó szakorvosokról nem is beszélve, és ha ezt még egy kicsit közelebről megvizsgálják majd a magáncég érdekei felől, még rosszabb lesz rólam a véleményük. Mint testről. Mint megrendelőről.

És hát mennyire fekete az, akinek még annyi sem jut a látszatokból, mint nekem. Aki a bőre színe szerint is fekete. És biztosítása is csak olyan lesz, mint az esztéká szemüvegkeret.

Alighanem, mindent megért volna, hogy megőrizzük a szocialista egészségügyet, és próbáljuk megőrizve megújítani. Soha nem lesz annyi pénzünk, vagy ha lesz is, a pénz birtokosai soha nem fognak arra adni belőle, hogy egy ország összes lakosa elvileg ugyanazt az egészségügyi ellátást kapja, mert a költségek megtérülésére sem politikai, sem gazdasági ciklusokban nem lehet számítani. A mostanában leépített rendszer nem lesz többet rekonstruálható, a pénz birtokosai, ha egyáltalán azonos nyelvet beszélnek majd a rászorulókkal (ezt a nyelvproblémát lehet érteni egészen konkrétan), soha nem fognak ebbe beleegyezni.

Szombaton délután kettőkor kezdődik a Kossuthon a Cigányóra című műsor. Az én rádiózási szokásaim szerint, de alighanem a műsorórak hagyományos értékrendje szerint is ez jelentős változás, hogy a hétközi félórából szombat délutáni egy óra lett. Hiszen azok, akik a szombat délutáni otthoni dolgaik idején megszokták, hogy közben a rádión keresztül kicsit tájékozódjanak az aktuális politikai eseményekről, azok szinte nem is kerülhetik el többé a Cigányórát. Mondhatni, a hétfégi közéleti sáv ezzel a programmal kezdődik. De kezdődni fog-e? Vagy pedig majd az lesz, hogy egy órával később kapcsoljuk be a rádiót.

A legutóbbi adásnak két vendége volt, Kállai Ernő, a kisebbségi jogok országgyűlési biztosa, és Lakatos Sándor, a Gazdasági Minisztérium egyik vezető állású munkatársa. Varga Ilona, a szer-

kesztő-riporter mellett főként rajtuk múlt, élvezhető lesz-e a műsor.

A Cigányóra fontos követelménye lenne, hogy a szerepváltozás tartalmi változást hozzon, rétegműsorból közpolitikai szerepre válts. A cigány téma ezt minden magyarázkodás nélkül magában indokolttá teszi, csakhogy pusztán az időpont változása révén nem lesz a Cigányóra népszerű rádióműsor. Legfeljebb csökken a Kossuth hallgatottsága szombat délután is. És a Cigányfélóra eredeti szűk és inkább alkalmi hallgatóköre sem lesz igazán elégedett a változással.

Akkor lehetne ez másként, a személyi garanciákon túl, mely egyelőre mintha hiányozna, ha a szerkesztők tudomásul vennék, hogy a nemzetiségi rétegműsornak ettől kezdve a roma-magyar párbeszéd helyeként kellene működni. Ahol tehát a magyar rádióhallgató éppúgy képviselnek tekinti, érezheti magát, ha épp csak cigányok is vannak a mikrofon előtt, mint ahogy a többségében magyarok vezette közéleti rádióműsorokban magától értetődően meg kell jelennie a roma álláspontnak, romák vagy nem romák révén.

Sajnos, a múlt szombati adás ebből a szempontból is sikertelen volt. Nagyjából egy elnyújtott, ezért kicsit unalmas, kicsit túlbeszélő, kicsit pózoló Cigányfélóra volt. Legkevésbé sem arra inspiráló, hogy bekapcsolva hagyjuk a rádiót.

A beszélgetésen ráadásul végigvették az összes cigány problémát, mintha ugyanez a műsor menne már tizenöt éve, és valahogy a szerkesztőt is elkapta ez a hangulat, mert eljutott ahhoz a kérdéshez, a cigány problémák sorra vétele után, az iskolától a szegregáción át a munkanélküliségig, hogy most akkor hogyan is kezdünk hozzá. Mintha nem kezdtünk volna hozzá már százszor is. Szavakkal, tervekkel, pénzekkel, rendletekkel, kinevezésekkel.

A történet, ami ezt az időtévesztős hangulatot felidézhet, egy nyíregyházi újságírónőtől hangzott el, hogy ő egyszer odament a gyermeke tanítójához beszélgetni, aki a hozzájuk szaladó kislányát egy intéssel és egy simogatással hallgattatta el, viszont egy odakiabáló cigánylányt visszakiabálással. És akkor fogant meg a lelkében, hogy harcolnia kell a megkülönböztetés ellen, hiszen iszonyú sebeket ejthet.

Jaj, hányadszor mesélheti el ezt a kékharisnyás szenvedést.

Kállaiék éppúgy beszéltek a legnagyobb nyilvánosság előtt, mintha ma-

gyarázkodniuk kellene, hogy megilleti őket a szó, és jó lenne, ha valaki végre odafigyelne már, lenne mondjuk valaki, akinek joga van szót emelni az emberi méltóságért. Pedig neki és a műsornak is az általános és elidegeníthetetlen emberi méltóság hangján kellene megszólalnia. Nem a sértettekén.

A Cigányórának nagy a kockázata. Valami elkezdődött. Hetente lenne egy közös óránk a közös ügyeinkre. Ha nem arra megy el, megint elvesz egy esély. Megint reménytelenebb lesz a helyzet, mint tegnap volt. Amin aztán már egy cigányév sem segíthet.

A 8. kerületben sétáltam. A Teleki tértől a Kálvária téren át a Ludovikáig, majd visszafelé a Mátyás térig, ide-oda kanyarogva. Benéztem kapualjakba, telkekre, alagsori lakásokba, arcokba, utcákba. Kíváncsi voltam, hogy félek-e. Igen, egy kicsit félttem. Noha csendes, nyugodt, bár nagyon szomorú városrészt láttam.

Nem éreztem, hogy idegen volnék itt, nem néztek rám idegenként.

De valahogy nagyon lerongyolt itt az élet. Hiába álltak az utcákban még oly drága autók is, elvéve persze, vagy jöttek szembe kedves fiatalok, törődött öregek, mégis a legerősebb szín a vigasztalanságé. Hogy itt nem érdemes élni, hogy itt az élet voltaképp csak rejtőzködik, oson. A házak mintha valami csendes háborútól szenvednének, de hát zajlik is ez a háború, hiszen azok,

akik lakóként használják őket, semmit sem törődnek velük, s bizonyára egymással sem. Itt élni, az egyszerűen valami tévedés. A Föld itt valóban mintha utolsó telét szuszogná. A társasságnak, a közösségnek, a városi levegőnek, a városi kultúrának már csak az utolsó sóhajai, foszlányai itt-ott. Csak a szenvedés kedvéért. A semmit sem játszó Városi Színház időtlené vált felhívásban várja a „bűn szülte bűn, a család szülte család, az erőszak szülte erőszak, az előítélet szülte előítélet hétköznapi és mégis hihetetlen történeteit.” Melyeket költő ki nem találhat. „Nem igaz, hogy ma nincsenek mesébe illő esetek!”, Úgy látszik, végül is jobbnak látták az örök darab előadását is az adatközlőkre bízni. Az önkormányzat is olcsóbban megússza.

(Könnyű ideképzelné a színháznyitó előadás finom közönségének édeskés sűrűjét. De még Halász Péter színpadi koporsója is itt lebeg valahol.)

Azt, hogy egy nyitott Mátyás könyvben sétálok, akkor fedezem fel, amikor a reménytelen Mátyás téren – ahol se dzsessz, se zongora, se bőgő, se hegedű, csak egy nagy, bekerített, lakatlan játszótér közepén – egy antikvárium állít meg, épp hozzám valóan kopott hely, így hát mégis csak hazaérkeztem, bemenekülök, magam elől is, és odabent két kedves ember vár. És Dürer 1954-es kiadású Apokalipszisével vigasztalódhatom. Úgyhogy az a nagy gép odakint az Erdélyi utcában, ami mellett majd el kell haladnom, melyben nyilvánvalóan

szurok fő, rémes pöfögéssel, noha képzelenség, de mégis, már csak mulattat.

Aztán látom néhány nap múlva a HIR TV Célpontjának riportját ugyanerről a vidékről. A kölyökbandák rémtetteiről. Az éjszaka egyre veszedelmebb városrészeiről, ahogy a sötétség viszálytorlódik a kapualjakból.

31.

A nyelvész Kelemen László azzal próbálkozott az Élet és Irodalomban (febr. 1-ejei szám), hogy fajvédőnek nevezze ki a FIDESZ egyik vezető politikusát. „A Fidesz népszavazási kampányának frontemberét” –, s ezzel mintegy azt is jelezné, miért is fontos éppen őt tetten érni.

Kelemen szerint Tarlós István nem ítélte el eléggé a Magyar Gárdát, inkább még a Gárdát elítélőkkel szemben voltak kifogásai, ráadásul a cigányokkal is baja van, sőt, „Tarlós szerint azok, akik a cigányok megfélemlítését ellenzik, azok egyoldalúan kezelik a problémát, mert nem törődnek azzal, hogy a cigányok viszont megfélemlítik a nem cigányokat. Vagyis a nem cigányok is védelemre szorulnak (mint ezt Tarlós egy másik interjújában részletesebben is kifejtette) – ez az a bizonyos fajvédelem, amelytől (én legalábbis azt hittem) egy időre megszabadultunk.”

Tarlós tehát a védelem igényéről beszél, és bizony ezt a fajvédelemtől valóban csak egy kis szó választja el. Ez a szó azonban egy világot választ el a másiktól.

Egy olyan világot, melyben a védelem védelmet jelent, meg egy olyat, melyben a védelem elnyomást, megkülönböztetést, agressziót jelent.

Tarlós azonban csak védelemről beszél, fajról nem. Se ellenséges, se megvédendő, se alsóbbrendű fajokról. Se közvetve, se közvetlenül. Márpedig e nélkül nincs fajvédelem.

Tarlós bejelentett védelem-igénye a cigányokkal szemben, egy kis negatív beleérzéssel, a jelentések könnyed kezelésével kétségtelenül már fajvédelemnek is tekinthető, ehhez a beleérzéshez azonban nincs jogunk. Nem lehetünk annyira elfogultak Tarlóssal szemben, hogy csak azért kinevezzük fajvédőnek, mert lát cigányokkal szemben megvédendő magyarokat.

Ezzel ugyanis Tarlós semmi különöset nem mondott. Ha vannak magyaroktól megvédendő cigányok, cseppet

sem meglepő, hogy vannak cigányoktól megvédendő magyarok. Az etnikai konfliktusoknak már csak ilyen a természete. Anélkül, hogy emiatt bárki fajvédő volna.

Tárgyi kérdés, igen, vannak cigányok, akik azért kerültek fenyegetett helyzetbe, mert cigányok. Cigányokra dühös emberek, cigányokat gyűlölő emberektől kell félniük. Meg kell védeni őket. Alighanem ez nem fajvédelem.

Vagy a többség eleve fajvédő, ha védekezik? És hol van ez a többség az elcigányosodott falvakban? A roma telepeken?

Tárgyi kérdés, hogy igenis vannak magyarok, akik a cigányok által azért fenyegetettek, mert magyarok. Mert mások. Mert a cigányok közt is vannak dühösök, sértettek és gyűlölők. Miért volna fajvédő az, aki védené őket?

Lehet demagógnak mondani azt, persze fajvédőnek akkor sem, aki néhány magyar fenyegetettet azonos súlyllyal emleget a fenyegetett cigányok ezreivel. De így áll-e a helyzet?

A Magyar Gárda szerint nem. És állításuknak demonstrációkkal adnak nyomatékot. Cserbenhagytának vélik a cigányokkal együtt élő magyarokat, mondván, hogy a szegény cigányok rossz helyzetének közvetlenül és közvetve ők a kárvallottjai.

Meg kellene vizsgálni, igazuk van-e? Ha igazuk van, akkor a helyzet gyors orvoslást kíván, mielőtt a szegénység polgárháborúvá fajul.

Ez nem képzelgés, erre a veszélyre figyelmeztetnek évek óta liberális gondolkodók és cigány jogvédők. Persze, nekik más a kiindulópontjuk, mint a Gárdának, ők pusztán a cigányok tűrhetetlen helyzetét látják, és innen rögtön a magyarok cigányellenességére ugranak át, mintha így függőnek össze a dolgok. És ez fenyegetne robbanással.

Nem könnyű arról beszélni – éppen azért, amit Kelemen is szeretne kicsikarni Tarlóssal szemben a cikke végén, hogy rendes embernek nem volna szabad vele szóba állnia többé –, hogy a cigányság szörnyű helyzete a cigányok egy részét sokszor szörnyű magatartásra készíti, melynek természetesen nem azok az elszenvedői, céltáblái, áldozatai, akik emiatt a helyzet miatt felelősek. Ők nem vettek el a cigányoktól semmit, sem jogokat, sem javakat. Ők azok a nem cigányok, akik maguk is épp csak kijebbn vannak abból a szegénységből, ami a cigányokat fojtogatja, kijebbn vannak, mert jobban is álltak erendően, és mert felkészültebbek voltak a magyar gazdaság összeomlására.

Természetesen egyes cigányok szörnyű magatartásának nem különös, legfeljebb sajátos célpontjai a körülöttük élő magyarok, de éppúgy érintettjei maguk a cigányok, legelőször is a saját gyerekeik. De ez senkinek nem érv, aki szeretné leegyszerűsítve látni a helyzetet.

A Magyar Gárda válasza rossz válasz, hiszen a cigányok ezentúl sem fogják tudni megoldani azt, amibe keveredtek, hiába figyelmeztetjük őket erre, és ha fenyegetjük őket, még ha csak szimbolikusan is, akkor ezzel egyszerre szítjuk és igazoljuk a cigányok indulatait és erősítjük azoknak a polgároknak a hamis gondolkodását, akik a cigányokat nem sorsuk, hanem népiségük szerint ítélik meg.

Tarlós álláspontját nem ismerem, lehet, hogy nem értenék egyet vele, de az, amit róla mond Kálmán László, semmiféle fajvédelmi minősítést nem enged meg, márpedig, ha lett volna erre a minősítésre a fentebb idézettnél komolyabb érve, Kálmán bizonyára előállt volna vele.

És legalább tíz mentőérvet is ki kellett volna próbálnia, mielőtt leírta volna a minősítést. Ezt kívánta volna a demokrata tisztesség.

Írásában azonban különösebb fontolgatás nélkül osztotta ki a bélyeget. Indítékai nemesek, hiszen a gonoszt leplezi le, de ha elvéti a gonoszt, akkor ez bűn.

Kálmán László kitér az olaszliszkai gyilkosság megítélésére is. Hogy ott nem volt semmiféle magyarellenes motívum. Aki ilyesmit állít, az rasszista. Tarlós tehát, aki Olaszliszkára utalva bizonyítaná, hogy kölcsönösen van okunk a félelemre, rasszista és kész. Pedig aki azt feltételezi, hogy az olaszliszkai cigányok Szögi Lajossal magyar volta miatt voltak kíméletlenek, és kiderülne a per során, hogy ebből egy szó sem igaz, az még nem rasszista, csak tévedett. Ahogy a Moszkva téri tüntetőket sem nevezném rasszistának (hiszen ők épp az antirasszizmus bajnokai különben), csak azért, mert tévedtek a karddal szúró fiú indítékai felől.

Noha megjegyzem, a rendelkezésre álló hivatalos adatok alapján joggal feltételezhetjük, hogy Olaszliszkán nem az el nem vesztett gyermek elvesztése feletti fájdalom készített felnőtt emberek egy csoportját arra, hogy agyonverjenek egy férfit, hanem épp idegensége, mely itt azt jelentette, hogy magyar.

Valószínű, hogy a cigány kislány halás fenyegetettségének élménye, hogy meg is halhatott volna, lehetett volna komolyabb baja is, ez volt az indulat forrása, de egyáltalán nem érthető, hogy váltott át ez az indulat gyilkos indulattá. Hogy nem csillapította le az indulatot maga az erőszak, annak első elemei. Hiszen így szokott történni. Hogy válhatott ez az elkezdett erőszak önmagát gerjesztővé, egészen a végkifejletig?

Erre keressük a választ. És meglehetősen valószínűtlen, hogy a cigányokat ne motiválta volna az áldozat nem cigány volta. Nem azért, mert a cigányok irtani akarják a magyarokat, vagy fajvédők volnának, hanem azért, mert a magyarokat, hasonlóan, mint Kelemen László Tarlós Istvánt, vagy mint a cigányokat sokan a magyarok közül, előítéletesen kezelik, jogosnak gondolják félni tőlük. És ők nem voltak olyan leleményesek, hogy félelmüket békés vagy éppen fenyegető menettel jelezzék. Nekik a jogos és képzelt félelemre a féktelen agresszió volt a válaszuk.

Nem tudom pontosan, milyen volt a látogatottsága a Nemzeti Galéria legfelsőbb szintjén megrendezett reprezentatív roma festészeti kiállításnak. Kétszer néztem meg, látogatói mindkét alkalommal meglehetősen kevesen voltak, noha bizonyára így is több ezren látták, mégis, az volt a benyomásom, hogy olyan magányos ez a tárlat itt, mint amilyen erőtlen ma még a méltó emberi válasz arra, ami ma cigány ügy-

ben mindannyiunk torkát szorongatja. Cigányokét és nem cigányokét egyaránt.

Hova emelhető már fel a cigány ügy ennél magasabbra, mint ezzel a kiállítással, a budai vár viharvert történelmi falai közé? Ott vannak a képeken a cigányok: őseik, álmaik, fájdalmaik, vallomásaik, követeléseik, igazságaik, hiteik, szépségeik, vándorlásaik, vídamságaik. Szeretetreméltóságuk és tragédiáik egyaránt. Az ecsetet tartó kéz is szinte érint bennünket. És olyan elhagyatottság fogott el mindkét szor odafönt, mintha ez valami rejtőző, láthatatlan tárlat volna.

És annál erősebb volt a szorítás, minél megkapóbb volt a tárlaton megnézhető dokumentumfilm a születésről: a magyarországi cigány értelmiségi népi öntudat kifejlődéséről, és a Születés című Péli Tamás freskó keletkezéséről.

A filmet nézve: Daróczi Ágnes, Choli-Daróczi Józsefet, Péli Tamást, Lakatos Menyhértet, Szentandrassy Istvánt hallgatva szinte valószínűtlen volt az, ami van. Meg ami nincs.

Mintha a bajok mértékére lehetne használni azt a mulasztást, hogy sem a cigányok nem áramlottak százával, ezrével, sem a magyarok nem figyeltek fel a vár új lakóira.

Pedig áramlottak a látogatók a Galériába, szépre és jóra vágyó sokaság kavargott a termekben, de nem találta meg az utat felfelé.

Inkább tovább gyűrjük egymást odakint a hidegben, télben, sárban. És nem segíthet nekünk a bajban Oláh Jolán, a cigány regőlós asszony a képeivel, sem a misztikus-naiv Balázs János, sem a harcias Oláh Mara, monori perlekedéseivel, sem Fenyvesi bácsi mesebeli tájaival Gilvánfáról.

32.

Miért baj az, ha egy faluban csak cigányok élnek, aztán egy másikban is, majd egy harmadikban is?

Hiszen ha ez történné mondjuk Erdélyben vagy Szlovákiában, hogy újabb és újabb román falvak válnak tiszta magyar falvakká, alighanem csendes örömmel konstatálnánk. S csak a román és szlovák hazafiaknak főhetne emiatt a fejük. És ők sem a magyarok elkülönítése miatt aggódnának.

Csakhogy nálunk a cigány értelmiségiek sem lelkendeznek a történetek fölött – akik pedig a cigány nép térnyerése fölött mégis csak örvendhetnének –, mondván, hogy ez szegregáció, szegény cigányokat kirekesztjük Európából.

Ennek az értelmezésnek tudjuk az okát. De nem szoktuk komolyan venni. Arról van szó, hogy a roma kultúra nem szuverén kultúra, sajátos jellegzetessége az, hogy együttéléshez kötött. Azt el tudjuk képzelni, hogy Robinson egy szigeten, mint angol, egymagában felépíti az angol civilizációt, és ez elég az életben maradásához, azt azonban, hogy egy nomád cigány ember megéljen egy lakatlan szigeten, nehezebb feltételezni, noha, mint nomád, elvileg közelebb áll a természeti társadalom világához. Sajátos civilizációjáról le kellene mondanania, hogy életben maradjon. Kultúrájának európai és nomád szálait is el kellene szakítania.

A cigányok európai jelenlétük kezdetétől az európai helyi társadalmakkal alakítottak ki egy sajátos együttélési módot, mely az európai életforma részleges elsajátítását és egy sajátos nomád kultúra megőrzését, kialakítását jelentette.

A történet persze ezer szára szakadt, egyik nyugati változata például a travellereknek nevezett angol cigány csoportoké, akik mindennapi kultúrájuk sok elemében szinkronban vannak angol környezetükkel, viszont egy alapvető kérdésben, a vándorlásban a legősibb alapot őrizték meg a régi életformából.

Egy másik változat a magyar zenész cigányoké, akik egy foglalkozási kör révén kiválóan beilleszkedtek a magyar társadalomba, kívülállásuk inkább már csak egy foglalkozási csoport sajátos autonómiájának tünt, semmint cigány örökségnek. Olyan sajátos kultúrát teremtetek, melynek révén az európai, a modern nyugati társadalom szuverén szereplőivé váltak. Ugyanakkor napjainkban, a hagyományos cigányzenész

szakma szerepváltása következtében a zenészcsaládok leszármazottai ma sokszor ugyanott kötnek ki, ahová a felemelkedésre soha lehetőséget nem kapott más cigány csoportok jutottak.

Bárhogy is nézzük, amikor kifogásoljuk, hogy a magyar kistelepülések egyre nagyobb hányada cigány többségű településsé válik, akkor ezzel azt tesszük szónak: azt hangsúlyozzuk vagy azt ismerjük el, hogy a cigányság mára elveszítette nomád, együtt élő életformájának létalapját, legtöbb elemét, s persze többnyire a lehetőségét is, másfelől pedig az európai életformából elsajátított szokásai, normái, tudása, készségei is elvesztek, elavultak, megkoptak, feledésbe mentek. Mindezek helyett többnyire pusztán negatívumok vannak, kiüresedés, szegénységkultúra, bűnözés. És alig látszanak a jelei annak, hogy a magára maradt helyi cigány társadalom helyi közösségként kezdené értelmezni és megfogalmazni magát, amelyiknek helye és dolga van a világban, és keresi önálló európai életformáját. Inkább úgy viselkedik, mint az a család, amelyik az önkormányzati segítséggel megszerzett házban az istállót, a pajtát, a padlást, a kertet, a földet, az ólakat, a szerszámokat nem lehetőségnek fogja fel, hanem a lakóterhez tartozó haszontalan, semmire nem való tartozékoknak, melyek pusztulása vagy pusztítása éppolyan magától értetődő, mint a dióé, széttörjük és elhajítjuk a héját a magjáért.

Egykori gazdag helyi és személyes kapcsolatrendszere hálójából, mely a nem cigány lakossághoz kötötte, mára az állami-önkormányzati szociális ellátórendszer hálójába került át, ami a

nem cigányokkal való napi együttműködés kényszerét megszüntette. A cigány települések és a munkanélküliség következtében szinte a lehetőségét is. Alighanem a cigányság ebben a léthelyzetben egyre növekvő távolságra kerül a nem cigány társadalomtól. Ezért nem jó a cigány települések kialakulása.

Az persze más kérdés, hogy magyar nemzetiségi szempontból az egész történetnek van egy külön problémája. A cigány lakosság, ahogy nő a lélekszáma egész Európában, ahogy formálódik saját értelmisége, ahogy sajátos reneszánsza van a globalizálódó világban a kisebbségek, népcsoportok, etnikumok, nemzetiségek újjáéledésének, úgy lehet, úgy lesz egyre önállóbb, önmagát már nemzetileg, önálló európai nemzetként meghatározó tagja az európai nemzetek közösségének. Alkalmassint az első, országhatárokkal nem jellemezhető tagállamként. Minél erőteljesebb ez a cigány identitás, természetesen annál jelentősebb veszteségnek látszik a cigány falvak egykori magyar identitásának, s vele együtt magyar öröksége java részének az elvesztése. Hiszen a cigány falvak magyar identitása, ha meg is marad, valami egészen más lesz, mint a korábbi népességé.

Bódi Guszti és Bódi Margó. Nagy páros, de nekem messziről éppolyan ijesztőek voltak, mint Korda György és Balázs Klári, vagy mint volt Zárai és Vámosi.

Idegenkedem a lakodalmasított cigányzenétől. Mert szerelmet, bánatot, életet, halált, közönségességet és tragédiát ugyanabba a ritmusba zár, vagyis

egyformán semmibe vesz. A legalacsonyabb szinten egyneműsít.

Aztán most láttam egy riportot rólkuk, Földesi Margit tévés műsorában, és egyszerűen családostul a képernyő elé gyűltünk. Azt mesélték el, ahogy a telep felárva cigány lány a falusi gazdag cigány fiú felesége lett Nagycseden, ahogy küszködtek Pesten munkásszálláson, majd két gyerekkel, kis vályogházban, kemény munkával jutva lépésről lépésre, mindvégig zenélve, a zene vonzásában, eljutva a Fekete szemek folklor együttestől a Lagzi Lajcsi-féle mulató konyhazenei műfaj egyedi változatához. Mellyel aztán népszerűek és sikeresek lettek.

Meghökkenően tiszta fogalmaik voltak arról a világról, amiben élünk. És saját történetükről is. Nem kreáltak belőle szappanoperát.

Pontosan meg is fogalmazták, hogy felemelkedésük titka egészen prózai, a szorgalom és a kitartás gyümölcse. Mindkettőjükben erős igyekezet volt az előrejutásra, ez volt az örökségük java, hogy szüleik természetesnek tekintették a boldogulás módját: ezer apró fogását ellesni a magyaroktól, így aztán ők maguk is ugyanezt tették.

Földesi, mint jó nevelt szerkesztő, szerette volna, ha nincs semmi cigányozás, és Bódi Margó igyekezett is a kedvére tenni, hogy ne fájdjta meg a riporternő fülét, de nem tudott nem visszatérni ahhoz a különbségtételhez, mely cigányt és magyart nem vére szerint különít el, hanem életmódja, kultúrája szerint. Hogy nekik a zene a mindennük, és ez cigány világuk mélyéből tör fel, noha a példaképe kislánykorában Koncz Zsuzsa volt, de azok az eszközök, amelyekkel ezt a zenét saját boldogulásuk eszközévé tették, azok kölcsön-

vett eszközök voltak. A magyaroktól megtanult, elesett cselekvési, életvezetési, gondolkodási minták.

Nem tudom, Bódi Gusztiké hogyan állnak a roma értelmiséggel, illetve a roma értelmiség hogyan áll velük. Azok az elemzések, tanulmányok, vitairatok, publicisztikák, honlapok, melyeket böngészek napról napra, nem számolnak velük. Ők is csak olyasféle roma sztárok, akikkel lehet dicsekedni, de inkább a nagy cigány dráma értelmezése szempontjából a reális perspektívát torzító jelenségekként kezelődnek.

Holott, ha már minden cigány család tévét néz naponta több órán át, Bódi Margó és Bódi Gusztiké inkább elmondhatná nekik, mint Gáspár Győző, hogy mi volna a boldogulás személyes része, hiszen egy jó kis népművelő tévésorozat az életük. Viszont Győzike majdnem polgármester is lett, noha kétségtelen, hogy az önfeladás, az élethazugság legragadósabb mintáit mutatja be évek óta népének és közönségének.

Orosz István esszéista nemrég a Népszabadságban (január 17.) közzétette tervezetét arról a pártról, amelyre véleménye szerint „Magyarországnak égetően szüksége lenne.” Idézek tőle, noha a szövegben a cigányokról egyet-

len szó sem esik, de mégis, mintha ez a politikai program-vázlat volna az első, amelyik komolyan veszi azt a helyzetet, amiben az ország cigány kisebbsége él.

„1. Olyan párt, amely a leszakadó társadalmi tömegek érdekeit képviseli.

Pillanatnyilag Magyarországon csak a középosztálynak és az oligarchiának van többé-kevésbé hatékony parlamenti képviselője. A szegényeket, a létminimum alatt és a körül élő milliós tömegeket nem képviseli senki. Ez szegyen mindannyiunkra nézve. És végzetes politikai hiba is. A nyomor, az elkeseredés, a kilátástalanság olyan szélsőséges viselkedésformák terjedését segíti elő, amelyek ön- és közösségrombolóak, és gyengítik, végső esetben teljesen szét is zilálhatják az amúgy sem valami erős demokratikus intézményrendszert.”

Természetesen az új tartalomhoz új eszközök is tartoznának, és ezzel az ország végre megkezdhetné annak az adósságnak a törlesztését, melyet nem a jómódú nyugattól vett fel, hanem saját közösségének elesettebb hányadától, és pillanatnyilag úgy tűnik, esze ágában sincs visszafizetni, holott az ország talpon maradását nem azok fizették meg, akiknek lett volna miből, hanem azok, akik emiatt többnyire lehetetlen helyzetbe kerültek. És még azt is kell gondolniuk, hogy minderről maguk tehetnek.

Én ugyan egyetlen szegény embert sem mentenék fel a felelősség alól, amellyel saját személyes sorsa alakulásáért tartozik magának és közösségeinek, mégis, a szegénységért, mely tömegeket érint, és mindenekelőtt cigányok tömegeit, mindannyian felelünk. És csak közösségi eszközökkel orvosolhatjuk. A személyes szolidaritások, a „magyar szolidaritás” erejével.

Orosz István a „Westminsteri modell” híveként és szakértőjeként fogalmazott. Felismerve, hogy a demokrácia vagy honosított, tehát a hely követelményei szerint formált, vagy semmilyen. Csak név vagy álnév, üres (vagy éppen süsselgél pusztító) formalitás.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenfélét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában Iskolapróza Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiütkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel 2009-ben jelent meg szociográfiája a Magyarország felfedezése sorozatban. Szerkesztette a Tani-Tani című alternatív pedagógiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. Jelenleg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.

ELMÉLET ÉS GYAKORLAT TALÁLKOZÁSA A „METSZETEK” KONFERENCIÁN

Metszetek címmel rendezett országos konferenciát a Nemzeti Művelődési Intézet június 18-án a Budai Vigadóban. A nagyszabású, élő internet-közvetítéssel kísért rendezvény egy tavasszal megtartott, kilenc alkalomból álló országjáró konferenciasorozat záróakkordjaként került megrendezésre. A nyári hőség ellenére a rendezvényre közel 150 fő regisztrált, a közművelődési szakemberek mellett szép számban képviseltették magukat az országos és a helyi kulturális civil szervezetek is. A Művelődési Intézet az elkövetkezendő öt évben tudatos építkezéssel kíván helyt adni olyan országos konferenciáknak, amelyek megtárgyalják a közösségi művelődés, valamint a magyarság előtt álló legfontosabb kérdéseket, a kihívások megoldását segítő együttműködéseket. Ezúttal a szakterület országos helyzetével kapcsolatos folyamatok bemutatására vállalkozott a konferencia.

Halász János, az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkára a konferencia nyitó előadásában a közgyűteményi, az előadóművészeti és a közművelődési intézményhálózatot érintő főbb változásokat ismertette. A hálózatot érintő strukturális változások mellett az együttműködések fontosságát emelte ki előadásában. Mint mondta, a rendszer csak akkor képes dinamikusan fejlődni, ha az együttműködés az ágazati minisztériumok, a szakterületek, az intézmények és a civil szervezetek között minden szinten megjelenik.

Beke Márton, az Emberi Erőforrások Minisztériuma közművelődési főosztályvezetője a szakma helyzetekre való gyors reagálásának fontosságát hangsúlyozta. Ismertette a Közművelődési Főosztály feladatrendszerét, melyet két nagy csoportra osztva mutatott

be. A célok között említette a közösségi művelődés megújítását, a tudás- és kompetenciafejlesztést, a hagyományőrzést, a fenntarthatóságot és a kulturális gazdaság fejlesztését. Az elvárt célokat csak a megfelelő eszközök hozzárendelésével érhetjük el, így a minden területet átfogó stratégiai tervezés, a jogszabályalkotás, a forráselosztás vagy a képzési rendszer megújítása nem egymástól elkülönülő lehetőségek, hanem összefüggő eszközrendszer. Előadásában kiemelte, hogy elindult a közösségi művelődés stratégiájának tervezése, melyet szeptemberben társadalmi vitára bocsátanak. Zárszávában arra biztatta a jelenlévőket, hogy fontos, hogy mindenki elhiggye, képes a társadalom és a gazdaság helyi szintjein változásokat generálni.

Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója az intézet szervezeti átalakulásának ismertetése után részletesen bemutatta az elkövetkező hónapok fejlesztési irányait. Mint mondta, az egyik legfontosabb a közösségi művelődés megújítása, mely a szakpolitikai célokhoz igazodóan az átfogó stratégiai tervezésben, a partneri együttműködések megerősítésében és az előre tervezhető és átlátható szakterület-finanszírozás gyakorlati megvalósításában jelenik meg. A főigazgató részletesen foglalkozott az Intézet szakmai koncepcióját meghatározó alapértékekkel, mint a közösségi együttműködések ereje, a helyi értékek megbecsülése, a hazaszeretet, a családközpontság, a szolidaritás vagy az egyéni felelősségvállalás minden élethelyzetben. Előadásában részletesen ismertette az Intézet hosszú és középtávú tervezési egységeinek periódusait, illetve azok várható hatását az ország számára. Elmondása szerint az Intézet minden innovációjának, minden kiemelt programjának az

alapértékek széleskörű megerősödését kell szolgálni. E célokhoz és tervezési egységekhez igazodóan szűkebb létszámú munkacsoportok kialakításával kerülnek előkészítésre a kiemelt prioritású szakmafejlesztő területek, mint például a szakfelügyelet, a minőségfejlesztés vagy a települési értéktárak.

A plenáris stratégiai előadásokat mintaprojekt-bemutatók követték, melyek a jó gyakorlatok között a közművelődési intézmények és a civil együttműködések lehetőségeire hívták fel a figyelmet. A megyei Kapunyitogatók, gazdaságfejlesztő- és integrációs programok eddigi eredményei mellett az elkövetkezendő hónapokban induló mintaprojektekbe is betekintést nyerhettek a jelenlévők.

Valamennyi előadás közös mondanivalója igazolta a jó szakmai gyakorlatok, valamint az életképes elméletek egymást erősítő fontosságát. Ez a tény különösen kiemelendő a mai társadalmi helyzetben, amelyben közpénzekre csak a közfeladataikat hitelesen elvégző szervezetek, intézmények számíthatnak. Programjaink, közösségi alkalmaink – a Nemzeti Művelődés értékrendje szerint – a települések életminőségét, életesélyeit javítják.

Bízunk abban, hogy e mostani konferencia is hozzájárult annak a törekvésnek a valóra válásához, amely stratégiai programként fogalmazza meg, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet működésében minden *egyben van*, ami sikerre viszi céljai elérésében, és *minden elérhető*, ami a közművelődés által a magyar nemzet felemelkedését segíti. E program következetes számonkérésében eljövendő konferenciáinkon is számítunk a szakma képviselőire.

B. HEGEDŰS KATALIN –
NÉMETH JÁNOS ISTVÁN

Nemzeti Művelődési Intézet
„Metszetek”

Civilek és intézmények szerepe a közösségi művelődésben
országos szakmai konferencia
2013. június 18.

A „METSZETEK” KONFERENCIA ELŐADÓI KÖRKÉPE

Halász János, az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkára és Závogyán Magdolna főigazgató

Beke Márton, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közművelődési Főosztályának vezetője

Dr. Tóthné Bodor Anita módszertani referens,
NMI Bács-Kiskun Megyei Irodája

Kocsis Klára módszertani csoportvezető,
NMI Békés Megyei Irodája

Halmi-Nagy Róbert referens,
NMI Baranya Megyei Irodája

Kopasz Károlyné referens, NMI Jász-Nagykun-
Szolnok Megyei Módszertani Irodája

MAGYAR NÉPMESÉK / SZÓLÓ SZŐLŐ, MOSOLYGÓ ALMA, CSENGŐ BARACK
(2011.) ANIMÁCIÓS FILM KÉPKOCKA RÉSZLETE

A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL JELENIK MEG